

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

НИКІФОРЧУК ЖАННА ВАСИЛІВНА

УДК 378.147:2]:811.111'276.6

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЧИТАННІ МАЙБУТНІХ БОГОСЛОВІВ**

011 – Освітні, педагогічні науки

Галузь знань 01 – Освіта / Педагогіка

Подається на здобуття наукового доктора філософії у галузі педагогіки.
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Ж. В. Никіфорчук

Наукові керівники: **Лабінська Богдана Ігорівна**, доктор педагогічних наук,
професор; **Левчик Ірина Юріївна**, кандидат педагогічних наук, доцент

Тернопіль – 2023

АНОТАЦІЯ

Никифорчук Ж.В. Формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2023.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше теоретично обґрунтовано, практично розроблено й експериментально перевірено методику формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів, котра передбачає три етапи (дотекстовий, текстовий та післятекстовий); використання системи вправ і завдань, котра співвідноситься з визначеними етапами, розроблена з урахуванням лінгвістичних особливостей текстів релігійно-богословського змісту, містить три підсистеми вправ і завдань з відповідними групами вправ і завдань та спрямована на розвиток психологічних механізмів читання, формування вмінь ознайомлювального, переглядового та вивчаючого читання, вміння використовувати стратегії читання, інтерпретувати професійно орієнтовані тексти. Уточнено критерії відбору навчального матеріалу. Розроблено модель формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів за допомогою відповідних груп вправ і завдань. Подальшого розвитку набуло визначення критеріїв оцінювання рівня сформованості англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів.

Практичне значення дослідження полягає у відборі фахових навчальних матеріалів для читання та професійно орієнтованої лексики з метою формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів; у розробці навчально-методичного посібника з відповідними комплексами вправ та завдань; в укладанні методичних

рекомендацій для викладачів англійської мови на богословських спеціальностях щодо організації навчального процесу з метою ефективного формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів.

Виділено підходи до навчання іноземної мови на філософському, загальнонауковому, конкретно-науковому та технологічному рівнях методології: загальний підхід до вивчення проблеми, формування пізнавально-світоглядної установки дослідження на філософському рівні; системний, діяльнісний, культуроспрямований, аксіологічний, гуманістичний та емпатійний підходи на загальнонауковому рівні; особистісно орієнтований підхід, комунікативний, компетентнісний, текстоцентричний, конструктивістський, контекстний, індивідуально-диференційований та мультидисциплінарний підходи на конкретно-науковому рівні; технологічний підхід на технологічному рівні.

На основі проаналізованих наукових джерел професійно орієнтоване читання визначено як читання будь-яких іншомовних текстів за фахом, що передбачає оперативну орієнтацію на пошук, відбір, розуміння й обробку отриманої інформації з метою її подальшого застосування в майбутній діяльності. Читання слугує інструментом професійної діяльності майбутнього богослова, іноземна мова є одним із найважливіших компонентів професійної діяльності майбутніх богословів для отримання професійних знань, формування професійних навичок і вмінь, а також мовних, мовленнєвих, соціолінгвістичних навичок і вмінь.

Виділено стратегії навчання читання: когнітивні (зверху-вниз, компенсації мовних засобів, самостійного ознайомлення з мовними засобами, запам'ятовування, пошуку опор в іншомовному читанні, навчально-інформаційні, самоадаптації, рефлексії, сканування) та метакогнітивні (усвідомлення мети навчання, виконання завдання та досягнення поставлених цілей, самоконтроль, за необхідності – заміна певних стратегій,

перевірка правильності отриманого результату, самооцінка результатів, аналіз причин невдач, співвіднесення нової інформації з раніше вивченою).

Досліджено психологічні передумови формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів. Описано психічні процеси (мислення, пам'ять, увага, сприймання, емоції та мотивація), з'ясовано роль цих процесів у формуванні англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів. Зосереджено увагу на інтерпретації професійно орієнтованих текстів майбутніми богословами. Вказано, що формування зв'язків між частинами тексту для його інтерпретування передбачає розпізнавання слів, здатність зберігати інформацію, вміння повертатися до відповідних слів і фраз, розуміння структури речення.

Зазначено, що одиницею професійно орієнтованого навчання є текст, який визначаємо як комунікативну одиницю, призначену для формування конкретних навичок та вмінь майбутніх богословів. Описано функції та властивості професійно орієнтованого тексту для майбутніх богословів.

Аналіз професійно орієнтованих текстів для навчання читання майбутніх богословів довів наявність у них стилістичних засобів – епітетів, гіпербол, перифразу, метафор, метонімії, евфемізмів, порівнянь, антитез і фразеологічних одиниць. Лексична складова професійно орієнтованих текстів включає нейтральну та церковно-релігійну лексику, абстрактні іменники, архаїчно забарвлену лексику. До граматичних ознак професійно орієнтованих текстів відносимо прикметники в найвищому ступені порівняння, інфінітиви, модальні дієслова, пасивний стан дієслів, дієприкметники теперішнього й минулого часів, герундій, різні часові форми речень, наказовий та умовний способи.

Відбір навчальних матеріалів здійснено на основі визначених критеріїв відбору: якісних – автентичності, інформативності, критерію мотиваційної цінності, змістової цінності/цікавості текстів для читання, різноманітності,

доступності та посильності, тематичності, відповідності інтересам студентів, міжпредметної координації; та кількісного – обсягу текстового матеріалу.

Обґрунтовано три етапи навчання професійно орієнтованого читання майбутніх богословів – дотекстовий, текстовий і післятекстовий. Дотекстовий етап забезпечує розуміння майбутніми богословами змісту професійно орієнтованого тексту; текстовий – оволодіння майбутніми богословами вмінням читати професійно орієнтовані тексти з повним розумінням; післятекстовий – вміння майбутніх богословів систематизувати та узагальнювати отриману з професійно орієнтованих текстів інформацію, інтерпретувати її, використовувати в подальшій професійній діяльності.

Враховуючи лінгвістичні особливості текстів релігійно-богословського змісту, розроблено систему вправ і завдань, яка співвідноситься із зазначеними етапами формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів.

Запропоновано модель формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів, яка призначена для впровадження в межах навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» і включає три етапи навчальної діяльності студентів (дотекстовий, текстовий та післятекстовий). Зазначена модель передбачає різні форми контролю: поточний, підсумковий, індивідуальний, фронтальний, усний, письмовий, само- та взаємоконтроль.

З метою перевірки ефективності авторської методики проведено експеримент серед 49 студентів 2-го курсу спеціальності 041 Богослов'я. Неварійованими величинами визнано кількість студентів у групах, вихідний рівень сформованості англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів, завдання до- та післяекспериментального зрізів, навчальні матеріали, тривалість експериментального навчання, критерії оцінювання рівня сформованості вмінь англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів. До варійованих величин віднесено методику формування англомовної професійно

орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів, яка передбачала відповідні підходи та принципи навчання; відбір навчальних матеріалів згідно з визначеними критеріями; реалізацію розробленої системи вправ, що співвідноситься з етапами навчання. В експериментальній групі навчання відбувалось за авторською методикою, в контрольній – із використанням методики, прийнятої в закладах вищої освіти.

Обґрунтовано критерії оцінювання рівня сформованості англomовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів. Для оцінювання рівня сформованості умінь читання запропоновано такі критерії: загальне розуміння змісту автентичного релігійного тексту; детальне розуміння змісту автентичного релігійного тексту; контекстуальна лексична здогадка; виділення ключових деталей професійно орієнтованого тексту; інтерпретація автентичного релігійного тексту.

Результати експерименту, перевірені за допомогою багатофункціонального статистичного критерію ϕ^* – кутового перетворення Фішера, підтвердили ефективність авторської методики.

Укладено методичні рекомендації щодо формування англomовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів.

Ключові слова: іноземна мова за професійним спрямуванням, англійська мова, читання, професійно орієнтоване читання, студенти, майбутні богослови, стратегії читання, професійно орієнтований текст, інтерпретація, лексичні одиниці теологічного спрямування, критерії відбору навчального матеріалу, етапи навчання, система вправ і завдань, модель навчання, експериментальне навчання, навчальний процес.

RESUME

Nykiforchuk Zh. V. Forming of English professionally oriented reading competence of future theologians. Qualifying scientific paper. As a manuscript.

Thesis for the Doctor of Philosophy degree, specialty 011 – Educational, Pedagogical Sciences. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, 2023.

The scientific topicality of the research lies in the fact that methodology of forming of English professionally oriented reading competence of future theologians has been theoretically substantiated, practically developed and experimentally tested for the first time, which includes three stages (pre-reading, while reading and after-reading stages), the use of a system of exercises and tasks that correlates with identified stages, is developed taking into account the linguistic features of texts of religious and theological content, contains three subsystems of exercises and tasks with corresponding groups of exercises and tasks and is aimed at developing the psychological mechanisms of reading, forming the skills of introductory, review and study reading; the ability to use reading strategies, to interpret professionally oriented texts; the criteria for selecting the learning materials have been improved; the model of forming of English professionally oriented reading competence of future theologians has been offered using appropriate groups of exercises and tasks; the criteria for assessing the level of forming of English professionally oriented reading competence of future theologians have been further developed.

The practical significance of the thesis lies in selecting of professional learning materials for reading and professionally oriented vocabulary with the purpose of forming of professionally oriented reading competence of future theologians; designing of the training manual that contains appropriate sets of exercises and tasks; elaborating certain methodological recommendations for the teachers of English in theological specialties on the organization of the educational process with the purpose of effective forming of English professionally oriented reading competence of future theologians.

Approaches to learning a foreign language at the philosophical, general scientific, specific scientific and technological levels of methodology are highlighted (a general approach to the study of the problem, the forming of a cognitive and worldview attitude of research at the philosophical level; systemic, activity, culture-oriented, axiological, humanistic and empathetic approaches at the general scientific level; person-oriented approach, communicative, competence-based, text-centric, constructivist, contextual, individually-differentiated and multidisciplinary approaches at the specific scientific level; technological approach at the technological level).

In accordance with the definitions given in numerous scientific sources, professionally oriented reading is defined as reading any foreign language texts in the specialty, which provides an operational focus on search, selection, understanding and processing of acquired information for further use in future activity. Reading is a tool for professional activity of future theologian, and foreign language is one of the most important components of future theologians' professional activity for professional knowledge acquiring, professional skills forming, as well as lingual, linguistic, sociolinguistic skills and habits forming.

The strategies for teaching reading are highlighted: cognitive (top-down, compensation of language means, independent getting acquainted with language means, memorization, finding support in foreign language reading, educational and informational, self-adaptation, reflection, scanning) and metacognitive (awareness of the purpose of learning, performance of the task and achieving set goals, self-assessment, if necessary, replacing certain strategies, checking the correctness of the obtained result, self-evaluation of the results, analysis of the failure reasons, correlation of new information with previously learned information).

Psychological preconditions of forming of English professionally oriented reading competence of future theologians have been investigated. Mental processes (thinking, memory, attention, perception, emotions and motivation) have been described, the role of these processes in the forming of English professionally oriented reading competence of future theologians has been indicated. The focus is

on the interpretation of professionally oriented texts by future theologians. It has been stated that the forming of connections between parts of the text for its interpretation requires word recognition, the ability to store information, the ability to return to the relevant words and phrases, understanding the structure of the sentence.

It has been noted that the unit of professionally oriented learning is the text, which is defined as a communicative unit designed to form specific skills and habits of future theologians. The functions and properties of a professionally oriented text for future theologians have been described.

Analysis of the professionally oriented texts for teaching reading to future theologians has proved that they have stylistic means – epithets, hyperboles, paraphrases, metaphors, metonymies, euphemisms, similes, antitheses and phraseological units. The lexical component of the professionally oriented texts includes neutral and church-religious vocabulary, abstract nouns, and archaistic vocabulary. Grammatical signs of professionally oriented texts include the superlative degree of comparison of adjectives, infinitives, modal verbs, passive voice, participles, gerund, different grammatical tenses in sentences, imperative mood and conditional sentences.

The selection of the learning materials has been carried out with a due regard to the following criteria: qualitative – authenticity, informativeness, criterion of motivational value, semantic value/interest of texts for reading, variety, accessibility and feasibility, subjectivity, correspondence to students' interests, interdisciplinary coordination; and quantitative – volume of text.

The three stages of teaching English professionally oriented reading of future theologians have been substantiated in the thesis – pre-reading, while-reading and after-reading stages. The pre-reading stage provides with an understanding of the content of a professionally oriented text by future theologians; while-reading stage – mastering by future theologians the ability to read professionally oriented texts with full understanding; after-reading stage – the ability of future theologians to systematize and summarize the information

obtained from professionally oriented texts, to interpret it, to use it in further professional activity.

The thesis contains a specially designed system of exercises and tasks developed taking into account linguistic features of texts of religious and theological content and corresponds to the above mentioned stages of forming of professionally oriented reading competence of future theologians.

In the thesis, the model of forming of English professionally oriented reading competence of future theologians has been offered, which might be introduced within the academic discipline “Foreign Language for Specific Purposes”; this model contains three stages of students’ learning activity (pre-reading, while-reading and after-reading stages). The above model suggests various forms of assessment: ongoing assessment, final assessment, individual assessment, group assessment, oral assessment, written assessment, self-assessment, and peer-assessment.

Within the research, the experiment has been conducted in order to verify the effectiveness of the author’s methodology. The experiment has been held among 49 second-year students of specialty 041 Theology. The constants of the experiment were the number of students in academic groups, the initial level of forming of English professionally oriented reading competence of future theologians, the tasks of pre- and post experimental tests, the duration of the experimental training, the assessment criteria of the level of forming of English professionally oriented reading competence of future theologians. The independent values of the experiment were methodology of forming of English professionally oriented reading competence of future theologians which provided appropriate approaches and principles of training; selection of educational materials according to the defined criteria; implementation of the designed system of exercises and tasks corresponding to the stages of training. The experimental group applied the author’s methodology, whereas the control group kept to traditional methodology, envisaged by the curriculum of higher education institutions.

The criteria of assessing of the level of forming English professionally oriented reading competence of future theologians have been justified. To assess the level of forming of reading skills, the following criteria have been proposed: general understanding of the content of an authentic religious text; detailed understanding of the content of an authentic religious text; contextual lexical guess; emphasis of key details of the professionally oriented text; interpretation of an authentic religious text.

The results of the experiment have been tested with the help of the multifunctional statistical φ^* -criterion – Fisher transformation, which proved the effectiveness of the proposed methodology.

Certain methodological recommendations on forming of English professionally oriented reading competence to future theologians have been developed in the thesis as well.

Key words: foreign language for specific purposes, English, reading, professionally oriented reading, students, future theologians, reading strategies, professionally oriented text, interpretation, theological lexical units, criteria for the selection of educational material, stages of training, system of exercises and tasks, learning model, experimental training, educational process.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, в яких викладено основні наукові результати дисертації

1. Нікіфорчук Ж. В. Психолінгвістичні особливості англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх релігієзнавців. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2018. № 3. С. 111–118.
2. Нікіфорчук Ж. В. Особливості англомовного релігійного дискурсу для формування компетентності в читанні майбутніх богословів. *Іноземні мови*. 2020. № 2. С. 27–31.
3. Нікіфорчук Ж. В. Критерії відбору навчального матеріалу для формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2021. № 30 (1). С. 271–285.
4. Nykiforchuk Zh. Teaching English Professionally Oriented Reading of Future Theologians. *European Science Review*. 2021. № 11–12. P. 19–29.
5. Нікіфорчук Ж. В. Завдання для навчання англомовного професійно орієнтованого читання майбутніх богословів. *Вісник КНЛУ. Педагогіка та психологія*. 2022. № 36. С. 79–89.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Нікіфорчук Ж. В., Лабінська Б. І. Англійська мова для студентів спеціальності «Богослов'я» = English for Theology Students. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 272 с.
2. Нікіфорчук Ж. В. Навчання професійно орієнтованого англомовного читання у майбутніх релігієзнавців. *Сучасний рух науки : V міжнародна науково-практична інтернет-конференція (7–8 лютого)*. Дніпро, 2019. С. 507–511.
3. Нікіфорчук Ж. В., Лабінська Б. І. Фразеологічні одиниці як компонент формування професійно орієнтованої компетентності в читанні

майбутніх богословів. *Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психолого-педагогічний аспекти* : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (27–28 березня). Біла Церква, 2020. С. 99–102.

4. Никіфорчук Ж. В. Стратегії навчання іншомовного читання майбутніх богословів. *Сучасний педагог та теорія педагогіки, філологічні диспути та наука про мову* : матеріали міжнар. наук. конф. (19 лютого). Хмельницький, 2021. С. 62–64.

5. Никіфорчук Ж. В. Підходи до навчання іноземної мови майбутніх богословів. *Актуальні питання науки, освіти і суспільства в Україні та світі* : Міжнародна науково-практична конференція (30 березня). Полтава, 2022. ПіС. 20–23.

6. Nykiforchuk Zh. Stylistic Characteristic of Professionally Oriented Texts for Forming Reading Competence of Future Theologians. *Interdisciplinary Research : Scientific Horizons and Perspectives* : III International Scientific and Theoretical Conference (May, 6). Vilnius, 2022. Volume 2. P. 98–99.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	16
ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЧИТАННІ МАЙБУТНІХ БОГОСЛОВІВ.....	28
1.1. Підходи до навчання іноземної мови майбутніх богословів.....	28
1.2. Сучасний стан дослідження проблеми формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів.....	49
1.3. Психологічні передумови формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів.....	60
1.4. Особливості англомовних професійно орієнтованих текстів.....	81
Висновки до розділу 1.....	104
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЧИТАННІ МАЙБУТНІХ БОГОСЛОВІВ.....	108
2.1. Відбір навчального матеріалу для формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів.....	108
2.2. Етапи навчання та система вправ і завдань для формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів.....	123
2.3. Модель формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів.....	157
Висновки до розділу 2.....	166

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЧИТАННІ МАЙБУТНІХ БОГОСЛОВІВ.....	170
3.1. Організація експериментального навчання.....	170
3.2. Інтерпретація результатів експериментального навчання.....	180
3.3. Методичні рекомендації щодо формування англomовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів.....	192
Висновки до розділу 3.....	199
ВИСНОВКИ.....	201
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	205
ДОДАТКИ.....	237

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ІМ – іноземна мова

АМ – англійська мова

МБ – майбутній богослов

ПО – професійно орієнтований

ЗВО – заклад вищої освіти

ЛО – лексична одиниця

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

ВСТУП

В Україні нині спостерігається інтерес до функціонування мови на рівнях, які досі з певних соціально-історичних причин не висвітлювалися. Попри те, що питома частина сучасних розвідок присвячена вивченню мови ділової комунікації, менеджменту, юриспруденції, економічних термінів, пильна увага сьогодні відводиться дослідженню мови вічного – мови релігії.

Протягом століть релігія несла та оберігала моральні цінності людства. З давніх-давен релігійна свідомість була своєрідною духовно-моральною опорою спільноти, вагомим чинником утвердження ідеалів громадянського суспільства, засобом передачі етичних норм, принципів, традицій, звичаїв та обрядів, національних святинь від покоління до покоління. Вона постає провідним людиноформувальним чинником, запорукою людяності, складовою, що формує особистісну ментальність.

В нинішніх реаліях богослов реалізує професійні завдання, які донедавна не належали до його компетентностей, інтерпретує соціокультурні феномени, розширює систему орієнтирів професійної діяльності. Для успішного виконання вимог, що висуваються суспільством до сучасних богословів у їх професійній діяльності, обов'язковою складовою має стати володіння іноземною мовою (далі – ІМ), оскільки вона розглядається не тільки як засіб міжкультурного спілкування, а й як своєрідний інструмент пізнання іншої культури та пропаганди власної, який сприяє духовному взаємозбагаченню, підвищує рівень гуманітарної освіти, допомагає досягти практичного володіння іншомовними компетентностями – вмінням поєднувати мовні засоби з визначеною метою, умовами, ситуаціями та завданнями мовленнєвої комунікації.

Актуальність формування англомовної професійно орієнтованої (далі – ПО) компетентності в читанні майбутніх богословів (далі – МБ) викликана рядом чинників. Ефективність підготовки спеціаліста будь-якого профілю безпосередньо визначається тим, наскільки під час цієї підготовки

враховуються особливості його професійної діяльності [49]. По-перше, МБ має опанувати ІМ для спілкування із сучасним світом для свідчення про Ісуса Христа. Знання ІМ потрібне МБ, оскільки зміст богословських термінів, як і їхнє значення, можна осягти, з'ясувавши їх суть у мові-джерелі. Володіння англійською мовою (далі – АМ) уможлиблює читання фахової літератури в оригіналі, позаяк кожен професіонал має бути добре ознайомлений із найновішими тенденціями, ідеями, здобутками у своїй галузі. Володіння АМ дає можливість МБ брати участь у міжнародних конференціях, семінарах і тренінгах; їздити в закордонні відрядження; проводити богослужіння АМ; відкривати для себе нові обрії професійного росту; отримувати доступ до великої кількості книг, статей і блогів, що допоможуть стати справжнім фахівцем у галузі богослов'я. Вміння дискутувати АМ допомагає МБ налагодити тісний зв'язок із людьми, отримати більше інформації про культурні здобутки, різноманітні локації та спосіб життя. Підкреслимо: вивчення ІМ суттєво залежить від текстових матеріалів, тому ПО компетентність у читанні – надважлива складова навчального середовища. Адже студенти опановують теми, безпосередньо пов'язані з їхньою майбутньою професією, вчать розуміти граматичну структуру мови, збагачують свій словниковий запас, зокрема термінами теологічного спрямування, вчать критично мислити та формулювати власні думки ІМ.

По-друге, в контексті освітніх реформ заклади вищої освіти (далі – ЗВО) надзвичайно велику роль відводять вивченню АМ і надають студентам можливість досягати такого рівня розвитку вмінь читання, щоб бути успішними у професійній діяльності [90; 247]. На фоні реформ у системі освіти України має зростати якість підготовки МБ. Нормативні документи, такі як Закон України «Про освіту» [29], Закон України «Про вищу освіту» [28], Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо організації навчального процесу» [91], Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [126], «Концепція розвитку англійської

мови в університетах» [53]; освітньо-професійна програма «Богослов'я» [33; 63; 168], засвідчують необхідність впровадження в систему освіти України європейських стандартів, що передбачають вироблення в студентів мовленнєвих навичок і вмінь. Вимогою вступу абітурієнта до закладу вищої освіти має бути рівень володіння англійською B1, а при випуску – не нижче рівня B2 (мова йде про ступінь бакалавра) [53]. Саме тому МБ потрібно навчати ІМ на належному рівні.

По-третє, проблема формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ набуває значення ще й тому, що на вивчення МБ ІМ в ЗВО виділяється незначна кількість годин. Тож постає необхідність розробити спеціальну методику навчання МБ іншомовного читання, зважаючи на сучасні вимоги, зміст та особливості професійної англомовної сфери МБ.

Сказане вище підтверджує нагальність підвищення рівня сформованості англомовної ПО компетентності в читанні МБ в умовах кроскультурної взаємодії, обміну досвідом щодо ефективного становлення богословської галузі в Україні.

Проблемі формування ПО компетентності в читанні присвячено чимало праць. Так, психологічні передумови формування ПО компетентності в читанні досліджували С. Бондар (2003) [23], Т. Щербан (2005) [178], Г. Маркович (2009) [239], О. Полозенко (2009) [113], М. Лиля (2010) [80], І. Онуфрієва (2011) [110], Е. Івашкевич, О. Гудима (2013) [58], Н. Саєнко (2013) [138], Л. Максименко (2014) [84], Л. Сажко, Л. Зєня, О. Бирюк (2015) [130], О. Шемчук (2019) [173], А. Федик (2019) [160].

Особливо актуальні для нас є наукові виклади, де мовиться про ПО читання: Т. Вдовіна (2003) (методика навчання читання англійських художніх текстів майбутніх учителів іноземної мови) [27]; О. Бирюк (2006) (методика формування соціокультурної компетенції у навчанні читання англомовних публіцистичних текстів майбутніх учителів) [19]; Ю. Дегтярьова (2006) (методика навчання читання англійською мовою для ділового спілкування студентів вищих немовних навчальних закладів) [48];

[113]; І. Корейба (2010) (методика навчання професійного читання з використанням інтернет-ресурсів майбутніх учителів німецької мови) [69]; Т. Горпініч (2014) (формування професійної англомовної компетентності у читанні з урахуванням індивідуально-когнітивних стилів навчання у майбутніх фармацевтів) [43]; Ю. Британ (2014) (формування у майбутніх викладачів англійської мови професійно орієнтованої читацької компетенції засобами інтернет-ресурсів) [26]; Д. Гуснутдінов, Р. Сагдієва (2017) (навчання професійно орієнтованого читання з використанням комп'ютерних технологій) [216]; П. Мадхуматхі, А. Гхош (2017) (академічна компетентність в читанні для студентів-інженерів) [237]; К. Аль-Гханімі (2017) (навчання майбутніх філологів читання англомовних автентичних текстів); С. Лазаренко (2018) (методика самостійного оволодіння майбутніми військовими фахівцями з інформаційно-телекомунікаційних технологій англомовною лексико-граматичною компетентністю у читанні) [79]; Н. Осадча (2018) (формування у старшокласників лінгвосоціокультурної компетентності в англомовному читанні на уроках країнознавства) [57; 112]; А. Томашевська (2019) (формування англомовної лексичної компетентності в говорінні та читанні у процесі самостійної роботи у майбутніх фармацевтів) [156; 157]; І. Ференчук-Піонтковська (2019) (методика формування у майбутніх філологів німецькомовної компетентності в читанні публіцистичних текстів) [162; 163]; Н. Добровольська (2021) (формування в майбутніх фахівців з інформаційних технологій англомовної компетентності в читанні та говорінні) [47].

Проблеми усвідомлення та розуміння прочитаного висвітлено в таких розвідках: С. Адлер (2004) (стратегії навчання розуміння тексту) [183]; Л. Рудакова (2005) (розуміння соціокультурної інформації) [136]; Д. Реп, П. Ван Ден Брок (2005) (динаміка розуміння тексту) [256]; М. Преслі, І. Гаскінс (2006) (метакогнітивно компетентне розуміння читання у конструктивному читанні) [253]; Т. О'Рейлі, К. Шехан (2009) (оцінювання компетентності в читанні) [247]; К. Каін (2009) (розуміння сенсу тексту)

[192]; П. Кларке, Е. Трулав, Ч. Халм, М. Сноулінг (2014) (розвиток навичок осмислюючого читання) [198]; С. Крослі, Г. Янг, Д. МакНамара (2014) [199], С. Канвал, С. Карім (2014) (розуміння тексту) [254]; А. Чанг, В. Ренандія (2017) (практика екстенсивного читання) [193]; С. Хаттан, П. Александер (2018) (розуміння читання та поняття компетентного читача) [207]; Ю Ка Вонг (2019) (роль декодування у розумінні прочитаного) [284]; М. Атаєва, Н. Путро, Г. Касимова (2019) [186], А. Гутієрес де Блум, С. Сото, С. Кармона Рамірес, Ф. Родрігез, С. Піно Састійо (2021) (вплив читання на розвиток писемної компетентності) [205]; А. Адхі, Дж. Нуркамто, Н. Дроджати (2019) (оцінка потреб у читацькій компетентності) [181]; Ф. Машаріпова (2020) (ефективні техніки для розвитку компетентності в читанні) [240]; Е. Бахром (2022) (методи розвитку читацької компетентності) [187].

Мотивацію в читанні аналізували У. Шіфеле, Е. Шафнер, Дж. Мьолер, А. Вігфілд (2012) (виміри читацької мотивації та зв'язок з компетентністю в читанні) [260]; У. Шіфеле, Е. Шафнер (2016) (внесок зовнішньої та внутрішньої мотивації до формування компетентності в читанні) [260]; М. Ахмаді (2017) (вплив мотивації на читання) [182]; А. Комар (2017) (співвідношення між мотивацією й опануванням лексичного матеріалу) [255]; М. Давіс, С. Тонкс, М. Хок, В. Ванг, А. Родрігез (2018) [200], А. Пангестіка (2018) [249], А. Асріати, Х. Атмовардойо, Б. Джабу (2018) (мотивація читання) [185]; С. Джонс (2020) (вимірювання читацької мотивації) [223]; М. Озтюрк, М. Айдогмус (2021) (метакогнітивні стратегії та мотивація читання) [248]; С. Хуанг, М. Рейнолдс (2022) (факти, що впливають на мотивацію студентів) [215].

Дотичні до нашого дослідження також праці Н. Шандри (2019) (формування у майбутніх фахівців з інформаційних технологій в умовах магістратури англомовної лексичної компетентності у професійно орієнтованому писемному спілкуванні) [170; 171]; О. Баб'юк (2019) (формування у майбутніх фахівців сфери туризму професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні) [7; 8]; І. Скріль

(2020) (формування професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в говорінні у майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи) [145; 146]; С. Гамідової, М. Умаркулової (2020) (розвиток професійної компетентності у вивченні ІМ студентами немовних закладів вищої освіти) [206]; Дж. Махаматіміновни (2022) (професійно орієнтоване навчання ІМ у немовних закладах вищої освіти) [238]. Для нас вищезгадані дослідження цінні тим, що лексична компетентність важлива для МБ у контексті розширення словникового запасу; з'ясування незрозумілих термінів та слів; активного використання вокабуляру у професійній діяльності, а вміння монологічного мовлення – для виголошення проповідей, доповідей.

У контексті дослідження питання інтерпретації ПО тексту спираємося на доробки І. Остащук (2015) [115], Н. Кондратенко (2015) [67], М. МакКарсі (2015) [242], Дж. Зіммерман (2015) [285], Р. Мур (2016) [243], С. Шнайдерс (2016) [262], О. Бензюк (2017) [15], В. Клайн, С. Блумберг, Р. Хубард (2017) [229], М. Омінг, Дж. Ветте (2017) [246], А. Акімова, Н. Акімова (2018) [3], К. Кавуса (2019) [227], Е. Сергєєва (2020) [141], Ф. Пітерс (2021) [251], А. Кьостенбергер (2021) [231].

Сутність ПО тексту стала об'єктом розвідок Г. Барабанової (2005) [12], Т. Кравчини (2012) [73], Л. Конопленко (2013) [68], О. Рошупкіної (2014) [134], С. Сулейман, І. Кросман (2014) [264], Н. Савелюк (2015) [137], О. Волобуєвої (2015) [35], Г. Бакірової (2020) [188], Ф. Туракулової, А. Ісакової (2022) [282], Б. Ботіралієвої (2022) [189].

Попри значну увагу науковців до окресленої проблеми, аналіз наукових джерел засвідчив, що на сьогодні не існує комплексного дослідження, присвяченого розробці методики формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ.

Отже, актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена такими чинниками:

– відсутністю розробленої методики навчання іншомовного читання МБ за незначної кількості годин, що виділяється ЗВО для вивчення дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» для спеціальності 041 Богослов'я;

– необхідністю підготовки МБ як кваліфікованих спеціалістів з високим рівнем сформованості ПО компетентності в читанні; потребою розширення професійного досвіду студентів спеціальності «Богослов'я»;

– недостатністю висвітлення цієї проблеми, потребою теоретичного обґрунтування та практичного забезпечення навчального процесу навчання англomовного ПО читання МБ.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дослідження безпосередньо пов'язаний з темою кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теорія і практика навчання іноземних мов у закладах освіти різних типів» (номер держреєстрації 0118U003128). Тему роботи затверджено Вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 6 від 24 січня 2023 р.).

Об'єкт дослідження – процес формування в МБ англomовної ПО компетентності в читанні.

Предметом дослідження є методика формування у МБ англomовної ПО компетентності в читанні.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, практичній розробці та експериментальній перевірці методики формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

1) обґрунтувати теоретичні засади формування у МБ англomовної ПО компетентності в читанні;

2) визначити психологічні та лінгвістичні передумови формування у МБ англomовної ПО компетентності в читанні;

3) виділити одиниці відбору ПО навчальних матеріалів та обґрунтувати відповідні критерії;

4) визначити принципи й етапи формування ПО компетентності в читанні, розробити систему вправ та модель формування у МБ англомовної ПО компетентності в читанні;

5) перевірити ефективність запропонованої методики експериментально, укласти методичні рекомендації щодо організації і проведення відповідного навчання.

На різних етапах наукового пошуку використано такі **методи дослідження:**

– теоретичні: критичний аналіз сучасних вітчизняних і зарубіжних наукових джерел із методики, педагогіки, психології, лінгвістики з метою визначення стану досліджуваної проблеми, її методологічних та методичних основ; вивчення нормативної документації, програм навчальних дисциплін з метою узагальнення теоретичних даних із проблеми дослідження; моделювання навчального процесу використовуючи запропоновану методику;

– емпіричні: наукове спостереження за організацією навчального процесу з вивчення ІМ в українських ЗВО, вивчення досвіду викладачів щодо формування компетентності в читанні МБ, опитування викладачів і студентів щодо ефективності застосування автентичних релігійних текстів, навчальних потреб та інтересів студентів; опитування священників з метою виявлення типових ситуацій їх ПО спілкування; тестування студентів для визначення рівня сформованості англомовної ПО компетентності в читанні на до- та післяекспериментальних зрізах; методичний експеримент, щоб довести гіпотезу дослідження про ефективність розробленої методики; якісний та кількісний аналіз даних для оцінювання рівня сформованості англомовної ПО компетентності в читанні МБ; метод математичної статистики (кутове перетворення Фішера ϕ^*) для інтерпретації одержаних результатів проведеного методичного експерименту.

Наукова новизна очікуваних результатів полягає в тому, що *вперше* теоретично обґрунтовано, практично розроблено й експериментально перевірено методику формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ, котра передбачає три етапи (дотекстовий, текстовий та післятекстовий); використання системи вправ і завдань, котра співвідноситься з визначеними етапами, розроблена з урахуванням лінгвістичних особливостей текстів релігійно-богословського змісту, містить три підсистеми вправ і завдань з відповідними групами вправ і завдань та спрямована на розвиток психологічних механізмів читання, формування вмій ознайомлювального, переглядового та вивчаючого читання, вміння використовувати стратегії читання, інтерпретувати ПО тексти; *уточнено* критерії відбору навчального матеріалу; *розроблено* модель формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ за допомогою відповідних груп вправ і завдань; *подальшого розвитку набуло* визначення критеріїв оцінювання рівня сформованості англомовної ПО компетентності в читанні МБ.

Практичне значення отриманих результатів полягає у відборі фахових навчальних матеріалів для читання та ПО лексики з метою формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ; у розробці навчально-методичного посібника з відповідними комплексами вправ та завдань; в укладанні методичних рекомендацій для викладачів АМ на богословських спеціальностях щодо організації навчального процесу з метою ефективного формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ; у розробці силябуса та робочої програми навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» для спеціальності 041 Богослов'я.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження **впроваджено** у навчальний процес Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (акт про впровадження № 14/17-849 від 27.05.2022 р.); Івано-Франківської академії Івана Золотоустого (акт про впровадження № 013/22 від 03.06.2022 р.); Волинської православної богословської академії (акт про впровадження № 18 від 09.06.2022 р.) та

Київської православної богословської академії (акт про впровадження № 055 від 21.06.2022 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалася на міжнародних конференціях: «Сучасний рух науки» (м. Дніпро, 7–8 лютого, 2019 р.); «Актуальні проблеми романо-германської філології» (м. Чернівці, 10 травня, 2019 р.); «Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психолого-педагогічний аспекти» (м. Біла Церква, 27–28 березня, 2020 р.); «Актуальні проблеми романо-германської філології та перекладу» (м. Чернівці, 7–8 травня, 2020 р.); «Сучасний педагог та теорія педагогіки, філологічні диспути та наука про мову» (м. Хмельницький, 19 лютого, 2021 р.); «Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики» (м. Чернівці, 14 травня, 2021 р.); «Актуальні питання науки, освіти і суспільства в Україні та світі» (м. Полтава, 30 березня, 2022 р.); Interdisciplinary Research: Scientific Horizons and Perspectives: III International Scientific and Theoretical Conference (м. Вільнюс, 6 травня, 2022 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено в 11 публікаціях, серед яких 4 статті у періодичних фахових виданнях України; 1 стаття у закордонному виданні; тези 5 доповідей конференцій (1 у співавторстві) і навчально-методичний посібник у співавторстві «English for Theology Students» англійською мовою.

Особистий внесок здобувача. Представлені у дисертаційному дослідженні наукові результати отримані автором самостійно. У навчальному посібнику «English for Theology Students», опублікованому у співавторстві, здобувачем розроблено змістове наповнення, 80% вправ і завдань та додатки до посібника. В опублікованих у співавторстві тезах конференції «Фразеологічні одиниці як компонент формування професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів» здобувачем здійснено вибірку фразеологізмів, проведено їх класифікацію та сформульовано висновки до дослідження.

Структура роботи. Дисертаційне дослідження містить вступ, три розділи, список використаних джерел (285 найменувань, із них – 107 іноземними мовами) і додатки. Його повний обсяг – 298 сторінок, зокрема 188 сторінок основного тексту. Додатки викладено на 62 сторінках. У роботі подано 13 таблиць, 3 рисунки.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЧИТАННІ МАЙБУТНІХ БОГОСЛОВІВ

У розділі висвітлено підходи до навчання ІМ МБ; визначено сучасний стан дослідження проблеми формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ; описано стратегії для навчання іншомовного ПО читання; проаналізовано психологічні передумови формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ; з'ясовано особливості англомовних ПО текстів.

1.1. Підходи до навчання іноземної мови майбутніх богословів

Передумовою розвитку будь-якого дослідження, запорукою досягнення значних результатів постає методологічна база [78, с. 157]. Зауважимо, що методологія – вчення про науковий метод пізнання, а також про сукупність методів, використовуваних у визначеній науці; способи дослідження, певні підходи до досліджуваних явищ, системні методи наукового пізнання та відкриття істини тощо [62, с. 157]. За словами Е. Оржинської, методологія є системою ідей, вченням про принципи побудови, форми та способи наукового пізнання, її мета – дослідження й аналіз методів і засобів, які дозволяють пізнавати об'єктивну реальність [111, с. 20]. Сукупність ідей, теорій і підходів, що обрані методологічною основою наукового викладу, являють собою ту «призму», крізь яку можна з'ясувати сутність об'єкта дослідження та скласти уявлення про нього [56].

У загальній системі методологічних знань існує кілька рівнів: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий, технологічний [78]. Б. Лабінська слушно зазначає, що перші три рівні забезпечують відповідність педагогічного дослідження. Перший рівень відповідає системі цінностей

сучасного суспільства, другий – ефективний шлях розв’язання соціальних проблем, третій висвітлює тенденції розвитку методичної науки. Четвертий рівень забезпечує технологічну реалізацію концептуальних засад дослідження, сформованих за допомогою перших трьох рівнів методології [78, с. 18]. Як справедливо стверджує О. Караман, вони утворюють складну систему, в межах якої існує певне підпорядкування [62, с. 158].

Розглянемо кожен із вищевказаних рівнів методологічного знання. Філософський рівень найвищий, оскільки він виступає змістовою та світоглядною основою будь-якого дослідження. На філософському рівні питомої ваги набирає система філософського знання повністю та універсальні принципи пізнання явищ, вироблених філософією. Зв’язок із філософією постає необхідною умовою розвитку соціально-педагогічної думки. Філософські знання потрібні для проєктування соціально-педагогічної теорії, оскільки теоретичне дослідження з вивченням дійсності пов’язане опосередковано. Отже, теоретичні знання зумовлені не даними досвіду, а філософськими знаннями. Філософські знання слугують основою для визначення світоглядної позиції дослідника [62]. Світогляд, за словами О. Караман, – це «сукупність узагальнених уявлень про дійсність, які відображають і зумовлюють певне практичне і теоретичне ставлення дослідника до світу; спосіб сприйняття, осмислення й оцінки навколишньої дійсності та самого себе як конкретно-історичного суб’єкта пізнання і практики, а філософія постає теоретичним ядром світогляду, методологією наукового пізнання світу» [62, с. 158–159]. За умови сприйняття філософії найвищим рівнем методологічного пізнання, у МБ відбувається реалізація світоглядної позиції на основі наукового ставлення до дійсності та людини, здійснюється адресація до фактів, логічних побудов, вироблення гносеологічних і логічних категорій та критеріїв для свідомого пошуку й відбору істинних поглядів, зокрема формування релігійного світогляду, що вбачає істину в наявності й діяннях вищих, неземних сил.

Філософська методологія виконує певні функції. Поділяємо думку С. Ковальової, що методологія філософії з'ясовує сенс наукової діяльності та її взаємозв'язки з іншими сферами діяльності, тобто розглядає науку у зв'язку з практикою, суспільством, культурою та людиною. [66]. Філософія є формою самоусвідомлення науки з певного боку [66]. Філософські положення відображають найважливіші особливості об'єктивної реальності і свідомості з урахуванням досвіду, набутого в процесі пізнавальної діяльності людини. Філософські доктрини – це основні ідеї філософської концепції наукового пізнання, діалектики і теорії наукової творчості, які визначають загальний підхід до вивчення тієї чи іншої проблеми. [66, с. 36]. За словами Б. Лабінської, логіка наукового дослідження – це не просто доповнення до методу матеріалістичної діалектики, а спеціальна теоретична сфера знання, що має свій об'єкт і основні поняття [78, с. 121]. Як стверджує вчена, методологія на рівні філософії існує не як система визначених норм або вказівок на необхідність визначених технічних прийомів, а тільки як система основних орієнтирів [78, с. 19].

Робимо висновок, що філософський рівень методології є саме тією змістовою основою методологічного знання, на якій формуються пізнавально-світоглядні установки нашого дослідження щодо проблематики формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ і визначається загальний підхід до вивчення проблеми, спрямований на виконання стратегічних, а не фактичних завдань.

Загальнонауковий рівень методології зображає ті наукові моделі, які закладені в основу наукових досліджень як нормативні. До них належать такі загальнонаукові концепції, що виконують методологічні функції та впливають на певну сукупність фундаментальних наукових дисциплін одночасно, проте не однаковою мірою, а також формальні розробки і теорії, які пов'язані з реалізацією широкого кола методологічних завдань [66, с. 36]. У контексті нашого дослідження до загальнонаукового рівня відносимо системний, діяльнісний, культуроспрямований, аксіологічний, гуманістичний

та емпатійний підходи. Далі перейдемо до детальнішого аналізу зазначених підходів.

Перш ніж детально описувати та аналізувати кожен із перелічених вище підходів, доцільно спочатку навести визначення самого поняття «підхід».

Як зазначає О. Тарнопольський, підхід є досить обширним поняттям і містить методи навчання як свою частину. Він також охоплює і те, як визначаються цілі навчання, як добирається його зміст, які засоби навчання використовуються. Вчений наголошує, що підхід – основа певної прийнятої науковим та педагогічним товариством парадигми навчання іноземних мов [154, с. 4]. За визначенням І. Литовченко, підхід – реалізація керівної, домінувальної ідеї навчання на практиці у вигляді певної стратегії за допомогою того чи іншого методу навчання [81, с. 137]. Отже, підхід – це прийнята науковим та педагогічним колом певна сукупність ідей, яка забезпечує навчання за допомогою певних методів.

Методологічний підхід тлумачиться як принципова методологічна орієнтація дослідження, точка зору, з якої розглядається об'єкт вивчення поняття або принцип, що визначає загальну стратегію дослідження [2].

Важливу теоретичну основу процесу навчання складає системний підхід, що, як зазначає М. Починкова, є одним із найбільш поширених у психолого-педагогічній літературі [127, с. 45]. Його основою є положення про необхідність всебічного підходу до досліджуваних явищ. Тобто системний підхід належить спеціальних способів наукового дослідження, за яким досліджуваний об'єкт розкладають на елементи, які розглядають в єдності, тобто як систему [164, с. 478]. Відповідно, система здобуває нові властивості, нові якісні характеристики, що не містяться в її елементах, а нові властивості істотно розширюють можливості системи [127]. Специфіка системного підходу полягає в тому, що вона сконцентровує дослідження на розкритті цілісності об'єкта та механізмів, що його гарантують, виділяючи не особливості складових його елементів, а характеристику різноманітних типів

зв'язків складного об'єкта (системи) і відношень між визначеними елементами; відносини з навколишнім середовищем, для того щоб віднайти спосіб упорядкування, ієрархії відношень, а також визначити основні закономірності цього об'єкта [59]. Педагогічна система розглядається як певна сукупність взаємозалежних методів і процесів, засобів, потрібних для того, щоб створити організоване і цілеспрямоване навчання. Цей підхід забезпечує взаємодію всіх структурних компонентів моделі навчання [37, с. 9]. Тож системний підхід у педагогіці, на думку С. Гончаренка, має на меті розкрити цілісність освітнього об'єкта, виявити різні види зв'язків всередині нього і звести їх в єдину теоретичну картину. [40]. Педагогічні явища і процеси розуміються як певна цілісність, утворена сукупністю взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів [132, с. 126]. Оскільки богослов – це людина великих всебічних знань і глибокої духовної культури, то його освіта має охоплювати православну науку та церковний досвід, а також вивчення ІМ. Системний підхід дозволяє богословам розглядати їхню навчальну діяльність як педагогічну систему з властивими їй рисами, особливостями й закономірностями.

Переходимо до аналізу діяльнісного підходу. Діяльність богослова включає в себе постійне спілкування з дуже широким колом людей – це його паства, друзі, інші священники, знайомі, незнайомі, випадкові співрозмовники. Завжди і з усіма богослов повинен бути на висоті свого звання, свого сану. Прояв такту особливо важливий при його спілкуванні з людьми. Богослов має бути цілком відданий Богові та людям. Тому повинен володіти вмінням зосередити сили душі та розуму на богослужінні, на його внутрішньому змісті та духовному сенсі. Богослову слід відкинути все, що відволікає, все дратівливе, спогади, звички та турботи. Внутрішня дисциплінованість, зібраність і витриманість особливо необхідні богослову, адже він покликаний завжди і всюди бути носієм церковності, високої духовної культури та глибокого християнського духу [60].

Концепція діяльнісного підходу до навчання ІМ полягає в тому, що засвоєння змісту навчання здійснюється не за допомогою простої передачі матеріалу від викладача до студента, а в процесі активної діяльності студента над оволодінням цього матеріалу [81]. Тобто реалізація МБ діяльнісних завдань дає їм можливість вивчати ІМ під час виконання реальних або уявних дій.

У основі теорії діяльнісного підходу – положення про те, що діяльність навчання необхідно розглядати як специфічну діяльність, в якій відбувається розвиток особистості через засвоєння, тому розвиток і засвоєння слід розуміти як єдиний процес [36]. За словами Т. Ганніченко та К. Тішечкіної, діяльнісний підхід до навчання ІМ базується на мовленнєвій діяльності, враховує когнітивні (пізнавальні), емоційні, вольові здібності студентів [36].

Отже, у межах діяльнісного підходу можна реально формувати особистість МБ, здатного адаптуватися до нових умов, спроможного до самостійного набуття іншомовних знань і самореалізації у своїй професійній діяльності.

Не можемо оминати увагою культуроспрямований підхід. Питання особистої культури богослова – дуже важливе. Поняття особистої культури багатогранне – включає зовнішній вигляд богослова, його мову, поведінку в суспільстві, але головне – це його внутрішні, духовні багатства, його інтереси, його дійсна зовнішня культура [60].

Богослов проявляє свою культуру у ставленні не тільки до довіреної йому пастви, але й до всіх людей: відвідує хворих, бідних, по змозі їм допомагає; дбає про церковні товариства. Богослови повинні ревно й сумлінно виконувати свої обов'язки [129]. Така відповідальність богословів означає бути миротворцем і прикладом моральної чесності [108]. Богослови зобов'язані прикладом свого життя навчати людей побожності, адже вони відповідають перед Богом за кожну людину, з якою зустрічаються у своєму житті [128; 140].

Культуру богослова характеризують такі його якості, як любов до правди, щире сумління, пошана до кожної людини, почуття справедливості, вірність даному слову, вміння співчувати і гідна поведінка [60], а також відповідальність за проповідь Євангелія, турботу про духовний поступ вірних в їхньому житті з Богом, звершення святих таїнств. Він бере на себе обов'язок провадити молитву з усією спільнотою, заохочувати мирян до активної участі в богослужіннях і в добрих ділах християнського милосердя [118].

Крім того, О. Тарнопольський вживає поняття «культуроспрямована парадигма навчання». Він пише, що зазначена парадигма пов'язана із сучасною орієнтацією викладання ІМ на міжкультурну комунікацію [154]. Погоджуємося з автором і вважаємо, що найважливішим у культуроспрямованому підході для МБ є оволодіння не мовою як засобом комунікації, а культурою спілкування, властивою певній мовносоціокультурній спільноті, мова і культура якої вивчається.

Важливе значення надаємо аксіологічному підходу, оскільки людина розглядається в ньому як найвища цінність суспільства і самоціль суспільного розвитку [105, с. 33]. Аксіологічний підхід трактують як своєрідну філософсько-освітню стратегію, що ґрунтується на ідеї пріоритету загальнолюдських цінностей та самоцінності кожної особистості, визначає перспективи подальшого вдосконалення системи освіти, а також оптимального використання освітніх ресурсів відповідно до потреб сучасного суспільства [155], а знання ІМ стало важливою перспективою успішності сьогодення. Тож аксіологічний підхід є невід'ємною частиною гуманістичної педагогіки, який розглядає людину як найвищу цінність суспільства і мету суспільного розвитку. [105].

Саме в цьому підході й знаходить своє відображення різноманітність ставлення до людини, сучасних вимог суспільства, духовних цінностей, діяльності, що й визначає зміст гуманістичної сутності богослова.

Важливе місце у формуванні професійної компетентності студентів спеціальності 041 Богослов'я відіграють не лише навички, вміння та здібності, а й мотивація, професійний інтерес, установки, потреби, що безпосередньо формуються за допомогою впливу ціннісно-мотиваційної сфери особистості. Отже, процес формування необхідних компетентностей МБ неможливо уявити без звернення до цінностей, механізмів і технологій перетворення суспільних цінностей в особистісні.

За твердженням Д. Щепової, ціннісні орієнтації виступають особистісно формуючою системою і пов'язані з розвитком самосвідомості, усвідомленням свого місця в системі суспільних відносин, а також належать до найважливіших компонентів структури особистості, рівень сформованості якої визначає загальний рівень її розвитку [177, с. 182].

Усвідомлення МБ цінності об'єкта професійної дійсності, а у галузі, що вивчається, – це життя та здоров'я людини, формують особливий вид ставлення до нього, тобто ціннісне ставлення до своєї професійної діяльності [105, с. 33].

Схожої думки дотримується Т. Гера, зазначаючи, що розуміння свого фізичного ества і завдання – важливе підґрунтя до прояву людської активності, до конкретної дії з реалізації своєї життєвої функції, до певної поведінки [37, с. 231–232]. Адже особливість людини в тому, що вона живе для чогось і для когось, практично постійно активна й безперервно реалізує певну життєву або професійну функцію. Як зазначає Г. Балл, теолог повинен володіти провідними людськими цінностями, а його релігійна діяльність – це збереження й трансляція релігійних смислів [10, с. 81; 11]. Отже, МБ під час навчання має усвідомити своє призначення, згодом бути наставником від імені Бога на землі і завжди наставляти інших людей на істинний шлях.

Не можемо оминати увагою й гуманістичний підхід. За словами Л. Пилипея, філософія гуманізму є світоглядною системою, що визнає цінність людини як особистості [122]. Гуманістичний підхід передбачає розвиток емпатії в контексті гуманістичного спрямування професійної

діяльності [176, с. 6]. Повинна відбуватися орієнтація на розуміння майбутніми спеціалістами соціоприродної суті людини, на залучення їх до гуманістичного стилю спілкування і такої практичної взаємодії, що сприяє виникненню особистого позитивного ставлення до життя [4, с. 143].

Підґрунтям для формування гуманістичних цінностей є морально-практична діяльність, яка здійснюється заради інших людей. У такій діяльності людина усвідомлюється як головна цінність, до якої ставляться з повагою та турботою. Гуманні взаємини розглядаються як суб'єктивно значущі, від яких істотно залежить формування гуманістичних якостей особистості майбутнього спеціаліста [4, с. 143].

Отже, формування гуманістичних цінностей у богослова – це складний процес гармонійного поєднання професійних знань (одне з яких – володіння АМ) із найкращими особистісними якостями. Головним критерієм і наслідком такого гармонійного поєднання має стати бажання корисним і постійне духовне самовдосконалення, повага богослова до інших людей, сприяння самоактуалізації і самореалізації, самовдосконалення.

Далі ведемо мову про емпатійний підхід. Як пише О. Шурина, емпатійний підхід передбачає мисленнєве, інтелектуальне й емоційне проникнення у внутрішній світ іншої особистості і проявляється в емоційній відповіді і співчутті до неї [176, с. 8].

Поділяємо думку О. Сакалюк щодо питання емпатійної культури. За словами вченої, емпатійна культура виступає як потужний фактор формування людських взаємовідносин, формування людини в людині, перетворення її природних потреб, емоцій та захоплень у справжні людські [139, с. 73]. Емпатійна культура являє собою інтегральне динамічне утворення особистості та характеризується своєрідним мотиваційно-емоційним способом внутрішньої та зовнішньої відповіді на основі механізмів соціальної комунікативності й емоційного інтелекту [139, с. 75]. Для реалізації емпатійної культури необхідно мати якості, що забезпечують ефективність комунікативної діяльності; здатність до спілкування з людьми

(зокрема, й ІМ); індивідуально-психологічне поєднання властивостей особистості, серед яких найбільш значущі почуття емпатії, рефлексії, креативності, відчуття міри й такту [51, с. 157].

Тому входження в стан інших, розуміння, співчуття і турбота про їхнє внутрішнє життя є необхідною умовою розвитку характеру толерантного, людяного і гуманістично спрямованого богослова. Саме емпатійна культура богослова як здатність до розуміння внутрішнього світу людини, співпереживання, співчуття виявляється для них рятувальним засобом збереження особистої цінності, доброзичливості. Проте для втілення сказаного вище, вона має стати високорозвиненою і стійкою особистісною якістю богослова.

Щодо рівня конкретно-наукової методології, то він постає як сукупність ідей, методів, принципів і процедур дослідження, які використовуються у тій чи іншій спеціальній науковій дисципліні, і вимагає звернення до загальнонаукових концепцій провідних учених певної галузі науки, а також тих дослідників, досягнення яких загальноновизнані [66]. У нашій дисертаційній праці цей рівень представлений такими підходами: особистісно орієнтованим, комунікативним, компетентнісним, текстоцентричним, конструктивістським, контекстним, індивідуально-диференційованим та мультидисциплінарним. Детальніше зосередимо на них свою увагу.

Розглянемо спершу особистісно орієнтований підхід. За словами І. Литовченко, він орієнтується на особистість студента, його потреби та можливості. Заснований на ідеях гуманістичної педагогіки та психології і спрямований на створення умов для повної самореалізації та саморозвитку особистості. Одним з основних завдань навчання на основі особистісно орієнтованого підходу є формування у дорослого студента здатності самостійно спрямовувати свою навчальну діяльність, брати на себе відповідальність за прийняті рішення і за результати навчання, тобто бути активним суб'єктом навчальної діяльності [81, с. 138]. Саме тому роль МБ як

суб'єкта навчання за особистісно орієнтованого підходу визначається тим, що вся система навчання ІМ будується на принципі поваги до його особистості, врахуванні його цілей, потреб та можливостей.

У цьому контексті важливо також згадати й особистісно орієнтоване навчання, котре забезпечує розвиток та самореалізацію студентів, задоволення їхніх освітніх і духовно-культурних потреб, можливість бути конкурентоспроможним на ринку праці. Тож завданням ЗВО виступає допомога МБ розуміти сутність обраної професії, вимоги до виконавця, зміст, функції та цілі професійної діяльності, можливі особисті стратегії виконання професійних обов'язків, деталі професійної майстерності та способи її набуття, шляхи творчої адаптації до змісту та структури професійної діяльності.

Схожої думки про особистісноорієнтований підхід К. Нігаметзянова. Вона переконана, що сучасні технології навчання зорієнтовані на створення умов для саморозвитку і самовираження студента, а однією з таких технологій є особистісно орієнтований підхід до навчання, у центрі якого перебуває особистість студента, його самобутність та самоцінність [103, с. 136].

Саме тому особистісно орієнтоване навчання МБ має на меті:

- визначити досвід життя кожного МБ, рівень його інтелекту, інтереси, пізнавальні здібності, якісні характеристики, які спершу необхідно розкрити, а потім узгодити зі змістом освіти та розвинути в навчальному процесі;
- формувати позитивну мотивацію МБ до пізнавальної активності, потребу в самореалізації, самовдосконаленні та самопізнанні їх в межах соціокультурних і моральних цінностей нації;
- озброїти МБ механізмами саморегуляції, адаптації, самозахисту, самовиховання, що необхідні для формування самобутньої сучасної людини, здатної до конструктивного діалогу з іншими людьми, природою, культурою та цивілізацією в цілому.

Важливими для розуміння сутності особистісно орієнтованого навчання у контексті нашого дослідження, на думку О. Горбатюк [41, с. 253], є такі щаблі:

- особистісно орієнтоване навчання має забезпечувати розвиток і саморозвиток МБ як суб'єкта пізнавальної та предметної діяльності;
- особистісно орієнтоване навчання, спираючись на здібності і нахили, інтереси, ціннісні орієнтації та суб'єктивний досвід, має створювати можливості для МБ реалізувати себе в різноманітних видах діяльності;
- засоби та зміст освіти, методи, за допомогою яких організовується навчання, повинні бути такими, щоб МБ мав змогу вибирати предметний матеріал, його вид і форму;
- освіченість як сукупність навчальних компетентностей, індивідуальних здібностей є найважливішим засобом становлення духовних, інтелектуальних якостей МБ; вона має бути основною метою сучасної освіти;
- освіченість формує індивідуальне сприйняття світу, можливості для його творчого переосмислення, обширне використання суб'єктивного досвіду в інтерпретації або оцінці фактів, явищ, подій навколишньої дійсності на основі особистісно орієнтованого навчання, що розвивають індивідуальність МБ, створюють умови для його саморозвитку, самовираження.

Зі сказаного вище робимо висновок, що особистісно орієнтоване навчання МБ має за мету відкривати й розвивати пізнавальні й індивідуальні здібності кожного студента, допомогти їм пізнати себе, самореалізуватися та самовизначитися, сформувати в них культуру життєдіяльності, котра дає змогу продуктивно будувати своє життя.

Поширений у вивченні ІМ комунікативний підхід. Щодо нього, то відповідну парадигму можна назвати найбільш традиційною, оскільки у викладанні ІМ вона функціонує найдовше і найбільш розвинута.

За Т. Ганніченко та К. Тішечкіною, під комунікативним підходом до вивчення ІМ розуміють реалізацію способу спілкування, при якому здійснюється впорядкована, систематизуюча і обопільно співвіднесена модель навчання мови як засобу навчання в умовах, змодельованих на навчальних заняттях мовленнєвої діяльності як частини екстралінгвістичної діяльності [36, с. 11–12].

О. Тарнопольський підкреслює два найважливіші положення:

1. За своєю суттю комунікативний підхід до вивчення ІМ передбачає навчання мови в спілкуванні через спілкування і заради спілкування [154]. Тобто завдяки реалізації комунікативного підходу до вивчення ІМ у МБ буде сформована іншомовномовленнєва комунікативна компетентність, яка й створюватиме можливості для такого іншомовного мовленнєвого спілкування;

2. Комунікативний підхід до вивчення ІМ існує в багатьох варіантах та модифікаціях, але всі вони здебільшого зводяться до двох основних, які можуть навіть розглядатися як дві окремі парадигми, що відрізняються одна від одної лише за одним, але дуже важливим, аспектом [154]. З одного боку, це може бути чисто комунікативний підхід, у якому всі види навчальної діяльності тих, хто навчається, виключно комунікативні і немає цілеспрямованого фокусування уваги студентів на мовних формах, тобто вони не докладають спеціальних зусиль для засвоєння цих форм у відриві від комунікації. З іншого боку, це може бути підхід, у якому комунікативна навчальна діяльність суттєво превалує, але є ще й усвідомлення тими, хто навчається, окремих мовних явищ, цілеспрямоване оволодіння якими становить невелику, але важливу частину цільової настанови і практичної процедури навчання. Науковець наголошує, що саме другий варіант поширений і визнаний як такий, що підтвердив свою більшу ефективність у навчальному процесі, особливо в тих випадках, коли ІМ викладається за межами природного середовища її функціонування [154, с. 5].

За словами І. Литовченко, комунікативний підхід до навчання ІМ передбачає, що навчання відбувається у процесі спілкування. Цей підхід використовує мовленнєво-комунікативні ситуації, наближені до реальних, і сприяє формуванню комунікативної компетентності, тобто вміння використовувати ІМ на практиці як засіб спілкування [81, с. 137]. Вивчення ІМ сприяє підвищенню культури спілкування, оскільки МБ навчаються техніки спілкування, мовного етикету, стратегії і тактики діалогічного та групового спілкування.

Комунікативний підхід сприяє виконанню завдань формування у майбутніх фахівців умінь спілкування та розвитку комунікативних здібностей [36, с. 12]. Отже, комунікативний підхід забезпечує систематичне оволодіння МБ як функціональним, так і структурним аспектами мови, спрямовує на засвоєння мови як засобу спілкування у різних видах мовленнєвої діяльності, тим самим сприяючи формуванню комунікативної компетентності МБ.

В. Редько об'єднує діяльнісний та комунікативний підходи в один та наголошує на особливостях комунікативно-діяльнісного підходу до оволодіння ІМ, які домінують у сучасній практиці викладання. На його думку, в такій концепції передбачається соціальна взаємодія студентів як міжособистісна комунікація, важливою характеристикою якої є здатність одного з комунікантів приймати роль іншого – свого співрозмовника, уявляти, як партнер сприймає його у спілкуванні, і відповідно інтерпретувати ситуацію, визначаючи власні дії. Він стверджує, що у практиці навчання ІМ інтерактивне навчання асоціюється з тренуванням критичного мислення як інтелектуальної та конструктивної діяльності студентів під час організації та здійснення мовленнєвої взаємодії [133, с. 29].

З. Таран зазначає, що комунікативний підхід формує у студентів вміння, пов'язані з процесами отримання інформації: впізнання і розуміння слів і речень, об'єднання їх значень у смислове ціле, – тобто вміння, необхідні для розуміння смислової структури тексту і розвитку усного

мовлення. За словами вченої, такий підхід спонукає до індивідуальної активізації навчання ІМ, спрямованої на ефективну практику зацікавленого спілкування-навчання студента і викладача [151, с. 120]. Погоджуємося, що основне завдання викладача – це формування у МБ вмінь та навичок вільного володіння всіма видами мовленнєвої діяльності: аудіюванням, говорінням, читанням, письмом.

На активізацію діяльності МБ як суб'єктів навчальної діяльності спрямований і компетентнісний підхід. За оцінкою Н. Майєр, компетентнісний підхід є методологічною основою сучасної системи вищої освіти, що зумовлено вимогами суспільства щодо підготовки конкурентоспроможного фахівця, який вільно володіє обраною професією і готовий підвищувати свій професійний рівень упродовж життя [83, с. 28]. Попри традиційні підходи, де навчальна діяльність спрямована до процесу набуття знань, умінь і навичок, компетентнісний підхід передбачає їх інтеграцію, доповнення та взаємопроникнення в інші, не менш важливі, компоненти [126]. Як і при діяльнісному підході, у його основі закладена ідея діяльнісного (активного) характеру змісту освіти. Проте при компетентнісному підході навчальна діяльність передбачає інший результат – формування в суб'єктів навчання певної системи компетентностей. Зміст останніх включає в себе і їх особистісне ставлення до предметів та процесів, необхідних для продуктивної діяльності щодо них [54, с. 64]. Тому компетентності набувають значення власних цінностей суб'єктів навчання.

Головною особливістю компетентнісного підходу постає перенесення акцентів з процесу навчання на його результати, якими є компетентності. Останні – не ізольовані одиниці навчальних планів, вони втілюють елементи академічної та професійної освіти, оцінку попереднього досвіду навчання та тенденції до подальшого розвитку [1].

Продовжуючи аналіз характерних рис компетентнісного підходу, відзначимо, що її другою (підпорядкованою першій) особливістю є, за

висловлюванням Л. Паращенко, зміщення акценту з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування й розвиток в студентів здатності діяти практично, застосовуючи індивідуальні техніки й інший успішний досвід дій у професійної діяльності та ситуаціях соціальної практики [119].

Вчена пропонує зосередитись у процесі компетентнісного навчання не на поінформованості старшокласників, а на їх уміннях використовувати інформацію для розв'язання проблем, що виникають у всіх видах діяльності та сферах взаємовідносин. Отже, нагальною потребою в зміні пріоритетів вищої освіти є підсилення її практичної зорієнтованості.

О. Заблоцька серед особливостей компетентнісного підходу виділяє студентоцентровану зорієнтованість навчання [54, с. 66]. Поділяючи думку авторки, вважаємо, що при застосуванні цього підходу МБ уже на початку навчання можуть ознайомитися з вимогами до їхньої майбутньої підготовки, а викладачі – організувати процес навчання, спрямовуючи його на формування в студентів визначених компетентностей.

В. Радкевич стверджує, що парадигма компетентнісного підходу у професійній освіті і навчанні спрямована на формування особистості професіонала з позитивним світоглядом, ціннісними орієнтаціями, здатністю швидко адаптуватися до традиційних або нових і непередбачуваних життєвих та професійних ситуацій [131]. Тому компетентнісний підхід є важливим теоретичним підґрунтям її орієнтації на досягнення досить високого рівня знань, досвіду, обізнаності МБ для здійснення діяльності і спілкування в різних галузях і сферах.

Відтак під компетентнісним підходом необхідно розуміти моделювання результатів професійної освіти і навчання та їх представлення у вигляді норм якості підготовки кваліфікованих працівників [16]. Цінність компетентнісного підходу до вивчення ІМ МБ постає у здійсненні нової системи принципів обґрунтування цілей освіти, структурування і відбору

змісту освіти, організації навчального процесу й оцінювання передбачених освітніх результатів.

Акцентуємо на думці В. Радкевич, що особливістю компетентнісного підходу у професійній освіті і навчанні є його гуманістична, гуманітарна й практична спрямованість, що забезпечує професійний розвиток, самостверджує особистість кваліфікованого працівника у процесі набуття необхідних для успішного функціонування в суспільстві компетентностей [131, с. 3–4].

Далі переходимо до розгляду текстоцентричного підходу до навчання, ключового в контексті нашого дослідження. Він відіграє визначальну роль у формуванні мовленнєвої особистості МБ, бо мова живе в тексті, текст інтегрує мовленнєві знаки й культурні смисли, за допомогою аналізу тексту студент пізнає мову.

На думку О. Федорцової, текстоцентричний підхід до навчання мови розглядається як методологічний орієнтир у забезпеченні ефективної системи навчання на текстовій основі, з використанням текстів різних стилів, типів, жанрів мовлення [161]. На наш погляд, зазначений підхід – це своєрідний дороговказ на шляху формування духовно багатой мовленнєвої особистості МБ із використанням текстів як носіїв інформації, джерел структурування знання, засобів навчання і продуктів мовленнєвої діяльності.

У межах цього підходу О. Федорцова виділяє такі поняття: текст, стиль тексту, мовленнєвий тип тексту, дидактичний текст, жанр тексту, текстова діяльність, рецептивна діяльність, аналіз тексту, редагування тексту, текстоінтерпретувальна діяльність, текстотворча діяльність, рефлексія текстової діяльності тощо. Вчена вважає, що засобом реалізації текстоцентричного підходу є текст [161, с. 77].

Далі поведемо мову про конструктивістський підхід, який дає МБ можливість конструювати власні знання, навички та вміння шляхом освітньої діяльності самотійно, допомагає відтворювати або моделювати позамовну дійсність, заради якої вивчається мова. На думку О. Тарнопольського,

конструювання власних знань, навичок та вмінь досягається в такий спосіб, щоб ці знання, навички та вміння з самого початку формувалися як такі, що обслуговують суто екстралінгвістичне спілкування ІМ, поліпшують та розширюють інформаційну основу для такого спілкування. Тим самим забезпечується оптимізація реалізації позамовних цілей навчання ІМ [154, с. 8]. Крім того, вважаємо, що конструювання власних знань, навичок та вмінь багато в чому здійснюється завдяки роботі МБ в інтернеті. Причому ця робота перетворюється на абсолютно органічну та невід'ємну частину навчального процесу, не менш важливу, ніж звичайні заняття.

За Т. Ганніченко, виділяємо контекстний підхід. Його суть полягає в тому, що навчання, в якому проектується соціальний та предметний зміст майбутньої професії спеціаліста, засвоєння ним абстрактних знань як знакових систем, накладених на канву цієї діяльності, називається знаково-контекстним, або спрощено-контекстним навчанням [36, с. 11].

З метою підвищення якості навчання ІМ як компоненту вищої професійної освіти особливого значення набуває потреба здійснення індивідуально-диференційованого підходу до тих, хто вивчає ІМ. Як до окремих груп (сильних, слабких), так і до окремих студентів. Такий підхід ставить за мету не лише поліпшення результатів успішності студентів із низьким або елементарним рівнем володіння ІМ, й удосконалення знань сильних студентів. Важливо розуміти, що такий підхід не повинен застосовуватися епізодично. Його потрібно використовувати на різних етапах засвоєння навчального матеріалу: введення нового матеріалу, його відпрацювання та контроль [9, с. 262].

Отже, організація індивідуально-диференційованого підходу до організації процесу навчання ІМ вимагатиме не лише додаткових витрат часу від викладача на планування і реалізацію цього підходу в навчальному процесі, але й уміння МБ самостійно працювати над вивченням мови, прагнути поповнювати і підтримувати свої знання, розвивати інформаційну і комунікативну культуру.

Далі аналізуватимемо мультидисциплінарний підхід. Зазначений підхід передбачає залучення знань із різних предметних галузей, але не поєднує їх. Основними ознаками застосування мультидисциплінарного підходу в освітньому процесі ЗВО є:

- взаємодія кількох навчальних предметів (більше двох);
- викладачі окремих навчальних предметів, досліджуючи різні аспекти проблеми, працюють самостійно, паралельно або послідовно, ставлять індивідуальні цілі, не виходять за межі конкретного навчального предмета, використовуючи специфічні знання, методики та інструменти;
- діяльності викладачів властива зовнішня узгодженість, зосередженість на потребах здобувачів освіти та поставлених завданнях;
- учасники поінформовані про міждисциплінарну взаємодію;
- висновки окремих досліджень підсумовуються і зіставляються;
- результатом розв'язання проблеми є сума окремих частин (висновків), здобутих у межах кожної окремої дисципліни [22, с. 7].

Мультидисциплінарний підхід забезпечує розгляд проблеми дослідження з різних точок зору. Викладачі включених навчальних предметів аналізують отримані в освітньому процесі дані і реагують на них відповідно до структури і специфіки предмета, що викладають.

Така спільна робота має низку переваг: розширення знань учасників освітнього процесу, формування та розвиток ключових та професійних компетентностей, більш ефективне використання навчального часу, розвиток мотивації до набуття професійної освіти, підвищення ефективності і якості освітніх послуг. Переваги також включають в себе можливість дискусії між учасниками освітнього процесу, отримання нових ідей, набуття нових знань і навичок, позитивний вплив на професійну кар'єру [22, с. 8].

Переконані, що використання мультидисциплінарного підходу в ЗВО забезпечує:

- формування в МБ цілісного світогляду, активізацію їхньої пізнавальної діяльності;
- підвищення якості засвоєння навчального матеріалу;
- створення творчої атмосфери в колективі МБ;
- виявлення здібностей МБ та їх особливостей;
- формування професійної комунікативної компетентності МБ як необхідної умови їх конкурентоспроможності на ринку праці;
- підвищення інтересу МБ до предмета;
- ефективну реалізацію розвивально-виховної функції навчання.

Це означає, що ключовою рисою мультидисциплінарного підходу при вивченні ІМ МБ є постійна тісна взаємодія фахівців різних напрямків (викладача ІМ та теологічно спрямованих дисциплін) для досягнення найбільш об'єктивного результату в навчанні МБ і прийняття найбільш ефективних рішень під час використання ІМ МБ у професійній діяльності.

Раціональне використання зазначених вище підходів до вивчення ІМ сприятиме формуванню англомовної ПО компетентності в читанні МБ, засвоєнню студентами норм АМ і дасть можливість МБ використовувати ІМ у професійній діяльності.

Останній рівень методології формується методикою і технікою дослідження, тобто низкою кроків для отримання вірогідного емпіричного матеріалу та його первинну обробку, після чого він може включатись у масив високоспеціалізованого знання через властиві йому функції [66, с. 37]. На цьому рівні методологічне знання має чітко виражений нормативний характер [78]. Сюди відносимо також технологічний підхід. Він полягає у створенні певної системи навчання на зразок технологічного процесу. Технологічна сторона проєктування діяльності викладача – послідовність технологічних процедур з проєктування параметрів моделі навчального процесу, їх узгодження і оптимізація. Метою технологічного підходу є конструювання навчального процесу з урахуванням заданих вихідних

настанов: соціальне замовлення, освітні орієнтири, цілі і зміст освіти. Сутність цього підходу полягає у проєктуванні навчального процесу з можливістю застосування цього проєкту на практиці; у виборі оптимальних форм, методів та засобів навчання; контролі та корекції результатів навчання [36, с. 12].

Візуалізуємо сказане вище у нижченаведеній таблиці.

Таблиця 1.1

**Методологічні засади дослідження проблеми формування
англомовної ПО компетентності в читанні МБ**

Рівні методології	Методологічні засади
Філософський рівень	<ul style="list-style-type: none"> • загальний підхід до вивчення проблеми; • формування пізнавально-світоглядної установки дослідження
Загальнонауковий рівень	<ul style="list-style-type: none"> • системний підхід; • діяльнісний підхід; • культуроспрямований підхід; • аксіологічний; • гуманістичний; • емпатійний
Конкретно-науковий рівень	<ul style="list-style-type: none"> • особистісно орієнтований підхід; • комунікативний підхід; • компетентнісний підхід; • текстоцентричний підхід; • конструктивістський підхід; • контекстний підхід; • індивідуально-диференційований підхід; • мультидисциплінарний підхід
Технологічний рівень	<ul style="list-style-type: none"> • технологічний підхід

Виділивши чотири рівні методологічного знання (філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий та технологічний), давши визначення поняття «підхід до навчання» (прийнята науковим та педагогічним колом певна сукупність ідей, що забезпечує навчання на практиці за допомогою певних методів навчання) та проаналізувавши різноманітні підходи до вивчення ІМ на кожному з рівнів методології (загальний підхід до вивчення проблеми, формування пізнавально-світоглядної установки дослідження на філософському рівні; системний, діяльнісний, культуроспрямований,

аксіологічний, гуманістичний та емпатійний підходи на загальнонауковому рівні; особистісно орієнтований підхід, комунікативний, компетентнісний, текстоцентричний, конструктивістський, контекстний, індивідуально-диференційований та мультидисциплінарний підходи на конкретно-науковому рівні; технологічний підхід на технологічному рівні), переходимо до аналізу наукової літератури щодо формування професійно орієнтованої компетентності в читанні МБ.

1.2. Сучасний стан дослідження проблеми формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів

Навчання студентів читання ІМ посідає особливе місце, позаяк це вміння відіграє ключову роль у забезпеченні навчального успіху студентів [263, с. 102]. На перших етапах студенти можуть зустрічатися з певними труднощами. Однак вміння підтримувати увагу, зосередженість постають вирішальними у формуванні компетентності в читанні [235, с. 633]. У різні періоди соціально-політичного розвитку суспільства на перший план виступали різноманітні аргументи на користь вагомого значення читання іноземною мовою. Проте незмінним залишається той факт, що саме мистецтво читання постає системоутворюючою основою формування інформаційно-академічних умінь МБ. Саме вказані вміння уможливають ефективне орієнтування МБ у зростаючих інформаційних потоках, як і вибудовування власної освітньої траєкторії відповідно до своїх індивідуальних потреб і можливостей чинної системи освіти.

Зростаючий обсяг ПО іншомовної інформації, що надходить через друковані видання і через мережу Інтернет, змушує МБ опрацьовувати значний масив фахової інформації. Це істотно підвищує вимоги до розуміння й осмислення змісту іншомовних текстів, результатів обробки, аналізу, що

великою мірою визначається рівнем сформованості ПО компетентності в читанні.

Читання ІМ постає одним із видів мовленнєвої діяльності, яка має значне пізнавальне значення, фактично реалізує основні цілі навчання, а саме практичну, ровивальну, загальноосвітню й виховну.

Читання ІМ уможлиблює отримання необхідної інформації, сприяє розумінню студентами ЗВО важливості опанування відповідної мови, спонукає до роботи над нею. До того ж, читання допомагає сформувати особистість, сповнену інтелектуальних та емоційних планів, здатну до розвитку та самореалізації [259, с. 584] Читання ІМ найбільш доступне, а водночас сприяє засвоєнню решти аспектів ІМ (фонетичного, граматичного, лексичного), а також видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, письма, говоріння).

Читання визнано оптимальним засобом розвитку й контролю суміжних мовленнєвих умінь і мовних навичок. Це дає змогу оптимізувати процес засвоєння студентами нового, розширити використання вивченого фактичного мовного й мовленнєвого матеріалу.

Читання ІМ являє собою не лише спосіб проведення дозвілля. Це також дієвий інструмент підтримки фізичного і психічного здоров'я. Воно важливе, бо розвиває розум. Адже розум – м'яз, що котрий потребує вправ, а розуміння написаного слова – один зі способів розвитку розуму [191, с. 547]. Читання, крім того, допомагає студентам розвинути почуття співпереживання., оскільки читачі виробляють звичку переосмислювати слова, зосереджувати увагу на дрібницях. Читаючи тексти, МБ вчаться точніше висловлювати власні думки, аналізувати поведінку людей, пристосовуватися до життєвих обставин, а відтак – більш осмислено шукати розв'язання проблем.

Читання є одним із найпоширеніших видів мовленнєвої діяльності. Відомо, що читання виступає рецептивним видом діяльності, а головна мета навчання іншомовного читання – формувати відповідне вміння [26]. Читання

являє собою це складний пізнавальний процес розшифровки символів із метою побудови або виведення сенсу. Читання займає ключову роль практично в кожному навчальному курсі [237]. За визначенням В. Шовкового, компетентність у читанні – система екстралінгвальних знань, лексичних, граматичних, фонетичних навичок, паралінгвістичних знань і навичок, низки читацьких умінь та стратегій, які зумовлюють здатність, готовність інтерпретувати й розуміти писемні тексти різних стилів, жанрів та прагматики на семантичному, метасеміотичному та метаметасеміотичному рівнях [175, с. 119]. Г. Борецька визначає компетентність у читанні як здатність читати автентичні тексти різноманітних видів і жанрів із різним ступенем розуміння змісту в умовах опосередкованого спілкування [24, с. 18].

Важливе в контексті нашої розвідки поняття ПО компетентності в читанні. Визначаємо його як читання будь-яких іншомовних текстів за фахом, володіння цим видом мовленнєвої діяльності в інтересах професії, що передбачає оперативну орієнтацію на пошук, відбір, розуміння й обробку здобутої інформації (поданої в друкованому та письмовому вигляді) з метою її подальшого застосування у майбутній діяльності та особистих цілях [72, с. 27; 234, с. 585; 43, с. 21].

В залежності від комунікативної мети та характеру тексту використовуються такі види читання: 1) з розумінням основного змісту тексту (ознайомлювальне читання); 2) з метою пошуку необхідної інформації або інформації, яка цікавить (переглядове читання); 3) з повним розумінням змісту тексту (вивчаюче читання) [24, с. 22]. Для формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ акцентуватимемо увагу на вивчаючому читанні.

Тож проведемо детальний аналіз наявних на сьогоднішній день досліджень питання формування англomовної ПО компетентності в читанні.

У своєму дослідженні Т. Вдовіна (2003) розкриває методику навчання майбутніх учителів ІМ читання англійських художніх текстів. Погоджуємось

з авторкою, що формування і розвиток компетентності в читанні студентів у вищій школі має суперечливий характер. Поділяємо думку, що успішне формування цієї компетентності стає можливим за умови регулярного читання, яке супроводжується задоволенням естетичної та пізнавальної потреб читачів-студентів. Таке читання, на думку вченої, стає реальним за умови сформованих умінь читання, які забезпечують адекватне розуміння професійно орієнтованих текстів. Акцентуємо, що компетентність у читанні містить комунікативну складову, котра включає такі характеристики читача-студента, які дозволяють йому успішно здійснювати діалог із текстом, що передбачає установку на діалог з автором твору, вміння вступити з ним у взаємодію, уміння передбачити подальший розвиток сюжету, висувати гіпотези, припущення, оцінювати текст; когнітивну складову, що співвідноситься з тезаурусом читача та передбачає сформованість у студентів лінгвістичної, соціокультурної та країнознавчої компетентностей; операційну складову, яка корелює з рівнем зрілості читача-студента. Згідні з науковицею, що розмежування цих складових досить умовне й проводиться з метою визначення вмінь, які слугують розумінню тексту [27].

О. Бирюк (2006) досліджує формування соціокультурної компетентності при навчанні читання англomовних публіцистичних текстів (газетно-журнальних статей) і вважає її необхідним складником навчального процесу з підготовки майбутніх учителів ІМ [19]. У контексті нашого дослідження погоджуємося, що без належного володіння вміннями ПО читання ІМ неможлива підготовка кваліфікованих фахівців спеціальності 041 Богослов'я, здатних до адекватної опосередкованої масової міжкультурної комунікації.

Ю. Дегтярьова (2006) вказує, що значну частину професійної ділової інформації іноземною мовою випускник немовного закладу вищої освіти одержує через читання професійно спрямованих текстів та текстів ділової тематики [48]. Наголошуємо на тому, що вміння іншомовного читання набувають особливого значення. Важлива також розробка методики

інтегрованого навчання різних видів мовленнєвої діяльності (говоріння, письма) для ділового спілкування з пріоритетом саме читання. Працю Ю. Дегтярьової вважаємо цінною для нас, оскільки пріоритетним в ній визнано читання, а МБ повинні опрацьовувати значну кількість ПО текстів для отримання об'єктивних фактів, що стосуються професійної діяльності.

I. Корейба (2010) досліджує методику навчання професійного читання майбутніх вчителів німецької мови з використанням інтернет-ресурсів. Підкреслюємо той факт, що використання таких ресурсів на заняттях з іноземної мови є одним з основних завдань сучасного викладача. Проте через відсутність відповідної методики рівень умінь професійного читання студентів в інтернет-мережі досить низький. Робимо висновок, що для ефективного професійного читання в мережі Інтернет необхідне володіння вміннями пошукового, переглядового й ознайомлювального читання, а також відповідними вміннями медіакомпетентності [69]. МБ повинен раціонально використовувати інтернет для пошуку, узагальнення, систематизації необхідної йому інформації. Для цього він має володіти вміннями читання різних типів.

Н. Осадча (2018) аналізує формування у старшокласників лінгвосоціокультурної компетентності в англійському читанні, на уроках країнознавства та культурологічні засади навчання читання англомовних текстів із лінгвосоціокультурним потенціалом. Звертаємо увагу на соціально-психологічні якості особистості, що є складовими лінгвосоціокультурної компетентності учнів профільної школи. Важливим фактором у контексті нашого дослідження є формування здатності та готовності до міжкультурного спілкування як компонента лінгвосоціокультурної компетентності у студентів, включаючи спостережливість, сенсibilізацію, зіставлення рідної та іншої культур, аналіз їх відмінностей, рефлексію, емпатію, толерантність, неупередженість та доброзичливість, якими вони повинні оволодіти в освітньому процесі. Викристалізуємо той факт, що культурологічний підхід до навчання ІМ і культури в сучасному ЗВО

передбачає у процесі занять тісну взаємодію мови та культури його носіїв. На думку дослідниці, текст включає такі характеристики: відображення мовної картини світу, соціокультурного компонента іншомовної освіти, комунікативної природи читання як виду мовленнєвої діяльності. До критеріїв відбору текстів вчена відносить критерії змісту: автентичність, тематичність, лінгвосоціокультурну та країнознавчу цінність, інформативність, естетичну привабливість; мовні критерії: лексичну, граматичну та стилістичну складність і кількісний критерій (адекватність обсягу текстового матеріалу) [112].

МБ повинен володіти соціокультурною компетентністю, оскільки вони мають справу з представниками інших релігій, інших вірувань, переконань. Відповідно, МБ мають бути терпимими, доброзичливими, толерантними, неупередженими, спостережливими при зіставленні рідної та іноземної культур, при аналізі їх відмінностей.

С. Лазаренко (2018) проводить дослідження методики самостійного оволодіння англомовною лексико-граматичною компетентністю в читанні майбутніми військовими фахівцями з інформаційно-телекомунікаційних технологій. Вона розглядає поняття англомовної лексико-граматичної компетентності в читанні та інформального навчання, вивчає психологічні та дидактико-методичні передумови самостійного оволодіння курсантами англомовною лексико-граматичною компетентністю в читанні з використанням мобільних додатків, визначає особливості використання мобільних додатків і технологій для ефективно організації асинхронної самостійної роботи [79]. Вважаємо її виклад релевантним до нашого дослідження щодо проблеми оволодіння студентами англомовною лексико-граматичною компетентністю та навчальними стратегіями у читанні. Погоджуємось, що провідною метою оволодіння студентами англомовною лексико-граматичною компетентністю у читанні є точне розуміння професійної лексики та граматичних конструкцій. Саме тому, як уже зазначалося, провідним видом читання обираємо вивчаюче читання.

А. Томашевська (2019) вивчає формування англомовної лексичної компетентності в говорінні та читанні у майбутніх фармацевтів у процесі самостійної роботи. Дослідниця визначає передумови ефективного формування у майбутніх фармацевтів англомовної лексичної компетентності в читанні та говорінні. Авторка обумовлює критерії відбору навчальних текстів: якісні – автентичності (умовної автентичності), інформативності, тематичності, доступності та посильності; насиченості відібраними лексичними одиницями, кількісні – обсяг тексту. Науковиця обґрунтовує критерії відбору лексичних одиниць: функціональності, уживаності та частотності, наявності відповідника в латинській мові, врахування професійної сфери спілкування, тематичності, а також описує алгоритм відбору навчального матеріалу [156; 157]. Для нас це дослідження важливе тим, що МБ мають вчитися працювати самостійно (особливо в позааудиторний час), більше часу приділяючи вивченню тієї інформації, яка становить їхній професійний інтерес. При визначенні критеріїв відбору навчальних матеріалів, будемо опиратися на зазначені вище критерії.

І. Ференчук-Піонтковська (2019) досліджує питання методики формування у майбутніх філологів німецькомовної компетентності в читанні публіцистичних текстів [162; 163]. Поділяємо думку дослідниці щодо обґрунтування якісних й кількісних критеріїв відбору навчальних матеріалів. Згідні з авторкою щодо трьох етапів формування компетентності в читанні: підготовчого, основного та інтерпретаційного.

Н. Добровольська (2021) вивчає питання формування англомовної компетентності в читанні та говорінні в майбутніх фахівців з інформаційних технологій. Погоджуємося з визначеннями вченої, що англомовна компетентність у читанні та говорінні – це здатність особистості розуміти та критично аналізувати прочитаний матеріал і використовувати його у власній англомовній усномовленнєвій діяльності у діалогічній та монологічній формах, вибирати певні ситуації, невербальні й вербальні засоби, для того щоб ефективно реалізувати комунікативні та професійні завдання [47]. У

контексті нашого дослідження важливі вміння систематизовано використовувати прочитаний матеріал для побудови монологічного висловлювання (проповіді або доповіді).

Незважаючи на значну увагу науковців до дослідження професійно орієнтованої компетентності в читанні, сучасній методичній науці все ще не вистачає праці, присвяченої формуванню англомовної ПО компетентності в читанні МБ.

Окреслимо структуру ПО компетентності в читанні МБ. Професійна англомова компетентність в читанні МБ включає фонетичну, лексичну та граматичну компетентності [141; 147].

Зміст фонетичної компетентності в читанні МБ полягає у нормативному озвученні мовних явищ, умінні розпізнавати та диференціювати складні звуки мовлення.

Лексична компетентність в читанні МБ передбачає вдосконалення рецептивних навичок: сприймання графічних знаків, співставлення їх із визначеним значенням ЛО теологічного спрямування, розпізнавання, семантизація ЛО, уміння встановлювати смислові зв'язки між мовними одиницями ПО тексту, розуміння змісту автентичного релігійного тексту.

Граматична компетентність у читанні МБ – володіння рецептивними навичками, тобто сприйняттям, розпізнаванням та розумінням граматичних структур, які найчастіше зустрічаються у ПО, усвідомлення їх значення та вживання.

Описавши структуру ПО компетентності в читанні МБ, рухаємося у напрямку до стратегій навчання студентів іншомовного читання. Процес розуміння змісту англомовного тексту єдиний для всіх мов і контекстів, оскільки заснований на розумових операціях, і ефективно читання відбувається у тому випадку, якщо той, хто читає, вміє свідомо обирати й користуватися раціональними стратегіями [135].

Особливо важливе місце для нашого дослідження визначення поняття «стратегія навчання». О. Ножовнік зауважує, що стратегії навчання – це

план, дія або свідомо діяльність, що використовуються для досягнення мети навчання. Студенти вдаються до стратегій навчання при пошуку, вилученні, збереженні, відновленні та використанні інформації. Це способи переробки інформації, що полегшують навчання, поліпшують розуміння, а також зберігають вилучену інформацію [107]. І. Дроздова пропонує ширше й конкретніше тлумачення навчальних стратегій: набір дій, використовуваних студентом, щоб полегшити навчання, зробити його ефективнішим, результативнішим, швидшим, приємнішим, спрямувати й наблизити діяльність навчання до власних цілей [49].

Проаналізувавши ряд праць, класифікуємо навчальні стратегії іншомовного читання так: когнітивні та метакогнітивні стратегії. Розглянемо наведені поняття детальніше.

Когнітивні стратегії розуміємо як методи реагування на специфічні освітні проблеми задля стимулювання аналітико-синтетичної діяльності студентів [152, с. 137]. Зупинемося на когнітивних стратегіях, які полягають у безпосередній конкретній роботі МБ із навчальним матеріалом і пов'язані із запам'ятовуванням, рецепцією та продукцією іншомовних текстів релігійного спрямування.

Традиційна когнітивна стратегія роботи над текстом являє собою стратегію послідовного читання «знизу-вверх». Це коли речення складаються з окремих слів, абзаци – з окремих речень, а текст – із відповідних абзаців. Подібна стратегія не сприяє розвитку вмінь іншомовного читання, не дає жодного естетичного задоволення від читання [153]. Стратегія «зверху-вниз» полягає в тому, що спершу шляхом перегляду всього тексту досягається розуміння його загального змісту [153]. Цілком солідарні з автором, що саме такої стратегії доцільно навчати МБ.

Стратегія компенсації мовних засобів уможливорює процес іншомовного читання навіть за наявності незнайомих слів [135, с. 123]. Вона має на меті використання МБ контекстуальної та мовної здогадки,

ігнорування незнайомих фраз, без яких можливе загальне розуміння англомовного тексту.

Стратегія самостійного ознайомлення з мовними засобами передбачає постановку питань про основні характеристики мовної одиниці, співвідношення цих характеристик із відомим/аналогічним мовним і мовленнєвим досвідом у рідній мові та тій, що вивчається, прогнозування труднощів використання мовної одиниці, виділення особливостей її вживання в контексті тощо [135, с. 124]. Вдаючись до цієї стратегії, МБ зможуть будувати паралелі мовних одиниць в іноземній та рідній мовах, вивчати контекст використання, а також вживання мовної одиниці.

Стратегія запам'ятовування передбачає повторення слова, речення, тексту; повторення зразків речень із заміною (підстановкою), розширенням; складання смислових пар, словосполучень, речень за зразком; групування мовних одиниць за певною ознакою; схематичну систематизацію мовних одиниць тощо [135, с. 124]. У контексті цього дослідження зазначена стратегія дасть МБ змогу розширювати словниковий запас теологічного спрямування, використовувати ПО лексику в професійній комунікації.

Стратегія пошуку опор в іншомовному читанні означає опору на заголовки, підзаголовки, рубрикацію, тему, ситуацію, широкий контекст; використання графічних опор; виділення логічних і структурних частин тексту; виділення ключових фраз; виділення смислових, логічних, міжфразових засобів зв'язку – мовних маркерів тощо [135, с. 124]. Переконані, що ця стратегія полегшить іншомовне читання текстів МБ, оскільки допоможе зорієнтуватися в текстах з різною структурою, полегшить пошук потрібної професійної інформації.

Навчально-інформаційні стратегії – інтеграційні види навчально-інформаційної діяльності, необхідні студентам під час роботи з навчальною літературою, інформаційними і довідковими матеріалами [135, с. 125]. Ці стратегії суттєво допоможуть МБ при складанні плану прочитаного тексту; побудові логіко-смислового ряду ключових слів, фраз, фактів тексту; під час

короткого викладу (переказу/перифразу) прочитаного тексту, при анотуванні тощо.

Стратегія самоадаптації сприяє адаптації студента до тексту [85, с. 16]. За її допомогою здобувачі спеціальності «Богослов'я» зможуть цілеспрямовано пристосувати зміст ПО тексту до своїх фахових потреб, враховуючи життєвий і мовленнєвий досвід, фонові знання, наближуючи в такий спосіб необхідний результат.

Стратегія рефлексії пов'язана не лише з управлінням пошуку в пам'яті, активізацією набутих знань і досвіду студентів, а й із плануванням дій, їх виконанням, оцінюванням досягнутого результату та власне способом досягнення [85, с. 16]. У процесі навчання МБ іншомовного читання стратегія рефлексії може бути реалізована й сформована за допомогою завдань, що апелюють до оцінювання досягнутих результатів і осмислення шляхів їх досягнення.

Стратегія сканування включає швидкий перегляд ПО тексту задля отримання необхідної інформації [85, с. 16]. Вдаючись до цієї стратегії, МБ зможуть швидко проглянути англomовний текст і віднайти необхідну інформацію (певні події в історії церкви, імена церковних діячів, дати тощо). Стратегія прогнозування та верифікації формується та розвивається тоді, коли студент змушений багато читати і водночас регулювати швидкість читання залежно від важкості тексту [85, с. 17]. Впевнені, ця стратегія допоможе студентам спеціальності 041 Богослов'я співвідносити фрагменти ПО текстів задля досягнення потрібної «мобільності».

Проаналізувавши когнітивні стратегії, зупинемося на характеристиках метакогнітивних стратегій навчання іншомовного читання МБ.

Метакогнітивні стратегії являють собою стратегії управлінського типу, спрямовані на самостійний контроль освітнього процесу тими, хто навчається [152, с. 137]. Вони забезпечують загальні процеси пізнавальної розумової активності, а також процеси інформаційно-пізнавальної навчальної

діяльності, передбачають осмислення процесу навчання, самопідготовку до нього, контроль його результатів [135, с. 123].

До метакогнітивних стратегій навчання іншомовного читання МБ належать: усвідомлення мети навчання студентів певної спеціальності, планування виконання завдання або досягнення поставлених цілей; з'ясування проблеми, що заважає студентам виконати завдання, і пошук шляхів її розв'язання; самоконтроль; заміна за необхідності навчальних стратегій; перевірка правильності отриманого результату; самооцінка результатів; аналіз причин невдач або недостатнього рівня виконання завдання МБ; співвіднесення нової інформації з раніше вивченою (передбачає інтеграцію нових ідей з відомими).

Описавши літературну наукову базу щодо формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ, охарактеризувавши стратегії навчання ПО читання: когнітивні (зверху-вниз, компенсації мовних засобів, самостійного ознайомлення з мовними засобами, запам'ятовування, пошуку опор в іншомовному читанні, навчально-інформаційні, самоадаптації, рефлексії, сканування) та метакогнітивні (усвідомлення мети навчання, виконання завдання та досягнення поставлених цілей, самоконтроль, за необхідності заміна певних стратегій, перевірка правильності отриманого результату, самооцінка результатів, аналіз причин невдач, співвіднесення нової інформації з раніше вивченою), далі акцентуватимемо увагу на психологічних передумовах формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ.

1.3. Психологічні передумови формування англomовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів

За умови успішного розуміння письмових повідомлень, ПО читання може стати надихаючим та трансформуючим досвідом. Друковане слово має

силу відносити думку до різних місць, часів і подій [198, с. 19]. Англомовні тексти інформують та розвивають знання, збагачують словниковий запас новою лексикою, ініціюють нові способи мислення МБ.

На думку С. Бондар, читання іншомовного тексту є самостійним видом мовленнєвої діяльності, що включає когнітивну переробку текстової інформації; його ефективність великою мірою зумовлена структурно-смысловими особливостями тексту та індивідуально-психологічними особливостями читача. Серед останніх одне з провідних місць належить стильовим властивостям особистості та сформованості вмінь оперувати текстовою інформацією, вести діалог з автором твору [23].

Під час навчання читання фахових іншомовних текстів передача формальних знань заміщується формуванням відповідних знань, умінь, навичок і здатностей, що забезпечують знаходження, сприймання, розуміння, осмислення та запам'ятовування фахової інформації, ефективно її використання для виконання поставленого завдання. При цьому розвивається соціально необхідний рівень навчальної автономії, формується психологічна готовність до подальшої самоосвіти та професійного зростання [130, с. 114].

Під час розробки методики формування ПО компетентності в читанні МБ доцільно спочатку з'ясувати психологічні передумови формування зазначеної компетентності. Проаналізуємо такі психічні процеси, як мислення, пам'ять, увага, сприймання, емоції та мотивація.

Мисленню належить головна роль у системі пізнавальних процесів. Воно постає процесом узагальненого й опосередкованого відображення в нашій свідомості предметів, явищ реальної дійсності, а також їх взаємозв'язків. Цей психічний процес передбачає розкриття зв'язків і залежності між предметами і явищами [89].

Правильність такого відображення перевіряється практикою, що виступає критерієм істинності знань, що є продуктом мислення. Як наслідок – знання психологічних законів мислення уможлиблює певною

мірою оцінку достовірності інформації, яку МБ отримують за посередництва при читанні ПО текстів.

Пізнавальна діяльність починається з відчуттів і сприймань, а відтак може перейти в мислення. За допомогою мислення МБ пізнає якості та властивості об'єктів, що недоступні шляхом безпосереднього сприймання органами чуття. Мислення словесне. Це означає, що МБ думає не безпосередньо образами, а словами, які означають певні образи або їхні якості.

Думаючи, МБ задіює власний досвід і досвід інших людей, зафіксований у мові. Мислення та мова тісно взаємопов'язані, утворюючи в такий спосіб певну єдність [34]. А це передбачає володіння ІМ [113]. Мова при цьому виконує роль не лише засобу обміну думками, а й знаряддя їх формування. Мислення опосередковане мовою пізнання об'єктивної дійсності. Воно являє собою вищу форму прояву рефлекторної роботи мозку, його аналітико-синтетичної діяльності, що забезпечує взаємодію двох сигнальних систем.

Отже, предметом психологічного дослідження мислення є і процес, і діяльність. Мислення розгортається в часі, включаючи певні фази, етапи: початок, перебіг, завершення. Мислення – це вияв активності МБ, воно не тільки спрямоване на відображення зовнішнього світу, а й є самовідображенням його активності (зокрема його мотивів і цілей). Мислення виключно суб'єктивне, навіть якщо правильно відображує світ.

Мислення виконує роль специфічної форми пізнавальної діяльності, яка забезпечує опосередковане й узагальнене відображення суттєвих зв'язків і відносин із дійсністю в ході її аналізу та синтезу. Тобто мислення дає знання про істотні властивості, зв'язки й відносини об'єктивної реальності, воно уможливорює перехід від «явища» до «сутності», висвітлює закони й закономірності дійсності.

Зауважимо, що процес мислення характеризують такі особливості:

- опосередкованість. Встановлюючи зв'язки і відношення між об'єктами, про які він читає, МБ спирається не лише на безпосередні відчуття та сприймання, а й обов'язково на дані набутого досвіду, що зберігається в пам'яті;
- узагальненість. МБ спирається й на наявні в нього знання про загальні закони розвитку природи та суспільства. У процесі мислення МБ задіює знання загальних положень, які мають підґрунтям попередній досвід і відображають найзагальніші зв'язки та закономірності навколишнього світу. Мислення починається з живого споглядання, проте не зводиться до нього. Мислення виникає в процесі еволюції як інструмент усунення суперечностей, які постають на етапі чуттєвого відображення;
- мислення – це неперервне зображення відношень і зв'язків між об'єктами у словесній формі. Мислення і мова перебувають у нерозривній єдності. Мова являє собою безпосередню дійсність думки. Оскільки мислення виражається за допомогою слів, полегшуються процеси абстракції й узагальнення, позаяк слова є подразниками, що сигналізують про дійсність у найузагальненішій формі;
- мислення пов'язане з практичною діяльністю МБ. По суті, воно спирається на суспільну практику. Це відображення, яке корелює із завданнями, що виникають у практичній діяльності МБ, спрямованій на перебудову довкілля.

Виділяють ряд операцій процесу мислення, як-от: порівняння, узагальнення, класифікація, аналіз, синтез, конкретизація, абстрагування, визначення причинно-наслідкових зв'язків, судження, умовивід [169, с. 159]. Вищезгадані операції мислення допоможуть МБ використовувати різні види читання, працювати з ПО текстами, застосовувати, класифікувати, аналізувати потрібні для них дані при вивченні ІМ або в подальшій професійній діяльності.

Розглянувши мислення як психічний процес, з'ясувавши його особливості, перейдемо до аналізу професійного мислення МБ, у контексті

цієї розвідки – мислення МБ ІМ. Професійне мислення органічно пов'язане з конкретною професійною діяльністю постає узагальненим відображенням у свідомості спеціаліста суттєвих феноменів, фактів і процесів у потрібних для цього вагомих відносинах і зв'язках, притаманних цьому виду діяльності. Професійне мислення сприймається як найвищий психічний пізнавальний процес знаходження, обмірковування, осмислення й реалізації професійних проблем і завдань. Системність та аналітичність мислення, віддзеркалена в уміннях фахівця прогнозувати розвиток ситуації і передбачати результат рішень, а водночас реалістично й масштабно мислити, – одна з основних складових ефективної професійної діяльності [173, с. 103-104].

До критеріїв професійного мислення належать: практичність, конструктивність, технологічність, оперативність, конкретність; продуктивність, пошуковість, ініціативність, винахідливість, гнучкість, швидкість, розробленість, обґрунтованість, відкритість, оригінальність; організованість, мобілізованість, усталеність, реверсивність; самостійність, вдосконалення, прогностичність, цілеспрямованість, широта, глибина, критичність; професійно-важливе співвідношення теоретичного та практичного мислення, професійна понятійність, системність, логічність, діалектичність [173, с. 104].

О. Шемчук вважає важливим аспектом для повноцінного розуміння феномену професійного мислення позицію, що головною якістю сучасного фахівця в будь-якій галузі має бути професійно спрямована практичність розуму, що дозволить ефективно виконувати нові й нестандартні професійні завдання [173, с. 106].

Натомість А. Федик переконаний, що причиною або пусковим механізмом розвитку професійного мислення здебільшого є розбіжності світогляду. На його думку, такі суперечності вимагають від фахівця готовності до конфронтації, аргументації й обґрунтування різних поглядів зору, до розв'язання проблеми іншим способом, перегляду попередніх власних суджень. Джерело професійного мислення вчений вбачає в

конфронтації та дилемі, а отже, для розвитку професійного мислення слід задіювати спеціальні професійні вміння: опис ситуації, проблемний аналіз, висновки й оцінку. Механізмом професійного мислення вважає розумові операції, що визначають процес мислення і підтвердження, зокрема визначення мети, розроблення робочих гіпотез, пошук способів їх доведення, прогнозування наслідків, прийняття або неприйняття альтернативних поглядів [160, с. 312].

Мислення ІМ, досягнення якого постає ідеалом навчання, передбачає безпосереднє залучення внутрішнього мовлення в механізм породження ІМ, умовами досягнення якого є такі взаємозумовлені, проте різні за природою чинники, як лексичний запас, знання правил, чуття (іноземної) мови та здатність спілкуватися попри дефіцит іншомовних знань [110, с. 730].

Мислення як психічний процес є важливим чинником, що впливає на формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ, оскільки вони аналізують навчальну інформацію, роблять для себе висновки, вчаться конкретизувати свою точку зору і оперують судженнями у професійній діяльності.

Інший психічний процес, що вимагає детального аналізу в контексті цього дослідження – це *пам'ять*. Образи навколишньої дійсності, які виникають у корі головного мозку, не зникають безслідно. Вони залишають слід, що може зберігатися впродовж тривалого періоду. Запам'ятовування, збереження й подальше відтворення людиною її досвіду і становить сутність процесу пам'яті. Вона – один із п'яти пізнавальних процесів, потужне знаряддя інтелекту МБ.

Пам'ять є механізмом збереження отриманої інформації, яку можна відтворити будь-коли, тобто залежно від ситуації ця інформація може бути використана [239, с. 69]. Пам'ять забезпечує розширення пізнавальних можливостей, забезпечуючи цілісність і розвиток особистості МБ.

Одиницями роботи пам'яті виступають уявлення, тобто образи раніше сприйнятих предметів, явищ, думок або фантазій людини [116]. Через

уявлення пам'ять тісно пов'язана з іншими пізнавальними процесами (відчуттями, сприйманням, мисленням, уявою), що стають основою для запам'ятовування і подальшого відтворення інформації. Пам'ять виконує такі функції: основи для засвоєння індивідуального досвіду МБ, його соціалізації; механізму збереження ідентичності особистості МБ: пам'ять зберігає найголовнішу інформацію про саму себе; втрата пам'яті викликає психологічне пригнічення, почуття втрати себе; засобу здійснення продуктивної діяльності – навчання, читання, професійної діяльності (МБ отримують інформацію про навчальний матеріал, засоби самоосвіти, посадові обов'язки та способи їх виконання саме в пам'яті); основи для збереження, поповнення й передачі суспільного цивілізаційного досвіду.

У залежності від того, що запам'ятовується й відтворюється, виокремлюють такі види пам'яті: 1) за провідним аналізатором (зорова, слухова, смакова, нюхова, тактильна) [84, с. 182]; 2) за предметом або матеріалом діяльності (образна, рухова, емоційна, словесно-логічна) [84, с.182]; 3) за тривалістю перебігу процесу (короткочасна, довготривала, оперативна) [42]; 4) за формою психічної активності (мимовільна, довільна) [138, с. 99].

Пам'ять у своїй роботі ґрунтується на певних етапах, що називають мнемічними процесами. Це запам'ятовування, збереження, відтворення та забування.

Існує декілька рівнів пам'яті, які відрізняються тривалістю збереження інформації. Першому рівню відповідає безпосередній, або сенсорний, тип пам'яті. Системи цього типу втримують дуже повні і точні відомості про сприймання світу органами відчуттів на рівні рецепторів. Тривалість збереження цих даних 0,1-0,5 секунди [116].

Якщо отримана в такий спосіб інформація приверне увагу вищих відділів мозку, то зберігатиметься ще приблизно 20 секунд (без повторного відтворення сигналу чи власне повторення, поки мозок здійснює її обробку й інтерпретацію). Це другий рівень, тобто короткочасна пам'ять.

МБ у професійній діяльності слід враховувати індивідуальні відмінності пам'яті, аби якомога продуктивніше використовувати її потенційні можливості. Зауважимо принагідно, що якості пам'яті не повністю вроджені, їх можна коригувати й вдосконалювати.

Підкреслюємо важливість розвитку пам'яті у МБ з огляду на необхідність запам'ятовування прочитаної інформації з ПО текстів; нових ЛО теологічного спрямування; мовленнєвих формул і шаблонів мовлення; для зберігання в пам'яті норм ІМ і, що не менш важливо у нашому дослідженні, – для запам'ятовування структури і змісту проповіді з подальшим її виголошенням.

Наступний крок – розгляд *уваги*. Серед психічних явищ вона посідає особливе місце, оскільки не є самостійним психічним процесом і не належить до психічних властивостей. Важливу роль у розподілі уваги відіграють мотиви, ставлення, інтереси та потреби, що виникають у процесі навчання [226, с. 35].

Залежно від характеру об'єкта, якому приділяють увагу, розрізняють: *зовнішню увагу*, спрямовану на оточуючі предмети та явища, та *внутрішню увагу*, зосереджену на власних думках, почуттях, переживаннях [80].

Існують такі види уваги: *довільна, мимовільна та післядовільна*. Мимовільна увага виникає й підтримується незалежно від свідомих намірів і без докладення вольових зусиль. Довільна увага – свідомо регульоване зосередження, пов'язане зі свідомо поставленою метою, із вольовим зусиллям. Виникнення мимовільної уваги зумовлене фізичними, психофізіологічними та психічними чинниками. Основні умови її виникнення викликані особливостями подразника, його новизною, силою впливу, відповідністю актуальної потреби тощо [52].

Довільна увага – вищий вид уваги, що виникає внаслідок свідомої трудової діяльності, коли для досягнення певної мети людиною ставиться конкретна задача, виробляється відповідна програма дій, робиться все необхідне. Завдяки довільній увазі можна активно, вибірково витягати з

пам'яті потрібні відомості, виокремлювати головне, істотне, ухвалювати правильні рішення, виконувати завдання, що виникають під час діяльності.

Про післядовільну увагу правомірно вести мову, коли в цілеспрямованій діяльності суттєвими стають зміст і власне процес діяльності, а не лише її результат. Післядовільна увага характеризується тривалою і високою зосередженістю, із нею пов'язують найінтенсивнішу і найбільш плідну розумову діяльність, високу продуктивність усіх видів праці.

Увага має ряд особливостей. До них належить, зокрема, стійкість уваги, тобто властивість, яка визначається часом, упродовж якого людина залишається зосередженою на певному об'єкті. Ця її особливість характеризується часом виконання МБ завдання, не відволікаючись від нього. Стійкість уваги – необхідна внутрішня умова доведення завдання до його кінця і продуктивного його виконання.

Нестійкість виявляється в її відвертанні або відволіканні іншими об'єктами. Відволікають увагу ті самі агенти, які її мимовільно привертають. Це раптові, сильні, різкі, динамічні зовнішні подразники, а також різкі зміни стану організму та емоційно діючі фактори.

Ще однією особливістю уваги є її концентрація – ступінь зосередженості на певному об'єкті. Чим більш пильна увага до певного об'єкта, тим більше гальмуються впливи побічних стимулів, тим менше вони помічаються, тим продуктивніша діяльність, пов'язана із цим об'єктом.

Зауважимо, що у МБ має бути поглиблена увага до проповіді, оскільки вона забезпечується бездоганним звучанням слова. Помилки при побудові фрази, хибно поставлений наголос відволікають слухачів, що ускладнює засвоєння сказаного [39, с. 97–98].

Ефективність збереження уваги забезпечується цілеспрямованістю застосування засобів навчання (зокрема, підручника, таблиць, схем, ілюстративних матеріалів тощо), що виконуватимуть такі функції: сприятимуть розвитку основних властивостей уваги та стимулюватимуть

інтерес МБ до навчальної діяльності. Це вважаємо доцільним для формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ.

Проаналізувавши увагу, її види та особливості, переходимо до наступного психічного процесу, – *сприймання*. Це психічний процес отримання та перетворення інформації, що забезпечує відображення об'єктивної реальності й синтез почуттів, формований цим процесом [58, с. 160]. При цьому сприймання має суб'єктивний характер, бо визначається попереднім досвідом і знаннями.

Фізіологічна основа сприймання – це інтеракція різних систем аналізаторів або визначених частин одного й того ж аналізатора і виникнення на основі цього умовних рефлексів на комплексні подразники, унаслідок чого у людини виникає більшою або меншою мірою складний образ предмета або явища в цілому [149].

Сприймання – не проста сума відчуттів. Це складний психічний процес, в який разом із відчуттями залучається й попередній досвід у вигляді знань, уявлень. Сприймання пов'язане також із мисленням. Адже образи, які формуються, конкретизуються й узагальнюються через поняття, розумові операції, судження та умовиводи.

Сприймання, подібно до пам'яті, поділяють на слухові, зорові, рухові, дотикові та інші залежно від домінуючої ролі одного з аналізаторів, задіяних в акті сприймання. А коли система аналізаторів бере участь в сприйманні, виникають комбіновані, складні сприймання (руху, часу, простору). Такий процес характеризується певними закономірностями, як-от: предметність, цілісність, структурність, осмисленість, константність, вибірковість.

Зауважимо: наукові знання МБ передбачають інтелектуальне їх сприймання – розуміння понять і термінів, змісту, дій, що виконуються, підвищеної дії уваги, пам'яті, мислення. Емоційне сприймання виникає при сприйманні художніх творів мистецтва.

Сприймання визначається особистісними особливостями МБ. Існують індивідуальні відмінності сприймання. Тому виділяють типи цих

відмінностей: синтетичний, аналітичний, описовий, пояснювальний, об'єктивний, суб'єктивний.

Процес сприймання й розуміння МБ ПО тексту прямо пов'язаний з осмисленням і пам'яттю. Сприймаючи текст, МБ виокремлює в ньому ланки, для нього найсуттєвіші, поєднуючи їх в єдине ціле. При цьому пам'ять – як оперативна, так і довготривала – допомагає мисленню. Сприймання інформації та її осмислення МБ здійснюється водночас, тобто виконується логічна розумова операція зі встановлення значень цих одиниць, їх співвіднесення зі змістом інших одиниць, смыслом речення, абзацу, смислового відрізка, всього тексту, організація отриманої інформації, її оцінка). Вказані складники процесу читання тісно пов'язані, адже від якості сприймання залежать характер і рівень розуміння тексту, його повнота, глибина, точність. Знання різновидів сприймання та їх закономірностей має важливе значення у формуванні професійних якостей МБ.

Одним із завдань викладача є спроба впливати на сприймання МБ ІМ, щоб це стало процесом, спрямованим за їх бажанням, а викладання ІМ – систематичним і цілеспрямованим сприйманням.

Наступний етап нашого дослідження – розгляд *емоцій*. Емоції є психічними станами і процесами, відповідними реакціями людини на зовнішні та внутрішні подразники, що проявляються задоволенням або незадоволенням, радістю, страхом, гнівом тощо. Емоції виражають позитивне або негативне ставлення людини до довкілля [50].

Людина не просто сприймає навколишні предмети та явища, у неї формується певне ставлення до них. Тобто спілкування МБ з іншими людьми, природа, твори мистецтва, наука, власна праця викликають у них різні переживання, як-от: любов, радість, повагу, захоплення, горе, гнів, страх. Без емоцій неможлива цілеспрямована діяльність МБ.

Існують два види емоцій: позитивні та негативні. Позитивні емоції – це позитивна оцінка явища чи об'єкта (як от любов, радість, захоплення тощо) [50]. Вони спонукають МБ до діяльності й досягнення позитивного

результату. Негативні емоції з'являються при дефіциті інформації, невдачах людей. Однак і вони спонукають МБ до діяльності, спрямовуючи їх на подолання перешкод. Емоції виявляються у вигляді емоційних реакцій, станів або стосунків.

Під час читання ПО текстів, відповідей на заняттях з ІМ або спілкування з іншими МБ переживають такі емоції, як радість, сум, піднесення, засмученість. Здатність володіти собою в різних ситуаціях виробляється в процесі виховання, самовиховання. Вона є ознакою високої культури МБ.

Поняття «емоції» та «інтелект» раніше вважали непорівнянними. Однак у сучасній науці наявне поняття емоційного інтелекту. Його трактуємо як вид соціального інтелекту, що включає в себе здатність рефлексувати чужі й власні емоції і почуття, розрізняти їх, а також регулювати людське мислення та дії [75, с. 9].

Основними компонентами емоційного інтелекту постають головні некогнітивні знання (емоційна компетентність) і навички (вміння регулювати й контролювати зовнішній прояв почуттів та емоцій). У рамках цієї моделі емоційний інтелект тлумачиться як низка здібностей, організованих ієрархічно та залежних від переробки інформації. Вони утворюють чотири групи: використання емоцій для підвищення ефективності мислення і діяльності, розуміння емоцій, їх ідентифікація та управління ними [75, с. 7–8]. До основних якостей емоційного інтелекту МБ належать співчуття та емпатія, баланс між розумом та емоціями, розрізнення власних почуттів, а також ознаки високої самосприйняття та самоповаги.

Підкреслимо, що й релігійні тексти містять емоційну складову. Добре відомо про здатність сакральних текстів за різних обставин вводити людину в змінені стани свідомості [64, с. 439]. При роботі з такими текстами відбувається звернення до морально-етичних постулатів МБ, задіюється психологічний фактор впливу на особисті асоціації.

Зміст інформації, наявної в сакральних текстах, незважаючи на істотні зміни в історичній ситуації, зберігає актуальність протягом віків. Це уможливлене особливостями сприймання інформації, та її презентації [64, с. 439].

Емоційний вплив релігійних текстів визначає систему функцій, як-от: фіксацію, кодифікацію, трансляцію, акумуляцію та трансформацію актуальної конфесійної інформації. Отже, вона може втілюватись у формах, що передбачають візуальне (фіксація, кодифікація), аудіальне (трансляція) та ментальне (акумуляція, трансформація) сприймання. Зокрема, емоційними формами впливу, розрахованими на візуальне сприйняття в релігійному тексті, можуть бути букви, їх акцентація через креативне зображення, акростих, кольорове тло, малюнки, вставлені слова або фрази, образи тощо; на аудіальне – спосіб виконання, інтонаційне або логічне виділення слів, повтори звуків, слів, словосполучень, частин тексту тощо; на ментальне – символи, ізоморфи, штучне накопичення інформації (рецитація, алюзія тощо), на базі якої утворюватимуться нові смисли [64, с. 440].

Кожне слово релігійного тексту має, по-перше, почуттєво-буквальне значення, по-друге, абстраговано-повчальне і, по-третє, ідеально-містичне, або таємниче [64, с. 440]. При такому впливові на емоційну сферу МБ засвоєння інформації, яка сприймається візуально через текст або на слух, відбувається на трьох рівнях водночас: як звука з відповідним звукосимволічним образом, як поняття і як трепетної ідеї, виразно динамічної в часі й спрямованої до надчасової повноти. Майстерне використання зазначених каналів сприйняття уможливлює успішний емоційний вплив на духовний організм МБ у цілому.

Ще одна психологічна передумова формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ – це *мотивація*, тобто те, що змушує діяти й досягати поставлених цілей. Це стимул, що спонукає до наполегливої праці та підштовхує до успіху. Саме мотивація є тим, що формує багато аспектів людської поведінки, відповідальних за здійснення тих чи інших вчинків.

Мотивація до читання означає внутрішню готовність почати читацьку діяльність [261, с. 921]. Отже, це те, що студенти повинні усвідомити як позитивне або негативне уявлення про читання [182, с. 1]. Маючи високу мотивацію до читання, вони отримають від цього користь і зможуть добре зрозуміти прочитане [255, с. 23]. Ось чому ПО читання МБ має супроводжуватися високим рівнем мотивації.

Ведучи мову про види мотивації, зауважимо, що найчастіше виокремлюють два її види: внутрішню та зовнішню. Доволі часто межі між цими видами мотивації розмиті. Досить часто зовнішня мотивація переростає у внутрішню [93].

Внутрішньою мотивацією вважають ту, що виростає з особистих або внутрішніх бажань і цілей. Цей вид мотивації зумовлений особистим інтересом до процесу досягнення мети, а також задоволенням від результату проведеної роботи.

На відміну від внутрішньої, зовнішня мотивація відбувається поза межами особистості. Поширені зовнішні стимули – це винагороди, зокрема гроші, привілеї, примус або загроза покарання. Інакше кажучи, зовнішня мотивація являє собою стимули, що продиктовані іншими людьми або обставинами [93].

Мотиваційні явища, повторюючись, відтак стають рисами особистості МБ. До таких рис, насамперед, доцільно віднести мотив досягнення успіхів і мотив уникнення невдач, певний локус контролю. Мотив досягнення успіху – прагнення МБ домагатися успіхів у різних видах професійної діяльності та спілкування. Мотив уникнення невдач являє собою відносно стійке прагнення МБ запобігати невдачам у професійних ситуаціях, пов'язаних з оцінкою іншими людьми результатів його професійної діяльності та спілкування. Локус контролю – характеристика локалізації причин, виходячи з якої студент пояснює свою поведінку і відповідальність, а також поведінку і відповідальність інших людей, за якими він спостерігає.

Локус контролю у студентів ще не сформований, а, отже, зазнає впливу. У процесі соціалізації його формування відбувається за двома шляхами: існуючий тип зміцнюється або змінюється на протилежний. Вважається, що основний показник розвитку особистості – перехід від зовнішньої (екстернальної) до внутрішньої (інтернальної) детермінації. Студенти з низьким рівнем суб'єктивного контролю (екстернали) переконані, що мало впливають на результати свого навчання, вважаючи, що їхні академічні успіхи або невдачі спричинені навколишніми обставинами. Студенти з високим рівнем суб'єктивного контролю (інтернали), навпаки, відповідальність за навчання беруть на себе, вбачають причини невдачі виключно у власних недоліках. До характеристик студентів-інтерналів належать прагнення досягти високих результатів у діяльності, наполегливість та цілеспрямованість у виконанні завдань, активність і продуктивність у діяльності, студентів-екстерналів, натомість, характеризують невпевненість у собі, несамостійність, орієнтація на поради, підказки, низька саморегуляція діяльності [158, с. 12].

Мотивація й задоволення від ПО читання – ключові фактори впливу на розвиток розуміння прочитаного тексту МБ.

Однак, як свідчать результати опитування викладачів, які навчають АМ як іноземної за професійним спрямуванням на спеціальності 041 Богослов'я, МБ бракує мотивації на заняттях (вмотивовані – 17,3%, частково вмотивовані – 56,1%, невмотивовані – 26,6%) (див. Додаток Г). Саме тому, на нашу думку, поєднання всіх складових мотивації дозволить створити відповідну атмосферу на занятті.

Охарактеризувавши психологічні процеси (мислення, пам'ять, увагу, сприймання, емоції та мотивацію як сукупність процесів), вважаємо за доцільне далі розглянути питання інтерпретації ПО тексту МБ та важливості проповіді.

Вважаємо, що у МБ має бути сформована компетентність у галузях ситуативного та професійного спілкування в письмовій та усній формах,

практичне володіння ІМ, що передбачає досягнення такого рівня, який забезпечить майбутньому спеціалістові можливість спілкуватися нею в обсязі тематики, зумовленої програмою, отримувати й передавати наукову інформацію зі свого фаху.

Формування зв'язків між частинами тексту для його інтерпретування передбачає розпізнавання слів, здатність зберігати інформацію, здатність повертатись до відповідних слів і фраз, розуміння структури речення та пунктуації, співпереживання персонажу, багато інших навичок і процесів [198, с. 20].

Моделі розуміння прочитаного можуть допомогти студентам опанувати інші навички та процеси, що беруть участь в інтерпретації тексту. Для того, щоб читати і розуміти зміст, необхідні вміння розпізнавати або вимовляти слова (англ. *decoding* – розшифрування) та розуміння розмовної мови (англ. *listening comprehension* – розуміння на слух). Студенти можуть мати певні труднощі в плані розшифрування, але виявляти відмінне слухове розуміння. Трапляється і протилежне явище, яке характеризується відмінною здатністю розшифрування, проте слабким розумінням на слух.

Під час читання текстів створюється персональна репрезентація його значення. Таке відтворення (або ментальна модель) складається з текстової інформації та загального знання слів [198, с. 23].

Необхідно також брати до уваги метапізнання – те, що студентам відомо про власне знання, а також здатність розуміти текст [198, с. 26].

Детальніше розглянемо питання інтерпретації тексту.

Як зазначає І. Остащук, інтерпретація залежить не від ерудованості читача, а від смислової стратегії самого твору: деякі твори вимагають від читача дешифрування тексту як умови тлумачення його прихованого смислу. За його словами, деякі форми спонукають читача використовувати не тільки свою пам'ять та знання, але, передусім, уміння надати закінченого смислу вирваному з контексту фрагментові. Вчений стверджує, що це особливо важливо в інтерпретації релігійних текстів, які характеризуються значною

мірою традиційним денотативним змістом, що належить не тільки до звичного соціокультурного функціонування, але й до сфери раціонально усталеної теології або живого традиційно-богословського містичного спілкування [115, с. 63]. Мета інтерпретації – розкрити сенс тексту, пояснити для чого він створений [285, с.1; 264, с. 230-231; 229].

Н. Кондратенко наголошує на тому, що процес сприйняття або привласнення і споживання письмового тексту як художнього продукту є не менш загадковим явищем, а можливо, навіть і подією, ніж феномен народження тексту в мерехтливому мереживі гри літер, знаків, значень. Саме тому потрібно брати до уваги чинник читача, оскільки його участь у сприйманні, розумінні та інтерпретації тексту набуває досить значної ролі. Взаємодіючи з текстом, читач може враховувати авторські рекомендації, а може й порушувати їх, додаючи нову інформацію, інтерпретацію тощо. Читач за таких умов стає обов'язковим компонентом функціонування художнього твору, який функціонує лише в процесі сприйняття та інтерпретації, тобто в комунікативному акті читання (або слухання). Під час процесу читання відбувається своєрідна апеляція до читача, який здійснює акт читання. Відбувається також комунікативна діяльність реципієнта, тобто розуміння ним твору, інтерпретація його змісту тощо [67, с. 63].

На думку О. Бензюк, інтерпретація спирається на пошук загальних дедуктивних систем, реалізаціями яких виступають наукові теорії; це складний інтелектуальний процес, комплексна форма аналізу, що полягає у взаємодії смислових цілісностей, їх якісному перетворенні та реконструкції. Вона ґрунтується на розумінні людського буття, має репрезентативний характер, пов'язана з мовними структурами, логічним описом і висловленням; зобумовлюється індивідуальними характеристиками інтерпретатора, його системою цінностей, соціокультурним контекстом [15].

Науковець стверджує, що процес інтерпретації виявляє глибокий задум – подолати культурну дистанцію, відстань, яка відділяє читача від

чужого йому тексту, і в такий спосіб включити сенс цього тексту в нинішнє розуміння, яким володіє читач [15].

Вчений наголошує, що всяка інтерпретація має на меті подолати відстань, дистанцію між епохою, якій належить текст, і самим інтерпретатором. Стаючи сучасником тексту та зменшуючи цю відстань, інтерпретатор може надати собі сенс: з чужого він хоче зробити його своїм, власним; отже, розширення саморозуміння він має намір досягти через розуміння іншого [15].

Як вважає Н. Акімова, інтерпретація – це така робота мислення, яка полягає в розшифруванні смислів, прихованих у культурі. Розшифрувати зміст – означає за буквальним значенням слів побачити все багатство можливих смислів. Інтерпретувати – це йти від явного сенсу до сенсу прихованого [3].

Поділяємо думку вченої, що розуміння ПО тексту МБ відбувається як на основі інформації, що надходить, так і за допомогою деяких попередніх знань про об'єкт, а також іншої внутрішньої когнітивної інформації: переконань, установок, мотивів, цілей і завдань, пов'язаних з обробкою цієї інформації.

Розуміння ПО тексту сприймається як вид комунікативно-пізнавальної діяльності, як процес засвоєння і породження смислів, основними характеристиками якого є відтворення смислу концепту вихідного повідомлення, осмислення або привнесення свого смислу у ПО текст і переосмислення, результатом якого є синтез нового смислу, що народжується у процесі активного творчого читання. Процес розуміння ПО тексту передбачає усвідомлення авторського концепту, інтерпретацію як процес осмислення або привнесення свого смислу в ПО тексті й діалогічну взаємодію читача з ПО текстом, внаслідок якої з'являються нові смисли.

Н. Акімова наголошує на ролі свідомості в процесі розуміння ПО тексту, адже розуміння не обмежується лише когнітивними процесами, воно передбачає подальше усвідомлення прочитаного. Це дозволяє розглядати

процес розуміння як складний процес, що відбувається на кількох рівнях: від найпростішого – сприймання, через інтерпретацію (за допомогою мислення та пам'яті), до вищого рівня – свідомості, де відбувається емоційна ідентифікація й усвідомлення [3, с. 35].

Погоджуємося, що в результаті розуміння ПО тексту створюються нові – вторинні смисли, які певним чином узгоджуються з наявними у свідомості реципієнта. Так збагачується й переструктурується смисловий прошарок свідомості МБ, що виявляється врешті-решт у зміні поведінки.

Інтерпретація – це тлумачення тексту, спрямоване на розуміння його змісту [172]. В процесі розуміння МБ дає суб'єктивну інтерпретацію тому, що хоче зрозуміти. За її словами, інтерпретація складає фундаментальну основу не тільки мислення, але і будь-якої комунікативної діяльності та розуміння між людьми. В якій би формі не здійснювалась інтерпретація, вона пов'язана з розумінням, оскільки є його вихідною основою. Текст – один із найважливіших видів мовної комунікації [35, с. 14]. Отже, інтерпретація тексту – це розкриття змісту, декодування сенсу й пояснення задля розуміння змісту тексту.

Інтерпретацію тексту вважаємо важливим питанням у контексті нашого дослідження, оскільки вона є важливою передумовою розуміння текстів проповідей. Вміння створювати, а згодом і виголошувати проповіді ІМ – компонент структури змісту навчання МБ. Для того, щоб його досягти, МБ повинен вміти інтерпретувати зразки проповідей, розуміти богословські тексти. МБ має проявити максимум своїх лінгвістичних здібностей, щоб за допомогою слова донести до вірних богоодкровенні й спасительні істини, повернути їх на шлях покаяння та Царства Божого [39].

У літературі існує значна кількість визначень проповіді. Наявність безлічі наукових дефініцій того ж самого об'єкта дослідження свідчить про його складність і неможливість вичерпно висвітлити його сутність у будь-якому одному визначенні.

Н. Кравченко наводить трактування проповіді у двох вимірах. У першому проповідь витлумачують як ораторство особливого роду, таке, що повідомляє найважливіші положення віровчення і містить етичні вимоги. В таких дефініціях проповідь розглядається із суто «світських» позицій, без урахування її сакральності. Інший вимір визначає проповідь як дидактичний твір ораторського типу, що містить етичні вимоги (зазвичай із релігійним забарвленням) і спонукає слухача до емоційного сприйняття цих вимог. Отже, два виміри означають релігійне виховання в цілому і комунікативний акт, покликаний здійснювати релігійне виховання [72, с. 59].

Як читаємо у праці Н. Кравченко, проповідь у широкому значенні цього слова – це взагалі релігійне виховання. У вузькому ж сенсі вона є формою передачі релігійних поглядів, уявлень і почуттів, що здійснюється у вигляді усного звернення служителя культу до слухачів. Останнє не виключає поширення її в рукописі та друці [72, с. 60].

Проповідь характеризується зверненням до парафіян і містить тлумачення положень віровчення, коментарі до Святого Письма, рекомендації до певних поведінки та дій. Через проповідь здійснюється релігійний вплив на вірян у позарелігійних сферах їхнього життя. Специфічною особливістю релігійної проповіді є вплив не стільки на розум, скільки на емоції та підсвідомість людини. В основному проповідь реалізується усно у формі монологу і має певний духовний зміст.

Виділяють три види проповідей: 1) повчальні або виховні (парентетичні); 2) тематичні (панегіричні); 3) роз'яснювальні (егзегетичні) [82, с. 73].

Проповідь має ряд функцій. Серед них виділяють експресивну, інформативну, апелятивну, метамовну, орнаментальну. Найважливішою функцією проповіді є апелятивна, суть якої полягає у звертанні богослова до слухачів, щоб сформувані в них деякі позиції і спонукати до виконання певних дій. У центрі уваги такої проповіді перебувають слова застереження,

проблеми морального буття, розради. Проповідь впливає на адресата тоді, коли він переконаний у правоті слів промовця. [82, с. 73].

Завдання проповіді – змінити (або утвердити) шляхом словесного переконання моральні ціннісні орієнтири відповідно до релігійного світогляду. Проповідь впливає не тільки на інтелект, а й на емоції. Мовні особливості проповіді, весь комплекс виражальних засобів гомілійного твору зумовлені його завданням і настановою [55, с. 28].

Дуже важлива також атмосфера храму, де проповідь виголошується. Деталі навколишнього середовища такої атмосфери – напівтемрява, палаючі свічки, ікони, блискучі культові предмети, складки оцінних тканин. Магія форми та кольорів настільки потужна, що навіть невіруючі люди зазнають приємного відчуття спокою при контакті із церковним інтер'єром. Храмове дійство не обмежується тільки сферою образотворчих мистецтв, у церкві широко використовуються поезія, музика і вокал. Таке поєднання мистецтв діє на прихожанина водночас із високим мистецтвом проповідницького слова. Зауважимо, що церковна проповідь постає елементом установленної символічної дії, яка відбувається в певному місці, у визначений час, за відомих обставин, за усталеними принципами і правилами.

Із лінгвістичного погляду, проповідь – це текст. Власне тому вона стає складовою формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ. Проповіді притаманні ознаки, які уможливають її ідентифікацію як тексту з певною специфікою: релігійна проповідь є послідовністю певних пропозицій, пов'язаних між собою відносно закінченою темою [72, с. 58–80]. Складові частини проповіді: вступ, основна частина, моральний висновок та заключна частина). Існує алгоритм її створення – це засвоєння змісту тексту, вибір предмета і теми проповіді, визначення мети проповіді, складання плану, підбір матеріалу і, власне, її написання [82].

Наступний етап нашого дослідження – визначення характеристик ПО тексту, його стилістичних, лексичних і граматичних особливостей.

1.4. Особливості англомовних професійно орієнтованих текстів

Оволодіння МБ вміннями безперекладного розуміння іншомовних автентичних джерел доволі значиме. Найбільша зацікавленість виявляється студентами в тих випадках, коли навчальний матеріал вибудований на основі обраної ними спеціальності, що стимулює вивчення ІМ, примножуючи їхні професійні знання.

Тексти здавна привертали увагу як особливий об'єкт вивчення. Спочатку це стосувалося сакральних текстів, що відіграють основну роль у всіх релігіях. При цьому, насамперед, потрібно пам'ятати, що будь-який текст, його сприймання, декодування, розуміння пов'язані з актуалізаціями певних систем знань як ментальних репрезентацій фактів у своїх взаємозв'язках. З огляду на специфіку, зміст релігійного тексту посідає унікальне місце. Адже його основні поняття, як і символи віри загалом, за своїм змістом – апріорні та трансцендентні, тобто належать до сфери гранично абстрактних й узагальнених знань. Водночас факти своєї буденної подієвості віруюча людина осмислюватиме й, відповідно, словесно відтворюватиме [137, с. 131].

Як зазначає Г. Барабанова, у немовному ЗВО універсальною дидактичною одиницею ПО навчання є автентичний текст, який подає фактологічний матеріал для того, щоб організувати навчальне спілкування [12].

М. Юрченко розглядає текст як продукт культури, в якому представлена культурознавча і країнознавча інформація, передана за допомогою лексики, яка характеризується наявністю в семантичній структурі екстралінгвістичного змісту, який безпосередньо відображає обслуговувану мовою культуру [179, с. 339].

За словами О. Волобуєвої, текст являє собою єдину в смисло-змістовому, мовному й композиційному аспектах систему, організовану з урахуванням цілей і завдань процесу навчання. Він – сукупна частина

інформації навчального посібника, який призначений для повноцінного академічного спілкування, спрямованого на отримання знань із певного предмета і прищеплення спеціальних вмінь та навичок людям певної групи (вікової, соціальної тощо) на конкретному етапі навчання. У процесі читання тексту студент пізнає функціональний, концептуальний і формальний аспекти, а їхня адекватна інтерпретація сприяє розумінню змісту і вилученню сенсу прочитаного [35, с. 14].

Далі переходимо до ПО текстів. Під ПО текстом розуміємо комунікативну одиницю, призначену для формування конкретних навичок, умінь МБ на певному етапі навчання. ПО текст є обумовленою структурно-семантичною сполучуваністю речень, що організовані з дидактичною метою в смисловому, змістовому, композиційному й мовному відношеннях, та забезпечує студента професійно-значущою інформацією [134, с. 71–72].

ПО текст становить як джерело інформації та об'єкт читання, так і зразок для розвитку й удосконалення навичок і вмінь усного та письмового мовлення МБ. ПО навчання ІМ привело до нового підходу до вибору змісту тексту. Він повинен бути орієнтований на останні досягнення в теологічній галузі, своєчасно відображати здобутки, які безпосередньо стосуються фахових інтересів МБ, давати їм можливість для професійного зростання.

За Т. Кравчиною, визначаємо такі основні функції англomовного ПО тексту:

1. Функція збагачення і розширення знань, головно лексичних. У процесі читання МБ отримують завдання знайти певні слова або словосполучення і визначити їх значення; знайти і виписати слова чи структури за якоюсь конкретною ознакою; назвати слова, які були використані в певній ситуації тощо.

2. Функція тренування, мета якої полягає в тому, щоб засвоїти лексико-граматичний матеріал, з одного боку, а з іншого – забезпечити вправління в читанні й користування відповідним мовним матеріалом у відповідях на

запитання викладача, під час вільного переказу змісту або в переказі, близькому до тексту.

3. Функція розвитку усного мовлення за прочитаним текстом: переказ тексту власними словами, драматизація окремих його епізодів, придумування продовження фабули тексту або іншого початку, бесіда за окремими проблемами, які розкриваються в тексті, тощо.

4. Функція розвитку смислового сприйняття тексту – його розуміння. Завдання такого характеру спрямовані на перевірку розуміння окремих епізодів і тексту в цілому, знаходження різних смислових та формальних елементів, які полегшують процес розуміння, виконання вправ, які допомагають переборювати труднощі, що виникають на шляху розуміння тексту [73, с. 207].

ПО текст описується трьома рівнями: лінгвістичним, рівнем мікроструктури та рівнем макроструктури. На лінгвістичному рівні МБ розпізнає окремі слова та їхнє значення, на рівні мікроструктури – більші уривки тексту, а на рівні макроструктури – теми та жанрову інформацію тексту. Ці три рівні вважаємо основою тексту (англ. *text base*). Саме вона поєднується з наявними знаннями МБ для формування репрезентації значення прочитаного тексту. Іншими словами, це явище називаємо ситуативною моделлю [198].

Проаналізувавши дослідження вчених, до властивостей ПО тексту для МБ відносимо зв'язність, цілісність, неперервність, прагматичну установку та завершеність [26].

На нашу думку, іншомовний релігійний ПО текст для формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ повинен:

- 1) враховувати потреби студентів (містити елементи новизни);
- 2) враховувати професійні інтереси студентів;
- 3) співвідноситися з темою, що вивчається;
- 4) спрямовуватися на розв'язання конкретної комунікативної задачі;
- 5) служити носієм додаткової інформації з профільної дисципліни;

б) корелювати з поняттям сучасності мови, бути мірилом частоти та нормативності вживання [166].

Вважаємо, що релігійні ПО автентичні тексти для формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ виконують такі функції:

- 1) служать основою для побудови власних монологічних висловлювань за темою, що вивчається;
- 2) містять відомості для розширення уявлення студентів про їхню майбутню професію;
- 3) надають студентам можливість обговорювати проблемні питання в рамках певних комунікативних тем [166].

Правильно підібраний ПО текст відіграє значну роль при вивченні ІМ за професійним спрямуванням, сприяє різнобічному та цілісному формуванню особистості МБ та його підготовці до майбутньої професійної діяльності.

Існують сім рівнів розуміння ПО тексту. Перший, який є нижчим рівнем розуміння, відрізняється фрагментарним типом розуміння окремих слів і категоріально-пізнавальних смислових категорій тексту, результуючи у розумінні деталей тексту або його повним нерозумінням. Перший рівень розуміння спирається виключно на розпізнання лексики. Другий і третій рівні розуміння, що передбачаються знання основ граматики, вимагають розуміння деяких ситуативно-пізнавальних смислових категорій тексту, що має своїм результатом часткове розуміння зв'язків предметів і явищ у тексті. Четвертий рівень характеризується синтетичним типом розуміння тексту, його категоріально-пізнавальних і ситуативно-пізнавальних смислових категорій і, отже, розумінням загального змісту прочитаного. Наступний, п'ятий, рівень розуміння має основою знання лексики та граматики, використаної в тексті, супроводжується досить повним і точним розумінням змісту тексту. Шостий рівень відрізняється від попередніх розумінням також емоційно-оцінних смислових категорій тексту. Пропонований вид читання буде мати на меті досягнення сьомого рівня розуміння, який відрізняється

синтетичним типом повного й точного розуміння категоріально- і ситуативно-пізнавальних, емоційно-оцінних та спонукально-вольових смислових категорій тексту в їх контексті. На цьому рівні розуміння ПО тексту читання виконує не тільки пізнавальну і ціннісно-орієнтаційну функції, а й регулятивну, тобто підвищує кваліфікацію фахівця, стає стимулом для професійної діяльності [35, с. 15].

За структурою ПО тексти поділяють на суцільні, несучільні, змішані і складові. Суцільні тексти відрізняються лінійною структурою, їх зміст можна представити у вигляді ієрархічно взаємопов'язаних фактів, думок, прикладів і т. д. Їх відрізняє суворе функціональне членування, наявність дискурсивних маркерів зв'язків пропозицій і абзаців у тексті. Пошук і вилучення інформації тексту не викликають жодних труднощів у студентів, оскільки суцільні тексти в підручниках вищої школи домінують. Інша справа – несучільні тексти, що з погляду недосвідченого читача взагалі не схожі на тексти. Інформація в них організована в особливий спосіб, що не підпорядковується звичній логіці. Такі тексти передбачають наявність особливих умінь МБ під час їх інтерпретації. До них належать: таблиці, графіки, схеми, оголошення, каталоги, розклади, індекси тощо.

Змішаним текстам властиві риси суцільних і несучільних текстів, де вербальні й невербальні (символічні) елементи взаємно доповнюються. Так, інтернет-сторінки – найбільш типовий приклад змішаних текстів.

Складові тексти поєднують кілька текстів, кожен з яких створений незалежно від іншого, зв'язний і закінчений. Ці тексти мають певні зв'язки один з одним, явні або неявні. Головна мета читання таких комплексів текстів – пошук взаємозв'язків або взаємовиключення.

Слід визнати, що ця класифікація досить добре відображає різноманітність ПО текстів. При чому будь-які типи тексту можуть належати до різних стилів і композиційно-мовних форм, поєднувати їх у собі. Різні типи текстів спонукають МБ до різних способів обробки укладеної в них інформації. Потрібно враховувати структурний тип тексту і доповнювати

серію вправ завданнями, призначеними для відпрацювання стратегій аналізу й використання саме таких текстів.

Крім того, структурна різноманітність текстів для читання може бути використана і як зразок для створення суцільних, несучільних або складових текстів. Наприклад, студенти нерідко складають тексти презентацій, де поєднують різні композиційно-мовні форми, різні форми презентації аргументів і доказів [109, с. 71].

На основі вищесказаного робимо висновок, що правильно підібраний ПО текст відіграє питому роль у вивченні ІМ за професійним спрямуванням, сприяє цілісному та різнобічному формуванню особистості МБ та його підготовці до майбутньої професійної діяльності.

Давши характеристику ПО текстам, визначивши їх функції, рівні та класифікацію за структурою, переходимо до аналізу ПО текстів для формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ зі стилістичної, лексичної та граматичної сторін.

Зауважимо, що лексичний рівень ПО текстів для навчання читання МБ досить насичений різноманітними стилістичними засобами – епітетами, гіперболами, перифразами, метафорами, метонімією, евфемізмами, порівняннями, антитезами та фразеологічними одиницями. Проаналізуємо стилістичні особливості обраних нами ПО текстів. Почнемо з епітетів.

Епітет – стилістичний засіб, що базується на взаємодії емоційного та логічного значення слова, фрази або навіть речення; використовується для характеристики предмета та підсилення його ролі. Епітети вживаються для привернення уваги до особливостей або характеристик предмета з метою надання йому індивідуальної цінності та важливості [114, с. 32]. Наведемо приклади епітетів з ПО текстів для навчання читання МБ: *successful spiritual mission; great city; painful blow; page of history; majestic church; majestic shrine; a valuable pearl; golden age; brilliant career; ultimate bliss; divine words; wise and discerning heart; the lamb of god; heavenly king; spiritual brothers; spirit of truth; sons of thunder; treasury of blessings; the last supper; treacherous*

kiss (a Juda's kiss); divine mercy; solemn blessing; word becomes unfruitful; living language.

Іншим стилістичним прийомом виступає гіпербола, тобто навмисне перебільшення, мета якого – виділити певну характеристику предмета до такого рівня, щоб деякою мірою показати абсурдність поняття [114, с. 36]. Приклади гіперболи: *to save the world*; «*but others fell on the good soil and yielded a crop, some a hundred, some sixty and some thirty times as much*» [273].

У ПО текстах знаходимо також перифраз – «обхідний» шлях комунікації, що вживається для назв певних предметів чи явищ [114, с. 35]. Яскравими прикладами цього стилістичного засобу виступають: *fruit of your womb; dry land; gatherings of waters; heavenly lights*; «*by twos of all flesh in which there was a breath of life*» [204]; «*in whose nostrils was the breath of the spirit of life; house of the lord; in order to have more time on the earth*» [204].

Аналізуючи обрані професійно орієнтовані тексти, ми виявили, що найрозповсюдженішим стилістичним прийомом є метафора – співвіднесення між словниковим та контекстуально-логічним значенням слова, що базується на подібності певних ознак двох відповідних концептів [114, с. 29]. Наведемо приклади текстових метафор: *core of their faith; the grace will shine on these mountains; to plant seeds of faith; to sew the hearts of believers with book words; theological science flourished; to darken the mind; to govern the day and to govern the night; all the fountains of the great deep burst open; to press daily with words*; «*left an indelible mark of his spirit on the entire further history of the Ukrainian Orthodox church*» [232]; «*Jesus told Peter that he was to be the rock on which Jesus would build his church*» [250]; «*he gave up his life as a fisherman, to lead others to Jesus, by being a fisher of men for Christ*» [250]; *to spread the Gospel*; «*James may simply have been overshadowed by the more prominent apostles*» [221]; «*his relics reside at Saint Peter's in Rome*» [225]; «*the bread and the wine became the body and blood of Christ in the Eucharistic liturgy*» [277].

У текстах також часто зустрічається такий стилістичний прийом, як метонімія, – інший тип взаємодії контекстуального та словникового значень слова, що заснований не на подібності предметів, а передбачає свого роду виникнення певної асоціації, яка поєднує два концепти (коли, наприклад, вживається контейнер замість тієї речовини, що в ньому зберігається, або коли певна частина вживається замість цілого поняття тощо) [114, с. 30]. Прикладами метонімії є: *candidate for the vacant episcopal chair; to quarrel with Rome; head of the church; «I will wipe out from the face of the land every living thing that I have made» [204]; «and the floodgates of the sky were opened» [204]; 2they formed the foundation of the Christian church, initiating a movement that steadily spread across the face of the earth» [221]; «for as often as you eat this bread and drink this cup, you proclaim the Lord's death, until he (Christ) remains with this church as its living and unique head» [277]; weapon of peace (meaning «cross»).*

Далі поведемо мову про такий стилістичний прийом, як евфемізм. Він використовується, щоб толерантно вести мову про якісь неприємні речі або певні табу [114, с. 36], як-от: *advanced in age; to be past childbearing; «now it happened that the poor man was carried away by the angels to Abraham's arms» [272].*

У текстах зустрічаємо також порівняння – стилістичний прийом, що використовується для інтенсифікації певної риси явища або предмета у порівнянні з іншим явищем або предметом. Порівняння зазвичай мають у своїй структурі деякі формальні елементи, ними виступають з'єднувальні слова типу *like, as, such as, as if, seem* [114, с. 35]. Наводимо зразки порівнянь: *«and his face shone like the sun, and his garments became white as snow» [213]; «the kingdom of heaven is like a king who wanted to settle accounts with his slaves» [275]; «I will greatly multiply your seed as the stars of the heavens and as the sand which is on the seashore» [268]; «Jesus' robe and face shined as bright as the sun» [220]; «at the supper Christ took the bread and wine and ordered his disciples to eat and drink it as his own Body and Blood» [277]; «and suddenly a*

sound came from heaven like the rush of a mighty wind» [212]; «and there appeared to them tongues as of fire, distributed as resting upon each one of them» [212].

Серед стилістичних засобів варто виділити також антитезу – прийом, котрий містить певні паралельні конструкції і передбачає, що обидві його частини семантично протилежні одна одній [114, с. 44]. Наведемо приклад антитези: *«for this son of mine was dead and has come to life again; he was lost and has been found» [271].*

Під час аналізу стилістичної складової ПО текстів для навчання читання МБ особливу увагу привертають фразеологізми. Акцентуємо, що фразеологічні одиниці – це майже завжди яскраві, образні вислови, які є важливим експресивним засобом мови. Саме тому МБ повинні володіти цими скарбами ПМ. Значну кількість фразеологічних одиниць знаходимо в Біблії, Новому Завіті, псалмах, молитвах, заповідях та інших релігійних текстах, з якими МБ мають справу в професійній діяльності.

Становлячи собою єдність змісту і форми, фразеологічна одиниця розглядається як самостійна одиниця мови, здатна, як й інші одиниці мови, виявляти власну семантику, входити в смислові та граматичні зв'язки з іншими одиницями мови, мати граматичні категорії, тобто виконувати самостійну синтаксичну функцію [77, с. 14–15].

Найвідоміша класифікація фразеологічних одиниць за ступенем семантичної злитості їх компонентів. Зважаючи на цей критерій, вирізняють три групи фразеологічних одиниць: фразеологічні вирази, фразеологічні єдності й фразеологічні зрощення [77, с. 119].

Фразеологічні зрощення – це такі ускладнені мовні знаки, які є неподільними, нерозчленованими стійкими словосполученнями, цілісне значення яких невмотивоване, тобто не впливає зі значень слів-компонентів. Основною ознакою фразеологічних зрощень є їх семантична нерозкладність, неподільність, абсолютна неможливість виведення значення цілого звороту зі значень компонентів [77, с. 121]. Наведемо кілька прикладів: *I am the Alpha*

and the Omega – альфа й омега (тобто початок і кінець); *the salt of the Earth* – сіль землі (іншими словами – найвидатніші представники певної групи); *to cast in two lepta* – лепта вдовиці/внести лепту (внести формально малий, але цінний за духовною суттю внесок); *a voice of one crying in the wilderness* – голос волаючого в пустелі (марний заклик до кого-небудь, що залишений без відповіді та уваги); *to hid one's talent in the earth* – закопати талант у землю (невикористання своїх можливостей, талантів, втрату їх, а це означає – не догодити Богові); *there shall by no means be left here a stone upon a stone* – каменя на камені не залишити (тобто знищити все повністю, зруйнувати вщент, дотла); *the things that are Caesar's to Caesar and the things that are God's to God* – Кесарю – Кесареви, Богові – Богові; *by the sweat of your face you shall eat bread* – трудитися в поті чола (важко працювати фізично).

Фразеологічні єдності – це теж стійкі словосполучення, які є семантично неподільними мовними структурами із цілісним значенням, яке, до речі, у фразеологічних єдностях може бути вмотивованим і результатом впливу лексичних значень слів-компонентів [78, с. 131]. Це найчисленніша групою з-поміж визначених нами фразеологічних одиниць:

prodigal son – блудний син (той, хто повертається з каяттям та визнанням своїх провин); *lost sheep* – заблукана вівця (людина, що збилася з правильного життєвого шляху); *a cornerstone* – наріжний камінь (тобто головна ідея події або явища); *wolf in sheep's clothing* – вовк в овечій шкурі (так говорять про лицемірну, дволику людину); *take up one's cross* – нести свій хрест (мається на увазі виконання обов'язку до кінця); *for in the hand of the Lord there is a cup with foaming wine well mixed and he pours out from it* – випити гірку чашу (перетерпіти всі випробування, неприємності, якою б не була важкою справа); *tower of Babylon* – вавилонська вежа (тут ми розуміємо справу, що ніколи не буде завершена до кінця); *Judas's kiss* – Іудин поцілунок (тото зрадництво, лицемірство); *crown of thorns* – тернистий шлях (тобто страждання, дуже тяжкий життєвий шлях, із численними випробуваннями та

проблемами); *to wash one's hands* – умивати руки (так кажуть про ухиляння від відповідальності за що-небудь).

Фразеологічні вирази – комунікативно-предикативні словосполучення, що структурно співвіднесені з реченнями і висловлюють конкретне судження, якими виступають різні прислів'я та приказки, крилаті вирази, афоризми [30, с. 135]. Наведемо приклади: *wise as Solomon* – мудрий як Соломон; *love your neighbor as yourself* – люби ближнього свого, як самого себе; *as poor as Lazarus* – дуже бідний; *man shall not live on bread alone* – не хлібом одним живе людина; *the curse of Cain* – Каїнова печать; *for out of the abundance of the heart the mouth speaks* – чим серце наповнене, те говорять уста; *to sprinkle dust on one's heads* – посипати голову попелом; *judgement of Solomon* – суд Соломона; *Cain and Abel* – Каїн та Авель; *Eden garden* – едемський сад.

Серед крилатих виразів зустрічаємо: *the apple of one's eye* – берегти як зіницю ока; *Herod* – Ірод (розуміємо як «тиран», «мучитель»); *daily bread* – хліб насущний; *to fall on good soil* – на добрий ґрунт впасти.

Наведемо також приклади прислів'їв, що здебільшого є метафоричними: *Do not give what is holy to dogs and do not throw your pearls before swine, lest they trample them under their feet, and turn and tear you to pieces.* – Не розсипайте перлин перед свинями. *Do not put new wine into old bottles.* – Не наливайте нове вино в старі міхи. *The spirit is willing but the flesh is weak.* – Дух бадьорий, проте тіло немічне. *For the laborer is worthy of his hire.* – Робітник вартий своєї зарплати. *Knock and it shall be opened.* – Стукайте і вам відчинять. *Judge not, that you be not judged.* – Не судить і не судимі будете. *What God has yoked together, let man not separate.* – Що Бог з'єднав, людина хай не розлучає (мова йде про таїнство вінчання). *Each tree is known by its own fruit.* – Дерево за плодами пізнається.

Проаналізувавши стилістичні засоби у ПО текстах для формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ, переходимо до аналізу ЛО. Зауважимо, що тексти суспільних наук, а отже, і богослов'я, володіють

більшою самостійністю і універсальністю в стилістичних та лексичних рисах, ніж твори в галузі природничих наук. Ця своєрідність, неможливість уніфікувати, здійснити простий, певний, всеохоплюючий аналіз і класифікацію особливо помітна у сфері лексики. Лексичний пласт мови є найвидатнішим представником кожної галузі науки [230, с. 55]. Специфічні лексичні елементи наявні в наукових богословських працях більшою або меншою мірою і залежно від кількох факторів, таких як належність до певного наукового підстилю, цільова аудиторія, жанр наукового тексту, основний предмет дослідження певної наукової праці, індивідуальність автора тощо [230, с. 56]. Тому серед ЛО, які найчастіше зустрічаємо у ПО текстах, все ж виділяємо: нейтральну, міжстильову лексику (*good/добро, life/життя, day/день, enemy/ворог, way/дорога*); абстрактні іменники (*Christianity/християнство, life/життя, death/смерть, birth/народження, hell/некло, Buddhism/буддизм, rebirth/перенародження, reincarnation/реінкарнація, Nirvana/нірвана, karma/карма, Hinduism/індуїзм, universe/всесвіт, Islam/іслам, bliss/блаженство, heaven/небеса, sadness/сум*); церковно-релігійну лексику (*bishop/єпископ, deacon/диякон, priest/священник, Trinity/Трійця, God/Lord/Master/Господь, priestly vestments/священнича одяга, discos/дискос, epitrachelion/енітрахелій, reverend priesthood/преподобне священство, psalm/псалм, cherubim/херувим, church/церква, throne/престол, Gospel/Євангеліє, sermon/homily/проповідь, baptism/хрещення, communion/причастя, amen/амінь, prayer/молитва, antiphon/антифон*).

Основну масу ЛО складає емоційно-оцінна та піднесена лексика, що зумовлено комунікативними цілями ПО текстів: «*Your soul shall be joyful in the Lord; for He has clothed you with the garment of salvation; and the robe of gladness He has wrapped around you*» [6, с. 17].

У деяких уривках ПО текстів зустрічаємо також архаїстично забарвлену лексику. Її знаходимо у молитвах, церковних піснеспівах: «*Thy kingdom come, thy will be done; for thine is the kingdom, the power and the glory.*

Thy priests, O Lord, shall clothe themselves in righteousness, and the saints shall rejoice with joy always now and ever and unto ages of ages» [283]. «The angels in heaven, O Christ our Savior, sing of Thy resurrection. Make us on earth also worthy to hymn Thee with a pure heart» [201]. «Let all the earth worship Thee and praise Thee! Let it praise Thy name, O most High! That we may know Thy way upon the earth and Thy salvation among all nations» [201]. «Blessed art Thou, O Christ our God, who hast revealed the fishermen as wisest by sending down upon them the Holy Spirit: through them Thou didst draw the world into Thy net. O Lover of Man, Glory to Thee; O Lord, save Thy people and bless Thine inheritance. Grant victories to the Orthodox Christians over their adversaries; and by the virtue of Thy Cross, preserve Thy habitation» [212]. «As Thou was mercifully crucified for our sake, grant mercy to those who are called by Thy name; make all Orthodox Christians glad by Thy power, granting them victories over their adversaries, by bestowing on them the invincible trophy, Thy weapon of peace; Before Thy Cross, we bow down in worship, O Master, and Thy holy resurrection, we glorify» [210]. «Thou wast transfigured on the mount. O Christ God, revealing Thy glory to Thy disciples as they could bear it. Let Thine everlasting light shine upon us sinners. Through the prayers of the Theotokos, O Giver of Light, glory to Thee» [213]. «On the mountain wast Thou transfigured, O Christ God, and Thy disciples beheld Thy glory as far as they could see it; so that when they would behold Thee crucified, they would understand that Thy suffering was voluntary, and would proclaim to the world that Thou art truly the Radiance of the Father» [213]. «For when they would behold Thee crucified, they would understand that Thy suffering was voluntary» [213]. «Thy Nativity, O Christ our God, has shone to the world the light of wisdom! For by it, those who worshiped the stars were taught by a star to adore Thee, the Sun of Righteousness and to know Thee, the Orient from on high. O Lord, glory to Thee!» [209]. «When Thou, O Lord, wast baptized in the Jordan the worship of the Trinity was made manifest! For the voice of the Father bare witness to Thee, calling Thee his Beloved Son. And the Spirit, in the form of a dove, confirmed the truthfulness of his Word. O

Christ our God, who hast revealed Thyself and hast enlightened the world, glory to Thee» [211]. «Today Thou hast appeared to the universe, and Thy Light, O Lord, has shone on us, who with understanding praise Thee: Thou hast come and revealed Thyself, O Light Unapproachable!» [211].

Лексика ПО текстів для навчання читання МБ відрізняється:

– книжним характером мовлення («*With glory and honour You have crowned him, O Lord, and You have placed upon his head a crown of precious stones. Splendour and majesty You shall bestow upon him, for You shall bless him for length of days, always, now and for ever and ever» [6, с. 25]; «Heavenly King, Advocate, Spirit of Truth, Who are everywhere present and fill all things, Treasury of Blessings, Bestower of Life, come and dwell within us; cleanse us of all that defiles, and, O Good One, save our souls» [6, с. 31]*), тобто в ПО текстах немає сленгових слів, скорочень, абрєвіатур тощо;

– створенням експресивного ефекту («*May the Lord bless you from Sion, and may you know the blessings of Jerusalem all the days of your life, always, now and for ever and ever» [6, с. 7]; «Holy God, Holy and Mighty, Holy and Immortal, have mercy on us» [6, с. 9]; «Glory be to the Father, and to the Son, and to the Holy Spirit, now and for ever and ever» [6, с. 9]*), який досягається за допомогою модальних дієслів, наказового способу.

Особливу увагу звертаємо на граматичні характеристики ПО текстів. Примітно, що грамати́ка АМ важлива, оскільки допомагає зрозуміти структуру мови, синтаксичні конструкції, логіку мислення, думки інших, а також логічно та чітко формувати свої думки [234, с. 391]. Тож серед граматичних особливостей у текстах для навчання МБ ПО читання виділяємо:

– прикметники у найвищому ступені порівняння. Серед них назвемо такі: *the most widely practiced religion, the most important Christian holidays; the moral influence of the church on public life was most evident; the Tithe Church was one of the richest buildings; Peter Mogila was one of the most prominent figures; the most authoritative statement of its doctrine; Nirvana is the highest*

point and the end of the self; the earliest collection of sacred Buddhist writings; the holiest place for Muslims; life in love is the highest happiness; Saint Peter and Saint Paul, our greatest missionaries; «Human marriage as the most perfect natural expression of God's love for men [279]. «One of the most unfortunate developments took place when men began to debate the reality of Christ's Body and Blood in the Eucharist» [277].

Поширеним граматичним явищем у ПО текстах є інфінітив: *«God sent his son Jesus to save the world; this gave grounds to glorify the Apostle Andrew the First-called the first attempt to establish the autocephaly of the church in the Kyiv state» [214]; began to spread with the adoption of Christianity; Rome forbade the masses of the faithful to read the Bible; the Bible to be translated into English; used to frame the Muslim way of life and beliefs; to know God and become better and kinder; that is to improve in love for God and for each other and to receive more and more joy in life from it; began to suffer and die; by which God prepared men to receive the promised Savior; Abraham took the knife to slaughter his son; three thousand people asked to be baptized immediately. «Many people felt that he was unworthy to be a chosen as a follower of Jesus» [241]. «He wanted his audience to know that Jesus was the Messiah that God had promised to send to save all people» [241]. «The title James the Lesser or the Little, helps to distinguish him from the Apostle James, son of Zebedee, who was part of Jesus' inner circle of three and the first disciple to be martyred» [221].*

Досить розповсюджені модальні дієслова, що вказує на повчальний характер ПО текстів для навчання МБ ПО читання, на обов'язковість виконання християнами певних догм тощо. Наприклад: *«offer instructions for how Christians should live» [194]; «could not fail to make a deep impression on contemporaries» [197]; «church cared for those who could not feed themselves» [195]; «people themselves could no longer overcome sin, only Almighty God could do that» [218]; «they shall serve as signs and for seasons and for days and years» [266]; «you shall take with you seven pairs of every clean animal» [204]. «Shall I actually give birth to a child when I am so old?» [265]. «He shall be neither mine*

nor yours, cut him» [228]. «He was searching for something more important than life on the sea could give him» [184]. «Like Peter, we can use our strengths to continue his work of bringing love and peace to others» [250]. «We can pray that Jesus will help us to overcome our weaknesses so that we can serve him every day» [250]. «Jesus had to correct them and remind them that God wants us to act with love» [220]. «Because of its common character, the Divine Liturgy may never be celebrated privately by the clergy alone, it may never be served just for some and not for others, but for all, it may never be served merely for some private purposes or some specific or exclusive intentions» [267]. «It must be mentioned that bishops and priests wear the cross» [283]. «This conviction that human love, imitative of divine love, should overflow itself in the creation and care for others does not mean that the procreation of children is in itself the sole purpose of marriage and the unique and exclusive justification and legitimization of its existence» [279]. «Once again it must be noted that the feast of Pentecost is not simply the celebration of an event which took place centuries ago» [212].

Щодо використання пасивного стану дієслів у ПО текстах, можемо виділити такі зразки його використання: *the Catholic branch is governed by the Pope; the Orthodox is split into independent units; Buddha was tempted by demons; tendons that have not been dried; Andrew was crucified; «tradition tells us that the basilicas ... were originally built over the places where they were martyred by order of the Roman Emperor» [250]; «the sons of Zebedee are mentioned only once; this scene was portrayed in the Lateran basilica and located in Rome by the Latin Gate» [222]. «Their bodies were moved and are buried together in the Church of the Twelve Apostles in Rome» [252]. «The Apostle James, son of Alphaeus, was also known as James the Less or James the Lesser» [221]. «The altar table, which stands for the Banquet Table of the Kingdom of God, is placed behind the so-called royal gates» [217]. «The Divine Liturgy is always done by Orthodox Christians on the Lord's Day which is Sunday» [267]; «Baptism ... was practiced among the people of the Old Testament» [276]. «The*

baptismal water is prayed over and blessed» [276]. «And in their case the prophecy of Isaiah is being fulfilled» [273].

Знаходимо значну кількість дієприкметників теперішнього та минулого часів (Participle I, Participle II): *governed by a Holy Synod; «the core of their faith is centered around the life and teachings of Jesus» [194]; «dozens of different sects of Buddhism are derived from these schools, all having different characteristics, but sharing the basic beliefs» [190]; «it is an inclusive religious group allowing for a lot of diversity» [208]; «the Kaaba is the shrine located in Mecca» [219]; «according to Islamic traditions, Jihad is the struggle exerted while following God’s commands» [219]; «Sharia is an Arabic word originally meaning the path leading to the source of water» [219]; «it was reported to the Gazites, saying, Samson has come here” [260]; «she had men prepared for an ambush in an inner room» [260]; «Solomon loved the Lord, walking in the statutes of his father David» [228]; «he played a leading role in the early church at Jerusalem» [222]; «... identifies him with the beloved disciple, and adds that he “was a priest, wearing the sacerdotal plate, both martyr and teacher» [222]; «the evangelist is portrayed as old, with long white beard and hair, usually carrying his Gospel» [222]; «Philip and James were both Apostles, chosen by Jesus» [252]; «he identified Jesus with a kiss, addressing him as master» [224].*

Зазначимо, що поширеним граматичним явищем у ПО текстах для навчання читання МБ є герундій: *singing; painting; building; suffering as a characteristic of existence; the cause of suffering is craving and attachment; leather working and street cleaning; collection of sayings of Muhammad; «in the beginning God created the heavens and the earth» [266]; «who is capable of judging this great people of Yours?» [228]; by giving Simon a new name; to continue his work of building the Kingdom of God; after receiving the Holy Spirit at Pentecost; «After the coming of the Holy Spirit on the first Pentecost» [250]. «They had the privilege of witnessing the Transfiguration» [220]. «Many of the tax collectors cheated the people by charging more taxes» [241]. «What was important was believing in and living as a follower of Christ» [241].*

Як ми мали змогу переконатися, ПО тексти найбільше характеризуються використанням граматичних часів групи Simple (Present, Past, Future): «*Besides the iconostasis, Orthodox Church buildings often have icons or frescoes on the walls and ceilings*» [217]. «*And it is exactly this conviction and experience that Orthodox Church architecture wishes to convey*» [196]. «*The word liturgy means common work or common action*» [267]. «*The Divine Liturgy is the one common sacrament of the very being of the Church itself*» [267]. «*The Divine Liturgy, therefore, is never mournful or penitential*» [267]. «*Bishops and priests in the Orthodox Church also wear other special garments*» [283]. «*When anyone hears the word of the kingdom and does not understand it, the evil one comes and snatches away what has been sown in his heart*» [273]. «*As the Church developed through history the vestments of the clergy grew more numerous*» [283]. «*The practice of baptism as a religious symbol did not begin with Jesus*» [276]. «*In the beginning was the Word and the Word was with God and the Word was God*» [201]. «*Sower went out to sow; and as he sowed, some seeds fell beside the road, and the birds came and ate them up*» [273]. «*Others fell among the thorns, and the thorns came up and choked them out*» [273]. «*So he went and hired himself out to one of the citizens of that country, and he sent him into his fields to feed pigs*» [271]. «*In the commentary on the Divine Liturgy which follows, we will concentrate our attention on what happens to the Church at its common action*» [267]. «*This is what I will do: I will tear down my barns and build larger ones, and I will store all my grain and my goods there*» [269].

Знаходимо також деякі випадки вживання граматичних часів групи Continuous (Present, Past): «*One mightier than I is coming after me*» [184]. «*This is my son who is living*» [228]. «*The Protestant movement in Europe was growing very strong at that time*» [257]. «*The Spirit of God was hovering over the surface of the waters*» [266]. «*While he was sitting at the tent door in the heat of the day*» [265]. «*Three men were standing opposite him*» [265]. «*He was standing by them under the tree as they ate*» [265]. «*And Sarah was listening at the tent door*»

[265]. «For the men in the ambush were waiting in the inner room» [260]. «The people were still sacrificing on the high places» [228]. «The earth over John's grave heaved as if the apostle was still breathing» [222]. «Later, when they were coming down from the mountain» [220]. «And the whole crowd was standing on the beach» [273].

Граматичних часів групи Perfect (Present, Past): «You have shown great faithfulness to Your servant David my father» [228]. «Your brother has come, and your father has slaughtered the fattened calf because he has received him back safe and sound» [271]. «By the seventh day God completed His work which he had done, and he rested on the seventh day from all His work which he had done» [266]. «So Noah acted in accordance with everything that the Lord had commanded him» [204]. «Delilah saw that he had told her all that was in his heart» [260]. «But he did not know that the Lord had departed from him» [260]. «The Holy Spirit that Christ had promised to his disciples came on the day of Pentecost» [212].

Граматичних часів групи Perfect Continuous (Past Perfect Continuous): «Buddha obtained the knowledge he had been looking for» [190].

Досить поширеним явищем є використання наказового способу в ПО текстах для навчання читання МБ, що вказує на повчальність таких текстів: «Let the earth sprout vegetation, plants yielding seed, and fruit trees on the earth bearing fruit according to their kind with seed in them» [266]. «Let there be lights in the expanse of the heavens to separate the day from the night» [266]. «Let the waters teem with swarms of living creatures and let birds fly above the earth in the open expanse of the heavens» [266]. «Be fruitful and multiply, and fill the waters in the seas, and let birds multiply on earth» [266]. «Let the earth produce living creatures according to their kind: livestock and crawling things and animals of the earth according to their kind» [266]. «Be fruitful and multiply, and fill the earth and subdue it, and rule over the fish of the sea and over the birds of the sky and over every living thing that moves on the earth» [266]. «Enter the ark, you and all your household» [204]. «Take now your son you're the only son, who you love,

Isaac, and go to the land of Moriah and offer him there as a burnt offering on one of the mountains of which I will tell you» [268]. «Stay here with the donkey, and I and the boy will go over there, and will worship and return to you» [268]. «Do not reach out your hand against the boy and do not do anything to him» [268]. «Entice him, and see where his great strength lies and how we can overpower him so that we may bind him to humble him» [260]. «Lord God, please remember me and please strengthen me just this time» [260]. «Let God arise, let his enemies be scattered; let those who hate him flee from before his face! let us rejoice and be glad in it! It is the day of resurrection! Let us be illumined for the feast! Make a joyful noise to the Lord, all the earth! Sing of his name, give glory to His praise; Shine! Shine! O New Jerusalem! The glory of the Lord has shone upon you! Exult and be glad O Zion! Be radiant O Pure Theotokos, in the Resurrection of your Son! Let the thirsty wilderness be glad, let the desert rejoice, let it blossom as a rose, let it blossom abundantly, let everything rejoice» [201]. «Quickly bring out the best robe and put it on him, and put a ring on his finger and sandals on his feet; and bring the fattened calf, slaughter it, and let's eat and celebrate» [271]. «This is the heir; come, let's kill him and take possession of his inheritance!» [270].

Спостерігаємо також наявність умовних речень: *«If they bind me with seven fresh animal tendons that have not been dried, then I will become weak and be like any other man» [260]. «If they bind me tightly with new ropes which have not been used, then I will become weak and be like any other man» [260]. «If you weave the seven locks of my hair with the web and fasten it with the pin, then I will be weak like any other man» [260]. «If I am shaved, then my strength will leave me and I will become weak and be like any other man» [260]. «If you look closely at a picture of the flag of Scotland, you will see the X-shaped cross that recalls St. Andrew the Apostle» [184]. «If they do not listen to Moses and the Prophets, they will not be persuaded even if someone rises from the dead» [272].*

Аналізуючи ПО тексти, доходимо висновку, що найчастіше граматичні явища утворюють різноманітні комбінації. Наведемо приклади: модальне

дієслово + найвищий ступінь порівняння прикметника + дієприкметник («*Can you imagine an apostle, the closest followers of Christ, having doubts about Jesus?*» [281]); модальне дієслово + найвищий ступінь порівняння прикметника + інфінітив («*While James the Lesser is one of the least known of the 12, we can't overlook the fact that each of these men sacrificed everything to follow the Lord*» [221]); модальне дієслово + дієприкметник + інфінітив («*In such extreme situations, the mother alone must take upon herself the decision, and all must be prepared to stand before God for the action, asking His divine mercy*» [279]); модальне дієслово + інфінітив + пасивний стан («*Jesus seems to instruct Judas to report him to the authorities, so that Jesus' spiritual self may escape from the material body in which it is trapped*» [224]); інфінітив + модальне дієслово («*His life teaches us to trust in everything the Lord has promised us so that we, too, can rise to new life, as Jesus did*» [281]); інфінітив + герундій («*By doing this we will attempt to penetrate the fundamental and essential meaning of the liturgy for man, his life and his world*» [267]); пасивний стан + герундій + дієприкметник («*James of Alphaeus is named in each listing of the 12 disciples, always appearing ninth in the order*» [221]); пасивний стан + інфінітив («*James was hand-picked by Jesus Christ to be a disciple*» [221]; «*This Apostle is said to have suffered martyrdom in Armenia, which was then subject to Persia*» [225]; «*He is thought to have preached in Egypt and then to have joined St. Jude in Persia*» [225]; «*This style is characterized by the attempt to reveal the fundamental experience of Orthodox Christianity*» [196]; «*A special belt was added as well to hold the vestments in place*» [283]); пасивний стан + модальне дієслово («*Perhaps the nugget of truth we can take from the altogether obscure life of James is reflected in Psalm*» [221]; «*St. Jude Thaddeus is invoked in desperate situations because his New Testament letter stresses that the faithful should persevere in the environment of harsh*» [225]; «*As with baptism, it must be noted that the Eucharistic meal was not invented by Christ*» [277]); пасивний стан + дієприкметник («*The Divine Liturgy celebrated by the Orthodox Church is called the Liturgy of Saint John Chrysostom*» [267]); пасивний стан + герундій

(«*In the liturgical services of the feast of Pentecost, the coming of the Holy Spirit is celebrated together with the full revelation of the divine Trinity: Father, Son, and Holy Spirit*» [212]); пасивний стан + модальне дієслово + дієприкметник («*This robe, which is worn by bishops and priests at the service of holy communion and which should always be white, is the robe of salvation: the white garment in which every Christian is clothed on his day of baptism, symbolizing the new humanity of Jesus and life in the Kingdom of God*» [283]); пасивний стан + герундій + дієприкметник («*It is strictly understood as being the real presence of Christ, His true Body and Blood mystically present in the bread and wine which are offered to the Father in his name and consecrated by the divine Spirit of God*» [277]); пасивний стан + інфінітив + дієприкметник («*Also, Christians living in communion with Christ are expected to make use of this sacrament periodically in order to humble themselves consciously before God and to receive guidance in the Christian life from their pastor in the Church*» [280]); найвищий ступінь порівняння прикметника + дієприкметник («*Judas' surname is more probably a corruption of the Latin sicarius than an indication of family origin, suggesting that he would have belonged to the Sicarii, the most radical Jewish group*» [224]; «*The Most High does not dwell in houses made with hands, says Saint Stephen quoting the Old Testament prophets*» [196]); найвищий ступінь порівняння прикметника + модальне дієслово + пасивний стан («*The abortion of a child already conceived is strictly forbidden in the Orthodox Church, and cannot be justified in any way, except perhaps with the greatest moral risk and with the most serious penitence in the most extreme cases such as that of irreparable damage to the mother or her probable death in the act of childbirth*» [279]); найвищий ступінь порівняння прикметника + модальне дієслово + інфінітив + герундій («*It is the doctrine of the Church that the clergy must strive to fulfill the grace given to them with the gift of the laying on of hands in the most perfect way possible*» [278]); дієприкметник + пасивний стан + інфінітив + герундій («*Non-baptized persons were not permitted even to witness the offering and receiving of Holy Communion by the faithful Christians*» [267]. «*Christ himself*

was baptized by John not because he was sinful and needed to repent, but because in allowing himself to be baptized he showed that indeed he was God's Beloved Son, the Saviour and Messiah, the Lamb of God who takes upon himself the sins of the world» [276]); наказовий спосіб + модальне дієслово + пасивний стан + дієприкметник («Father Abraham, have mercy on me and send Lazarus, so that he may dip the tip of his finger in water and cool off my tongue, for I am in agony in this flame» [272]; «the kingdom of God will be taken away from you and given to a people producing its fruit» [270]).

Зі сказаного вище робимо висновок, що ПО тексти для формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ виступають як механізм актуалізації ціннісно-нормативних і догматичних основ релігії, а також як засіб контролю та регуляції відповідності дій, думок індивіда встановленим стандартам. Сучасні англомовні ПО тексти є рефлексивним явищем, рефлексивність яких, однак, не зводиться виключно до раціональних механізмів обґрунтування та пояснення, а має відношення також до догматичних норм інтерпретації. Серед стилістичних засобів ПО текстів знаходимо епітети, гіперболи, перифраз, метафори, метонімію, евфемізми, порівняння, антитезу та фразеологічні одиниці; до ЛО ПО текстів належить нейтральна та церковно-релігійна лексики, абстрактні іменники, а також архаїстично забарвлена лексика. Лексика ПО текстів має книжний характер мовлення, емоційно-оцінне та піднесене значення, створює експресивний ефект. До граматичних ознак ПО текстів відносимо наявність прикметників у найвищому ступені порівняння, інфінітивів, модальних дієслів, пасивного стану дієслів, дієприкметників теперішнього та минулого часів, герундію, речень у різних часових форм, дієслів у наказовому й умовному способах.

Наголошуємо, що релігійна свідомість виступає в цьому сенсі основною рушійною силою на шляху досягнення гармонії та благополуччя, сприяє формуванню почуття власної відповідальності за результати своїх дій, за систему суспільних відносин, міжконфесійних стосунків.

Висновки до розділу 1

Аналіз теоретично-методологічних передумов формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ дозволяє зробити певні висновки. Проаналізовані нами дослідження засвідчили недостатню вивченість питання формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ.

У межах першого розділу було визначено поняття методології (вчення про науковий метод пізнання, а також про методи, що використовуються в певній науці; спосіб вивчення явищ, певний підхід до досліджуваних явищ, охарактеризований шлях наукового пізнання та відкриття істини), підходу до навчання (прийнята науковим і педагогічним колом певна сукупність ідей, що забезпечує навчання на практиці за допомогою певних методів навчання). Проаналізовано чотири рівні методологічного знання (філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий та технологічний), виділено конкретні підходи до навчання іноземної мови МБ на кожному з цих рівнів (загальний підхід до вивчення проблеми, формування пізнавально-світоглядної установки дослідження на філософському рівні; системний, діяльнісний, культуроспрямований, аксіологічний, гуманістичний та емпатійний підходи на загальнонауковому рівні; особистісно орієнтований підхід, комунікативний, компетентнісний, текстоцентричний, конструктивістський, контекстний, індивідуально-диференційований та мультидисциплінарний підходи на конкретно-науковому рівні; технологічний підхід на технологічному рівні).

Охарактеризовано теоретичні передумови для подальшої практичної розробки зазначеної компетентності. В результаті дослідження було проаналізовано наукові досягнення, які визначили сучасний стан дослідження проблеми формування англomовної компетентності в читанні.

Уточнено поняття «читання» (складний пізнавальний процес розшифровки символів із метою побудови або виведення сенсу) та «ПО читання» (читання будь-яких іншомовних текстів за фахом, що передбачає

оперативну орієнтацію на пошук, відбір, розуміння й обробку здобутої інформації з метою її подальшого застосування в майбутній діяльності).

Описано структуру ПО компетентності в читанні МБ, яка включає фонетичну, лексичну та граматичну компетентності.

Виділено стратегії навчання читання: когнітивні (зверху-вниз, компенсації мовних засобів, самостійного ознайомлення з мовними засобами, запам'ятовування, пошуку опор в іншомовному читанні, навчально-інформаційні, самоадаптації, рефлексії, сканування) та метакогнітивні (усвідомлення мети навчання, виконання завдання та досягнення поставлених цілей, самоконтроль, за необхідності заміна певних стратегій, перевірка правильності отриманого результату, самооцінка результатів, аналіз причин невдач, співвіднесення нової інформації з раніше вивченою).

Проаналізовано психологічні передумови формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ. Описано психічні процеси – мислення, пам'ять, увагу, сприймання, емоції, а також мотивацію як сукупність процесів. Визначено, що мислення – це психічний процес узагальненого й опосередкованого відображення в нашій свідомості предметів і явищ реальної дійсності та їх взаємозв'язків, який полягає в розкритті зв'язків і залежності між предметами і явищами. Окреслено особливості, операції та критерії мислення. Особливу увагу зосереджено на професійному мисленні МБ. Вказано, що пам'ять – це психічний процес, що відображає досвід людини у процесі засвоєння, збереження та відтворення в подальшому обставин її життя та діяльності. Завдяки пам'яті розширюються пізнавальні можливості, вона забезпечує цілісність і розвиток особистості. Виділено одиниці, функції, види та рівні пам'яті. Зазначено, що увага не є самостійним психічним процесом і не належить до властивостей особистості. Проте вона завжди включена в практичну діяльність і в пізнавальні процеси, виражає інтереси, спрямованість особистості. Виокремлено види та з'ясовано особливості уваги. Доведено, що сприймання – складний психічний процес, де разом із відчуттями також додається попередній досвід у вигляді уявлень

та знань. Описано види та закономірності сприймання. Розкрито роль емоцій при читанні ПО текстів. Доведено зв'язок емоцій та інтелекту. Проаналізовано поняття емоційного інтелекту та його видів. Уточнено, що ПО тексти впливають на емоційну сферу МБ. Описано поняття мотивації – це сукупність процесів, які під дією зовнішніх або внутрішніх факторів стимулюють у людей бажання здійснювати ту чи іншу діяльність. Виділено види мотивації.

Важливу увагу зосереджено на інтерпретації ПО текстів МБ. Інтерпретація – це тлумачення тексту, спрямоване на розуміння його змісту. Визначено, що формування зв'язків між частинами тексту для його інтерпретування передбачає розпізнавання слів, здатність зберігати інформацію, повертатися до відповідних слів і фраз, розуміння структури речення. Поняття інтерпретації нерозривно пов'язане із одним з головних умінь МБ – вмінням правильно виголошувати проповідь, що є формою передачі релігійних поглядів, уявлень і почуттів, котра виконується у вигляді усного звернення служителя культу до слухачів.

Вказано, що універсальною дидактичною одиницею ПО навчання є текст – продукт культури, в якому представлена культурознавча і країнознавча інформація, передана за допомогою лексики, що характеризується наявністю в семантичній структурі екстралінгвістичного змісту, який безпосередньо відображає обслуговувану мовою культуру. Він постає джерелом інформації, об'єктом читання, зразком для розвитку й удосконалення навичок і умінь усного та письмового мовлення МБ. Під ПО текстом розуміємо комунікативну одиницю, призначену для формування конкретних навичок, умінь МБ на певному етапі навчання.

Визначено функції релігійного ПО тексту: збагачення і розширення знань МБ, тренування, розвиток усного мовлення на основі прочитаного тексту, розвиток смислового сприйняття тексту. ПО текст описано на трьох рівнях: лінгвістичному, рівні мікроструктури та макроструктури. До властивостей ПО тексту для МБ віднесено зв'язність, цілісність,

неперервність, прагматичну установку та завершеність. Виділено сім рівнів розуміння ПО тексту та прокласифіковано тексти як суцільні, несуцільні, змішані і складові.

ПО тексти для навчання читання МБ характеризуються різноманітними стилістичними засобами – епітетами, гіперболами, перифразами, метафорами, метонімією, евфемізмами, порівняннями, антитезами та фразеологічними одиницями.

Лексична складова ПО текстів включає нейтральну, церковно-релігійну лексику, абстрактні іменники та архаїстично забарвлену лексику. ЛО ПО текстів мають книжний характер мовлення й створюють експресивний ефект. До граматичних ознак ПО текстів відносимо прикметники у найвищому ступені порівняння, інфінітиви, модальні дієслова, пасивний стан дієслів, дієприкметники теперішнього та минулого часів, герундій, різні часові форми речень, наказовий та умовний способи речення.

Основні наукові результати цього розділу, які стосуються сучасного стану проблеми формування ПО компетентності в читанні, психологічних передумов її формування, методичних засад формування ПО компетентності в читанні та особливостей англomовних ПО текстів для формування ПО компетентності в читанні МБ, висвітлені в таких публікаціях автора: [97; 98; 99; 100; 101; 102; 244].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЧИТАННІ МАЙБУТНІХ БОГОСЛОВІВ

У розділі обґрунтовано критерії відбору навчального матеріалу для формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ, визначено етапи навчання ПО читання МБ, розроблено систему вправ і завдань, яка корелює з відповідними етапами, а також представлено модель формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ.

2.1. Відбір навчального матеріалу для формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів

Перш ніж перейти до аналізу критеріїв відбору навчального матеріалу для формування англомовної ПО компетентності в читанні, доцільно проаналізувати наявні на сьогоднішній день навчальні посібники для вивчення АМ МБ. Серед них виділяємо такі:

- English Reader for Philosophy and Theology Students (укладачі Романова Т., Айгаре Л., Ісаєнко С.) [203];
- English for Theologians (спільний міжнародний проєкт України та США) [202].

Мета першого видання – забезпечити підготовку студентів до самостійного читання, розуміння й перекладу літератури релігієзнавчого характеру, розвинути навички усного мовлення. Посібник складається з 10 розділів, текстів для додаткового читання, а також словника релігієзнавчих термінів із поясненнями. Кожен розділ містить текст та певний арсенал вправ для кращого запам'ятовування матеріалу та подальшого його використання. Система вправ до текстів включає: відповіді на запитання, знаходження

англійських еквівалентів до фраз із тексту, переклад українською фраз і слів з тексту, заповнення пропусків, побудову синонімічних рядів, продукування власних речень, використовуючи слова з тексту, вибір правильної відповіді із запропонованих, правдиві/неправдиві речення, розігрування діалогів, переказ тексту з використанням нової лексики тощо. Додаткові тексти для читання містять уривки з Євангелія, Книги страшного суду (зведення матеріалів першого у середньовічній Європі загального поземельного перепису, що був проведений в Англії), Символ віри.

Однак у підручнику немає вправ, що виконуються на дотекстовому етапі навчання читання, а також вступної ланки, яка спрямовувала б студентів на подальшу роботу з текстом. Недостатня кількість вправ на тренування вимови, не подано вправ на розвиток граматичних навичок. Основна спрямованість – на лексичну базу текстів. Переважна більшість комунікативних завдань направлена на переказ текстів.

Не можемо оминути увагою нещодавно виданий підручник *English for Theologians*. Це практичний ілюстрований підручник, написаний для студентів православного богослов'я, які також бажають опанувати АМ. Ця публікація є спільним міжнародним проектом, до складу якого входять професори АМ та богослови з України та США, редагований та фінансований американським фондом – Теологічним інститутом Філадельфії. Проект підручника вели: преосвященний д-р Володимир Вакін, ректор Волинської православної духовної академії; преосвященний Богдан Жоба, директор Богословського інституту Філадельфії; головний редактор д-р Наталія Одарчук та д-р Юлія Гордієнко, д-р Ірина Калиновська, д-р Еліна Коляда, д-р Тетяна Мірончик, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки; літературний редактор, Сьюзен Гуз, президент Теологічного інституту Філадельфії. Видання призначене для використання під час семінарів із релігійної освіти для дорослих, для студентів семінарії або для тих, хто хоче дізнатися або оновити свої знання про традиції та догми православної релігії.

Констатуємо, що в підручнику наявні завдання для формування мовленнєвих компетентностей (говоріння, читання, письма). Оскільки він розрахований на формування більшості мовленнєвих компетентностей, то формування саме ПО компетентності в читанні в підручнику не переважає. Недостатня кількість вправ дотекстового та післятекстового етапів. Не подано прикладів вправ для формування фонетичних і граматичних навичок. Більшість вправ акцентує лексичну основу текстів. Позитивним аспектом є те, що кожен розділ закінчується церковним твором.

Значущими для нашої наукової розвідки вважаємо вимоги до вправ (за Н. Складенко): умотивованість; ступінь комунікативності; наявність/відсутність опор; професійна спрямованість [144] та критерії оцінювання підручників.

Дані проведеного аналізу підручників наводимо у табл. 2.1. Знак «+» означає відповідність критерію або вимозі; знак «-» – відсутність критерію або вимоги; знак «+/-» – часткову відповідність критерію/вимозі.

Таблиця 2.1

Результати аналізу підручників

Назва підручника	Відповідність критеріям					Відповідність вимогам до вправ						
	системність, логічність та послідовність викладу навчальної інформації	оптимальність обсягу змісту підручника для досягнення очікуваних результатів	науковість змісту	доступність і зрозумілість текстів підручника	логічне розміщення ілюстративного матеріалу	вмотивованість	ступінь комунікативності	професійна спрямованість	наявність/відсутність опор	наявність/відсутність вправ дотекстового етапу	наявність/відсутність вправ текстового етапу	наявність/відсутність вправ післятекстового етапу
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Продовження табл. 2.1

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	
English Reader for Philosophy and Theology Students (укладачі Романова Т., Айгаре Л., Ісаєнко С.);	+/-	-	+/-	+/-	-	+/-	+/-	+	+/-	-	+	+/-
English for Theologians (спільний міжнародний проєкт України та США).	+	+	+	+	+/-	+	+	+	+/-	+/-	+	+/-

Здійснений аналіз підручників показав, що, незважаючи на їхню унікальність, їх зміст не завжди сприяє формуванню ПО компетентності в читанні та націлює на уважну інтерпретацію текстів релігійно-богословського змісту.

Далі переходимо безпосередньо до питання відбору навчального матеріалу для формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ. Нагадаємо, що матеріал – це все те, що подається студентам для опрацювання з метою досягнення їх навчальних цілей [13, с. 120].

Проблематика відбору навчального матеріалу в АМ для спеціального вжитку вирізняється значним зацікавленням з боку вітчизняних вчених. Серед них виділяємо Н. Бориско (критерії відбору навчального матеріалу для

практичної мовної підготовки учителів німецької мови), О. Бирюк (критерії відбору навчального матеріалу для формування соціокультурної компетентності майбутніх вчителів у навчанні читання англомовних публіцистичних текстів), О. Тарнопольського (критерії відбору навчального матеріалу для навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти), Л. Бірецьку (критерії відбору навчального матеріалу для формування у майбутніх лікарів англомовної лексичної компетентності в процесі професійно орієнтованого читання), Н. Осадчу (критерії відбору навчального матеріалу для формування у старшокласників лінгвосоціокультурної компетентності в англомовному читанні на уроках країнознавства), А. Томашевську (критерії відбору навчального матеріалу для формування англомовної лексичної компетентності в читанні та говорінні у майбутніх фармацевтів у процесі самостійної роботи), І. Ференчук-Піонтковську (критерії відбору навчального матеріалу для формування німецькомовної компетентності в читанні публіцистичних текстів у майбутніх філологів).

Вважаємо, що основним способом забезпечення студентів спеціальності «Богослов'я» текстами є відбір ПО текстів, які будуть навчальними. Критерії як ознака, на основі якої відбувається оцінка або класифікація чого-небудь, у методиці важливі, насамперед, для відбору навчального матеріалу. Потрібно враховувати такі аспекти: обґрунтованість вибору конкретного матеріалу з усього спектра наявної інформації, що зумовлює розробку відповідних критеріїв відбору навчального матеріалу; роль відібраного матеріалу у вирішенні питань міжпредметного характеру, а також у майбутній професійній діяльності; частотність/можливість використання навчального матеріалу в навчальній і професійній діяльності [167, с. 66].

Перш ніж приступити до аналізу критеріїв, що зустрічаються в науково-методичній літературі, подамо аналіз тлумачення поняття

«критерій». Критерій – підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило [2].

За Н. Бориско, критерії – це основні ознаки, на базі яких здійснюється якісна та кількісна оцінка одиниць, що відбираються, з метою їх включення/невключення до відповідних мінімумів [25].

О. Бирюк конкретизує вищенаведену дефініцію та визначає «критерії відбору» як основні ознаки, що стосуються змісту, структури й обсягу повідомлень, за допомогою яких оцінюється текстовий матеріал з метою його використання або невикористання в ролі навчального матеріалу залежно від цілей навчання, поділяючи при цьому їх на якісні та кількісні [19].

Отже, екстраполюючи дослідження вчених на нашу розвідку, вважаємо, що критерії відбору текстів для спеціальності «Богослов'я» – це основні ознаки, які стосуються до структури, змісту та обсягу професійно орієнтованих текстів, за допомогою яких відбираємо навчальний матеріал з метою його використання під час аудиторного та позааудиторного навчання для формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ.

З'ясувавши поняття «критерії відбору», переходимо до аналізу відбору навчального матеріалу.

У своєму дослідженні О. Тарнопольський (2006) виділяє такі критерії відбору навчального матеріалу: інформативність текстів; їхня відповідність інтересам студентів, їхньому досвіду, індивідуальним та віковим особливостям; автентичність; посильність; змістова цінність/цікавість текстів для читання [153]. Л. Бірецька (2013) подає такі критерії, як автентичність; актуальність та професійно-інформативна цінність; міжпредметна координація та концентризм [20, с. 234–235]. Н. Осадча (2018) аналізує такі критерії: пізнавальна цінність, культурологічна цінність, автентичність, врахування адресата відбору, інформативна цінність, змістовність, тематичність, врахування потреб студентів, естетична привабливість [112, с. 181]. А. Томашевська (2019) використовує автентичність, тематичність, інформативність, доступність та посильність [157, с. 138]. І. Ференчук-

Піонтковська (2019) пропонує: автентичність, тематичність, інформативність, жанрово-структурна відповідність, відповідність рівню сформованості німецькомовної комунікативної компетентності та мотиваційна цінність [163, с. 139]. Подамо узагальнену таблицю досліджень критеріїв відбору навчального матеріалу для іншомовного читання:

Таблиця 2.2

**Узагальнена таблиця дослідження критеріїв відбору
навчального матеріалу для іншомовного читання**

Критерії відбору навчального матеріалу				
За О. Тарнопольським (2006)	За Л. Бірецькою (2013)	За Н. Осадчою (2018)	За А. Томашевською (2019)	За І. Ференчук-Піонтковською (2019)
<i>автентичність інформативність відповідність інтересам студентів, їхньому досвіду, індивідуальним та віковим особливостям посильність змістова цінність/цікавість текстів</i>	<i>автентичність актуальність та професійно інформативна цінність міжпредметна координація концентризм</i>	<i>автентичність інформативна цінність врахування адресата відбору; врахування потреб студентів тематичність пізнавальна цінність; культурна цінність; змістовність естетична привабливість</i>	<i>автентичність інформативність доступність та посильність тематичність</i>	<i>автентичність інформативність відповідність рівню сформованості німецькомовної комунікативної компетентності тематичність жанрово- структурна відповідність мотиваційна цінність</i>

Отже, проаналізувавши низку досліджень критеріїв відбору текстів для іншомовного читання [153; 20; 112; 156; 163], переконуємося, що дослідники найчастіше виділяють серед критеріїв відбору автентичність, інформативність, тематичність, доступність та посильність навчального матеріалу, а також його відповідність інтересам студентів. Оцінивши важливість цих критеріїв у контексті нашого дослідження, визначаємо такі **якісні критерії** відбору професійно орієнтованих текстів, як *автентичність, інформативність, критерій мотиваційної цінності, змістова*

цінність/цікавість текстів для читання, різноманітність, доступність та посильність, тематичність, відповідність інтересам студентів, міжпредметна координація. До кількісного критерію відносимо *обсяг текстового матеріалу.*

Впевнені, що тексти, які пропонуватимуться студентам для читання, повинні бути *автентичними*. Саме такі тексти реальні, тобто власне призначені для читання носіями мови, а не спеціально розроблені для навчання читання ІМ носіїв інших мов [153, с. 79]. Робота саме з автентичними текстами зможе привчити МБ до читання реальних, а не штучних іншомовних текстів у реальних, а не штучних умовах.

Важливим критерієм вважаємо *інформативність* професійно орієнтованого навчального тексту. Навчальний матеріал можна визнати інформативним у тому разі, коли він викликає природний інтерес у читачів тими одиницями інформації, які у собі несе [112, с. 129]. Інформативність характеризується не загальною кількістю інформації в тексті («інформаційною насиченістю»), а лише тією змістовною інформацією, яка стане здобутком реципієнта (у нашому випадку – МБ). Робота з інформативними текстами є засобом задоволення потреб МБ в необхідній інформації за професійним спрямуванням.

Виділяємо також *критерій мотиваційної цінності*. Він передбачає відбір матеріалів, які стимулюватимуть пізнавальну активність студентів [163, с. 84]. Підкреслимо, що процес формування ПО компетентності в читанні МБ буде ефективним тоді, коли відібрані теми будуть значущими для студентів і входять у сферу їх професійної діяльності (це уривки зі Святого письма, відомості про церковних діячів, новини церкви). Оволодіння іншомовними вміннями на базі матеріалів професійно значущого характеру, виконання комунікативних фахових завдань, робота з англomовною інформацією, яка входить у коло інтересів МБ, сприятиме розвитку мотиваційної сфери студентів спеціальності «Богослов'я» [38, с. 292].

Змістова цінність/цікавість текстів для читання. Думаємо, що цей критерій зумовлює привабливість текстів для МБ. Якщо тексти, використовувані під час аудиторного та позааудиторного читання, привабливі для студентів, то це стає основою для розвитку процесуальної мотивації читання ІМ [153, с. 82]. Рекомендуємо враховувати сенситивність обраних тем та бажання їх дискутувати, а також морально-етичну та виховну цінність обраних текстів для студентів спеціальності «Богослов'я». Необхідно брати до уваги факт емоційної або естетичної цінності, коли можливо, інформація у тексті відома (наприклад, студенти знають зміст притч, біблійних уривків, молитви тощо), проте у них виникають позитивні емоції при читанні ПО тексту АМ та при подальшому його обговоренні. Найкраще з точки зору розвитку процесуальної мотивації поєднання інформативності запропонованих текстів для читання з естетичною та емоційною цінністю таких матеріалів [153, с. 83].

Критерій різноманітності передбачає жанрову (молитви, псалми, біблійні уривки, притчі, біографічні довідки про церковних діячів), тематичну (уривки зі Старого та Нового Завітів, загальні відомості про релігію та її різноманіття, про церковні будівлі, ікони, богослужіння, свята тощо) та авторську різноманітність ПО текстів. Тематична різноманітність сприятиме збагаченню словникового запасу МБ. Що стосується жанрової та авторської різноманітності, то тексти повинні сприяти розширенню світогляду МБ, сформуванню уявлення про літературу та культуру англійських країн, розвинути інтерес до конкретного жанру, що спонукатиме їх до автономного англійського читання.

Наступним аналізуємо *критерій доступності та посильності* навчального матеріалу для МБ, який означає зрозумілий виклад, відносно короткі і прості речення, вживання переважно відомого лексичного та граматичного матеріалу, незначну кількість невідомих лексичних одиниць, які не перешкоджають загальному розумінню або про значення яких можна здогадатися з контексту. Критерій передбачає також доступність поданої

фахової інформації, яка, безумовно, може бути незнайомою МБ. Тексти мають відповідати рівню володіння АМ студентами. Це, однак, не означає, що вони повинні бути легкими для МБ. Важливо, щоб тексти містили новий лексичний, фаховий матеріал, але не були переобтяжені ним [157, с. 91].

Критерій тематичності означає відбір текстів у межах тем, окреслених навчальною програмою [163, с. 81]. Тематична направленість матеріалу, що добирається, має бути адекватною тому матеріалу, що використовується у передбачуваних сферах реальної комунікації МБ, відповідати професійним інтересам студентів цієї спеціальності. Щоб зробити навчальний матеріал цінним, необхідно відбирати ті реальні проблеми, що складають змістовний бік спілкування (можливість читати та інтерпретувати автентичні тексти за фахом, брати участь у конференціях, семінарах, форумах, проєктах, вести дискусії, полемізувати на професійну тематику, можливість закордонних відряджень, навчання за обміном, місіонерська діяльність). При цьому, крім професійної спрямованості, треба враховувати сферу спілкування, вік, види діяльності МБ.

Критерій відповідності інтересам студентів пов'язаний з орієнтацією на теми, що входять у коло інтересів МБ. Зазначимо, що врахування інтересів усіх студентів не завжди можливе, адже студентська група може включати особистості з кардинально протилежними поглядами, смаками, захопленнями. Тому стимулом для пізнавальної мотивації МБ має слугувати актуальність тематики. Позачасовою актуальністю для студентів цієї спеціальності характеризуються теми, які стосуються загальнолюдських цінностей, вічних проблем (молитви та біблійні уривки найкраще виконують таку роль). У навчальному процесі слід використовувати індивідуальні (індивідуально цікаві) тексти, дібрані саме для окремих студентів з їхніми специфічними інтересами. МБ повинні мати право голосу в доборі спільних текстів для читання всією групою. Це не тільки допоможе зробити матеріали для читання цікавими та змістово цінними для всіх, хто навчається, але й буде сприяти розвитку навчальної автономії [153, с. 84].

Виокремлюємо також *критерій міжпредметної координації*. Він передбачає добір таких текстів АМ, які б містили термінологічну лексику, засвоєну МБ рідною мовою під час вивчення профільних теоретичних і практичних дисциплін. У результаті добору текстів на основі цього критерію створюються оптимальні умови для оволодіння англomовною термінологічною лексикою та професійною компетентністю взагалі. Адже знання термінології, отримані МБ на заняттях із відповідних профільних дисциплін, закріплюються, поглиблюються і систематизуються на заняттях з ІМ [20, с. 234].

До **кількісного критерію** вважаємо за доцільне віднести *обсяг текстового матеріалу*. Пропонується одна-півтори сторінки друкованого тексту для роботи студентів [148, с. 84]. Бажано уникати надто великих за обсягом навчальних текстів для МБ. Такий вибір текстів дозволить надати досить інформативні ПО тексти з новими ЛО і водночас обійтися без текстів, котрі вимагають багато часу для їх прочитання, опрацювання й інтерпретації [156, с. 91].

Обрані нами критерії відбору навчальних ПО текстів (а саме автентичність, інформативність, критерій мотиваційної цінності, змістова цінність/цікавість текстів для читання, різноманітність, доступність та посиленість, тематичність, відповідність інтересам студентів, міжпредметна координація та обсяг тексту), на наш погляд, сприятимуть формуванню англomовної ПО компетентності в читанні МБ.

Переконані, що доцільно працювати з такими ПО текстами, які безпосередньо стосуються діяльності МБ і належать до їхніх професійних інтересів. Це молитви, псалми, уривки і Старого та Нового Завітів, відомості про відомих служителів церкви, богослужіння православної церкви, найбільші свята християн, відомості про релігію (відомості про християнство як найпоширенішу релігію світу, релігія у Великій Британії, інші релігії світу). Прокоментуємо зроблений вибір детальніше.

Читання Біблії ІМ висвітлює правду про Бога, вказує шлях до вічного життя, розкриває суть вічних проблем гріха і страждань, дає змогу інтерпретувати її, використовувати у своїй професійній діяльності.

Як засвідчують проведені дослідження ряду сюжетів та їх художніх трактувань, біблійні мотиви не тільки збагачують образність, поглиблюють підтекст автентичних творів, а й стають морально-етичним стимулом при осмисленні МБ найболючіших проблем.

Із Нового Завіту найбільш відомі євангельські притчі, тобто оповіді Ісуса Христа. Саме вони мають могутній вплив на людину, в нашому випадку, – на МБ.

Різноманітність притч зумовлює інтерес МБ до змісту притчі, спонукає до різних розумових операцій: від розрізнення, порівняння, зіставлення до абстрагування, аналізу, синтезу, оцінки. Завдяки притчі відбувається пізнання мудрості внаслідок розвитку мислення. Використання цього жанру передбачає роботу на ціннісному рівні. Власне звернення до притчі уможливорює підживлення душі МБ добром, у такий спосіб створюючи ресурс для протистояння злу та хаосу. Притча здатна допомогти накопичувати «душевний» матеріал, формувати й уточнювати уявлення про важливі життєві цінності, вчинки, дії.

Читання притч ІМ сприяє формуванню моральних почуттів, зокрема милосердя, каяття, співчуття, співпереживання тощо. Вони спонукають МБ задуматися над духовними цінностями життя, його сенсом та вічними істинами – такими як добро, любов, вірність й справедливість [165, с. 113].

Опишемо процес відбору ПО тексту для читання МБ на прикладі притчі про сіяча.

The Sower

«On that day Jesus had gone out of the house and was sitting by the sea. And large crowds gathered to Him, so He got into a boat and sat down, and the whole crowd was standing on the beach.

And He told them many things in parables, saying, «Behold, the sower went out to sow; and as he sowed, some seeds fell beside the road, and the birds came and ate them up. Others fell on the rocky places, where they did not have much soil; and they sprang up immediately, because they had no depth of soil. But after the sun rose, they were scorched; and because they had no root, they withered away. Others fell among the thorns, and the thorns came up and choked them out. But others fell on the good soil and yielded a crop, some a hundred, some sixty, and some thirty times as much. The one who has ears, let him hear».

And the disciples came up and said to Him, «Why do You speak to them in parables?» And Jesus answered them, «To you it has been granted to know the mysteries of the kingdom of heaven, but to them it has not been granted. For whoever has, to him more shall be given, and he will have an abundance; but whoever does not have, even what he has shall be taken away from him. Therefore, I speak to them in parables; because while seeing they do not see, and while hearing they do not hear, nor do they understand. And in their case the prophecy of Isaiah is being fulfilled, which says,

*«You shall keep on listening, but shall not understand;
And you shall keep on looking, but shall not perceive;
For the heart of this people has become dull,
With their ears they scarcely hear,
And they have closed their eyes,
Otherwise they might see with their eyes,
Hear with their ears,
Understand with their heart, and return,
And I would heal them».*

But blessed are your eyes, because they see; and your ears, because they hear. For truly I say to you that many prophets and righteous people longed to see what you see, and did not see it, and to hear what you hear, and did not hear it.

«Listen then to the parable of the sower. When anyone hears the word of the kingdom and does not understand it, the evil one comes and snatches away what has been sown in his heart. This is the one sown with seed beside the road. The one sown with seed on the rocky places, this is the one who hears the word and immediately receives it with joy; yet he has no firm root in himself, but is only temporary, and when affliction or persecution occurs because of the word, immediately he falls away. And the one sown with seed among the thorns, this is the one who hears the word, and the anxiety of the world and the deceitfulness of wealth choke the word, and it becomes unfruitful. But the one sown with seed on the good soil, this is the one who hears the word and understands it, who indeed bears fruit and produces, some a hundred, some sixty, and some thirty times as much» [273].

За критерієм *автентичності*, притча дібрана з верифікованого перекладу Біблії АМ у New American Standard Bible (NASB). Наведений переклад найточніший і найближчий до оригіналу, він зроблений із найдостовірніших манускриптів. Саме цей варіант перекладу АМ використовують дослідники Біблії [61].

За *критерієм інформативності*, притча «The Sower» слугує засобом задоволення потреб студентів у цікавій інформації.

Відповідно до *критерію мотиваційної цінності*, текст професійно значущого характеру і входить у сферу професійної діяльності студентів, а також сприяє розвитку мотиваційної сфери МБ.

За *критерієм змістової цінності/цікавості текстів для читання*, обраний нами текст має морально-етичну та виховну цінність для МБ. Можливо, інформація в тексті і знайома студентам. Проте в них виникатимуть позитивні емоції при читанні та при подальшому обговоренні тексту.

Щодо *критерію різноманітності*: текст сприяє розширенню світогляду МБ, розвиває інтерес до конкретного жанру (притча) та спонукає студентів до автономного англомовного читання.

Згідно з *критерієм доступності та посильності*, відібраний нами текст викладено зрозуміло, речення в ньому відносно короткі, наявна достатня кількість невідомих ЛО. Притча відповідає рівню володіння АМ МБ (рівень В1 для студентів 2-го курсу), вона містить новий лексичний матеріал, але не переобтяжена ним.

Щодо *критерію тематичності*: інформація з притчі може використовуватися у сферах реальної комунікації МБ.

За *критерієм відповідності*, зокрема інтересам студентів, притча пов'язана з орієнтацією на теми, що входять у коло таких інтересів.

Відповідно до критерію *міжпредметної координації*, студенти засвоїли термінологічну лексику рідною мовою під час вивчення профільних та теоретичних дисциплін. Тому це сприятиме оволодінню МБ англомовною термінологічною лексикою та професійною компетентністю взагалі.

За *обсягом текстового матеріалу*, текст невеликий, сторінка друкованого тексту. Обраний текст доволі інформативний, із достатньою кількістю нових ПО ЛО. Обсяг поданого нами тексту не потребує значного часу для прочитання, опрацювання та інтерпретації МБ.

Визначення критеріїв відбору навчального матеріалу (автентичність, інформативність, критерій мотиваційної цінності, змістова цінність/цікавість текстів для читання, різноманітність, доступність та посильність, тематичність, відповідність інтересам студентів, міжпредметна координація та обсяг тексту) є важливим кроком у розробці методики формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ, оскільки перелічені вище критерії уможливають забезпечення відбору текстів, на яких буде побудована система вправ і завдань.

Отже, підсумовуємо, що читання релігійних ПО текстів ІМ забезпечує доступність конкретного змісту засвоєваних МБ моральних норм;

прискорює процес набуття життєвого досвіду; дає можливість висловлювати думки через власне розуміння та порівнювати власні вчинки і переживання з тим, про що розповідається у творах подібного характеру. Безсумнівно, читання ПО текстів розвиває мислення, а інформація, яку отримує МБ у процесі читання, розвиває його світогляд і збагачує знання про релігію.

Виділивши якісні (автентичність, інформативність, критерій мотиваційної цінності, змістова цінність/цікавість текстів для читання, різноманітність, доступність та посиленість, тематичність, відповідність інтересам студентів, міжпредметна координація) та кількісний (обсяг тексту) критерії відбору навчального матеріалу для формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ, наступний підрозділ присвятимо етапам навчання ПО читання МБ та системі вправ і завдань для формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ.

2.2. Етапи навчання та система вправ і завдань для формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів

Важливим фактором ефективного формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ є визначення етапів навчального процесу та розробка системи вправ і завдань з урахуванням особливостей цільової аудиторії. Саме це дозволить реалізувати розроблену методику на практиці.

Тож мета цього підрозділу: визначити етапи навчання англомовної ПО компетентності в читанні; проаналізувати та окреслити критерії до вправ; створити власну підсистему вправ і завдань та навести приклади розроблених вправ і завдань.

Спочатку поведемо мову про етапи формування ПО компетентності в читанні МБ.

Н. Божок та Л. Власенко у своїй розвідці виділяють два етапи формування вказаної компетентності: початковий етап та основний [21].

Проте більшість науковців (О. Бігич, Н. Бориско, Г. Борецька, С. Ніколаєва [87; 88], О. Вишневський [30], І. Нікітчук [104], І. Полюк [124], М. Кушніров [76], М. Паустовська [120], А. Палецька-Юкало [121], О. Давиденко, О. Пономаренко [46],) виділяють три етапи формування англомовної ПО компетентності в читанні: дотекстовий, текстовий і післятекстовий.

Беручи до уваги наведені вище рекомендації науковців щодо етапів формування англомовної ПО компетентності в читанні, у своєму дослідженні виділяємо такі етапи навчання досліджуваної компетентності:

- дотекстовий;
- текстовий;
- післятекстовий.

Як слушно зауважують, на дотекстовому етапі перед читанням самого тексту доцільно задіяти спеціальні усні вправи, які створювали б у студентів певну спрямованість думки [124, с. 189]. Такою може бути вступна інформація викладача з метою ознайомити МБ з темою тексту, пояснити його заголовок; надати відомості з обговорюваної проблеми [76, с. 295]; пояснити призначення тексту і що з нього можна почерпнути [104, с. 1]. На цьому етапі студенти мають розуміти та комунікативно реагувати на подану в текстах інформацію; здогадуватися про значення незнайомих слів та виразів за контекстом; здогадуватися про зміст незнайомих ЛО; розуміти головну ідею тексту; розуміти зміст тексту загалом [21, с. 147]. Саме на дотекстовому етапі важливо викликати інтерес студентів до прочитання тексту, і цей етап уможливорює активізування фонових знань студентів [76, с. 295].

На думку І. Нікітчук, мета дотекстового етапу – мотивувати студентів, викликати в них потребу ведення дискусії. Відповідно пріоритетними на цьому етапі будуть створення певного рівня мотивації, активізація фонових знань і досвіду МБ, підготовка студентів до адекватного сприйняття складних у мовленнєвому та мовному відношенні й визначальних для з'ясування змісту окремих моментів тексту [104, с. 1].

Поділяють цей погляд і О. Давиденко, О. Пономаренко, які стверджують: мета дотекстового етапу – допомогти студентам подолати можливі лінгвістичні, культурні або концептуальні труднощі під час читання; ознайомити їх зі змістом тексту шляхом передбачення того, про що буде текст; спонукати студентів до читання, активізувати їх знання й уміння [46, с. 5]. Отже, дотекстовий етап навчання англомовної ПО компетентності забезпечить розуміння МБ змісту тексту. Як бачимо, виконання вправ перед читанням слугує важливим етапом у розвитку вмінь читання як виду мовленнєвої діяльності, позаяк сприяє розумінню тексту і робить читання особистісно значущим для МБ.

Наступний етап навчання досліджуваної компетентності – текстовий. На цьому етапі перед студентами ставиться завдання: зрозуміти текст, не користуючись словником або іншими інформаційними джерелами, визначити характер тексту [76, с. 296], сфокусувати увагу на змісті тексту, розвивати різні вміння читання як виду мовленнєвої діяльності [46, с. 6]. Студенти мають оволодіти вмінням читати ПО тексти з повним його розумінням [21, с. 147]. І. Нікітчук виділяє такі завдання названого етапу: продовжити формування відповідних мовленнєвих навичок і мовних умінь; проконтролювати ступінь сформованості цих умінь та навичок; розвивати вміння інтерпретації тексту [104, с. 2].

На післятекстовому етапі досягається глибше усвідомлення змісту тексту, його повне включення в ширший культурний контекст [76, с. 296]. Змістова база тексту, за словами науковця, слугує основою для розвитку вмінь у говорінні. Саме на цьому етапі велику роль доцільно приділяти обговоренню можливих інтерпретацій тексту, породжуваних ними асоціацій, висвітленню порушених проблем [76, с. 296].

І. Нікітчук наголошує на тому, що мета післятекстового етапу – це використання тексту як мовної/мовленнєвої/змістової опори для розвитку вмінь усного та писемного мовлення; розвиток різноманітних інформаційно-комунікативних умінь, пов'язаних з умінням систематизувати й

узагальнювати отриману інформацію, інтерпретувати її, збагнути суть тексту, задіювати отриману інформацію у дискусіях, проєктній і дослідницькій діяльності [104, с. 2].

Завдання цього етапу передбачають відсутність у студентів проблем зі знанням змісту тексту та складнощів з його розумінням [46]. Завдання передбачають використання студентами різних способів організації інформації в усному та писемному мовленні. Тобто на цьому етапі МБ мають вміти встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, виокремлювати проблему та способи її розв'язання, посилатися на власний досвід.

Проаналізувавши підходи науковців до визначення етапів навчання англomовної ПО компетентності в читанні, на дотекстовому етапі розроблено спеціальні усні вправи, які створюватимуть певну спрямованість думки, так би мовити, введення МБ до контексту обраної теми. На цьому етапі запропоновано вступну інформацію викладача, що знайомить студентів із темою тексту, який вони будуть читати, пояснення заголовка. До кожного з текстів відібрано цитату, що безпосередньо має відношення до теми тексту. Студенти дискутують над цитатою, демонструють власне бачення заданої теми, висловлюють свою думку, згоду чи незгоду з цитатою. Запропоновані фонетичні вправи для роботи з ЛО теологічного спрямування (транскрибування, тренування їх вимови). На цьому етапі МБ також запропоновано супровідні питання до теми тексту.

Вправи текстового етапу нами розроблено на базі лексичного матеріалу автентичного англomовного тексту. Це вправи на пошук відповідей на запитання за змістом тексту, англійських еквівалентів українських слів, передача нових ЛО у контексті, вправи з поясненням або перифразом ЛО, з'єднання термінологічних одиниць з тексту з їхніми дефініціями, підстановку термінів у речення на місце пропусків, доповнення речень інформацією, котра подавалася у тексті, побудову рядів синонімів, а також вправи на корекцію помилок у реченнях відповідно до інформації з тексту. Наявні вправи на тренування граматичної компетентності, акцент зроблено

на граматичних явищах АМ, найпоширеніших у ПО текстах для навчання МБ ПО читання.

Післятекстовий етап присвячено формуванню вмінь говоріння. На цьому етапі МБ запропоновано комунікативні завдання, що передбачають дискусію щодо можливості існування в житті ситуацій, подібної до тих, про які йшлося в тексті, створення презентацій за заданою темою, висловлення власної думки, переказ тексту від імені головних персонажів, складання плану тексту, складання діалогів, проповідей.

Виділивши етапи навчання англомовної ПО компетентності в читанні МБ, вважаємо за доцільне перейти до розробленої системи вправ і завдань, що, на нашу думку, сприятимуть сформованості досліджуваної компетентності.

Під вправою ми розуміємо організоване неодноразове виконання певних операцій, дій або діяльність, що має на меті оволодіння іншомовними вміннями та навичками, їх удосконалення [117, с. 64; 14].

Н. Склярєнко наголошує, що обов'язковими складовими компонентами вправи повинні бути: завдання до неї, виконання вправи і контроль виконання [143, с. 57]. Г. Турчинова додає, що зразка виконання вправи може не бути або якого можна навести в разі необхідності [159, с. 194].

Оскільки завдання вправ формулюються відповідно до загальних методичних принципів комунікативності, вони мають передбачати відтворення реальних комунікативних ситуацій, тобто їх моделювання. Така імітаційна модель повинна зберігати найважливіші риси реального комунікативного процесу. Наприклад, зважаючи на те, що реальне спілкування, в якому комуніканти можуть реалізувати свої наміри, завжди вмотивоване і йому притаманна новизна, вправи повинні мотивувати студентів, мати комунікативний намір і мати певну новизну [143, с. 57].

Серед вимог до виконавчого компонента – обґрунтованість вибору рівня керування мовленнєвою діяльністю студентів: повного, часткового або мінімального. Для підвищення ефективності процесу навчання потрібно

забезпечити студентів спеціально створеними або природними опорами. Важливий також вибір оптимальної форми виконання вправи – індивідуальної, фронтальної, фронтально-індивідуальної, парної, групової тощо [143, с. 57].

Стосовно форм контролю слід зазначити, що це може бути як безпосередній, так і відстрочений контроль з боку викладача, взаємоконтроль або самоконтроль. Більше того, контроль може здійснюватися безпосередньо під час виконання завдання, одразу або через певний час після його виконання [143, с. 57].

Під системою вправ маємо на увазі сукупність необхідних типів, різновидів і видів вправ, що виконуються по чергово, у такій кількості, які враховують закономірності навичок і вмінь у різних видах мовленнєвої діяльності, в їх взаємодії, завдяки чому забезпечується максимально високий рівень оволодіння ІМ в заданих умовах [172].

Розглянемо типологію вправ. Вона ґрунтується на таких загальноприйнятих критеріях (за Н. Скляренко) [144]:

- 1) комунікативність: комунікативні, умовно-комунікативні, некомунікативні вправи;
- 2) вмотивованість: вмотивовані та невмотивовані вправи;
- 3) спрямованість на прийом або видачу інформації: рецептивні, рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні, продуктивні вправи;
- 4) ступінь керування мовленнєвою діяльністю студентів: вправи з мінімальним, частковим і повним керуванням;
- 5) наявність опор: вправи з природними опорами, зі спеціально створеними опорами, без опор;
- 6) способи організації: індивідуальні вправи, парні, групові;
- 7) характер виконання: усні та письмові;
- 8) місце виконання: домашні та аудиторні;
- 9) професійна спрямованість: професійно орієнтовані, непрофесійно орієнтовані;

10) використання рідної мови: перекладні та одномовні.

Результати визначення у межах груп, характеристик, типів та видів вправ і завдань для формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ унаочнимо в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Система вправ і завдань для навчання ПО читання МБ

Етапи формування ПО компетентності в читанні МБ	Підсистеми та групи вправ і завдань	Основні характеристики вправ і завдань	Основні види вправ і завдань
1	2	3	4
	Підсистема 1. Вправи на формування англомовної ПО компетентності в читанні на дотекстовому етапі		
дотекстовий	Група 1.1. Вправи для ознайомлення з інформацією, яка подаватиметься в тексті; Група 1.2. Вправи для ознайомлення з новими ЛО; для розвитку фонетичних навичок	комунікативні/некомунікативні; вмотивовані/невмотивовані; рецептивно-продуктивні/рецептивні; з мінімальним керуванням/з повним керуванням; з опорами/без опор; групові/індивідуальні; усні; аудиторні; професійно орієнтовані; одномовні/перекладні	читання та обговорення цитати; обговорення запитань про релігію; ознайомлення з новими ЛО; з'єднання нових ЛО з їх транскрипцією та перекладом; розпізнавання зашифрованого слова; правильна вимова ЛО

Продовження табл. 2.3

	Підсистема 2. Вправи на формування англомовної ПО компетентності в читанні на текстовому етапі		
	<p>Група 2.1. Вправи для розвитку вмінь ознайомлювального/переглядового/вивчаючого читання;</p> <p>Група 2.2. Вправи для розвитку лексичних навичок;</p> <p>Група 2.3. Вправи для розвитку граматичних навичок</p>	<p>некомунікативні/комунікативні/умовно-комунікативні; невмотивовані/вмотивовані;</p> <p>рецептивні/рецептивно-репродуктивні/рецептивно-продуктивні;</p> <p>з мінімальним керуванням/з частковим керуванням/з повним керуванням;</p> <p>з опорами; індивідуальні; усні/письмові; аудиторні; професійно-орієнтовані; одномовні/перекладні</p>	<p>читання автентичного ПО тексту;</p> <p>відповіді на запитання; знаходження англійських відповідників до запропонованих українськомовних одиниць; перефразування ЛО з автентичного ПО тексту;</p> <p>з'єднання термінів з тексту з їхніми визначеннями; заповнення пропусків; доповнення речень інформацією з текстів; побудова синонімічних рядів з новими ЛО; визначення, правдиві чи неправдиві речення щодо наявної в текстах інформації;</p> <p>з'єднання уривків з тексту з їхньою основною думкою; конвертування частин мови; тренування у вживанні найпоширеніших граматичних явищ ПО текстів</p>

Підсистема 3. Завдання на формування англомовної ПО компетентності в читанні на післятекстовому етапі			
післятекстовий	Група 3.1. Завдання для удосконалення умінь інтерпретації ПО текстів;	некомунікативні/умовно-комунікативні/комунікативні;	складання плану до автентичного ПО тексту;
	Група 3.2. Завдання для розвитку умінь критичного аналізу прочитаної інформації	вмотивовані/невмотивовані; рецептивно-продуктивні/продуктивні/рецептивно-репродуктивні; з повним керуванням/з мінімальним керуванням/з частковим керуванням; з опорами/без опор; індивідуальні/групові/парні; письмові/усні; домашні/аудиторні; професійно орієнтовані; одномовні	пошук та презентація інформації про церковних діячів, про одного з відомих світових філантропів, про церковні будівлі, про чудотворні ікони, про традиційну їжу на святвечір та різдвяні колядки; групове обговорення заданої теми; коротка передача змісту тексту; складання діалогів між представниками різних релігій/ персонажами твору; написання анотації до тексту/есе; розповідь про створення світу/традиції святкування одного з найважливіших християнських свят; переказ тексту від імені когось персонажів; складання проповіді; підготовка до ведення божественної літургії англійською мовою; опис одного з таїнств

Розглянемо спосіб реалізації розробленої нами системи вправ і завдань для формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ на кожному етапі та наведемо приклади вправ і завдань.

Дотекстовий етап

Підсистема 1. Вправи на формування англомовної ПО компетентності в читанні на дотекстовому етапі

Група 1.1. Вправи для ознайомлення з інформацією, яка подаватиметься в тексті

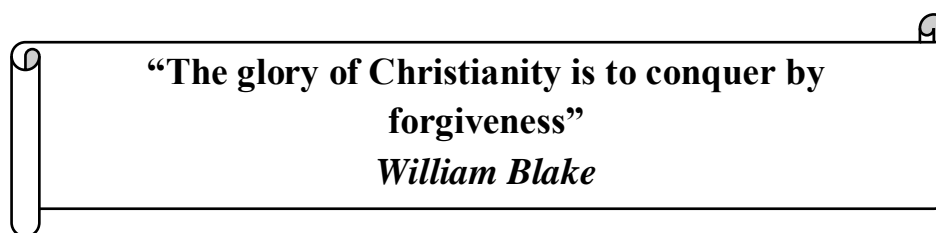
Приклад 1

Ціль вправи: розвивати фонові знання студентів про християнство як найпоширенішу релігію світу.

Характеристика вправи: комунікативна, невмотивована, рецептивно-продуктивна, з мінімальним керуванням, з опорою на цитату, групова, усна, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: читання та обговорення цитати.

Завдання: Read the quotation and discuss it.

Приклад 2

Ціль вправи: активізувати фонові знання МБ про релігію.

Характеристика вправи: комунікативна, вмотивована, рецептивно-продуктивна, з мінімальним керуванням, без опор, групова, усна, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: обговорення запитань про релігію.

Завдання: Discuss the questions:

- a) What is religion for you?
- b) Should church be independent from the state or subordinate to the state?
- c) Do church and education have something in common?
- d) What is religious liberty?
- e) What do you know about other religions of the world? Can you name them?
- f) Is it necessary to be tolerant to people of other creeds?
- g) What is your attitude towards other religions?
- h) Why do people change their religion?

Група 1.2. Вправи для ознайомлення з новими ЛО; для розвитку фонетичних навичок

Приклад 3

Ціль вправи: ознайомити студентів із новими ЛО; навчати стратегії запам'ятовування.

Характеристика вправи: некомунікативна, невмотивована, рецептивна, з повним керуванням, без опор, індивідуальна, письмова, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: читання, транскрибування та вимова нових ЛО.

Завдання: Transcribe and pronounce correctly the words given below: *spirit, being, immortal, joy, to violate, to sin, to darken, to suffer, sickness, to overcome, Almighty, Savior, covenant, bliss.*

Ключ до вправи: ['spɪrɪt], ['bi:ɪŋ], [ɪ'mɔ:t(ə)l], [dʒɔɪ], ['vaɪələɪt], [sɪn], ['dɑ:k(ə)n], ['sʌfə], ['sɪknəs], [ˌəʊvə'kʌm], [ɔ:l'maɪtɪ], ['seɪvɪə], ['kʌv(ə)nənt], [blɪs].

Приклад 4

Ціль вправи: навчити студентів розпізнавати графічну та звукову форми нових ЛО; навчати старегії запам'ятовування.

Характеристика вправи: некомунікативна, невмотивована, рецептивна, з повним керуванням, з опорою, індивідуальна, письмова, аудиторна, професійно орієнтована, перекладна.

Вид вправи: поєднання ЛО з їх перекладом і транскрипцією.

Завдання: Match the words with their transcription and Ukrainian translation.

Christianity	['bɪʃəp]	учень
Orthodox	[ɔ:l'maɪtɪ]	всемогутній
Almighty	[mə'saɪə]	монотеїзм

Jesus	[,krɪstɪ'ænətɪ]	пророк
Faith	['mɔ:nəθɪ ,ɪz(ə)m]	християнство
Messiah	[dɪ'saɪpl]	православний
Prophet	[feɪθ]	віра
Disciple	['dʒi:zəs]	Ісус
Bishop	['ɔ:θədɒks]	месія
Monotheism	['prɒfɪt]	єпископ

Ключ до вправи:

Christianity	[,krɪstɪ'ænətɪ]	християнство
Orthodox	['ɔ:θədɒks]	православний
Almighty	[ɔ:l'maɪtɪ]	всемогутній
Jesus	['dʒi:zəs]	Ісус
Faith	[feɪθ]	віра
Messiah	[mə'saɪə]	месія
Prophet	['prɒfɪt]	пророк
Disciple	[dɪ'saɪpl]	учень
Bishop	['bɪʃəp]	єпископ
Monotheism	['mɔ:nəθɪ ,ɪz(ə)m]	монотеїзм

Приклад 5

Ціль вправи: навчити студентів розпізнавати графічну форму нових лексичних одиниць; опанування стратегії запам'ятовування.

Характеристика вправи: некомунікативна, невмотивована, рецептивно-репродуктивна, з повним керуванням, з опорою, індивідуальна, письмова, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: розпізнавання зашифрованого слова.

Завдання: Unscramble the words.

Oyhl prisit _____

Negal	_____
Drlo	_____
Usol	_____
Ilwl	_____
Fusfer	_____
Nis	_____
Vole	_____
Bsils	_____
Masetetnt	_____
Voisar	_____
Hrcuhc	_____

Ключ до вправи: Holy Spirit, angel, Lord, soul, will, suffer, sin, love, bliss, testament, Savior, church.

Приклад 6

Ціль вправи: тренувати вимову нових ЛО; розвивати стратегію запам'ятовування.

Характеристика вправи: некомунікативна, невмотивована, рецептивно-репродуктивна, з повним керуванням, з опорою, індивідуальна, усна, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: вставляння пропущених літер у нові ЛО, їх вимова.

Завдання: Insert the missing letters in the following words. Pronounce them correctly. Use a dictionary when necessary.

A_ta_

a_c_pr_est

b_pti_m

c_th_d_al

cha_i_y

cl_r_y

d_vin_ty

s_ri_e
 te_pta_ion
 to_su_e
 e_ang_li_t
 g_ory
 h_al
 _con
 ma_tyr
 p_ra_le
 r_ght_ous
 wo_sh_p

Ключ до вправи: altar, archpriest, baptism, cathedral, charity, clergy, divinity, shrine, temptation, tonsure, evangelist, glory, heal, icon, martyr, parable, righteous, worship.

Текстовий етап

Підсистема 2. Вправи на формування англомовної ПО компетентності в читанні на текстовому етапі

Група 2.1. Для розвитку вмінь ознайомлювального/переглядового/вивчаючого читання

Приклад 7

Ціль вправи: прочитати та зрозуміти автентичний ПО текст; навчати стратегій «зверху-вниз», самоадаптації та компенсації мовних засобів.

Характеристика вправи: некомунікативна, невмотивована, рецептивна, з мінімальним керуванням, з опорою на текст, індивідуальна, усна, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: читання автентичного ПО тексту.

Завдання: Read the text.

Приклад 8

Ціль вправи: перевірити ступінь запам'ятовування інформації з тексту; тренувати стратегію запам'ятовування.

Характеристика вправи: умовно-комунікативна, вмотивована, рецептивно-репродуктивна, з частковим керуванням, з опорою на текст, індивідуальна, усна, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: доповнення речень інформацією з тексту.

Завдання: Complete the sentences using information from the text:

- a) *As God the Father loves God the Son ...*
- b) *To us, the people, the Lord has given reason ...*
- c) *The people violated the will of God ...*
- d) *When the first people sinned, ...*
- e) *The entire period from the creation of the world to the Savior's coming to earth ...*
- f) *The fulfillment of this promise, the coming to earth of the Savior, ...*

Ключ до вправи: a) and God the Holy Spirit, so God the Son loves the Father and God the Holy Spirit so God the Holy Spirit loves the Father and the Son; b) and an immortal soul and has given us a purpose: to know God and become better and kinder, that is, to improve in love for God and for each other and to receive more and more joy in life from it; c) they sinned; by their sin they have darkened the mind, the will, and brought sickness and death into the body; began to suffer and die; d) He told them that the Savior would come into the world – the Son of God, Jesus Christ, who would overcome the sin, save people from eternal death and return them to love, to eternal life – to bliss; e) is called the Old Testament, that is, the ancient covenant, God's covenant with men, by which God prepared men to receive the promised Savior; f) the only begotten Son of God, our Lord Jesus Christ, is called the New Testament, because Jesus Christ, when He came to earth, overcame sin and death, made a new covenant or covenant with

which all can again attain lost bliss – eternal life with God through the holy Church founded by Him on earth.

Приклад 9

Ціль вправи: перевірити загальне розуміння автентичного тексту; навчати стратегії рефлексії.

Характеристика вправи: некомунікативна, невмотивована, рецептивно-репродуктивна, з частковим керуванням, з опорою на текст, індивідуальна, письмова, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: визначити, правдива чи неправдива інформація в реченнях відповідно до тексту.

Завдання: Say whether the sentences are true or false. Make false ones into true ones:

- a) *God always lives in love.*
- b) *God is not love.*
- c) *God created earthly world and then he created angels.*
- d) *People violated God's will and they sinned.*
- e) *People could themselves overcome their sin.*

Ключ до вправи: a) true, b) false, c) false, d) true, e) false.

Приклад 10

Ціль вправи: навчити студентів виділяти основну думку з прочитаних уривків тексту; опанування навчально-інформаційних стратегій.

Характеристика вправи: некомунікативна, невмотивована, рецептивна, з повним керуванням, з опорою на текст, індивідуальна, письмова, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: з'єднання уривків з тексту з їхньою головною думкою.

Завдання: Match abstracts from the parable with their main ideas. There are two choices you do not need to use.

1. _____

«Now when he had spent everything, a severe famine occurred in that country, and he began doing without. So he went and hired himself out to one of the citizens of that country, and he sent him into his fields to feed pigs» [271].

2. _____

«But when he came to his senses, he said, ‘How many of my father’s hired laborers have more than enough bread, but I am dying here from hunger! I will set out and go to my father, and will say to him, ‘Father, I have sinned against heaven, and in your sight; I am no longer worthy to be called your son; treat me as one of your hired laborers» [271].

3. _____

«Now his older son was in the field, and when he came and approached the house, he heard music and dancing. And he summoned one of the servants and began inquiring what these things could be. And he said to him, ‘Your brother has come, and your father has slaughtered the fattened calf because he has received him back safe and sound» [271].

4. _____

«Look! For so many years I have been serving you and I have never neglected a command of yours; and yet you never gave me a young goat, so that I might celebrate with my friends; but when this son of yours came, who has devoured your wealth with prostitutes, you slaughtered the fattened calf for him!» [271].

A feast holding

B living rules of this family

C jealousy of older brother

D younger son’s bad times

E description of brothers’ characters

Ключ до вправи: 1D, 2C, 3A, 4E.

Група 2.2. Вправи для розвитку лексичних навичок

Приклад 11

Ціль вправи: формувати рецептивні навички нових ЛО; навчати стратегії самостійного ознайомлення з мовними засобами.

Характеристика вправи: некомунікативна, невмотивована, рецептивно-репродуктивна, з частковим керуванням, з опорою, індивідуальна, письмова, аудиторна, професійно орієнтована, перекладна.

Вид вправи: знаходження англійських відповідників до запропонованих україномовних ЛО.

Завдання: Find English equivalents to the following words: *жити в любові, найвище щастя, отримати радість, земний світ, безсмертна душа, удосконалюватися в любові до Бога, порушити волю Божу, внести в тіло хвороби і смерть, перемогти в собі гріх, блаженство, обітниця.*

Приклад 12

Ціль вправи: актуалізувати вживання нових ЛО; навчати стратегії пошуку опор.

Характеристика вправи: комунікативна, вмотивована, рецептивно-репродуктивна, з мінімальним керуванням, з опорою на текст, індивідуальна, усна, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: перифразування ЛО з автентичного ПО тексту.

Завдання: Explain the phrases and sentences in bold in your own:

*«**God always lives in love.** As God the Father loves God the Son and God the Holy Spirit, so God the Son loves God the Father and God the Holy Spirit, so God the Holy Spirit loves God the Father and God the Son.*

God is love (see 1 John 4: 8).

***Life in love is a great joy, the highest happiness.** And God wanted other beings to receive this joy.*

For this He created the world.

*First God created angels, and then our **earthly world**.*

*To us, the people, the Lord has given reason and an **immortal soul** and has given us a purpose: to know God and become better and kinder, that is, to improve in love for God and for each other and to receive more and more joy in life from it.*

*But the people **violated the will of God** – they sinned; by their sin they have darkened the mind, the will, and brought sickness and death into the body; began to suffer and die. People themselves, on their own, could no longer **overcome sin** and its consequences: to correct the mind, will, heart and destroy death.*

Only Almighty God could do that.

The Lord Almighty knew all this before the creation of the world.

*When the first people sinned, He told them that **the Savior** would come into the world – the Son of God, Jesus Christ, who would overcome sin, save people from eternal death and return them to love, to eternal life – to bliss.*

The entire period from the creation of the world to the Savior's coming to earth is called the Old Testament, that is, the ancient covenant, God's covenant with men, by which God prepared men to receive the promised Savior. People had to remember God's promise, believe and wait for the coming of Christ.

*The **fulfillment of this promise**, the coming to earth of the Savior, the only begotten Son of God, our Lord Jesus Christ, is called the New Testament, because Jesus Christ, when He came to earth, overcame sin and death, made a new covenant or covenant with which all can again **attain lost bliss** – eternal life with God through the holy Church founded by Him on earth» [240].*

Приклад 13

Ціль вправи: актуалізувати нові ЛО; навчати стратегії запам'ятовування.

Характеристика вправи: некомунікативна, невмотивована, рецептивно-репродуктивна, з повним керуванням, зі спеціально створеною

опорою, індивідуальна, письмова, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: з'єднання термінів з тексту з їхніми визначеннями.

Завдання: Match terms from the text with their definitions:

1. holy	a) intense and especially ecstatic or exultant happiness, or an instance of such feeling
2. joy	b) deliberate disobedience to the known will of god
3. angel	c) the act of dying; termination of life
4. immortal	d) belonging to, derived from, or associated with a divine power; sacred
5. sin	e) the ecstatic joy of heaven
6. death	f) not subject to death
7. bliss	g) a typically benevolent celestial being that acts as an intermediary between heaven and earth, especially in christianity

Ключ до вправи: 1d, 2a, 3g, 4f, 5b, 6c, 7e.

Приклад 14

Ціль вправи: розвивати контекстуальну здогадку студентів; тренувати стратегію компенсації мовних засобів.

Характеристика вправи: некомунікативна, вмотивована, рецептивна, з повним керуванням, з опорою, індивідуальна, письмова, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: вставлення термінів у речення на місці пропусків.

Завдання: Insert the terms *sin*, *immortal*, *holy*, *joy*, *death*, *bliss*, *angel* into these sentences:

a) He was regarded as a righteous and _____ man.

- b) According to the Bible, an _____ told Mary that she would have God's son Jesus.
- c) He who avoids temptation avoids the _____.
- d) _____ often comes after sorrow, like morning after night.
- e) An honourable _____ is better than a disgraceful life.
- f) The heroes of the people are _____.
- g) Some doctors believe ignorance is _____ and don't give their patients all the facts.

Ключ до вправи: a) holy, b) angel, c) sin, d) joy, e) death, f) immortal, g) bliss.

Приклад 15

Ціль вправи: навчити студентів будувати синонімічні ряди з новими ЛО; тренувати стратегію самостійного ознайомлення з мовними засобами.

Характеристика вправи: умовно-комунікативна, невмотивована, рецептивно-продуктивна, з частковим керуванням, з опорою, індивідуальна, письмова, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: побудова синонімічних рядів із новими ЛО.

Завдання: Provide the synonyms to the following words: a) *love*, b) *great*, c) *happiness*, d) *to receive*, e) *to suffer*, f) *creation*, g) *covenant*.

Ключ до вправи: a) passion, liking, sympathy, affection; b) large, vast, big, enormous; c) pleasure, cheer, delight, joy; d) to get, to accept, to collect, to acquire; e) to hurt, to ache, to undergo, to experience; f) universe, invention, production, nature; g) promise, arrangement, agreement, treaty.

Група 2.3. Вправи для розвитку граматичних навичок

Приклад 16

Ціль вправи: навчити студентів конвертувати іменники з прикметників.

Характеристика вправи: некомунікативна, невмотивована, рецептивно-репродуктивна, з повним керуванням, з опорою, індивідуальна, письмова, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: утворення іменників від запропонованих прикметників.

Завдання: Make nouns from the given adjectives (the first is done as an example):

Adjective	Noun
<i>born</i>	<i>birth</i>
dead	
valuable	
happy	
universal	
hellish	
blessed	
empty	
dark	
sad	

Ключ до вправи: death, value, happiness, universe, hell, bliss, emptiness, darkness, sadness.

Приклад 17

Ціль вправи: формувати репродуктивні граматичні навички.

Характеристика вправи: некомунікативна, вмотивована, рецептивно-продуктивна, з частковим керуванням, з опорою, індивідуальна, письмова, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: самостійне вживання інфінітивів у реченні.

Завдання: Make 9 sentences from the words in the word cloud.

Example: A statue was erected to glorify the country's national heroes.

Приклад 18

Ціль вправи: тренувати утворення форми минулого часу правильних дієслів.

Характеристика вправи: некомунікативна, вмотивована, рецептивно-продуктивна, з мінімальним керуванням, з опорою на речення, індивідуальна, письмова, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: утворення форми минулого часу правильних дієслів.

Завдання: Read the sentences. Give past forms of regular verbs in the table (the first is done as an example).

1. And it is exactly this conviction and experience that Orthodox Church architecture **wishes to convey**.

2. In the commentary on the Divine Liturgy which **follows**, we will **concentrate** our attention on what **happens** to the Church at its common action.

3. As the Church **developed** through history the vestments of the clergy grew more numerous.

4. And the vine-growers took his slaves and beat one, **killed** another, and **stoned** another.

<i>to wish</i>	<i>wished</i>
to convey	
to follow	
to concentrate	
to happen	
to develop	
to kill	
to stone	

Ключ до вправи: conveyed, followed, concentrated, happened, developed, killed, stoned.

Приклад 19

Ціль вправи: тренувати вживання часових форм неправильних дієслів.

Характеристика вправи: некомунікативна, вмотивована, рецептивно-продуктивна, з мінімальним керуванням, з опорою на речення, індивідуальна, письмова, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: утворення часових форм неправильних дієслів.

Завдання: Give three forms of the irregular verbs from the sentences (the first is done as an example).

1. Besides the iconostasis, Orthodox Church buildings often **have** icons or frescoes on the walls and ceilings.

2. The word liturgy **means** common work or common action.

3. Bishops and priests in the Orthodox Church also **wear** other special garments.

4. The practice of baptism as a religious symbol did not **begin** with Jesus.
5. So he **went** and hired himself out to one of the citizens of that country, and he **sent** him into his fields **to feed** pigs.

<i>to have</i>	<i>had</i>	<i>had</i>
to mean		
to wear		
to begin		
to go		
to send		
to feed		

Ключ до вправи: to mean (meant, meant); to wear (wore, worn); to begin (began, begun); to go (went, gone); to send (sent, sent); to feed (fed, fed).

Приклад 20

Ціль вправи: навчити студентів утворювати заперечні та питальні форми речень.

Характеристика вправи: некомунікативна, невмотивована, рецептивно-репродуктивна, з частковим керуванням, з опорою на речення, індивідуальна, письмова, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид вправи: утворення заперечних і запитальних форм речень.

Завдання: Make the following sentences negative and interrogative (the first is done as an example).

- 1. The Protestant movement in Europe was growing very strong at that time. Was the Protestant movement in Europe growing very strong at that time? The Protestant movement in Europe was not growing very strong at that time.*
2. He was standing by them under the tree as they ate.
3. The people were still sacrificing on the high places.
4. The earth over John's grave heaved as if the apostle was still breathing.

5. The Spirit of God was hovering over the surface of the waters.
6. So Noah acted in accordance with everything that the Lord had commanded him.
7. The Holy Spirit came on the day of Pentecost.

Ключ до вправи: 2. Was he standing by them under the tree as they ate? He was not standing by them under the tree as they ate. 3. Were the people still sacrificing on the high places? The people were not still sacrificing on the high places. 4. Did the earth over John's grave heave as if the apostle was still breathing? The earth over John's grave did not heave as if the apostle was still breathing. 5. Was the Spirit of God hovering over the surface of the waters? The Spirit of God was not hovering over the surface of the waters. 6. Did Noah act in accordance with everything that the Lord had commanded him? Noah did not act in accordance with everything that the Lord had commanded him. 7. Did the Holy Spirit come on the day of Pentecost? The Holy Spirit did not come on the day of Pentecost.

Післятекстовий етап

Підсистема 3. Завдання на формування англомовної ПО компетентності в читанні на післятекстовому етапі

Група 3.1. Завдання для вдосконалення умінь інтерпретації ПО текстів

Приклад 21

Ціль завдання: розвивати навички діалогічного мовлення, навчати студентів толерантного ставлення до представників інших релігій.

Характеристика завдання: комунікативне, вмотивоване, продуктивне, з мінімальним керуванням, зі спеціально створеними опорами, парне, усне, аудиторне, професійно орієнтоване, одномовне.

Вид завдання: складання діалогу між представниками двох релігій.

Завдання: Imagine there are two students in your group/school/university of different religions. Make up a dialogue between them. The dialogue should cover the following points:

- beliefs;
- practices;
- sacred book;
- holy places;
- history facts.

Present the dialogue to the group.

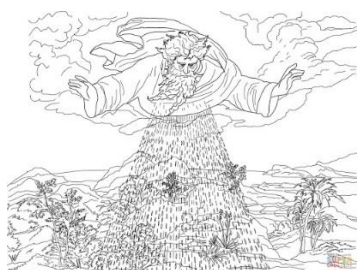
Приклад 22

Ціль завдання: навчити студентів використовувати професійно орієнтовану інформацію в мовленні.

Характеристика завдання: комунікативне, вмотивоване, рецептивно-репродуктивне, з частковим керуванням, зі спеціально створеними опорами, індивідуальне, усне, аудиторне, професійно орієнтоване, одномовне.

Вид завдання: розповідь про створення світу.

Завдання: Look attentively at the pictures. Sign them. Which days of the creation of world are missing? Prepare short speeches about each day. Present to the group.

Day _____

Day _____

Day _____

Day _____

Day _____

Приклад 23

Ціль завдання: навчити студентів складати проповідь; удосконалювати стратегію рефлексії.

Характеристика завдання: комунікативне, вмотивоване, продуктивне, з мінімальним керуванням, зі спеціально створеними опорами, індивідуальне, усне, домашнє, професійно орієнтоване, одномовне.

Вид завдання: складання проповіді.

Завдання: Prepare a sermon on the following topic: “What is more important: to be educated or to be wise?” Make sure all the parts and peculiarities of the sermon are met. Use data from the text.

***Note:** The sermon has to teach and appeal. The subject of the sermon is teaching about God, about material and spiritual world, righteousness of a person etc. The sermon should reveal one point, and this point makes its sense. Peculiar characteristics of the sermon are quoting the Holy Scriptures; quotations from the works of the holy fathers; solemn style. The sermon should have logical and harmonious composition. Avoid using long sentences and complex constructions. Use simple sentences instead. The main parts of the sermon are introduction; main*

body; moral conclusion; conclusion. The introduction should be short, bright and informative. Peculiarities of the introduction are conciseness, emotionality, clarity. The aim of conclusion is to summarize the sermon; to leave its main idea; to generate a desire to put into practice what has been said.

Приклад 24

Мета завдання: тренувати вміння переглядового читання, удосконалювати знання студентів про церковні ікони.

Характеристика завдання: комунікативне, вмотивоване, продуктивне, з мінімальним керуванням, з природними опорами, індивідуальне, усне, домашнє, професійно орієнтоване, одномовне.

Вид завдання: пошук та презентація інформації про чудотворні ікони.

Завдання: Surf the Internet and find some actual information about miraculous icons. Make a presentation about one of them. Present in a group.

Приклад 25

Ціль завдання: навчити студентів вести Божественну літургію англійською мовою.

Характеристика завдання: комунікативне, вмотивоване, рецептивно-репродуктивне, з повним керуванням, зі спеціально створеними опорами, групове, усне, аудиторне, професійно орієнтоване, одномовне.

Вид завдання: підготовка до ведення Божественної літургії англійською мовою.

Завдання: Prepare to participate in the Divine Liturgy in English.

Приклад 26

Ціль завдання: удосконалювати вміння вивчаючого читання, удосконалювати знання студентів про таїнства Православної церкви.

Характеристика завдання: комунікативне, вмотивоване, рецептивно-репродуктивне, з частковим керуванням, зі спеціально створеними опорами, індивідуальне, усне, аудиторне, професійно орієнтоване, одномовне.

Вид завдання: детальний опис одного з таїнств святої церкви.

Завдання: Prepare a presentation about the sacrament of Holy Eucharist.

Приклад 27

Ціль завдання: розвивати вміння переглядового читання, тренувати стратегію рефлексії, удосконалити знання студентів про традиції святкування Різдва Христового.

Характеристика завдання: комунікативна, вмотивована, рецептивно-репродуктивна, з мінімальним керуванням, з природними опорами, групова, усна, аудиторна, професійно орієнтована, одномовна.

Вид завдання: пошук та презентація інформації про традиційну їжу на святвечір та різдвяні колядки.

Завдання: Surf the internet and find any interesting information about:

- group 1: traditional meal of Christmas Eve;
- group 2: Christmas carols.

Група 3.2. Завдання для розвитку вмінь критичного аналізу прочитаної інформації

Приклад 28

Ціль завдання: розвивати комунікативні навички та вміння студентів, вживати нові ЛО в мовленні; тренувати навчально-інформаційні стратегії.

Характеристика завдання: комунікативне, вмотивоване, рецептивно-продуктивне, з мінімальним керуванням, з опорою на текст, індивідуальне, письмове, домашнє, професійно орієнтоване, одномовне.

Вид завдання: складання плану автентичного ПО тексту та його переказ.

Завдання: Make a detailed plan of this text. Prepare to retell the text in your own words. Retelling should include new words from the text.

Приклад 29

Ціль завдання: навчити студентів висловлювати свою думку на задану тему; тренувати стратегію рефлексії.

Характеристика завдання: комунікативне, вмотивоване, рецептивно-продуктивне, з мінімальним керуванням, із природними опорами, групове, усне, аудиторне, професійно орієнтоване, одномовне.

Вид завдання: групове обговорення заданої теми.

Завдання: The text states that Prince Yaroslav was a book lover. What does it mean? Whom do we call “book lover”? Are you the book lover? If yes, what kinds of books do you like to read? Make notes. Prepare a short speech for group discussion.

Приклад 30

Ціль завдання: удосконалювати вміння ознайомлювального читання, розвивати навички студентів у цінності культури.

Характеристика завдання: комунікативне, вмотивоване, продуктивне, з мінімальним керуванням, зі спеціально створеними опорами, індивідуальне, усне, домашнє, професійно орієнтоване, одномовне.

Вид завдання: презентація про одного з відомих світових філантропів.

Завдання: There are a lot famous philanthropists in the world. Use the link https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_philanthropists [236], choose one person from the list (or find another one) and prepare a short presentation.

Приклад 31

Ціль завдання: вивчати та презентувати інформацію про церковних діячів; тренувати навчально-інформаційні стратегії.

Характеристика завдання: комунікативне, вмотивоване, продуктивне, з мінімальним керуванням, із природними опорами, групове, усне, аудиторне, професійно орієнтоване, одномовне.

Вид завдання: пошук та презентація інформації про церковних діячів для одногрупників.

Завдання: Work in groups. Choose personalities from the list:

- Cyril and Methodius
- Saint Antony and Feodosius Pechersky
- Saint Dimitry
- Saint Theodosius
- Saint Johasaf
- Saint John

Surf the Internet and find interesting and useful information about these people. Prepare a presentation for your groupmates. The presentation should include the following points: 1) life; 2) contribution to church development; 3) cultural heritage; 4) commemoration.

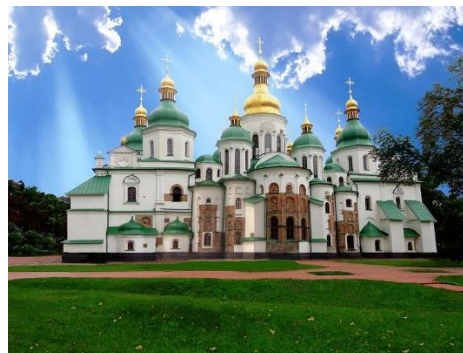
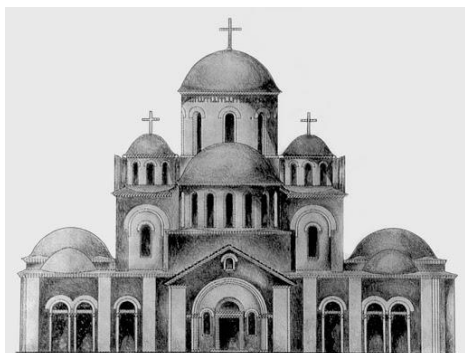
Приклад 32

Ціль завдання: тренувати навички презентувати інформацію АМ, удосконалювати знання студентів про церковну архітектуру.

Характеристика завдання: комунікативне, вмотивоване, рецептивно-продуктивне, з мінімальним керуванням, зі спеціально створеними опорами, індивідуальне, усне, домашнє, професійно орієнтоване, одномовне.

Вид завдання: презентація інформації про церковні будівлі.

Завдання: Two church buildings were described in the text. Look at the photos below and sign them. Find some interesting facts about these churches. Present them to groupmates.

Приклад 33

Ціль завдання: навчити студентів переказувати текст від імені одного з головних персонажів.

Характеристика завдання: комунікативне, вмотивоване, рецептивно-репродуктивне, з мінімальним керуванням, із спеціально створеними опорами, індивідуальне, усне, аудиторне, професійно орієнтоване, одномовне.

Вид завдання: переказ тексту від імені персонажа.

Завдання: Retell of the text from the point view of:

- *Noah;*
- *Noah's wife;*
- *one of Noah's sons.*

Приклад 34

Ціль завдання: розвивати навички діалогічного мовлення студентів.

Характер завдання: комунікативне, вмотивоване, рецептивно-продуктивне, з мінімальним керуванням, зі спеціально створеними опорами, парне, усне, аудиторне, професійно орієнтоване, одномовне.

Вид завдання: складання діалогу персонажів тексту.

Завдання: Read this abstract from the text again:

«So Abraham hurried into the tent to Sarah, and said, “Quickly, prepare three measures of fine flour, knead it, and make bread cakes.” Abraham also ran

to the herd, and took a tender and choice calf and gave it to the servant, and he hurried to prepare it. He took curds and milk and the calf which he had prepared, and set it before them; and he was standing by them under the tree as they ate» [265].

Dramatize dialogues between: 1) Abraham and his wife; 2) Abraham and his servant. Describe orders of Abraham and preparing food.

Приклад 35

Ціль завдання: удосконалювати вміння переглядового читання, навчити студентів писати есе на основі прочитаного професійно орієнтованого тексту.

Характеристика завдання: комунікативне, вмотивоване, рецептивно-продуктивне, з частковим керуванням, зі спеціально створеними опорами, індивідуальне, письмове, домашнє, професійно орієнтоване, одномовне.

Вид завдання: написання есе.

Завдання: Read the text “Samson” and write an essay on the following topic: “Is it possible to forgive betrayal?”

Отже, у цьому підрозділі дисертаційного дослідження виділено та описано етапи навчання англomовної ПО компетентності в читанні МБ (дотекстовий, текстовий і післятекстовий), а також подано розроблену систему вправ і завдань, визначено їх цілі, вказано характеристики, види та завдання до вправ у межах розробленої системи з наведеними прикладами.

Наступне завдання нашого дослідження – представлення моделі формування ПО компетентності в читанні МБ, розробленої на основі системи вправ і завдань для формування зазначеної вище компетентності.

2.3. Модель формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів

Розробка моделі формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ із використанням автентичних англомовних ПО текстів є наступним нашим завданням.

У рамках цього дослідження, під поняттям «модель навчального процесу» розуміємо еталонне уявлення про навчання студентів, його конструювання в умовах конкретних освітньо-виховних закладів. Модель навчального процесу визначає цілі навчального процесу, основи його організації та проведення [86, с. 122; 90].

Практично запропоновану нами методику можна реалізувати у ЗВО тільки за умов, коли буде враховано об'єкт навчання, його мету, принципи, суб'єкти, ступені, навчальну дисципліну, у межах якої формується модель, засоби навчання, поетапну реалізацію запропонованої моделі в кредитно-модульній системі навчання, контроль результатів [44, с. 120; 106, с. 127].

Об'єкт навчання – процес формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ.

Мета навчання – забезпечення здатності МБ розуміти ЛЮ теологічного спрямування в автентичних текстах, вживати їх у процесі інтерпретації текстів і професійної комунікації.

Погоджуємося, що *принципи навчання* – це ті основи, що визначають зміст та організаційні форми навчальної роботи. В. Ягупов під принципом навчання розуміє положення, нормативні вимоги, що мають характер загальних вказівок, норм і правил та стосуються організації та здійснення освітнього процесу [180, с. 291]. Виділяємо такі принципи: науковості, послідовності та системності, професійної спрямованості навчання, комунікативності, доступності, свідомості та активності, міцності засвоєння знань, індивідуального підходу, емоційності, безперервності. Охарактеризуємо наведені принципи детальніше. Сутність *принципу*

науковості полягає в тому, що всі положення і закони, факти та знання, котрі потребують вивчення, повинні бути науково доведеними. Студенти повинні вміти досліджувати достовірні факти, явища і процеси на основі наукових доказів, розуміти сутність законів, основою яких є наукові докази та особливості розвитку і формування наукових відкриттів, володіти методами наукового дослідження, знати різні шляхи наукових розвідок у певній галузі знань та визначати перспективи розвитку наукових гіпотез. [74, с. 56]. Необхідно формувати пізнавальні інтереси МБ, вчити їх володіння сучасними науковими методами, стимулювати інтерес до різних форм наукових пошуків.

Принцип послідовності і системності має на меті системне та послідовне викладання і вивчення навчального матеріалу. Цей принцип означає послідовне розгортання змісту знань, способів діяльності в навчальних програмах і підручниках, дотримання такого ж порядку засвоєння знань, умінь на навичок студентів.

Принцип професійної спрямованості навчання є одним з найпріоритетніших у вищій школі. Його мета полягає в тому, щоб навчальна дисципліна була максимально наближеною до майбутньої професійної діяльності студентів [74].

Принцип комунікативності означає відповідну мовленнєву спрямованість навчального процесу; функціональність, що проявляється у виборі англomовного професійно орієнтованого матеріалу, процесу спілкування; ситуативність, як умову розвитку мовленнєвих навичок; новизну [31, с. 140].

Реалізація *принципу доступності* передбачає дотримання правила: від простішого до більш складного, від відомого до менш невідомого; також необхідно врахувати індивідуальні особливості студентів, рівень їхнього розвитку. Зазначимо, що під час навчального процесу неприпустимі недовантаження або перевантаження МБ, що відповідає освітнім стандартам і рівням навчання.

Принцип свідомості та активності має за основу те, що знання можна отримати тоді, коли в студентів є самостійна свідомо діяльність [74, с. 59]. Свідомому засвоєнню знань сприяють: пояснення мети і завдань навчальної дисципліни, її значення для подолання життєвих проблем і для перспектив студентів; використання у процесі навчання розумових операцій (узагальнення, аналізу, індукції, синтезу, дедукції); позитивні емоції під час навчання; належні контроль і самоконтроль. Реалізуючи вимоги цього принципу, особливо важливо в процесі опрацювання кожної теми застосовувати проєкцію вивченого навчального матеріалу на конкретну професійну діяльність студентів. Адже практика, з погляду закономірностей пізнавальної діяльності, є поштовхом до пізнання і критерієм перевірки істинності здобутих знань [74, с. 59].

Реалізація *принципу міцності засвоєння знань* включає повторення вивченого матеріалу за структурними частинами та розділами, запам'ятовування нового матеріалу в поєднанні з вивченим, акцентування уваги на ключових ідеях під час повторення, використання різних методів, форматів та підходів, вправ та самостійної роботи для творчого застосування знань студентів у процесі повторення.

Принцип *індивідуального підходу* враховує рівень розвитку, знань і вмінь, пізнавальної та практичної самостійності, інтересів, волі та працездатності студентів, дає змогу кожному з них опанувати навчальний матеріал по-своєму в умовах групового навчального процесу. Зазначений принцип полягає в урахуванні індивідуальних ознак кожного МБ, адже кожен студент є індивідуальністю, зі своїми неповторними рисами, талантами, здібностями та можливостями. Цей фактор теж необхідно брати до уваги під час організації навчального процесу.

Принцип емоційності навчання. Позитивні емоції відіграють вагомую роль у навчальній діяльності студентів. Певний емоційний стан студентів може стимулювати швидке, успішне та своєчасне засвоєння знань. Цього

можна досягти за допомогою логічного, живого навчання, наведення цікавих кейсів.

І заключний у нашому списку *принцип безперервності навчання*. За словами К. Климової, у сучасній вищій школі акцент ставиться на формуванні креативної особистості фахівця, здатного до самонавчання та самовдосконалення протягом усього життя [65, с. 194]. Цей принцип реалізується за допомогою раціонального поєднання аудиторної та позааудиторної форм роботи МБ, що стимулюватиме їх до постійного комунікативного вдосконалення.

Суб'єктами навчання виступають МБ 1-2-го курсів, які навчаються у ЗВО за спеціальністю 041 Богослов'я. Особливості організації навчального процесу на нелінгвістичних спеціальностях передбачають вивчення ІМ упродовж 1–3-го семестрів. Це й зумовило такий вибір суб'єктів.

Ступені навчання – 1–3-й семестри першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Зауважимо, що запропонована методика може бути використана на різних етапах підготовки бакалаврів теологічної сфери в межах дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)».

Засоби реалізації запропонованої моделі – розроблена нами система вправ і завдань для формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ, ПО тексти релігійно-богословського змісту, використані в процесі підготовки.

Принцип поетапної організації навчання полягає в поступовому формуванні англомовної ПО компетентності в читанні МБ. Запропонована модель формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ передбачає три етапи: дотекстовий, текстовий та післятекстовий.

Контроль результатів формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ здійснюється за допомогою поточного, підсумкового, індивідуального, фронтального, усного, письмового, само- та взаємоконтролю.

Розроблена нами модель формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ включає різні форми контролю перевірки рівня її сформованості: поточного, підсумкового, індивідуального, фронтального, усного, письмового, само- та взаємоконтролю. *Поточний контроль* здійснюється під час щоденної роботи, зазвичай під час аудиторних занять. Цей тип контролю здійснюється за допомогою систематичних засобів, коли викладач спостерігає за роботою всієї групи і кожного студента окремо [71]. Завдання поточного контролю полягають у визначенні обсягу, глибини та якості матеріалу, що вивчається; виявленні прогалин та окресленні способів їх усунення; зазначенні ступеня відповідальності МБ, з'ясуванні рівня опанування навичок самостійної роботи; стимулюванні інтересу студентів до навчальної дисципліни [17, с. 23–24]. *Індивідуальний контроль* розрахований на перевірку під час заняття невеликої кількості студентів; він залежить від часу, що відводиться на перевірку, характеру й обсягу вивченого матеріалу, рівня підготовки студентів [18]. Індивідуальний контроль передбачає змістовні, зв'язні відповіді МБ на питання, які стосуються матеріалу, що вивчається, тому є навчальним засобом розвитку мови, пам'яті, мислення студентів. *Фронтальний контроль* проводиться у формі бесіди викладача з групою [17]. Він органічно поєднується з повторенням інформації з текстів релігійно-богословського змісту, є засобом для закріплення знань та умінь. Його перевага є в тому, що до активної розумової роботи можна залучити всіх студентів групи. *Усний контроль* полягає в постановці перед МБ запитань за змістом текстів, оцінюванні повноти, логічності й обґрунтованості їхніх відповідей; *письмовий контроль* знань і умінь здійснюється за допомогою письмових робіт (есе, анотацій, письмових переказів) та дозволяє виявити вміння послідовно подавати матеріал, відтворювати свої думки на письмі. *Само- та взаємоконтроль* МБ забезпечує набуття зворотного внутрішнього зв'язку в навчальному процесі, може здійснюватися за допомогою правильних відповідей до вправ. *Підсумковий контроль* проводиться, як прийнято, для того, щоб перевірити

знання, уміння, навички, оволодіння матеріалом великого обсягу. Його мета полягає у виявленні системи і структури знань студентів [174, с. 166].

В основу розробки моделі навчання ПО компетентності в читанні МБ лягли умови кредитно-модульної організації навчального процесу.

Кредитно-модульна система організації навчального процесу – це новітня модель національної системи вищої освіти, яка враховує засади Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи. Вона поєднує у собі модульні технології та залікові одиниці – кредити, включає форми, засоби та зміст процесу навчання, форми контролю якості знань, умінь, а також навчальної діяльності студентів під час самостійної та аудиторної робіт [32, с. 119].

Кредитно-модульна система організації навчального процесу визначає модуль як задокументовану завершену частину освітньої програми (ОП) (практики, навчальної дисципліни, державної атестації), що реалізується відповідними видами навчальної діяльності студента (практичні, лабораторні, семінарські, заняття, лекції, індивідуальна та самостійна робота, контрольні заходи, практики, кваліфікаційні роботи). Змістовий модуль – це система навчальних компонентів навчальної дисципліни, що вивчаються за допомогою відповідних методів навчання. Заліковий кредит – це завершена задокументована частина (практики, навчальної дисципліни, курсового проєктування тощо) навчання студента, яка повинна бути обов'язково оцінена та зарахована. У заліковому кредиті відбувається оцінка всіх видів навчальної діяльності студента. Обсяг аудиторної роботи не повинен перевищувати 50 відсотків залікового кредиту, співвідношення аудиторної та самостійної роботи має бути 1:1 [92].

Для практичної реалізації розробленої нами моделі організації навчального процесу в межах кредитно-модульної системи необхідно визначити обсяг часу, потрібного для досягнення МБ рівня оволодіння англomовною ПО компетентністю в читанні.

Відповідно до розподілу годин у 1-му, 2-му та 3-му семестрах у силабусі навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)», розробленого та складеного на кафедрі іноземних мов для гуманітарних факультетів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, де за допомогою методичного експерименту здійснено перевірку ефективності запропонованої моделі, на аудиторну роботу МБ відведено 180 годин (по 30 годин на семестр). Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить 1:1. Під час самостійної роботи студенти готуються до практичних занять, модульних контрольних робіт, заліків, іспитів, засвоюють навчальний матеріал без допомоги викладача та у вільний від аудиторних занять час.

Згідно з даними силабуса до навчальної дисципліни «Іноземна мова а професійним спрямуванням (англійська)» фундаментальними формами роботи при вивченні ІМ МБ є практичні заняття та самостійна робота студентів. Співвідношення аудиторної та самостійної роботи становить 1:1, на вивчення матеріалу кожного змістового модуля виділено 13 годин (7 практичних занять). Кожен змістовий модуль завершується модульною контрольною роботою, на яку відведено 2 год. Самостійна робота студентів охоплює 15 годин у межах змістового модуля.

Оскільки кількість годин, представлених у силабусах у модулях і, відповідно, у семестрах, однакова, розподілимо години в такий спосіб: у рамках одного змістового модуля впроваджуємо описані у підрозділі 2.2 етапи навчання ПО читання МБ, що реалізуються у відповідних групах вправ і завдань. Кожен наступний модуль зумовлений реалізацією аналогічного циклу в іншій темі.

На дотекстовому етапі навчання ПО читання МБ відбувається ознайомлення з інформацією, яка подаватиметься в тексті, з новими ЛО, розвиваються фонетичні навички. Беручи до уваги цю специфіку вправ, доцільним буде такий розподіл годин у межах етапу: 4 години на аудиторну роботу та 4 години на самостійну роботу. На текстовому етапі відводимо

більше часу на вправи, які виконуються під час аудиторної роботи. Це, зокрема, вправи для розвитку вмінь переглядового/пошукового та вивчаючого читання; для розвитку лексичних та граматичних навичок. На цьому етапі передбачаємо 6 годин аудиторної та 4 години самостійної роботи. Завдання післятекстового етапу спрямовані на вдосконалення вмінь інтерпретації ПО текстів та критичного аналізу прочитаної інформації. Тому на цьому етапі виділяємо 3 години аудиторної роботи та 7 годин самостійної роботи студентів. Як було зазначено вище, в кінці модуля передбачена модульна контрольна робота (МКР), на котру виділяємо 2 години аудиторної роботи. Нами передбачено контроль вихідних знань, що традиційно проводиться на початку семестру для визначення рівня сформованості вмінь в усіх видах мовленнєвої діяльності.

За прикладом одного змістового модуля модель формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ зображена в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Модель формування англomовної ПО компетентності
в читанні МБ**

Змістовий модуль				
Назва етапу	Підсистеми та групи вправ і завдань	Всього годин	Аудиторної роботи	Самостійної роботи
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
дотекстовий	підсистема 1 (групи 1.1-1.2)	8	4	4

Продовження табл. 2.4

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
текстовий	підсистема 2 (групи 2.1-2.3)	10	6	4
післятекстовий	підсистема 3 (групи 3.1-3.2)	10	3	7
МКР		2	2	
Разом за змістовий модуль		30	15	15

Тепер дамо характеристику реалізації запропонованої моделі в межах навчального процесу. У рамках аудиторної та самостійної роботи групи вправ і завдань реалізуються послідовно з урахуванням етапів навчання ПО читання МБ (дотекстового, текстового та післятекстового). Дотекстовий етап передбачає ознайомлення з інформацією, яка подаватиметься в тексті, з новими ЛО, а також розвиток фонетичних навичок. Виконання вправ цього етапу може відбуватися як під час аудиторної роботи, так і самостійно. Наприклад, вправи на ознайомлення з новими ЛО можуть виконуватися самостійно, а вправи, спрямовані на розвиток фонетичних навичок, доцільно виконувати під час аудиторної роботи. Зазначимо, що всі види вправ перевіряються на занятті з викладачем.

На текстовому етапі більшість вправ виконується під час аудиторної роботи, оскільки це пов'язано з розвитком вмінь різних видів читання, виробленням лексичних навичок. Вправи, що передбачають розвиток граматичних навичок, можуть виконуватися самостійно.

Завдання післятекстового етапу варто виконувати в режимі самостійної роботи, оскільки вони передбачають детальне опрацювання ПО текстів, пошук інших релевантних джерел інформації, її критичного аналізу, групування, виділення ключових деталей, а це, у свою чергу, потребує певного часу. Презентацію завдань післятекстового етапу доцільно здійснювати у межах аудиторної роботи.

Оскільки презентація завдань післятекстового етапу відбувається під час аудиторної роботи, МБ мають змогу здійснювати самоконтроль та взаємоконтроль проведеної роботи.

Отже, модель формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ передбачає реалізацію розробленої системи вправ і завдань згідно з академічним навантаженням дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)». Представлена нами модель має підґрунтям впровадження у процес навчання розробленої системи вправ і завдань відповідно до змістового наповнення модулів із вказаної навчальної дисципліни та реалізується на трьох етапах: дотекстовому, текстовому та післятекстовому. Варто брати до уваги той факт, що у випадку збільшення або зменшення кількості навчальних годин на вивчення навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)» може виникнути потреба у певних корективах.

Розроблена система вправ і завдань для формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ, створена й охарактеризована на її основі модель організації навчального процесу потребують експериментальної перевірки їхньої ефективності. Наступний розділ дисертаційного дослідження пропонуватиме розгляд цього питання.

Висновки до розділу 2

У другому розділі дисертаційного дослідження розроблено методику формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ, що мала на меті

виконання таких завдань: визначення критеріїв відбору навчального матеріалу (текстів релігійно-богословського змісту, притч, молитов, професійно орієнтованих лексичних одиниць), окреслення етапів навчання англomовної ПО компетентності в читанні (дотекстовий, текстовий і післятекстовий), розробку системи вправ і завдань та представлення моделі формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ.

Після аналізу наукових джерел визначено критерії відбору навчального матеріалу для формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ. Відбір текстів релігійно-богословського змісту, притч, молитов здійснювався відповідно до таких критеріїв: *якісних* – автентичність, інформативність, мотиваційна цінність, змістова цінність/цікавість текстів для читання, різноманітність, доступність та посиленість, тематичність, відповідність інтересам студентів, міжпредметна координація; та *кількісного* – обсяг текстового матеріалу.

Ефективності методики формування ПО читання МБ можна досягти за допомогою трьох етапів навчання ПО читання – дотекстового (забезпечує підготовку до розуміння МБ змісту ПО тексту), текстового (оволодіння МБ вмінням читати ПО тексти з повним розумінням) та післятекстового (уміння МБ систематизувати й узагальнювати отриману з ПО текстів інформацію, інтерпретувати її, використовувати в подальшій професійній діяльності).

Розроблено систему вправ і завдань для формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ. Описана система складається з таких підсистем із відповідними групами вправ і завдань:

- Підсистема 1. Вправи на формування англomовної ПО компетентності в читанні на дотекстовому етапі (група 1.1 – вправи для ознайомлення з інформацією, яка подаватиметься в тексті; група 1.2 – вправи для ознайомлення з новими ЛО; для розвитку фонетичних навичок);

- Підсистема 2. Вправи на формування англomовної ПО компетентності в читанні на текстовому етапі (група 2.1 – вправи для розвитку вмінь ознайомлювального/переглядового/вивчаючого читання;

група 2.2 – вправи для розвитку лексичних навичок; група 2.3 – вправи для розвитку граматичних навичок);

– Підсистема 3. Завдання на формування англомовної ПО компетентності в читанні на післятекстовому етапі (група 3.1 – завдання для удосконалення умінь інтерпретації ПО текстів; група 3.2 – завдання для розвитку вмінь критичного аналізу прочитаної інформації).

Кожна з підсистем з відповідними групами вправ і завдань відповідає певному етапові навчання англомовної ПО компетентності в читанні.

До першої підсистеми належать спеціальні групи вправ, які створюватимуть певну спрямованість думки, так би мовити, введення МБ до контексту обраної теми. На цьому етапі передбачені вступна інформація викладача, що знайомить студентів із темою тексту, який вони будуть читати, пояснення заголовка, обговорення спеціально підібраної відповідно до теми тексту цитати, а також обговорення супровідних питань щодо теми, порушеної в тексті. Знайомимо студентів із новими ЛО, виконуємо фонетичні вправи на тренування їхньої вимови, щоб полегшити подальше сприймання та розуміння тексту.

Під час виконання груп вправ другої підсистеми звертаємо увагу на лексичну та граматичну бази текстів релігійно-богословського змісту. Розроблено вправи пошуку відповідей до запитань за змістом тексту, пошук англійських еквівалентів до українських слів, відтворення нових ЛО у контексті, пояснення або перифраз ЛО, з'єднання термінів із тексту з їхніми значеннями, підстановку термінологічних одиниць у речення на місце пропусків, доповнення речень інформацією з тексту, побудову синонімічних рядів, виправлення помилок у реченнях відповідно до інформації по тексту, а також на тренування найпоширеніших граматичних явищ у ПО текстах.

До третьої підсистеми завдань відносимо групи завдань для вдосконалення вмінь інтерпретації ПО текстів та критичного аналізу прочитаної інформації: обговорення можливості існування в житті ситуацій схожої до тієї, про яку йшла мова в тексті; висловлення своєї точки зору;

складання плану тексту; складання діалогів, створення презентацій за заданою темою; переказ тексту від імені головних персонажів; проповідей.

Усі групи вправ і завдань розробленої системи професійно орієнтовані, передбачають різні види їх виконання (індивідуально, в парах, групою загалом) та різноманітні види контролю.

Представлена модель формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ у межах дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» має циклічно-тематичний характер. Суб'єктами навчання є студенти спеціальності 041 Богослов'я.

Модель навчання передбачає виконання вправ і завдань на кожному з навчальних занять, має різноманітні види контролю – фронтальний, індивідуальний, само- та взаємоконтроль, поточний, підсумковий.

У разі зміни кількості годин у силабусі, співвідношення між аудиторною та самостійною роботою студентів може варіюватися.

Основні питання розділу викладено в таких працях автора: [5; 95; 96].

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЧИТАННІ МАЙБУТНІХ БОГОСЛОВІВ

У розділі 3 описано підготовку та проведення експериментальної перевірки ефективності запропонованої методики формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ; проведено аналіз та інтерпретацію результатів експерименту; укладено методичні рекомендації щодо формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ.

3.1. Організація експериментального навчання

Для того, щоб перевірити ефективність розробленої нами методики, у 2021 році був проведений методичний експеримент серед 49 учасників, студентів 2-го курсу, що навчалися за спеціальністю 041 Богослов'я. В експерименті взяли участь 23 студенти Волинської православної богословської академії (м. Луцьк), 10 студентів Івано-Франківської академії Івана Золотоустого (м. Івано-Франківськ) та 16 студентів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (м. Чернівці). Переважна більшість учасників – чоловіки (47 студентів) та 2 жінки.

Під поняттям «методичний експеримент» розуміємо організовану спільну діяльність учасників експерименту та експериментатора, що має на меті розв'язання методичної проблеми [45, с. 39].

Експериментальну перевірку запропонованої методики зроблено згідно з основними фазами експериментального дослідження:

- 1) організація експерименту;
- 2) проведення експерименту;

- 3) констатація результатів дослідження;
- 4) інтерпретація результатів дослідження [150, с. 48].

На організаційному етапі методичного експерименту ми провели спільну онлайн-зустріч з усіма учасниками експерименту, на якій зазначили його мету та завдання. Нами були визначені учасники, відібраний матеріал і розроблені критерії оцінювання.

Мета нашого експерименту – перевірити загальну ефективність запропонованої методики формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ.

Досягнення поставленої мети передбачало виконання таких завдань:

- 1) сформулювати гіпотезу експерименту;
- 2) визначити критерії оцінювання рівня сформованості англомовної ПО компетентності в читанні в студентів 2-го курсу;
- 3) підготувати необхідні матеріали для проведення до- та післяекспериментальних зрізів;
- 4) провести доекспериментальний зріз серед студентів для визначення вихідного рівня англомовної ПО компетентності в читанні;
- 5) сформувати експериментальну (далі – ЕГ) та контрольну (далі – КГ) групи для проведення експериментального дослідження;
- 6) забезпечити здійснення експериментального навчання студентів спеціальності 041 Богослов'я на основі розробленої нами методики формування англомовної ПО компетентності в читанні;
- 7) організувати післяекспериментальний зріз для визначення досягнутого рівня англомовної ПО компетентності в читанні МБ після навчання читання та інтерпретації текстів релігійно-богословського змісту;
- 8) здійснити опитування студентів після проведення експерименту для визначення їх думки щодо запропонованої системи вправ;

9) шляхом аналізу та обчислення одержаних результатів за допомогою методів математичної статистики перевірити достовірність висунутої гіпотези;

10) визначити ефективність розробленої методики, зробити відповідні висновки та сформулювати методичні рекомендації щодо формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ.

З урахуванням визначених психологічних та лінгвістичних передумов формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ, якісних та кількісного критеріїв відбору навчального матеріалу, розробленої системи вправ і завдань, нами була розроблена робоча гіпотеза методичного експерименту: досягти високого рівня сформованості англомовної ПО компетентності в читанні МБ можна під час використання в навчальному процесі розробленої методики, яка передбачає дотекстове, текстове та післятекстове формування компетентності в читанні та поліпшення інтерпретаційних умінь у процесі читання автентичних текстів релігійно-богословського змісту, відібраних з урахуванням наукових критеріїв.

Характер проведеного експерименту визначено як навчальний, природний, відкритий, вертикально-горизонтальний, оскільки експеримент проводився у природних навчальних умовах у формах аудиторної та самостійної роботи і мав на меті вдосконалення навичок ПО читання МБ. Вертикальний характер експерименту повинен забезпечити перевірку загальної ефективності методики, а горизонтальний – порівняти авторський і традиційний варіанти методики.

Об'єктом контролю методичного експерименту став рівень сформованості англомовної ПО компетентності в читанні МБ.

Під час експериментального навчання неварійованими величинами були:

- 1) склад студентів у ЕГ (25 студентів) та КГ (24 студенти);
- 2) завдання доекспериментального та післяекспериментального зрізів;

- 3) навчальний матеріал (відібрані нами автентичні тексти релігійно-богословського змісту);
- 4) тривалість експериментального навчання;
- 5) розроблені критерії оцінювання.

До варійованих величин відносимо методику формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ, яка передбачала відповідні підходи та принципи навчання; відбір навчальних матеріалів згідно з визначеними критеріями; реалізацію розробленої системи вправ, що співвідноситься з етапами навчання.

За експериментальною методикою навчалися студенти ЕГ, студенти КГ навчалися за традиційною методикою ЗВО.

Експериментальне навчання здійснювалося поетапно: спочатку студенти написали завдання тесту доекспериментального зрізу, потім велося власне експериментальне дослідження, а в кінці був проведений післяекспериментальний зріз. Структуру методичного експерименту унаочнимо в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Структура методичного експерименту

Етапи експерименту	Час проведення	Кількість годин	Завдання
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Доекспериментальне письмове анкетування	08.02.2021	25 хв	Виявити та зрозуміти проблеми та потреби МБ щодо використання АМ у професійній діяльності

Продовження табл. 3.1

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Доекспериментальний зріз	10.02.2021	2 год	Визначити вихідний рівень сформованості англомовної ПО компетентності в читанні
Експериментальне навчання	15.02.2021- 14.05.2021		Перевірити ефективність розробленої методики
Післяекспериментальний зріз	21.05.2021	2 год	Визначити рівень сформованості англомовної ПО компетентності в читанні
Післяекспериментальне письмове анкетування	21.05.2021	25 хв	З'ясувати ставлення студентів до запропонованої методики та труднощі, з якими вони стикалися

Крім гіпотези, визначення мети та завдань методичного експерименту, варійованих та неварійованих його складових, на організаційному етапі були підготовані експериментальні матеріали, обґрунтовані критерії оцінювання рівня сформованості англомовної ПО компетентності в читанні МБ.

Для того, щоб забезпечити достовірність результатів експериментальної методики, ми визначили критерії оцінювання сформованості англомовної ПО компетентності в читанні МБ:

- 1) загальне розуміння змісту автентичного релігійного тексту;
- 2) детальне розуміння змісту автентичного релігійного тексту;
- 3) контекстуальна лексична здогадка;
- 4) виділення ключових деталей ПО тексту;
- 5) інтерпретація автентичного релігійного тексту.

Перевірка рівня сформованості англомовної ПО компетентності в читанні під час доекспериментального та післяекспериментального зрізів відбувалася шляхом читання ПО тексту з подальшим виконанням завдань у тестовій формі.

Доекспериментальний зріз мав на меті визначити вихідний рівень сформованості англомовної ПО компетентності в читанні МБ: загального розуміння змісту автентичного релігійного тексту; детального розуміння змісту автентичного релігійного тексту; контекстуальну лексичну здогадку; виділення ключових деталей ПО тексту; інтерпретацію автентичного релігійного тексту. Зразок доекспериментального зрізу наведений у Додатку Д.

Зазначимо, що визначені критерії відповідають меті навчання і відображають характеристики, на розвиток яких навчання спрямоване. Розкриємо зміст кожного критерію.

Автентичним англомовним ПО текстом ми обрали притчу про сіяча. Оцінити рівень сформованості умінь у читанні за критерієм загального розуміння змісту автентичного релігійного тексту зможемо за результатами тестів, укладених із застосуванням прийому «правильно/неправильно» («True/False»); перевірку детального розуміння змісту автентичного релігійного тексту перевіряли за допомогою тестового завдання формату «короткі відповіді» («Short Answers»); контекстуальну лексичну здогадку перевіряли за допомогою тестового завдання формату «заповнити пропуски»

(«Fill the Gaps»); виділення ключових деталей ПО тексту перевіряли за допомогою тестового завдання формату «з'єднання уривків з тексту з їхньою головною думкою» («Match the Abstracts with their Main Ideas»), а правильність інтерпретації автентичного релігійного тексту перевірялася за допомогою письмового власного висловлювання студентів на тему, що подавалася в тексті («Express Your Own Point of View»).

Перейдемо до пояснення оцінювання запропонованих завдань.

Як бачимо, доекспериментальний зріз складався з читання автентичного релігійного тексту та 5-ти тестових завдань. Процедура оцінювання відбувалася шляхом порівняння відповідей студентів із попередньо складеним ключем. За максимально правильне виконання всіх завдань зрізу студент міг отримати 20 балів. Вони розподілялися так:

– друге завдання («правильно/неправильно») включало 6 речень. Кожна правильна відповідь оцінювалася у 0,5 бала. Максимальна оцінка за це завдання – 3 бали;

– третє завдання («короткі відповіді») містило 7 запитань. Питання 1-3 та 5-7 оцінювалися у 0,5 бала, а питання 4 – у 1 бал, бо воно вимагало ширшої відповіді згідно з ПО текстом. Максимально за це завдання студенти могли отримати 4 бали;

– четверте завдання («заповнити пропуски») містило уривок притчі з пропущеними словами (таких слів було 8). За кожен правильну відповідь студенти могли отримати 0,5 бала, максимально – 4 бали;

– п'яте завдання («з'єднання уривків тексту з їхньою головною думкою») складалося з чотирьох уривків притчі, які треба було з'єднати з їх головною думкою. Кожна правильна відповідь оцінювалася у 1 бал. Загалом студенти могли набрати 4 бали;

– за шосте завдання (власне висловлення на запропоновану тему) максимально студенти могли набрати 5 балів: 1 бал за розкриття умови, зазначеної у завданні (висловити свою точку зору щодо запропонованої теми, не зачіпати нічого зайвого); 1 бал за логіку та зв'язність висловлення (сюди

відносимо зв'язкові слова, сполучники та вставні слова), а також логічну подачу інформації; 1 бал за відповідність формату (висловлення повинно складатися зі вступу, основної частини та мати певний висновок); 1 бал за використання лексики (враховувався словниковий запас студентів та використання ЛО теологічного спрямування); 1 бал за використання граматики (правильне використання граматичних часів, узгодження підмета з присудком, порядок слів у реченні, утворення запитальної або заперечної форм речення тощо).

Таблиця 3.2 унаочнює розподіл балів за критеріями для оцінки рівня сформованості англомовної ПО компетентності в читанні МБ:

Таблиця 3.2

**Шкала оцінювання рівня сформованості англомовної
ПО компетентності в читанні МБ**

№ п/п	Критерій	Бали
1.	загальне розуміння змісту автентичного релігійного тексту	3
2.	детальне розуміння змісту автентичного релігійного тексту	4
3.	контекстуальна лексична здогадка	4
4.	виділення ключових деталей ПО тексту	4
5.	інтерпретація автентичного релігійного тексту	5

Охарактеризувавши основні критерії оцінювання рівня сформованості англомовної ПО компетентності в читанні МБ, перейдемо до розгляду проведення до- та післяекспериментальних зрізів.

Завдання до- та післяекспериментальних зрізів були ідентичними. Мета зрізів полягала в перевірці рівня сформованості англomовної ПО компетентності в читанні МБ. Доекспериментальний зріз тривав 2 години. Перед доекспериментальним зрізом було проведене письмове анкетування учасників для виявлення потреб і проблем МБ щодо використання АМ у професійній діяльності. Зазначимо, що 100% студентів вважають знання АМ важливим; 73,9% упевнені, що АМ потрібна їм для подальшої професійної діяльності; 17,4% зазначили, що їх влаштовує рівень володіння АМ, 52,2 % - не влаштовує; 21,7% студентів вказали, що їм подобається читати ПО літературу (детальніше див. Додаток Б).

Студентам пропонувався до читання ПО текст із відповідними тестовими завданнями. В ході доекспериментального зрізу опорами для студентів був тільки ПО текст і тестові завдання.

Описавши процес організації методичного експерименту, дамо характеристику власне експериментальному навчанню. Експеримент тривав протягом весняного семестру 2020–2021 н. р. Навчання проводилося на основі укладених нами матеріалів для навчання (приклад у Додатку Ж). Всі учасники експерименту були забезпечені матеріалами для навчання. Перед початком експериментального навчання студентів знайомили з метою експерименту та критеріями оцінювання результатів навчання.

Експериментальне навчання проходило в ЕГ згідно із запропонованою нами методикою, навчання в КГ відбувалося відповідно до традиційної методики, прийнятої у ЗВО. На кожному із занять використовували розроблену нами систему вправ і завдань відповідно до етапів навчання, окреслених у підрозділі 2.2.

У ході експериментального навчання студенти оволодівали мовними та мовленнєвими навичками та вміннями на основі запропонованих матеріалів за темами «King Solomon», «Christianity», «Church Building». Відбір тем і матеріалів сприяв підвищенню рівня мотивації студентів до ПО читання, стимулював активізацію навчальної діяльності МБ.

Упродовж експериментального навчання виявлені такі позитивні зміни:

– поліпшилися навички вимови ЛО теологічного спрямування, завдяки читанню ПО текстів поповнився запас фахової лексики та граматичних структур, що найчастіше вживаються у ПО текстах;

– МБ мали змогу використовувати АМ задля професійної взаємодії на заняттях в умовах навчальної діяльності; інтегрувати знання, здобуті під час вивчення фахових дисциплін;

– протягом навчального процесу студенти вдосконалили вміння ознайомлювального/переглядового/вивчаючого читання; інтерпретації ПО тексту; збирати, аналізувати, систематизувати отриману інформацію.

Після завершення експериментального навчання студенти ЕГ та КГ написали післяекспериментальний зріз, завдання якого були укладені ідентично до доекспериментального зрізу. Запропоновані матеріали післяекспериментального зрізу були однаковими для обох груп.

Отже, у цьому підрозділі описано процес підготовки та проведення експерименту; визначено мету експерименту, що полягала у перевірці ефективності розробленої методики формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ. Було сформульовано гіпотезу експерименту, визначено неварійовані та варійовані величини. Зазначено етапи експерименту, його завдання, деталізовано методику формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ, описано проведення експерименту, охарактеризовано процес проведення до- та післяекспериментальних зрізів. Крім того, розтлумачено критерії оцінювання рівня сформованості англомовної ПО компетентності в читанні МБ, які застосовувалися для оцінювання результатів до- та післяекспериментальних зрізів.

Обчислення та результати експериментального навчання за допомогою методів математичної статистики будуть представлені та описані в підрозділі 3.2.

3.2. Інтерпретація результатів експериментального навчання

Проаналізувавши питання організації методичного експерименту серед студентів спеціальності 041 Богослов'я, перейдемо до кінцевих фаз експериментальної перевірки методики, сенс якої полягає у вдосконаленні англomовної ПО компетентності в читанні МБ. Тож пропонуємо інтерпретацію результатів експерименту, перевірку достовірності та надійності його даних за допомогою методів математичної статистики.

Методичний експеримент проводився згідно з етапами, визначеними в попередньому підрозділі. З метою коректного аналізу сформованості англomовної ПО компетентності в читанні МБ, дані доекспериментального та післяекспериментального зрізів перевірялися відповідно до виокремлених у підрозділі 3.1 критеріїв оцінювання загального та детального розуміння автентичного релігійного тексту, контекстуальної лексичної здогадки, виділення ключових деталей ПО тексту та його інтерпретації.

Для визначення показника успішності виконання завдань студентами ми обчислили коефіцієнт навченості студентів за формулою: $K = Q/N$, де K – коефіцієнт навченості; Q – кількість набраних балів за виконання завдань у зрізі; N – максимально можлива кількість балів [13, 31, 156, 162]. Рівень навченості вважається достатнім, якщо коефіцієнт навченості становить 0,7 або вище. Отримані результати доекспериментального зрізу вказують на недостатній рівень сформованості англomовної ПО компетентності в читанні МБ (див. Додаток Е).

Середні коефіцієнти навченості, які ми визначили в результаті проведеного доекспериментального зрізу в ЕГ та КГ, подано у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

**Середні показники рівня сформованості англомовної
ПО компетентності в читанні по групах
(доекспериментальний зріз)**

Індекс групи	Види завдань					Загальний бал	
	загальне розуміння тексту	точність і глибина розуміння тексту	контекстуальна лексична здогадка	сполучуваність тексту	інтерпретація тексту	середній бал у групах	середній коефіцієнт навченості
ЕГ	2,48	2,97	2	1,28	0,8	9,53	0,47
КГ	2,1	2,2	2	1,2	0,75	8,3	0,42
Максимальні показники	3	4	4	4	5	20	1

Найкраще студенти справилися із завданнями, де потрібно було дати відповіді на запитання по тексту. Найменше помилок виникало при заповнюванні пропусків у тексті. Важче далось студентам завдання на виділення ключовий деталей ПО тексту. Це пояснюється тим, що учасникам було важко визначити головну думку саме тих уривків, що були запропоновані. Найважчим завданням виявилось останнє, інтерпретаційне. На нашу думку, причина таких складнощів пов'язана з недостатнім лексичним запасом слів і неспроможністю висловити свою думку на запропоновану тему.

Для того, щоб переконатися у статистичній правильності отриманих нами результатів, ми вибрали багатофункціональний статистичний критерій Фішера f^* (кутове перетворення Фішера). Сутність цього критерію полягає у

визначенні того, яка частка спостережень, що цікавлять експериментатора, характеризується ефектом, а яка – ні [142, с. 157].

Перш ніж проводити методичний експеримент, нам необхідно було перевірити рівність ЕГ та КГ, взявши до уваги багатофункціональний критерій Фішера φ^* (критерій здійснює оцінку вірогідності відмінностей між відсотковими частками двох вибірок, котрі мають зареєстрований ефект, що нас цікавить). Сенс кутового перетворення Фішера полягає в перетворенні відсоткових часток у величини центрального кута, вимірювання якого здійснюється в радіанах. Більший кут φ_1 буде відповідати більшій відсотковій частці, а меншій відсотковій частці – менший кут φ_2 , але відношення тут не лінійні:

$\varphi = 2 \times \arcsin (\sqrt{P})$, де P – відсоткова частка, виражена в частках одиниці [142, с. 158–159].

Спочатку розглянемо алгоритм підрахунку критерію φ^* :

1) виділити ті ознаки, які будуть критерієм для поділу випробовуваних на тих, у кого «є ефект», і тих, у кого «немає ефекту». «є ефект» – це ті студенти, коефіцієнт навченості яких складає 0,7 і вище, відповідно, «немає ефекту» – це ті студенти, коефіцієнт навченості яких нижчий за 0,7. У цьому дослідженні за таку ознаку ми обрали результати доекспериментального та післяекспериментального зрізів;

2) перевести кількість студентів у експериментальній та контрольній групах, у яких «є ефект», у відсотки, підрахувати кількість студентів у експериментальній та контрольній групах, у яких «немає ефекту», у відсотки та занести отримані дані до відповідної таблиці;

3) визначити за таблицею величини кутів φ для кожної з порівнюваних відсоткових часток;

4) підрахувати емпіричне значення φ^* за формулою:

$$\varphi^*_{\text{емп.}} = (\varphi_1 - \varphi_2) \times \sqrt{\frac{n_1 \times n_2}{n_1 + n_2}},$$

де φ_1 – кут, що позначає більшу відсоткову частку; φ_2 – кут, що позначає меншу відсоткову частку; n_1 – кількість спостережень у першій вибірці; n_2 – кількість спостережень у другій вибірці;

5) зіставити отримані значення $\varphi^*_{емп}$ із критичним $\varphi_{кр}$:

$$\varphi^*_{кр} = \begin{cases} 1,64 & (p \leq 0,05) \\ 2,31 & (p \leq 0,01) \end{cases};$$

6) базуючись на отриманих даних, побудувати так звану «вісь значущості»;

7) сформулювати гіпотези H_0 – відсутність відмінностей та H_1 – значущість відмінностей. Отримані результати необхідно проаналізувати, прийняти одну з гіпотез і відхилити іншу.

Однак багатофункціональний критерій Фішера має певні обмеження:

1) ні одна із часток, що зіставляються, не повинна дорівнювати нулю;

2) верхньої межі в критерію φ^* немає. Під цим потрібно розуміти, що вибірки можуть бути як завгодно чисельними; нижня межа – 2 спостереження в якійсь із вибірок. Проте повинні зберігатися такі співвідношення в чисельності двох вибірок: а) якщо в одній із них всього 2 спостереження, то в іншій має бути не менше 30, тобто: $n_1 = 2, n_2 \geq 30$; якщо в одній з вибірок всього 3 спостереження, то в іншій має бути не менше 7, тобто $n_1 = 3, n_2 \geq 7$; якщо в одній з вибірок всього 4 спостереження, то в іншій має бути не менше 5, тобто $n_1 = 4, n_2 \geq 5$; якщо $n_1, n_2 \geq 5$, то можливі будь-які зіставлення.

Інших обмежень розгляданий багатофункціональний критерій не має.

Для груп, які ми збираємося порівняти, сформулюємо статистичні гіпотези:

H_0 – частка студентів, які досягли достатнього рівня коефіцієнта навченості 0,7 в одній групі, за результатами доекспериментального зрізу, не більша, ніж в іншій.

H_1 – частка студентів, які досягли достатнього рівня коефіцієнта навченості 0,7 в одній групі, за результатами доекспериментального зрізу, більша, ніж в іншій групі.

Для того, щоб виявити відмінності між ЕГ та КГ, ми накреслили таблицю емпіричних частот відповідно до ознак «є ефект»/«немає ефекту»:

Таблиця 3.4

Зіставлення результатів доекспериментального зрізу в групах

Індекс групи	«Є ефект»			«Немає ефекту»			Загальна кількість осіб
	кількість осіб	% частка	φ^*	кількість осіб	% частка	φ^*	
ЕГ	3	12 %	0,707	22	88%	2,434	25
КГ	2	8,3%	0,584	22	91,7%	2,557	24

Згідно з даними таблиці 12 додатка 1 Сидоренко О., $\varphi_1 = 0,707$, $\varphi_2 = 0,584$ [142, с. 330–332].

Відповідно до формули $\varphi^*_{\text{емп.}} = (\varphi_1 - \varphi_2) \times \sqrt{\frac{n_1 \times n_2}{n_1 + n_2}}$ вирахуємо $\varphi^*_{\text{емп.}}$, де φ_1

– кут, що позначає більшу відсоткову частку; φ_2 – кут, що позначає меншу відсоткову частку; n_1 – кількість спостережень у першій вибірці; n_2 – кількість спостережень у другій вибірці.

$$\text{Маємо: } \varphi^*_{\text{емп.}} = (0,707 - 0,584) \times \sqrt{\frac{25 \times 24}{25 + 24}} = 0,123 \times \sqrt{\frac{600}{49}} = 0,123 \times \sqrt{12,2} =$$

$$0,123 \times 3,49 = 0,43.$$

Порівняємо отримане $\varphi^*_{\text{емп.}} 0,43$ з $\varphi^*_{\text{кр}}$:

$$\varphi^*_{кр.} = \begin{cases} 1,64 & (p \leq 0,05) \\ 2,31 & (p \leq 0,01) \end{cases};$$

$$\varphi^*_{емп.} = 0,43, \varphi^*_{емп.} < \varphi^*_{кр.}$$

Одержане нами емпіричне значення ($\varphi^*_{емп.} = 0,43$) знаходиться у зоні незначущості (див. вісь значущості на рис 3.1). Цей факт свідчить про те, що ми відкидаємо гіпотезу H_1 і приймаємо гіпотезу H_0 : частка студентів, які досягли достатнього рівня коефіцієнта навченості 0,7 в одній групі, за результатами доекспериментального зрізу не більша, ніж в іншій групі. Можемо зробити висновок, що експериментальна та контрольна групи рівні.

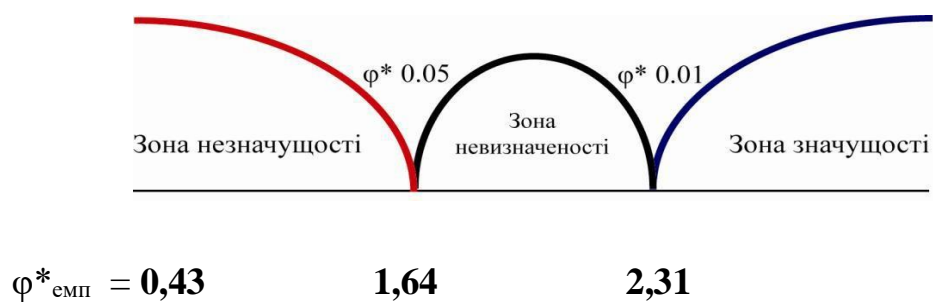

Рис. 3.1. Вісь значущості

Наведемо показники доекспериментального та післяекспериментального зрізів у ЕГ та КГ:

Таблиця 3.5

Середні показники доекспериментального та післяекспериментального зрізів

Індекс групи	зріз	Середній бал	Середній коефіцієнт навченості	Приріст коефіцієнта навченості
ЕГ	до	9,53	0,47	0,31
	після	15,66	0,78	
КГ	до	8,3	0,42	0,17
	після	11,73	0,59	
Максимальні показники		20	1	

Як бачимо з даних у таблиці, доекспериментальний зріз у ЕГ та КГ показав низький коефіцієнт навченості. Завдяки експериментальному навчанню, показники післяекспериментального зрізу підвищилися, і ми можемо стверджувати, що учасники ЕГ досягли мінімально задовільного коефіцієнта навченості. До того ж приріст коефіцієнта навченості в ЕГ виявився вищим, ніж у КГ, учасники якої не досягли мінімально задовільного коефіцієнта навченості.

Наводимо таблицю з результатами рівня сформованості англomовної ПО компетентності в читанні МБ відповідно до післяекспериментального зрізу.

Таблиця 3.6

**Середні показники рівня сформованості англomовної
ПО компетентності в читанні по групах
(післяекспериментальний зріз)**

Індекс групи	Види завдань					Загальний бал	
	загальне розуміння тексту	точність і глибина розуміння тексту	контекстуальна лексична здогадка	сполучуваність тексту	інтерпретація тексту	середній бал у групах	середній коефіцієнт навченості
ЕГ	2,82	3,16	3,54	3,36	2,66	15,66	0,78
КГ	2,63	3,03	3,08	1,92	1,26	11,73	0,59
Максимальні показники	3	4	4	4	5	20	1

Одержані нами результати післяекспериментального зрізу перевіряємо за допомогою багатofункціонального критерію Фішера. Опишемо порядок виконання своїх дій:

1) для початку в'яснимо відсоткові частки студентів, у яких «є ефект», і тих, у кого «немає ефекту»;

2) далі сформулюємо статистичні гіпотези: H_0 (нульову) і H_1 (експериментальну);

3) за таблицею О. Сидоренко встановимо величини кутів Фішера φ^* для кожної з відсоткових часток;

4) занесемо отримані дані в таблицю;

5) обчислимо емпіричне значення кута Фішера $\varphi^*_{\text{емп}}$ за формулою

$$\varphi^*_{\text{емп.}} = (\varphi_1 - \varphi_2) \times \sqrt{\frac{n_1 \times n_2}{n_1 + n_2}};$$

6) зіставимо отримане емпіричне значення кута $\varphi^*_{\text{емп.}}$ із критичним $\varphi^*_{\text{кр.}}$;

7) нарисуємо «вісь значущості» та підтвердимо достовірність однієї з гіпотез (нульової або експериментальної).

Для початку перевіримо ефективність розробленої методики. Для цього нам потрібно порівняти результати двох зрізів (доекспериментального та післяекспериментального) у кожній з груп (ЕГ та КГ). Нам також необхідно сформулювати статистичні гіпотези – нульову (H_0), тобто ту, котру потрібно спростувати, та експериментальну – H_1 , котру ми маємо довести.

Ці дві гіпотези формулюємо так:

H_0 – частка студентів, які досягли достатнього рівня коефіцієнта навченості 0,7 у ЕГ за результатами післяекспериментального зрізу, не більша, ніж за результатами доекспериментального зрізу.

H_1 – частка студентів, які досягли достатнього рівня коефіцієнта навченості 0,7 у ЕГ за результатами післяекспериментального зрізу, більша, ніж за результатами доекспериментального зрізу.

Таблиця 3.7

**Зіставлення результатів доекспериментального та
післяекспериментального зрізів в ЕГ**

ЕГ	«Є ефект»			«Немає ефекту»			Загальна кількість осіб
	кількість осіб	% частка	φ^*	кількість осіб	% частка	φ^*	
Доексп.	3	12 %	0,707	22	88%	2,434	25
Післяексп.	20	80%	2,214	5	20%	0,927	25

Згідно з даними таблиці О. Сидоренко, $\varphi_1 = 2,214$, $\varphi_2 = 0,707$.

За формулою $\varphi^*_{\text{емп.}} = (\varphi_1 - \varphi_2) \times \sqrt{\frac{n_1 \times n_2}{n_1 + n_2}}$ вирахуємо $\varphi^*_{\text{емп.}}$. Де φ_1 – кут, що

позначає більшу відсоткову частку; φ_2 – кут, що позначає меншу відсоткову частку; n_1 – кількість спостережень у першій вибірці; n_2 – кількість спостережень у другій вибірці.

$$\begin{aligned} \text{Отримуємо: } \varphi^*_{\text{емп.}} &= (2,214 - 0,707) \times \sqrt{\frac{25 \times 25}{25 + 25}} = 1,507 \times \sqrt{\frac{625}{50}} = \\ &= 1,507 \times \sqrt{12,5} = 1,507 \times 3,54 = 5,33. \end{aligned}$$

Порівнюємо $\varphi^*_{\text{емп.}}$ 5,33 з $\varphi^*_{\text{кр.}}$:

$$\varphi^*_{\text{кр.}} = \begin{cases} 1,64 (p \leq 0,05) \\ 2,31 (p \leq 0,01) \end{cases};$$

$5,33 > 2,31$, отже, $\varphi^*_{\text{емп.}} > \varphi^*_{\text{кр.}}$.

Отримане $\varphi^*_{\text{емп.}}$ 5,33 знаходиться у «зоні значущості» (див. вісь значущості на рис. 3.2), а це є доказом того, що гіпотеза H_0 відхиляється і приймається гіпотеза H_1 . Підсумовуємо, що частка студентів, які досягли достатнього рівня коефіцієнта навченості 0,7 в ЕГ за результатами післяекспериментального зрізу більша, ніж за результатами

доекспериментального зрізу. Це підтверджує ефективність розробленої нами методики.

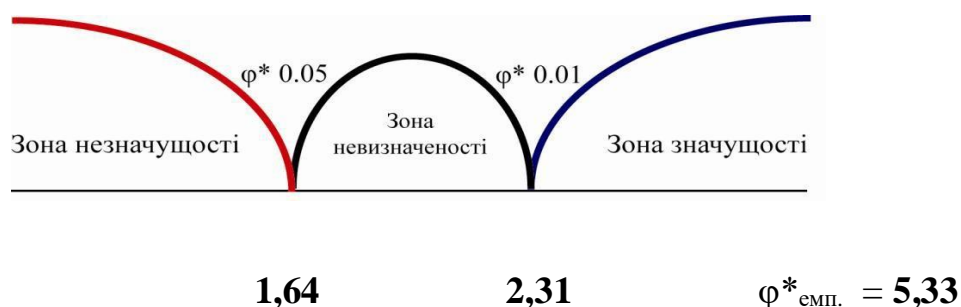

Рис. 3.2. Вісь значущості

Далі формулюємо гіпотези щодо КГ:

H_0 – частка студентів, які досягли достатнього рівня коефіцієнта навченості 0,7 у КГ за результатами післяекспериментального зрізу, не більша, ніж за результатами доекспериментального зрізу.

H_1 – частка студентів, які досягли достатнього рівня коефіцієнта навченості 0,7 у КГ за результатами післяекспериментального зрізу, більша, ніж за результатами доекспериментального зрізу.

Таблиця 3.8

**Зіставлення результатів доекспериментального та
післяекспериментального зрізів у КГ**

КГ	«Є ефект»			«Немає ефекту»			Загальна кількість осіб
	кількість осіб	% частка	φ^*	кількість осіб	% частка	φ^*	
Доексп.	2	8,3 %	0,584	22	91,7 %	2,557	24
Післяексп.	4	16,7 %	0,842	20	83,3 %	2,300	24

Згідно з таблицею О. Сидоренко, $\varphi_1 = 0,842$; $\varphi_2 = 0,584$.

За формулою $\varphi^*_{\text{емп.}} = (\varphi_1 - \varphi_2) \times \sqrt{\frac{n_1 \times n_2}{n_1 + n_2}}$ виражуємо $\varphi^*_{\text{емп.}}$, де φ_1 – кут, що

позначає більшу відсоткову частку; φ_2 – кут, що позначає меншу відсоткову частку; n_1 – кількість спостережень у першій вибірці; n_2 – кількість спостережень у другій вибірці .

$$\text{Отримуємо: } \varphi^*_{\text{емп.}} = (0,842 - 0,584) \times \sqrt{\frac{24 \times 24}{24 + 24}} = 0,258 \times \sqrt{\frac{576}{48}} = 0,258 \times$$

$$\sqrt{12} = 0,258 \times 3,46 = 0,89.$$

Порівнюємо $\varphi^*_{\text{емп.}} 0,89$ з $\varphi^*_{\text{кр.}}$:

$$\varphi^*_{\text{кр.}} = \begin{cases} 1,64 (p \leq 0,05) \\ 2,31 (p \leq 0,01) \end{cases};$$

$0,89 < 1,64$, отже, $\varphi^*_{\text{емп.}} < \varphi^*_{\text{кр.}}$.

Емпіричне значення $\varphi^*_{\text{емп.}} 0,89$ знаходиться в «зоні незначущості» (див. вісь значущості на рис. 3.3). Отже, ми відхиляємо гіпотезу H_1 і приймаємо гіпотезу H_0 . Це дає підстави стверджувати, що частка студентів, які досягли достатнього рівня коефіцієнта навченості 0,7 у КГ за результатами післяекспериментального зрізу, не вища, ніж за результатами доекспериментального. Робимо висновок, що традиційна методика викладання ІМ (англійської) не ефективна.

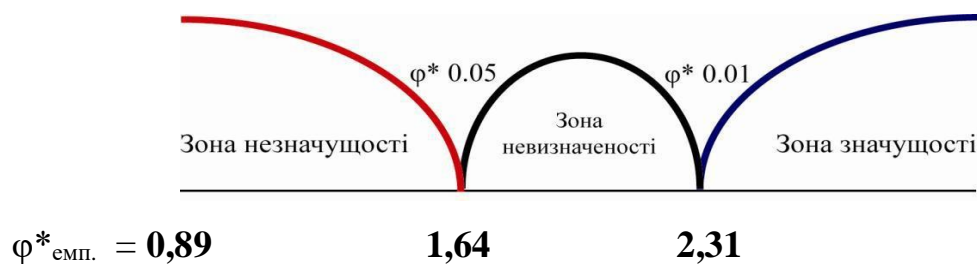

Рис. 3.3. Вісь значущості

Отримані дані дозволяють стверджувати те, що використання англомовних автентичних текстів релігійно-богословського змісту суттєво підвищують рівень сформованості англомовної ПО компетентності в читанні МБ.

Після закінчення експериментального навчання ми провели анонімне опитування серед учасників. За його результатами, 66,7% дуже задоволені результатами навчання, 33,3% задоволені; 91,7% вважають, що підвищили власний рівень ПО компетентності в читанні; 91,7 % думають, що запропоновані нами вправи сприяли підвищенню рівня ПО компетентності в читанні; найбільше учасників зіштовхнулися з лексичними труднощами (58,3%); найлегшими для студентів виявилися вправи на підстановку слів у речення (58,3%), доповнення речень інформацією з тексту (41,7%) і сполучення термінів із тексту з їхніми визначеннями (50%); найважчими серед розроблених нами вправ студенти вказують підготовку та інтерпретацію тексту релігійно-богословського змісту (83,3%). Позитивним є те, що 83,3% учасників методичного експерименту виявляють бажання і далі працювати над вдосконаленням власного рівня ПО компетентності в читанні. Серед побажань МБ вказали на ще збільшення вправ із богословськими термінами та роботи з текстами (див. Додаток К).

Отже, проведена перевірка достовірності результатів сформованості англомовної ПО компетентності в читанні студентів спеціальності «Богослов'я» за допомогою методів математичної статистики довела ефективність розробленої нами методики. Розрахунками ми підтвердили те, що запропонована у дисертаційній праці методика формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ сприяє вдосконаленню рівня сформованості розглядової компетентності.

3.3. Методичні рекомендації щодо формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів

Проведене дослідження дозволяє сформулювати методичні рекомендації щодо формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ.

Розроблена методика формування англомовної ПО компетентності в читанні бере до уваги сучасні вітчизняні та закордонні тенденції викладання АМ. Характерними рисами цієї методики є:

- 1) тематично-циклічна організація навчального процесу, що означає поєднання в собі аудиторної та позааудиторної роботи МБ на етапах формування англомовної ПО компетентності в читанні;
- 2) розвиток обізнаності студентів із різноманітними аспектами фахових навчальних тем, вивчення нових ЛО теологічного спрямування та поліпшення інтерпретаційних умінь студентів, спираючись на фонові знання та досвід;
- 3) формування англомовної ПО компетентності в читанні та підготовці студентів до англомовної комунікації на основі роботи з автентичними текстами релігійно-богословського змісту;
- 4) використання системи вправ і завдань, спрямованої на формування англомовної ПО компетентності в читанні, що забезпечує вивчення та запам'ятовування нових ЛО теологічного спрямування, удосконалює інтерпретаційні вміння студентів під час роботи з автентичними текстами, розширює та збагачує студентів знаннями про релігію.

Виділяємо конкретні підходи до навчання ІМ МБ на кожному з рівнів методологічного знання: загальний підхід до вивчення проблеми, формування пізнавально-світоглядної установки дослідження на філософському рівні; системний, діяльнісний, культуроспрямований, аксіологічний, гуманістичний та емпатійний підходи на загальнонауковому рівні; особистісно орієнтований підхід, комунікативний, компетентнісний,

текстоцентричний, конструктивістський, контекстний, індивідуально-диференційований та мультидисциплінарний підходи на конкретно-науковому рівні; технологічний підхід на технологічному рівні.

Серед когнітивних стратегій безпосередньої роботи МБ із текстами виділяємо такі: «зверху-вниз» (на основі перегляду всього тексту досягається розуміння загального змісту тексту); компенсації мовних засобів (використання МБ контекстуальної та мовної здогадки, ігнорування незнайомих фраз, без яких можна отримати загальне розуміння англомовного тексту); самостійного ознайомлення з мовними засобами (МБ зможуть будувати паралелі мовних одиниць в іноземній та рідній мовах, вивчати контекст використання та вживання мовної одиниці); запам'ятовування (дозволить МБ розширювати словниковий запас теологічного спрямування, використовувати ПО лексику в професійній комунікації); пошуку опор в іншомовному читанні (полегшить іншомовне читання текстів МБ, адже допоможе їм орієнтуватися в різних за структурою текстах і полегшить пошук необхідної професійної інформації); навчально-інформаційні (допоможуть МБ при складанні плану прочитаного тексту; складанні логіко-сміслової низки ключових слів, фраз, фактів тексту; під час короткого викладу (переказу/перефразу) прочитаного тексту, анотування); самоадаптації (допомагає студентам адаптуватися до тексту); рефлексії (може бути реалізована і сформована за допомогою завдань, що апелюють до оцінювання отриманих результатів і осмислення шляхів їх досягнення); сканування (швидкий перегляд ПО тексту задля пошуку необхідної інформації). До метакогнітивних стратегій відносимо усвідомлення мети навчання студентів заначеної спеціальності, планування виконання завдання або досягнення поставлених цілей; визначення проблеми, яка заважає студентам виконати завдання, і пошук шляхів її розв'язання; самоконтроль; зміна, за необхідності, навчальних стратегій; перевірка правильності отриманого результату; самооцінка результатів; аналіз причин невдач або

недостатнього рівня виконання завдання МБ; співвіднесення нової інформації з раніше вивченою.

Вважаємо, що універсальною дидактичною одиницею ПО навчання є текст – продукт культури, в якому представлена культурознавча і країнознавча інформація, передана за допомогою лексики, яка характеризується наявністю в семантичній структурі екстралінгвістичного змісту, який безпосередньо відображає обслуговувану мовою культуру. Він слугує джерелом інформації, об'єктом читання, зразком для розвитку й удосконалення навичок і вмінь усного та письмового мовлення МБ. Під ПО текстом розуміємо комунікативну одиницю, призначену для формування конкретних навичок, умінь МБ на певному етапі навчання.

Визначено функції релігійного ПО тексту: збагачення і розширення знань МБ, тренування, розвиток усного мовлення на основі прочитаного тексту, розвиток смислового сприйняття тексту. ПО текст описано на трьох рівнях: лінгвістичному, рівнях мікроструктури та макроструктури. До властивостей ПО тексту для МБ віднесено зв'язність, цілісність, неперервність, прагматичну установку та завершеність. Виділено сім рівнів розуміння ПО тексту та прокласифіковано тексти як суцільні, несучільні, змішані і складові.

Для вдалої організації та проведення навчального процесу формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ потрібно забезпечити адекватні умови для засвоєння нових ЛО, відомостей з тексту та їхнє застосування у ситуаціях професійного характеру. Важливим завданням залишається знаходження комунікативного контакту зі студентами та створення позитивної атмосфери в навчальному середовищі. Важливо переконати студентів у важливості роботи з ПО текстами релігійно-богословського змісту не тільки під час аудиторної роботи, а й вдома для поглиблення знань та задоволення власних читацьких потреб.

Наголосимо на важливості відбору навчального матеріалу для навчання ПО читання МБ, зумовленої ефективністю формування у студентів необхідних знань, навичок і вмінь.

Відібрані матеріали для навчання ПО читання МБ мають містити приклади реальної професійної діяльності богословів, відповідати намірам комунікації, а отже, бути автентичними та ПО.

Відображення тем, притаманних сфері богословської галузі, зростання рівня фонових та ПО знань стимулюватимуть навчальну діяльність МБ, створюючи можливості для висловлення власних думок або презентації певного роду інформації.

ПО читання має на меті вивчення ЛО теологічного спрямування, наявних у ПО текстах, що використовуватимуться МБ для освітніх або професійних цілей. Однак ПО тексти не повинні бути перенасиченими новими ЛО, бо це ускладнюватиме їх сприймання та розуміння.

Вивченню ЛО теологічного спрямування варто приділяти особливу увагу, оскільки незнання фахової лексики спричинить труднощі під час подальшого іншомовного спілкування. Для лексики ПО текстів характерне вживання нейтральної та церковно-релігійної лексики, абстрактних іменників та архаїчно забарвленої лексики. Граматичні ознаки ПО текстів включають прикметники у найвищому ступені порівняння, інфінітиви, модальні дієслова, пасивний стан, дієприкметники, герундій, наявність різних часових форм, наказовий спосіб, умовні речення. ПО тексти характеризуються наявністю таких стилістичних засобів, як епітети, гіперболи, перефраз, метафори, менонімії, евфемізми, порівняння, антитеза, фразеологічні одиниці.

При виборі автентичних ПО текстів рекомендуємо користуватися такими критеріями: автентичність (тексти призначені для читання носіями мови); інформативність (навчальний матеріал повинен викликати природний інтерес у читачів); критерій мотиваційної цінності (відібрані теми мають бути значущими для студентів і входити в коло їх професійних інтересів);

змістова цінність/цікавість текстів для читання (привабливість текстів для МБ); різноманітність (передбачає жанрове різноманіття навчального матеріалу); доступність та посиленість (зрозумілий виклад, відносно короткі і прості речення, вживання переважно відомого лексичного та граматичного матеріалу, незначна кількість невідомих ЛО, які не перешкоджають загальному розумінню або про значення яких можна здогадатися за контекстом); тематичність (відбір текстів у межах тем, окреслених програмою); відповідність інтересам студентів (орієнтація на теми, що безпосередньо входять до кола інтересів МБ); міжпредметна координація (добір таких текстів, які б містили термінологію, засвоєну студентами на заняттях із профільних дисциплін). За кількісним критерієм пропонуємо уникати надто великих за обсягом текстів. Рекомендуємо одну-півтори сторінки друкованого тексту.

Формування англомовної ПО компетентності рекомендуємо здійснювати у три етапи: дотекстовий, текстовий і післятекстовий.

Метою дотекстового етапу є мотивація студентів, створення у них потреби до ведення дискусії. Основними завданнями цього етапу є створення певного рівня мотивації, активізація фонових знань та досвіду МБ, підготовка студентів до адекватного сприйняття складних у мовленнєвому та мовному відношенні і важливих для змісту окремих моментів тексту. На дотекстовому етапі важливо викликати інтерес студентів до прочитання ПО тексту.

На текстовому етапі головна мета студентів – зрозуміти текст, не користуючись словником або іншими інформаційними джерелами, визначити характер тексту, сфокусувати свою увагу на його змісті та розвивати різноманітні вміння читання як виду мовленнєвої діяльності. Завданнями текстового етапу є продовження формування відповідних мовленнєвих навичок і мовних вмінь, контроль ступеня їх сформованості, а також розвиток навичок інтерпретації тексту.

Мета післятекстового етапу – використання ПО тексту як опори для розвитку вмінь усного та письмового мовлення, розвиток вмінь систематизувати та узагальнювати інформацію, отриману з тексту, інтерпретація тексту, виявлення асоціацій, які він породжує, використання інформації з тексту в дискусіях, проєктній діяльності тощо.

Щодо розроблених нами вправ і завдань, то всі вони є ПО. Зупинимося на розгляді рекомендованої системи із відповідними підсистемами та групами вправ і завдань детальніше.

Підсистема 1 включає вправи на формування англомовної ПО компетентності в читанні на дотекстовому етапі (група 1.1 – вправи для ознайомлення з інформацією, яка подаватиметься в тексті; група 1.2 – вправи для ознайомлення з новими ЛО; для розвитку фонетичних навичок).

До цієї підсистеми відносимо спеціальні групи вправ, які створюватимуть певну спрямованість думки, так би мовити, введення МБ до контексту обраної теми. Тут рекомендуємо вступну інформацію викладача, що знайомить студентів із темою тексту, який вони будуть читати, пояснення заголовка, обговорення спеціально підібраної відповідно до теми тексту цитати та обговорення супровідних питань щодо теми, порушеної в тексті. Радимо знайомити студентів із новими ЛО, щоб полегшити подальше сприймання та розуміння тексту, а також фонетичні вправи на тренування вимови нових ЛО.

Підсистема 2 містить вправи на формування англомовної ПО компетентності в читанні на текстовому етапі (група 2.1 – вправи для розвитку вмінь ознайомлювального/переглядового/вивчаючого читання; група 2.2 – вправи для розвитку лексичних навичок; група 2.3 – вправи для розвитку граматичних навичок)

Вправи текстового етапу рекомендуємо створювати на базі лексичного матеріалу ПО тексту. Тут пропонуємо вправи пошуку відповідей до запитань за змістом тексту, вправи пошуку англійських еквівалентів до українських слів, вправи на відтворення нових ЛО у контексті, вправи на пояснення ЛО,

з'єднання термінологічних одиниць з тексту з їхніми значеннями, підстановку термінів у речення на місце пропусків, доповнення речень інформацією з тексту, побудову синонімічних рядів, вправи на виправлення помилок у реченнях відповідно до інформації по тексту, а також вправи на тренування найпоширеніших граматичних явищ, наявних у ПО текстах.

Підсистема 3 складається із завдань на формування англомовної ПО компетентності в читанні на післятекстовому етапі (група 3.1 – завдання для удосконалення умінь інтерпретації ПО текстів; група 3.2 – завдання для розвитку вмінь критичного аналізу прочитаної інформації).

Завдання цієї підсистеми – формування навичок усного мовлення. Рекомендуємо МБ комунікативні завдання для обговорення можливості існування в реальному житті ситуацій, схожих до тієї, про яку вони прочитали в тексті, висловлення власної точки зору, складання плану тексту, створення презентацій за заданою темою, складання діалогів, переказ тексту від імені головних персонажів, проповідей.

Відповідно до запропонованої моделі формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ, пропонуємо розподілити години аудиторної та самостійної роботи рівномірно. У межах одного змістового модуля впроваджуємо описані в підрозділі 2.2 етапи навчання ПО читання МБ (дотекстовий, текстовий і післятекстовий), що реалізуються у відповідних підсистемах вправ і завдань. У межах кожного наступного модуля реалізується такий самий цикл, але в іншій темі.

Навчаючи ПО читання МБ, рекомендуємо дотримуватися таких принципів навчання: послідовності і системності, професійної спрямованості навчання, комунікативності, доступності, свідомості та активності, міцності засвоєння знань, індивідуального підходу, емоційності навчання, безперервності навчання.

Наступні рекомендації стосуватимуться контролю.

Рекомендуємо проводити поточний контроль успішності студентів (фронтальний та індивідуальний) з боку викладача, а також самоконтроль та

взаємоконтроль. Після закінчення кожної теми доцільно проводити підсумковий контроль для перевірки засвоєння студентами нової лексики теологічного спрямування та володіння інформацією з ПО текстів релігійно-богословського змісту.

Представлена у дисертаційному дослідженні методика сприяє формуванню англомовної ПО компетентності у читанні МБ, заохочує студентів до оперування інформацією ПО характеру, розвиває у студентів уміння інтерпретації тексту, забезпечує активну мовленнєву діяльність на заняттях з ІМ, а також дає можливість МБ стати учасниками кроскультурного середовища.

Отже, з урахуванням результатів проведеного дослідження, ми навели методичні рекомендації для викладачів АМ щодо формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ.

Висновки до розділу 3

Розроблена у розділі 3 методика, включно із системою вправ і завдань для формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ, а також описана модель формування ПО компетентності в читанні МБ зумовили необхідність експериментальної перевірки їх ефективності, яка передбачала проведення вертикально-горизонтального експерименту. Вертикальний характер експерименту дав можливість перевірити загальну ефективність розробленої методики. Горизонтальний характер експерименту уможливив перевірку двох варіантів розробленої методики формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ. Експеримент проводився протягом весняного семестру 2021 року серед 49 студентів 2-го курсу, спеціальності 041 Богослов'я (23 студенти Волинської православної богословської академії (м. Луцьк), 10 студентів Івано-Франківської академії Івана Золотоустого (м. Івано-Франківськ) та 16 студентів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (м. Чернівці)).

Неварійовані величини – склад студентів у ЕГ (25 студентів) та КГ (24 студенти); завдання доекспериментального та післяекспериментального зрізів; навчальний матеріал (відібрані нами автентичні тексти релігійно-богословського змісту); тривалість експериментального навчання; розроблені критерії оцінювання.

До варійованих величин ми віднесли методику формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ, яка передбачала відповідні підходи та принципи навчання; відбір навчальних матеріалів згідно з визначеними критеріями; реалізацію розробленої системи вправ, що співвідноситься з етапами навчання.

Розроблено методику навчання англomовного ПО читання МБ. Згідно з варіантом методики, що використовувалася в КГ, ПО текст презентувався традиційно – за допомогою читання та перекладу рідною мовою. Варіант методики, що використовувався в ЕГ, передбачав три етапи формування англomовної ПО компетентності в читанні: дотекстовий, текстовий і післятекстовий.

Визначено критерії рівня сформованості англomовної ПО компетентності в читанні МБ, а саме: загальне розуміння змісту змісту автентичного релігійного тексту; детальне розуміння змісту автентичного релігійного тексту; контекстуальна лексична здогадка; виділення ключових деталей ПО тексту; інтерпретація автентичного релігійного тексту.

Для того, щоб переконатися у достовірності результатів експериментального навчання, нами використано критерій ϕ^* – кутового перетворення Фішера.

За результатами експерименту доведено, що дієвим є варіант методики з трьома етапами формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ.

Результати проведеного експериментального дослідження дали нам можливість сформулювати методичні рекомендації щодо навчання англomовної ПО компетентності в читанні МБ.

Основні положення розділу викладено в публікації автора [245].

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні теоретично обґрунтовано, практично розроблено й експериментально перевірено методику формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ.

1. Аналіз релевантних до нашої наукової розвідки праць дав можливість визначити поняття методології (під цим терміном ми розуміємо вчення про науковий метод пізнання, а також про сукупність методів, що використовуються в певній науці; спосіб вивчення явищ, певний підхід до досліджуваних явищ, охарактеризований шлях наукового пізнання та відкриття істини) та поняття підходу до навчання (прийнята науковим і педагогічним колом певна сукупність ідей, яка забезпечує навчання на практиці за допомогою певних методів навчання). Проаналізувавши чотири рівні методологічного апарату (філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий та технологічний), ми виділили конкретні підходи до навчання на кожному них (загальний підхід до вивчення проблеми, формування пізнавально-світоглядної установки дослідження на філософському рівні; системний, діяльнісний, культуроспрямований, аксіологічний, гуманістичний та емпатійний підходи на загальнонауковому рівні; особистісно орієнтований підхід, комунікативний, компетентнісний, текстоцентричний, конструктивістський, контекстний, індивідуально-диференційований і мультидисциплінарний підходи на конкретно-науковому рівні; та технологічний підхід на технологічному рівні). Ключовими поняттями у контексті нашої роботи стали такі: читання – складний пізнавальний процес розшифровки символів для побудови або виведення сенсу та ПО читання – як читання будь-яких іншомовних текстів за фахом, що передбачає оперативну орієнтацію на пошук, відбір, розуміння й обробку отриманої інформації з метою її подальшого застосування в майбутній діяльності.

2. До психологічних передумов формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ відносимо психічні процеси – мислення, пам'ять, увагу, сприйняття, емоції та мотивацію як сукупність процесів. Особливу увагу зосереджено на професійному мисленню МБ. Визначено поняття інтерпретації ПО тексту – тлумачення тексту, спрямоване на розуміння його змісту. Інтерпретація тексту нерозривно пов'язана з умінням МБ правильно виголошувати проповідь – форму передачі релігійних поглядів, уявлень і почуттів, що виконується у вигляді усного звернення служителя культу до слухачів.

Акцентовано увагу на тому, що універсальною дидактичною одиницею ПО навчання є текст, що являє собою продукт культури, в якому представлена культурознавча і країнознавча інформація, передана за допомогою лексики, яка характеризується наявністю в семантичній структурі екстралінгвістичного змісту, безпосередньо відображаючого обслуговувану мовою культуру. ПО текст визначено як комунікативну одиницю, призначену для формування конкретних умінь, навичок МБ на певному етапі навчання. Проаналізовано функції ПО тексту, його рівні, властивості, здійснено класифікацію.

Доведено, що ПО тексти для навчання читання МБ містять різноманітні стилістичні засоби – епітети, гіперболи, перефрази, метафори, метонімію, евфемізми, порівняння, антитези, фразеологічні одиниці. Для лексики ПО текстів характерне вживання нейтральної та церковно-релігійної лексики, абстрактних іменників та архаїчно забарвленої лексики. Граматичні ознаки ПО текстів включають прикметники у найвищому ступені порівняння, інфінітиви, модальні дієслова, пасивний стан, дієприкметники, герундій, різних часові форми дієслів, наказовий і умовний способи.

3. Одиницею відбору ПО навчальних матеріалів для формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ є текст. Відбір навчального матеріалу відбувався з урахуванням психологічних особливостей студентів,

мети навчання, вимог чинних нормативних документів та особливостей навчального процесу.

Нами виділено якісні та кількісний критерії відбору навчального матеріалу для формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ. До якісних критеріїв відносимо такі: автентичність, інформативність, критерій мотиваційної цінності, змістова цінність/цікавість текстів для читання, різноманітність, доступність і посильність, тематичність, відповідність інтересам студентів, міжпредметна координація; кількісним критерієм є обсяг тексту.

Методика формування англомовної ПО компетентності в читанні передбачає три етапи навчання – дотекстовий, текстовий та післятекстовий. Система розроблених вправ та завдань для формування англомовної ПО компетентності в читанні корелює з вищезазначеними етапами та вміщує підсистеми вправ і завдань із відповідними групами вправ та завдань, а саме: підсистема 1 – вправи на формування англомовної ПО компетентності в читанні на дотекстовому етапі (група 1.1 – вправи для ознайомлення з інформацією, яка подаватиметься в тексті; група 1.2 – вправи для ознайомлення з новими ЛО; для розвитку фонетичних навичок); підсистема 2 – вправи на формування англомовної ПО компетентності в читанні на текстовому етапі (група 2.1 – вправи для розвитку вмінь ознайомлювального/переглядового/вивчаючого читання; група 2.2 – вправи для розвитку лексичних навичок; група 2.3 – вправи для розвитку граматичних навичок); підсистема 3 – завдання на формування англомовної ПО компетентності в читанні на післятекстовому етапі (група 3.1 – завдання для вдосконалення умінь інтерпретації ПО текстів; група 3.2 – завдання для розвитку вмінь критичного аналізу прочитаної інформації).

Представлена модель формування англомовної ПО компетентності в читанні МБ у межах дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямування)» має циклічно-тематичний характер. Суб'єктами навчання є студенти спеціальності 041 Богослов'я. Модель навчання передбачає

виконання вправ і завдань на кожному із навчальних занять та здійснення різних видів контролю – фронтального, індивідуального, само- та взаємоконтролю, поточного, підсумкового.

4. Результати ефективності запропонованої методики формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ перевірялися за допомогою критерію кутового перетворення Фішера ϕ^* . Вихідні дані експерименту довели, що розроблена методика з трьома етапами формування англomовної ПО компетентності в читанні МБ справді ефективна. За результатами педагогічного експерименту укладені методичні рекомендації для викладачів щодо навчання англomовної ПО компетентності в читанні МБ.

Перспективою подальших наукових розвідок стане формування у МБ мовленнєвих компетентностей (аудіювання та письма).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аль-Гханімі К. Дж. Р. Навчання майбутніх філологів читання англomовних академічних текстів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 20 с.
2. *Академічний тлумачний словник української мови*. URL : <<http://sum.in.ua/s/kryterij>>. (дата звернення: 16.01.2021).
3. Акімова Н., Акімова А. Розуміння тексту як специфічний вид розуміння. *Psycholinguistics*. 2018. № 24 (1). С. 27–46.
4. Александрова О. Ф. Модель формування гуманістичних цінностей у фаховій підготовці майбутнього вчителя. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. №2 (13). С. 139–145.
5. Англійська мова для студентів спеціальності «Богослов'я» = English for Theology Students / упорядники : Ж. В. Никіфорчук, Б. І. Лабінська. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2021. 272 с.
6. *Архиєрейська божественна літургія, упор.:* Едмонтонська єпархіальна літургічна комісія. 2012. Канада. 140 с.
7. Баб'юк О. В. Формування професійно орієнтованої англomовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Тернопіль, 2019. 20 с.
8. Баб'юк О. В. Формування професійно орієнтованої англomовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2019. 274 с.
9. Байдак Л. І. До проблеми індивідуально-диференційованого підходу до навчання іноземній мові у нелінгвістичному виші. *Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (17–20 квітня)*. Суми, 2018. С. 262.

10. Балл Г. До визначення засад раціогуманістичного підходу в методології психологічної науки. *Психологія і суспільство*. 2000. № 2. С. 74–90.
11. Балл Г. До обґрунтування раціогуманістичного підходу у психології. *Психологія і суспільство*. 2004. № 4 (18). С. 60-74.
12. Барабанова Г. В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання у немовному ВНЗ. Київ: Фірма “ІНКОС”, 2005. 315 с.
13. Бартош І. А. Методика навчання майбутніх соціальних працівників професійно орієнтованого усного спілкування німецькою мовою. : дис. ... д-ра філософії у галузі педагогіки : 011 – освітні, педагогічні науки : галузь знань 01 – освіта/ педагогіка / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2021. 342 с.
14. Безвін Ю. Г. Система вправ для формування соціокультурної компетентності у майбутніх викладачів англійської мови засобами інформаційно-дослідницького проекту. *Іноземні мови*. 2016. № 3. С. 36–41.
15. Бензюк О. О. Відкрита інтерпретація в логіці творчого процесу: культурологічний аналіз : дис. ... канд. культурології : 26.00.01 / Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2017. 194 с.
16. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. *Педагогіка і психологія*. 2009. №2. С. 26–31.
17. Березовська О. В., Никитенко О. В. Контроль, перевірка і оцінка знань студентів. *Міжнародні Чепанівські психолого-педагогічні читання*. 2014. № 12. С.19–24.
18. Березовська О. В., Тригуб І. П. Контроль якості знань студентів на заняттях з іноземної мови. 2012. URL : http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/12460/1/Control_3.pdf. (дата звернення: 19.07.2021).
19. Бирюк О. В. Методика формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів у навчанні читання англомовних публіцистичних текстів

: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02, Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2006. 206 с.

20. Бірецька Л. С. Критерії відбору навчального матеріалу для формування англomовної лексичної компетентності майбутніх лікарів у процесі професійно орієнтованого читання. *Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ Серія Філологія. Педагогіка. Психологія*. 2013. № 27. С. 232–238.

21. Божок Н. О., Власенко Л. В. Етапи формування мовленнєвої компетенції у читанні. *Стан і шляхи підвищення якості вищої освіти в Україні: зміст, новітні технології, моніторинг : збірник матеріалів «Нові технології навчання» НУХТ Всеукраїнської науково-методичної конференції*. Київ, 2009. С. 146–147.

22. Бойчук В. М., Бойчук О. Ю. Мультидисциплінарний підхід до викладання гуманітарних дисциплін у закладах освіти. *Молодий вчений*. 2020. № 3.1. С. 6–9.

23. Бондар С. І. Психологічні особливості читання тексту іноземною мовою студентами з різним когнітивним стилем : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Націон. пед. у-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2003. 25 с.

24. Борецька Г. Е. Методика формування іншомовної компетенції у читанні. *Іноземні мови*. 2012. № 3. С. 18–27.

25. Бориско Н. Ф. Концепция учебно-методического комплекса для практической языковой подготовки учителей немецкого языка (на материале интенсивного обучения): монография. Киев: Изд. центр КГЛУ, 1999. 268 с.

26. Британ Ю. В. Формування професійно орієнтованої читацької компетенції у майбутніх викладачів англійської мови засобами інтернет-ресурсів : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2014. 206 с.

27. Вдовіна Т. О. Методика навчання майбутніх учителів іноземної мови читання англійських художніх текстів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2003. 21 с.

28. Верховна Рада України. Закон України «Про вищу освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. (дата звернення: 13.10.2020).

29. Верховна Рада України. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 16.10.2020).

30. Вишневський О. І. Методика навчання іноземних мов. Київ : Знання, 2011. 206 с.

31. Виспінська Н. М. Формування у майбутніх фахівців музичного мистецтва професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні : дис. ... д-ра філософії у галузі педагогіки : 011 – освітні, педагогічні науки : галузь знань 01 – освіта/ педагогіка / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2020. 304 с.

32. Вікович Р. І. Методика навчання студентів мовних спеціальностей аудіювання англомовних теленовін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2012. 344 с.

33. Волинська Православна Богословська Академія. Освітньо-професійна програма «Богослов'я». URL : <http://vpba.edu.ua/sites/default/files/inline-files/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8.pdf> (дата звернення: 24.03.2021).

34. Волобуєва О. Ф. Психологічні засади розвитку професійних іншомовних здібностей майбутнього військового професіонала : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2010. 572 с.

35. Волобуєва О. Ф. Психологічні особливості сприйняття та розуміння текстів іноземною мовою. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2015. № 1. С. 14–17.

36. Ганніченко Т. А., Тішечкіна К. В. Теоретичні підходи до навчання іноземних мов. *Збірник матеріалів Причорноморської конференції професорсько-викладацького складу*. Миколаїв : МНАУ, 2020. С. 8–13.

37. Гера Т. Обґрунтування діагностики антидепресивності на духовному рівні. *Науковий збірник «Гуманізація навчально-виховного процесу»*. 2007. № 35. С. 229–239.

38. Голуб І. І. Критерії відбору навчального матеріалу в професійно орієнтованому навчанні англійської мови. *Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка»*. 2010. № 15. С. 286–295.

39. Гомілетика. Конспект для 3-го класу / упорядник прот. Іоан Швець, кандидат богословських наук. Київ : Київська Духовна Семінарія, 2002.

40. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 374 с.

41. Горбатюк О. В. Особистісно орієнтований підхід до навчання в ВНЗ у сучасних умовах. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна*. 2014. № 20. С. 252–253.

42. Гордєєва А. Й. Вплив вікових особливостей старшокласників на навчання обговорення актуальних для них проблем на уроках англійської мови. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія*. 2005. № 9. С. 82–89.

43. Горпініч Т. І. Методика формування професійної англомовної компетентності у читанні у майбутніх фармацевтів з урахуванням

індивідуально-когнітивних стилів навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Тернопіль, 2014. 300 с.

44. Гупка-Макогін Н. І. Навчання майбутніх фахівців з міжнародної економіки професійно орієнтованого англomовного аудіювання у процесі самостійної роботи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2016. 209 с.

45. Гурвич П. Б. Теория и практика эксперимента в методике преподавания иностранных языков. Владимир : Изд-во Владимирского пед. ин-та, 1980. 103 с.

46. Давиденко О. В., Пономаренко О. В. Розвиток компетентності в читанні у студентів першого курсу на матеріалах англomовних інтернет-новин. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2017. № 12 (20). С. 4–7.

47. Добровольська Н. Л. Формування в майбутніх фахівців з інформаційних технологій англomовної компетентності в читанні та говорінні : дис. ... д-ра філософії у галузі педагогіки : 011 – освітні, педагогічні науки : галузь знань 01 – освіта/ педагогіка / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2021. 290 с.

48. Дегтярьова Ю. В. Методика навчання студентів вищих немовних навчальних закладів читання англійською мовою для ділового спілкування : автореф. дис... канд. пед. наук. Київ. Київ. нац. лінгв. ун-т, 2006. 22 с.

49. Дроздова І. П. Стратегії оволодіння мовою як запорука успішного навчання професійного мовлення. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2009. № 1. С. 186–193.

50. Емоції: види та значення, прояви, механізм виникнення. URL : <https://osvita.ua/vnz/reports/biolog/26132/> (дата звернення: 17.08.2022).

51. Єрмакова З. І. Емпатійна складова комунікативної компетентності. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 2 (13). С. 155–159.

52. Загальна характеристика уваги. URL : <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/28915/> (дата звернення: 18.05.2021)
53. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / пер. з англ. О. М. Шерстюк ; наук. ред. укр. вид-ня С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
54. Заблоцька О. С. Компетентнісний підхід як освітня інновація: порівняльний аналіз. *Вісник Житомирського державного університету*. 2008. № 40. С. 63–68.
55. Зелінська О. Ю. Українська барокова проповідь: мовний світ і культурні витоки : монографія. Київ, 2013. 421 с.
56. Зязюн І. Цілісний методологічний підхід у педагогічному науковому дослідженні. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції*. Хмельницький, 2011. С. 7–13.
57. Іваненко К. М., Осадча Н. В. Удосконалення професійно-орієнтованої підготовки учнів профільної школи. *Завуч*. 2016. № 17. С. 15–18.
58. Івашкевич Е. Е, Гудима О. В. Psychological Content of the Mechanisms of Perception a Foreign Language by a Personality. *Проблеми сучасної психології*. 2013. № 46. 157 с.
59. Іващенко К. Визначення сутності поняття «педагогічна система». *Збірник праць Інституту проблем виховання НАПН України*. Київ, 2011. URL : <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/handle/6789/3628> (дата звернення: 23.11.2020).
60. Ієромонах Юстин Бойко розповів семінаристам, яким повинен бути сучасний священик. URL : http://news.ugcc.ua/news/%D0%86ieromonah_yustin_boyko_rozpov%D1%96v_s_em%D1%96naristam_yakim_povinen_buti_suchasniy_svyashchenik_70867.html (дата звернення: 22.09.2020).
61. Карабан В. І. Переклад наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні

проблеми. Вінниця, Нова книга, 2002. 564 с.

62. Караман О. Л. Методологічні засади проблеми соціалізації особистості в умовах гібридної війни на сході України: філософський рівень. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2020. № 2, ч.2. С. 157–166.

63. Київська Православна Богословська Академія. Освітньо-професійна програма «Богослов'я». URL : https://www.kpba.edu.ua/images/stories/pdf/2020/Bachelor_2020.pdf (дата звернення: 15.03.2021).

64. Климентова О. В. Особливості сугестії з використанням сакральних текстів. *Studia Linguistica*. 2011. № 5. С. 439–443.

65. Климова К. Я. Дидактичні принципи навчання української мови на нефілологічних факультетах педагогічних університетів. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету*. 2009. № 4. С. 193–197.

66. Ковальова С. В. До проблеми формування методологічної опори науково-педагогічного дослідження. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. № 1(8). С. 33–40.

67. Кондратенко Н. В. Дискурсивна парадигма досліджень художнього тексту. *Записки з романо-германської філології*. 2015. № 1 (34). С. 60–65.

68. Конопленко Л. О. Критерії відбору професійно-орієнтованих текстів для навчання читання майбутніх спеціалістів з захисту інформації. *Вісник НТУУ «КПІ» Серія: Філологія. Педагогіка*. 2013. № 1. С. 111–118.

69. Корейба І. В. Методика навчання професійного читання майбутніх учителів німецької мови з використанням Інтернет-ресурсів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2011. 287 с.

70. Корейба І. В. Формування вмінь професійного читання німецькомовних Інтернет-текстів у майбутніх учителів. *Іноземні мови*. 2009. № 4. С. 25–30.

71. Котлярова О. О. Сучасні підходи до організації контролю навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів України. *Науковий вісник Донбасу*. 2013. № 3. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_3_16 (дата звернення: 13.12.2020).

72. Кравченко Н. О. Синергійність англомовного релігійного дискурсу (теолінгвістичний підхід). Одеса : КП ОМД, 2017. 412 с.

73. Кравчина Т. В. Психологічні особливості читання та розуміння професійно орієнтованих текстів англійською мовою студентами немовних спеціальностей. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. 2012. № 38. С. 204–208.

74. Крохмаль І. М. Принципи навчання у професійній підготовці майбутнього фахівця-документознавця у вищій школі. *Підсумки розвитку наукової думки: 2018 : зб. наук. пр. „ЛОГОΣ” з матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., м. Івано-Франківськ, 5 груд. 2018 р. Вінниця : ГО „Європейська наукова платформа”, 2018. Т. 10. С. 55–60.*

75. Кузнецов М. А., Діомідова Н. Ю. Емоційний інтелект як чинник психоемоційних станів студентів в умовах іспиту. Харків : Діса плюс, 2017. 189 с.

76. Кушніров М. О. Методичні погляди на формування в учнів лінгвосоціокультурної компетентності та компетентності в читанні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 9 (53). С. 291–298.

77. Лабінська Б. І. Німецькі фразеологізми з компонентом на позначення фізичного стану людини : дис. ... канд. філ. наук : 10.02.04. Львів: Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2004. 145 с.

78. Лабінська Б. І. Тенденції розвитку методики навчання іноземних мов у Західній Україні (друга половина ХІХ – перша половина ХХ століття). дис. ... д-ра пед.наук: спеціальність 13. 00. 02 – теорія і методика навчання

(германські мови), 13. 00. 02 – теорія і методика навчання (романські мови). Київ : Київський нац. лінгв. у-т, 2013. 580 с.

79. Лазаренко С. В. Методика самостійного оволодіння англомовною лексико-граматичною компетентністю у читанні майбутніми військовими фахівцями з інформаційно-телекомунікаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Київ. нац. лінгвіст. ун-т. Київ, 2019. 21 с.

80. Лиля М. В. Увага у навчанні іноземної мови. *Психолінгвістика*. 2010. № 5. С. 43–48.

81. Литовченко І. М. Навчання іноземних мов у закладах вищої освіти: підходи та принципи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2018. № 64. С. 137–140.

82. Лукіна Л. Р. Проповідь як основний жанр красномовства в польському релігійному дискурсі. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2021. № 21. С. 72–75.

83. Майер Н. В. Формування методичної компетентності у майбутніх викладачів французької мови: теорія і практика : монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2015. 472 с.

84. Максименко Л. О. Психологічні й мовні особливості професійно спрямованого іншомовного діалогу менеджерів. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ : Серія «Філологія, педагогіка, психологія.»* 2014. № 28. С. 181–188.

85. Марченко Н. П. Стратегії читання іншомовних текстів у процесі підготовки майбутніх учителів німецької мови. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. № 42 (2). С. 15–19.

86. Мацнєва О. А. Навчання майбутніх учителів розуміння англійського мовлення з національними та регіональними типами вимови) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Київський нац. лінгв. ун-т. Київ, 2009. 261 с.

87. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій: навч.-метод. посібник для студ.

мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр» / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф. та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2011. 344 с.

88. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. ; за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

89. Мислення. Поняття мислення. URL : <https://pidru4niki.com/12560607/psihologiya/mislennya>.

90. Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів: монографія / За ред. С. С. Вітвицької, доктора педагогічних наук, професора. Житомир: О. О. Євенок, 2019. 304 с.

91. МОН України. (05.02.2016). Лист № 1/9-62 «Щодо організації навчального процесу». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v9-62729-16#Text> (дата звернення: 28.11.2020).

92. МОН України. Наказ № 774 «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу». URL : https://zakononline.com.ua/documents/show/25819_539842 (дата звернення: 09.06.2021).

93. Мотивація – що це таке, як працює, яка буває та на що впливає. URL : <https://termin.in.ua/motyvatsiia/> (дата звернення: 15.06.2021).

94. Мулик В. В., Камаєв О. І. Теорія системності і системний підхід в професійній діяльності тренера: навчально-методичний посібник. Харків : ХДАФК, 2017. 88 с.

95. Никіфорчук Ж. В. Завдання для навчання англомовного професійно орієнтованого читання майбутніх богословів. *Вісник КНЛУ. Педагогіка та психологія*. 2022. № 36. С. 79–89.

96. Никіфорчук Ж. В. Критерії відбору навчального матеріалу для формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2021. Випуск 30 (1). С. 271–285.

97. Никіфорчук Ж. В., Лабінська Б. І. Фразеологічні одиниці як компонент формування професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів. *Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психолого-педагогічний аспекти* : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (27–28 березня). Біла Церква, 2020. С. 99–102.

98. Никіфорчук Ж. В. Навчання професійно орієнтованого англомовного читання у майбутніх релігієзнавців. *Сучасний рух науки* : V Міжнародна науково-практична інтернет-конференція (7–8 лютого). Дніпро, 2019. С. 507–511.

99. Никіфорчук Ж. В. Особливості англомовного релігійного дискурсу для формування компетентності в читанні майбутніх богословів. *Іноземні мови*. 2020. № 2. С. 27–31.

100. Никіфорчук Ж. В. Підходи до навчання іноземної мови майбутніх богословів. *Актуальні питання науки, освіти і суспільства в Україні та світі* : Міжнародна науково-практична конференція (30 березня). Полтава, 2022. С. 20–23.

101. Никіфорчук Ж. В. Психолінгвістичні особливості англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх релігієзнавців. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2018. № 3. С. 111–118.

102. Никіфорчук Ж. В. Стратегії навчання іншомовного читання майбутніх богословів. *Сучасний педагог та теорія педагогіки, філологічні диспути та наука про мову* : матер. міжнар. наук. конф. (19 лютого). Хмельницький, 2021. С. 62–64.

103. Нігаметзянова К. Р. Особливості застосування особистісно орієнтованого підходу до навчання іноземної мови курсантів військових ЗВО. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2018. № 63. С.136–139.

104. Нікітчук І. В. Формування навичок читання у процесі вивчення англійської мови. *Сучасні комунікативні методи навчання англійської мови* : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (30 жовтня). 2014. С. 1–4.

105. Нікогосян Л. Р., Асєєва Ю. О. Аксіологічний підхід у системі професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців медичної галузі. *Наука і освіта*. 2017. № 4. С.33–39.

106. Новоградська-Морська Н. А. Навчання майбутніх маркетологів професійно орієнтованого аудіювання з використанням автентичних англійськомовних відеофономатеріалів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Київ: Київський нац. лінгв. ун-т, 2014. 228 с.

107. Ножовнік О. М. Системи вправ для формування стратегій інформативного читання фахової літератури у процесі викладання англійської мови для спеціального вжитку студентам вищої професійної школи: теоретичний огляд та досвід. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського* : збірник наукових праць. Педагогічні науки. 2012. № 1 (39). С. 152–162.

108. *Обов'язки у священстві.* URL : <https://www.churchofjesuschrist.org/manual/fulfilling-my-duty-to-god-for-aaronic-priesthood-holders/priest-priesthood-duties?lang=ukr> (дата звернення: 17.02.2021).

109. Олійник Т. О. Особливості формування навчально-стратегічної компетентності. *Іноземні мови*. 2013. № 4. С. 9–20.

110. Онуфрієва І. Л., Онуфрієва Л. А. Психологічні особливості формування іншомовної комунікативної компетенції у студентів – майбутніх випускників немовних спеціальностей ВНЗ. *Проблеми сучасної психології*. 2011. № 12. С. 727–739.

111. Оржинська Е. І. Стан сучасної класифікації методів науки. *Право і суспільство*. 2018. № 2, ч.2. С. 19–22.

112. Осадча Н. В. Формування у старшокласників лінгвосоціокультурної компетентності в англомовному читанні на уроках країнознавства: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київ: Київський національний лінгвістичний університет, 2018. 248 с.

113. Основи загальної психології: Навчальний посібник : У 2-хт. / Укл.: Полозенко О. В., Омельченко Л. М., Яшник С. В., Свистун В. І., Стахневич В. І., Мартинюк І. А., Жуковська Л.М. Київ : НУБіП, 2009. Т. 1. 322 с.

114. Основи стилістики : теорія і практика : навчальний посібник / укл. : Н. Л. Львова, І. М. Микитюк. Чернівці, 2011. 112 с.

115. Остащук І. В. Лінгвокультурологічний аналіз релігійних текстів. *Схід*. 2015. № 4 (136). С. 56–61.

116. Пам'ять. Поняття про пам'ять. Функції та теорії пам'яті. URL : <https://pidru4niki.com/11221213/psihologiya/pamyat>.

117. Панова Л. С., Андрійко І. Ф., Тезікова С. В. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : підручник. Київ : ВТс «Академія», 2010. 328 с.

118. Парафіяльний правильник. URL : http://ugcc.ua/official/official-documents/instruktsiya/paraf%D1%96yalniy_pravilnik_75352.html (дата звернення: 24.02.2021)

119. Паращенко Л. І. Технологія формування ключових компетентностей у старшокласників: практичні підходи // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О.В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 73–85.

120. Паустовська М. В., Труцуненко І. І. Ключові аспекти методики навчання другої іноземної мови згідно з концепцією багатомовності. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2012. № 25. С. 114–129.

121. Палецька-Юкало А. В. Методика формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Терноп. нац. пед ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2018. 248 с.

122. Пилипей Л. П. Використання гуманістичного підходу при створенні умов для професійно-прикладної фізичної підготовки студентів. *Молода спортивна наука України : зб. наук. праць*. 2006. № 10. С. 299–304.

123. Плохенко Д. В. Класифікація основних видів моделювання в процесі навчальної діяльності. *Вісник Національного університету оборони України*. 2013. № 6. С. 115–119.

124. Полюк І. С. Особливості формування компетенції у читанні іноземною мовою у студентів немовних факультетів. *Вісник НТУУ«КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць*. 2009. № 3(27). Ч.2. С. 188–191.

125. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи*. К. : «К.І.С.», 2004. С. 15–24.

126. Постанова Кабінету міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.10.2020).

127. Починкова М. М. Системний та синергетичний підходи у формуванні критичного мислення майбутніх учителів початкової школи. *Education and Pedagogical Sciences («Освіта та педагогічна наука»)*. 2019. № 3 (172). С. 44–54.

128. Правила святого Йосафата для своїх священників. URL : <https://www.ukr-parafia-roma.it/uk/statti-2/1635->

[%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%B0-%D1%81%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B9%D0%BE%D1%81%D0%B0%D1%84%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D1%81%D0%B2%D0%BE%D1%97%D1%85-%D1%81%D0%B2%D1%8F%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2.html](#) (дата звернення: 12.05.2022).

129. Промінь любові. URL : <http://promin-lubovi.narod.ru/public/19/pub19st4.htm> (дата звернення: 26.06.2022).

130. Професійно орієнтоване навчання іноземних мов у старшій профільній і вищій школі: проблеми та перспективи : кол. монографія / Л. А. Сажко, Л. Я. Зєня, О. В. Бирюк та ін. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2015. 225 с.

131. Радкевич В. О. Компетентнісний підхід до забезпечення якості професійної освіти і навчання. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання* : матеріали Звітної наук.-практ. конф. за 2011 рік / Інститут проф.-техн. освіти НАПН України. Київ, 2012. С. 9–15.

132. Ракітянська Л. М. Наукові підходи як теоретико-методологічне підґрунтя педагогічних досліджень. *Наукові записки*. 2018. № 163. С. 124–129.

133. Редько В. Г. Інтерактивні технології навчання іноземної мови. *Рідна школа*. 2011. № 8–9. С. 28–36.

134. Рошупкіна О. А. Професійно орієнтований текст як засіб навчання іноземних студентів. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*. 2014. № 24. С. 70–79.

135. Рошупкіна О. А. Стратегії навчання самостійності читання текстів іноземними студентами. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. № 4. С. 121–127.

136. Рудакова Л. П. Навчання студентів розуміння соціокультурної інформації при читанні англомовної художньої літератури у вищих мовних навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2004. 25 с.

137. Савелюк Н. М. Психолінгвістичні особливості релігійного дискурсу (теоретичний аспект). *Східноєвропейський журнал психолінгвістики*. 2015. Т. 2. № 1. С. 124–133.

138. Саєнко Н. С. Вдосконалення механізмів пам'яті в процесі вивчення іноземних мов. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8 (2). С. 97–103.

139. Сакалюк О. О. Традиційні та нові підходи до проблеми формування емпатійної культури майбутнього вчителя початкової школи. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2013. № 7–8. С. 70–77.

140. Священники... Хто вони, звідки і для чого? URL : <https://pravoslavna.volyn.ua/svyashhenyky-hto-vony-zvidky-i-dlya-chogo/> (дата звернення: 27.05.2022).

141. Семенчук Ю. О. Формування англомовної лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей засобами інтерактивного навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2007. 24 с.

142. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. Санкт-Петербург : ООО «Речь», 2004. 350 с.

143. Скляренко Н. В. Підсистема вправ для навчання майбутніх філологів монологу-доказу на основі художнього тексту. *Іноземні мови*. 2012. № 2(70). С. 57–61.

144. Скляренко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іношомовних мовленнєвих навичок і вмінь *Іноземні мови*. 1999. № 3. С. 3–7.

145. Скріль І. В. Формування професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в говорінні у майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи з використанням автентичних відеоматеріалів : автореф.

дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2020. 21 с.

146. Скріль І. В. Формування професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в говорінні у майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи з використанням автентичних відеоматеріалів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2020. 287 с.

147. Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції. *Іноземні мови*. 2010. № 4. С. 16–23.

148. Соломко З. К. Формування німецькомовної лексичної компетенції майбутніх юристів у процесі самостійної роботи з використанням інформаційних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2014. 194 с.

149. Сприймання. Поняття про сприймання. URL : <https://pidru4niki.com/14990528/psihologiya/spriymannya> (дата звернення: 22.02.2022).

150. Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах : колективна монографія / С. Ю. Ніколаєва, Г. Е. Борецька, Н. В. Майер та ін; [за ред. С. Ю. Ніколаєвої ; техн. ред. І. Ф. Соболевої]. Київ : Ленвіт, 2015. 444 с.

151. Таран З. М. Сучасні підходи до навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах. *Інноваційні технології у контексті іншомовної підготовки фахівця* : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 24 квітня 2018 р.). Полтава, 2018. С. 119–122.

152. Тарасюк Н. М., Шикун А. В. Когнітивні та метакогнітивні стратегії формування англомовної лексико-граматичної компетентності у читанні в майбутніх інженерів-будівельників. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 2 (98). С. 136–138.

153. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти. Навчальний посібник. Київ : Фірма «ІНКОС». 2006. 248 с.

154. Тарнопольський О. Б. Три головних парадигми у викладанні іноземних мов у ХХІ сторіччі: пролегомени до створення єдиного підходу до їх навчання. *Іноземні мови*. 2019. № 2. С. 3–9.

155. Ткачова Н. О. Аксіологічний підхід до організації педагогічного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі : моногр. Луганськ : ЛНПУ імені Тараса Шевченка; Харків : Каравела, 2006. 300 с.

156. Томашевська А. Ю. Формування у майбутніх фармацевтів англomовної лексичної компетентності в читанні та говорінні у процесі самостійної роботи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2019. 20 с.

157. Томашевська А. Ю. Формування у майбутніх фармацевтів англomовної лексичної компетентності в читанні та говорінні у процесі самостійної роботи : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Тернопільський національний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2019. 279 с.

158. Труханова Т. І. Індивідуалізація навчання професійно орієнтованого читання англійською мовою студентів технікумів та коледжів економічного профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2001. 19 с.

159. Турчинова Г. В. Система вправ для навчання професійно орієнтованого монологічного та діалогічного мовлення методика навчання іноземних мов. *Наукові записки*. 2012. № 108. С. 193–203.

160. Федик А. Формування професійного мислення як наукова проблема. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України*. 2019. № 2 (13). С. 304–325.

161. Федорцова О. Г. Текстоцентричний підхід до навчання іноземної мови у ВНЗ. *Молодий вчений*. 2020. № 3. С. 76–80.

162. Ференчук-Піонтковська І. О. Методика формування німецькомовної компетентності в читанні публіцистичних текстів у майбутніх філологів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2019. 20 с.

163. Ференчук-Піонтковська І. О. Методика формування німецькомовної компетентності в читанні публіцистичних текстів у майбутніх філологів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Тернопільський національний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль. 2019. 288 с.

164. Філософський словник / Володимир Іванович Шинкарук. Київ, 1973. 599 с.

165. Хамська Н. Б. Особливості використання притч у моральному вихованні підлітків. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія.* 2012. № 38. С. 109–114.

166. Цебрук І. Ф., Косило Н. В., Семотюк О. В. Специфіка підбору професійно орієнтованого тексту та створення комплексу лексико-граматичних вправ при навчанні іноземної мови студентів медичних ВНЗ. *Актуальные проблемы преподавания иностранных языков для профессионального общения* : II Всеукраинская научно-практическая конференция Том 2. 2012. С. 93–98.

167. Цепкало О. В. Критерії відбору текстів для навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування студентів технічних спеціальностей. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка.* 2014. № 4. С. 63–69.

168. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Освітньо-професійна програма «Богослов'я». URL : <http://www.religstud.chnu.edu.ua/res//religstud/oppmagbog2020.pdf> (дата звернення: 15.01.2021).

169. Шамов А. Н. Когнитивный подход к обучению лексике: моделирование и реализация (базовый курс немецкого языка) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Нижегородский гос. лингв. ун-т им. Н. А. Добролюбова. Нижний Новгород, 2005. 537 с.

170. Шандра Н. А. Формування англомовної лексичної компетентності у професійно орієнтованому писемному спілкуванні майбутніх фахівців з інформаційних технологій в умовах магістратури. : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2019. 22 с.

171. Шандра Н. А. Формування англомовної лексичної компетентності у професійно орієнтованому писемному спілкуванні майбутніх фахівців з інформаційних технологій в умовах магістратури. : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Тернопільський нац. пед. ун-т. ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2019. 282 с.

172. Шевченко Л. І., Ніка О. І., Хом'як О. І., Дем'янюк А. А. Новий словник іншомовних слів: близько 40000 сл. і словосполучень. Київ: АРІЙ, 2008. 672 с.

173. Шемчук О. М. Психологічні особливості професійного мислення фахівця. *Молодий вчений*. 2019. №6 (70). С. 103–108.

174. Шидловська В., Мирончук Н. М. Контроль за навчально-пізнавальною діяльністю студентів та форми його здійснення. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном* : збірник наукових праць / за заг. ред. д.п.н., проф. С. С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н. М. Мирончук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 165–168.

175. Шовковий В. М., Шовкова Т. А. Формування в майбутніх філологів германістів рефлексії як компонента компетентності в читанні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 3 (87). С. 117–131.

176. Шурин О. І. Формування емпатійної культури майбутніх учителів початкових класів у фаховій підготовці : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир, 2014. 23 с.
177. Щєпова Д. Р. Ціннісні орієнтації сучасного українського студентства. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 2 (13). С. 181–184.
178. Щєрбан Т. Д. Психологія навчального спілкування: дис... д-ра психол. наук : 19.00.07. Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Київ, 2005. 445 с.
179. Юрченко М. Г. Комунікативно-прагматичні аспекти публіцистичних текстів жанру «стаття». *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. Київ: Вид. центр КДЛУ, 2000. № 3. С. 338–340.
180. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посібник. Київ : Либідь. 2002. 560 с.
181. Adhi A. M. K., Nurkamto J., Drajadi N. A. Assessing the reading competence needs of senior high school students in national examination: teachers' perspective. *International Journal of Educational Research Review*. 2019. №4(4). P. 644–651.
182. Ahmadi M. R. The impact of motivation on reading comprehension. *International Journal of Research in English Education*, 2017. № 2 (1). P. 1–7.
183. Adler C. R. Seven strategies to teach students text comprehension. *Reading Rockets*. 2004. № 3479. P. 1–5.
184. Andrew the apostle. URL : <http://saintsresource.com/andrew-the-apostle>.
185. Asriati A. M., Atmowardoyo H., Jabu B. Students' self-efficacy on reading motivation. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*. 2018. № 23 (10). P. 48–54.

186. Atayeva M., Putro N. H. P. S., Kassymova G., Kosbay. Impact of reading on students' writing ability. *Materials of International Practical Internet Conference Challenges of Science*. 2019. № 2 (144). P. 5–13.

187. Bakhrom E. F. Methods for developing reading competence in German. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*. 2022. № 3 (5). P. 1232–1234.

188. Bakirova H. B. Teaching foreign language terminology at a non-language universities. *Innovation technical and technology*. 2020. №1(2). P. 46–50.

189. Botiraliyevna B. H. Terminology is a tool in development of lexical competence. *Eurasian Scientific Herald*. 2022. № 4. P. 69–73.

190. Buddhism. URL : <https://edition.cnn.com/2013/11/11/world/buddhism-fast-facts/index.html> (Last accessed: 20.09.2020).

191. Cabrera S., Lejet O. L., Noa L. Increasing motivation in students reading competence in Alicia Guerra public school (3rd grade). *International Journal of Innovation and Applied Studies*. 2017. № 4 (21). P. 547–573.

192. Cain K. Making sense of text: skills that support text comprehension and its development. *Perspectives on Language and Literacy*. 2009. № 35 (2). P. 11–14.

193. Chang A. C., Renandya W. A. Current practice of extensive reading in Asia: Teachers' perceptions. *The Reading Matrix: An International Online Journal*, 2017. № 17 (1), P. 40–58.

194. Christianity. URL : <https://www.history.com/topics/religion/history-of-christianity> (Last accessed: 21.09.2020).

195. Church administration in Rus-Ukraine. URL : <https://parafia.org.ua/biblioteka/hrystyyanstvo-virovchennya-ta-tradytsiji/zakon-bozhyj/chastyna-chetverta-ukrajinska-pravoslavna-tserkva/#toc-----2> (Last accessed: 29.09.2020).

196. Church building. URL : <https://www.oca.org/orthodoxy/the-orthodox-faith/worship/the-church-building/church-building> (Last accessed: 20.10.2020).

197. Church for prince Yaroslav and development of Christian culture. URL : <https://parafia.org.ua/biblioteka/hrystyianstvo-virovchennya-ta-tradytsiji/zakon-bozhyj/chastyna-chetverta-ukrajinska-pravoslavna-tserkva/#toc----> (Last accessed: 23.10.2020).

198. Clarke P. J., Truelove E., Hulme Ch., Snowling M. J. Developing reading comprehension. John Wiley & Sons, Ltd. 2014. 211 p.

199. Crossley S. A., Yang H. S., McNamara, D. S. What's so simple about simplified texts? A computational and psycholinguistic investigation of text comprehension and text processing. *Reading in a Foreign Language* 2014. № 26 (1). P. 92–113.

200. Davis M. H., Tonks S. M., Hock M., Wang W., Rodriguez A. A review of reading motivation scales. *Reading Psychology*. 2018. № 39 (2). P. 121–187.

201. Easter holiday. URL : <https://www.oca.org/orthodoxy/the-orthodox-faith/worship/the-church-year/easter-sunday-the-holy-pascha> (Last accessed: 15.10.2020).

202. English for theologians. URL : <http://www.vpba.edu.ua/news/english-theologians> (Last accessed: 23.07.2021).

203. English reader for philosophy and theology students : навчальний посібник / укл.: Т. О. Романова, Л. Т. Айгаре, С. В. Ісаєнко. Чернівці : Рута, 2002. 96 с.

204. Flood. URL : <https://classic.biblegateway.com/passage/?search=Genesis+7&version=NASB> (Last accessed: 25.09.2020).

205. Gutierrez de Blume A. P., Soto C., Ramírez Carmona C., Rodriguez F., Pino Castillo P. Reading competence and its impact on writing: an approach towards mental representation in literacy tasks. *Journal of Research in Reading*. 2021. № 44 (3). P. 617–635.

206. Hamidova S., Ganiyeva X., Umarmkulova M. Development of professional competence in learning foreign languages for students of non-language higher education institutions. *EPRA International Journal of Research and Development*. 2020. № 2 (1). P. 193–195.

207. Hattan C., Alexander P. Scaffolding reading comprehension for competent readers. *Literacy research: theory, method, and practice*. 2018. № 67 (1) P. 296–309.

208. Hinduism. URL : <https://edition.cnn.com/2013/11/07/world/hinduism-fast-facts/index.html> (Last accessed: 25.10.2020).

209. Holiday of Christmas. URL : <https://www.oca.org/orthodoxy/the-orthodox-faith/worship/the-church-year/nativity-of-christ> (Last accessed: 26.12.2020).

210. Holiday of Elevation of the cross. URL : <https://www.oca.org/orthodoxy/the-orthodox-faith/worship/the-church-year/elevation-of-the-cross> (Last accessed: 09.01.2021).

211. Holiday of Epiphany. URL : <https://www.oca.org/orthodoxy/the-orthodox-faith/worship/the-church-year/epiphany> (Last accessed: 21.02.2021).

212. Holiday of Pentecost. URL : <https://www.oca.org/orthodoxy/the-orthodox-faith/worship/the-church-year/pentecost-the-descent-of-the-holy-spirit> (Last accessed: 26.02.2021).

213. Holiday of the Transfiguration of the Lord. URL : <https://www.oca.org/orthodoxy/the-orthodox-faith/worship/the-church-year/transfiguration> (Last accessed: 12.02.2021).

214. Holy apostle Andrew in the Kyiv mountains. URL : <https://parafia.org.ua/biblioteka/hrystyyanstvo-virovchennya-ta-tradytsiji/zakon-bozhyj/chastyna-chetverta-ukrajinska-pravoslavna-tserkva/#toc-----> (Last accessed: 26.03.2021).

215. Huang S., Reynolds M. Facts that influence college students' reading motivation. *Athens Journal of Education*. 2022. № 9 (2). P. 187–210.

216. Husnutdinov D. H., Sagdieva R. K. Specifics of training of students of philological department in the professionally-oriented reading with the use of computer technologies. *Indian Journal of Science and Technology*. 2017. № 10 (10). P. 1–7.

217. Icons. URL : <https://www.oca.org/orthodoxy/the-orthodox-faith/worship/the-church-building/icons> (Last accessed: 07.03.2021).

218. Introduction to the holy history of the Old and New Testaments. URL : <https://parafia.org.ua/biblioteka/hrystyyanstvo-virovchennya-ta-tradytsiji/zakon-bozhyj/chastyna-tretya-svyaschenna-istoriya-staroho-ta-novoho-zavitu/#toc-----> (Last accessed: 03.02.2021).

219. Islam. URL : <https://edition.cnn.com/2013/11/12/world/islam-fast-facts/index.html> (Last accessed: 23.03.2021).

220. James the Greater, the apostle. URL : <http://saintsresource.com/james-the-greater> (Last accessed: 25.04.2021).

221. James the Less, the apostle. URL : <https://www.learnreligions.com/james-the-less-obscure-apostle-701076> (Last accessed: 28.03.2021).

222. John the apostle. URL : <https://www.britannica.com/biography/Saint-John-the-Apostle> (Last accessed: 12.12.2020).

223. Jones S. Measuring reading motivation: a cautionary tale. *The Reading Teacher*. 2020. № 74 (1). P. 79–89.

224. Judas Iscariot, the apostle. URL : <https://www.britannica.com/biography/Judas-Iscariot> (Last accessed: 29.01.2021).

225. Jude Thaddeus and Simons the Zealot, the apostles. URL : <https://www.catholicnewsagency.com/saint/st-jude-thaddeus-and-st-simon-the-zealot-apostles-541> (Last accessed: 23.03.2021).

226. Karbe U., Piepho H. Fremdsprachenunterricht von A bis Z: praktisches Begriffswörterbuch. Heidelberg: Hueber Verlag, 2000. 275 p.

227. Kavusa K. J. Ecological hermeneutics and the interpretation of Biblical texts yesterday, today and onwards: critical reflection and assessment. *Old Testament Essays*. 2019. № 32 (1). P. 229–255.

228. King Solomon. URL :
<https://classic.biblegateway.com/passage/?search=1%20Kings+3&version=NASB>
 (Last accessed: 25.12.2020).

229. Klein W. W., Blomberg C. L., Hubbard Jr. R. L. *Introduction to biblical interpretation*. Zondervan Academic. 2017. URL:
https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=wFVxDAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT18&dq=interpretation+of+biblical+texts&ots=jtx8kDpBr-&sig=d00kUx3GIIdYsDE35iQCjwluMs&redir_esc=y#v=onepage&q=interpretation%20of%20biblical%20texts&f=false (Last accessed: 27.05.2022).

230. Knežević Ivana. University textbooks of theology: lexical features in relation to academic theological papers. *ELPIS*. 2021. № 23. P. 55–62.

231. Köstenberger A. *Invitation to biblical interpretation: Exploring the hermeneutical triad of history, literature, and theology*. 2021. Kregel Publications. URL :
https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=UKoPEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA19&dq=interpretation+of+biblical+texts&ots=fHLxokpEkD&sig=3C00cHzea5KuDItp60G9D3KpnJ0&redir_esc=y#v=onepage&q=interpretation%20of%20biblical%20texts&f=false (Last accessed: 26.06.2022).

232. Kyiv metropolitan Peter Mogila. URL :
<https://parafia.org.ua/biblioteka/hrystyyanstvo-virovchennya-ta-tradytsiji/zakon-bozhyj/chastyna-chetverta-ukrajinska-pravoslavna-tserkva/#toc----5> (Last accessed: 15.12.2020).

233. Labinska B., Osovskaya I., Matychuk O., Vyspynska N. A methodological framework for the interdisciplinary literary text analysis. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2020. № 7 (2). P.155–178.

234. Labinska B., Zenia L., Matiichuk K., Danylovykh O. Information technologies in the formation of foreign language grammatical competence while

teaching a language for specific purposes. *Arab World English Journal*. 2021. № 7. P. 390–405.

235. Liew J., Erbeli F., Nyanamba J. M., Li D. Pathways to reading competence: emotional self-regulation, literacy contexts, and embodied learning processes. *Reading Psychology*. 2020. № 41. P. 633–659.

236. List of philanthropists. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_philanthropists (Last accessed: 22.02.2021).

237. Madhumathi Dr. P., Ghosh Dr. Arijit. Academic reading competence of the engineering students. *International Journal of Applied Engineering Research*. 2017. №12(20). P. 9561–9569. URL : https://www.ripublication.com/ijaer17/ijaerv12n20_43.pdf (Last accessed: 29.09.2021).

238. Makhamatiminovna J. G. Professionally oriented foreign language teaching at nonlinguistic higher education establishments. *European Multidisciplinary Journal of Modern Science*. 2022. № 5. P. 362–366.

239. Markowitsch H. J. Dem Gedächtnis auf der Spur. Vom Erinnern und Vergessen. Darmstadt : Primus, 2009. 196 p.

240. Masharipova F. Effective scaffolding techniques in developing reading competence on CBI domain. *Journal of Critical Reviews*. 2020. № 7 (13). P. 482–486.

241. Matthew the apostle. URL : <http://saintsresource.com/matthew-the-apostle> (Last accessed: 17.03.2021).

242. McCarthy K. S. Reading beyond the lines: a critical review of cognitive approaches to literary interpretation and comprehension. *Scientific Study of Literature*. 2015. № 5 (1). P. 99–128.

243. Moore R. D. Altar hermeneutics: reflections on Pentecostal biblical interpretation. *Pneuma*. 2016. № 38 (1–2). P.148–159.

244. Nykiforchuk Zh. Stylistic characteristic of professionally oriented texts for forming reading competence of future theologians. *Interdisciplinary*

Research : Scientific Horizons and Perspectives : III International Scientific and Theoretical Conference (May, 6). Vilnius, 2022. Volume 2. P. 98–99.

245. Nykiforchuk Zh. Teaching English professionally oriented reading of future theologians. *European Science Review*. 2021. № 11–12. P. 19–29.

246. Oeming M., Vette J. F. Contemporary biblical hermeneutics: An introduction. Routledge, 2017. 182 p.

247. O'Reilly T., Sheehan K. M. Cognitively based assessment of, for and as learning: a framework for assessing reading competency. New Jersey, ETS, Princeton. 2009.

248. Öztürk M. B., Aydogmus. Relational assessment of metacognitive reading strategies and reading motivation. *International Journal of Progressive Education*. 2021. № 17 (1). P. 357–375.

249. Pangestika A. M. B. A Small-scale survey on reading motivation of undergraduate students. presented to department of english language education as partial fulfillment of requirements to obtain the Sarjana Pendidikan Degree in English language education. Islamic University of Indonesia. 2018. 91 p.

250. Peter the apostle. URL : <http://saintsresource.com/peter-the-apostle> (Last accessed: 03.04.2021).

251. Peters F. E. Judaism, Christianity, and Islam: The Classical Texts and Their Interpretation, Volume II: The Word and the Law and the People of God. Princeton : Princeton University Press, 2021. 395 p.

252. Philip the apostle. URL : <http://saintsresource.com/philip-the-apostle> (Last accessed: 09.04.2021).

253. Pressley M., Gaskins I.W. Metacognitively competent reading comprehension is constructively responsive reading: how can such reading be developed in students? *Metacognition Learning*. 2006. № 1. P. 99–113.

254. Qanwal S., Karim S. Identifying correlation between reading strategies instruction and L2 text comprehension. *Journal of Language Teaching and Research*. 2014. № 5(5). P. 1019.

255. Qomar A. H. the correlation between students' reading motivation, vocabulary mastery and writing ability in recount text. *Premise: Journal of English Education and Applied Linguistics*. 2017. № 5(2). P. 21–32.

256. Rapp D. N., Van Den Broek P. Dynamic text comprehension: an integrative view of reading. *Current directions in psychological science*. 2005. № 14 (5). P. 276–279.

257. Religion in Great Britain. URL : <https://www.native-english.ru/topics/religion-in-great-britain> (Last accessed: 09.12.2020).

258. Samson. URL : <https://classic.biblegateway.com/passage/?search=Judges+16&version=NASB> (Last accessed: 24.10.2020).

259. Sapukh T. Reading competence formation of university students. *Proceedings of the Philological Readings (PhR 2019)*. 2020. P. 583–589.

260. Schaffner E., Schiefele U., Möller J., Wigfield A. Dimensions of reading motivation and their relation to reading behavior and competence. *Reading Research Quarterly*. 2012. № 47 (4). P. 427–463.

261. Schaffner E., Schiefele U. The contributions of intrinsic and extrinsic reading motivation to the development of reading competence over summer vacation. *Reading Psychology*. 2016. № 37 (6). P. 917–941.

262. Schneiders S. M. Biblical spirituality. *Interpretation*. 2016. № 70 (4). P. 417–430.

263. Sewasew D., Sanford Koesterb I. The developmental dynamics of students' reading self-concept and reading competence: Examining reciprocal relations and ethnic-background patterns. *Learning and Individual Differences*. 2019. № 73. P. 102–111.

264. Suleiman S. R., Crosman I. (eds.). *The reader in the text: essays on audience and interpretation*. Princeton : Princeton University Press, 2014. Vol. 617. 441 p.

265. The appearance of God to Abraham in the form of three travelers. URL :

<https://classic.biblegateway.com/passage/?search=Genesis+18&version=NASB>
(Last accessed: 29.09.2020).

266. The creation of world. URL :
<https://classic.biblegateway.com/passage/?search=Genesis+1&version=NASB>
(Last accessed: 24.10.2020).

267. The Divine Liturgy. URL : <https://www.oca.org/orthodoxy/the-orthodox-faith/worship/the-divine-liturgy/the-divine-liturgy> (Last accessed: 25.092020).

268. The offering of Isaac. URL :
<https://classic.biblegateway.com/passage/?search=Genesis+22&version=NASB>
(Last accessed: 23.10.2020).

269. The parable of rich fool. URL :
<https://www.biblegateway.com/passage/?search=Luke+12&version=NASB> (Last
accessed: 23.12.2020).

270. The parable of the landowner. URL :
<https://www.biblegateway.com/passage/?search=Matthew+21&version=NASB>
(Last accessed: 10.12.2020).

271. The parable of the prodigal son. URL :
<https://www.biblegateway.com/passage/?search=Luke%2015&version=NASB>
(Last accessed: 15.12.2020).

272. The parable of the rich man and Lazarus. URL :
<https://www.biblegateway.com/passage/?search=Luke%2016&version=NASB>.
(Last accessed: 23.12.2020).

273. The parable of the sower. URL :
<https://www.biblegateway.com/passage/?search=Matthew+13&version=NASB>
(Last accessed: 16.09.2020).

274. The parable of the talents. URL :
<https://www.biblegateway.com/passage/?search=Matthew+25&version=NASB>
(Last accessed: 22.02.2021).

275. The parable of the unforgiving servant. URL : <https://www.biblegateway.com/passage/?search=Matthew+18&version=NASB> (Last accessed: 28.02.2021).

276. The sacrament of baptism. URL : <https://www.oca.org/orthodoxy/the-orthodox-faith/worship/the-sacraments/baptism> (Last accessed: 12.03.2021).

277. The sacrament of Holy Eucharist. URL : <https://www.oca.org/orthodoxy/the-orthodox-faith/worship/the-sacraments/holy-eucharist> (Last accessed: 25.03.2021).

278. The sacrament of holy orders. URL : <https://www.oca.org/orthodoxy/the-orthodox-faith/worship/the-sacraments/holy-orders> (Last accessed: 12.03.2021).

279. The sacrament of marriage. URL : <https://www.oca.org/orthodoxy/the-orthodox-faith/worship/the-sacraments/marriage> (Last accessed: 16.01.2021).

280. The sacrament of penance. URL : <https://www.oca.org/orthodoxy/the-orthodox-faith/worship/the-sacraments/penance> (Last accessed: 15.02.2021).

281. Thomas the apostle. URL : <http://saintsresource.com/thomas-apostle> (Last accessed: 16.03.2021).

282. Turakulova F. A., Isakova A. M. Technology of working with text in the organization of independent learning of students. *European Multidisciplinary Journal of Modern Science*. 2022. № 5. P. 317–321.

283. Vestments. URL : <https://www.oca.org/orthodoxy/the-orthodox-faith/worship/the-church-building/vestments> (Last accessed: 29.01.2021).

284. Wong Yu. Ka. Role of decoding competence in the Chinese reading comprehension development of ethnic minority students in Hong Kong. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. 2019. № 22 (8). P. 1016–1029.

285. Zimmermann J. *Hermeneutics: A very short introduction*. Oxford : Oxford University Press, 2015. 159 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок анкети для опитування студентів

Шановні студенти! Просимо Вас взяти участь в анкетуванні.

Анкетування проводиться анонімно!

Результати цього анкетування будуть використані тільки для наукового дослідження з теми «Формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів».

Позначте, будь ласка, обраний варіант відповіді.

Дякуємо за співпрацю!

Вік _____

Курс _____

Рідна мова _____

1. Чи вважаєте Ви важливим знання англійської мови?

- так;
- ні;
- важко відповісти.

2. Чи вважаєте Ви, що англійська мова потрібна Вам для подальшої професійної діяльності?

- так;
- ні;
- важко відповісти.

3. У яких ситуаціях Вам, імовірно, доведеться використовувати англійську мову?

- для спілкування з колегами-іноземцями;
- під час участі у міжнародних конференціях, форумах, семінарах;
- під час спілкування з парафіянами церкви;
- при можливій роботі закордоном;
- під час навчання, стажування закордоном;

- під час воркшопів, літніх шкіл, місіонерської діяльності;
 - під час читання професійно орієнтованих текстів;
- Ваша відповідь _____

4. Скільки Ви вивчаєте англійську мову?

- до 2 років;
- 2-5 років;
- 5-10 років;
- більше 10 років.

5. Чи влаштовує Вас Ваш рівень володіння англійською мовою?

- так, влаштовує;
- ні, не влаштовує;
- важко відповісти.

6. Чи регулярно Ви працюєте над вдосконаленням навичок володіння іноземною мовою?

- так, працюю регулярно;
- працюю не регулярно;
- не працюю взагалі.

7. Наскільки Ви володієте професійно орієнтованою лексикою англійською мовою?

- на високому рівні;
- на середньому рівні;
- на низькому рівні;
- не володію.

8. Які головні причини такого володіння професійно орієнтованою лексикою?

- невідповідність навчального матеріалу;
- обмежений обсяг навчального часу;
- відсутність інтересу/мотивації;

Ваша відповідь _____

9. Чи часто Ви працюєте на заняттях з метою інтерпретації професійно орієнтованих релігійних текстів?

- так, часто;
- ні, не часто;

- не працюю взагалі.

10. Чи ведете Ви словник невідомих слів/термінів?

- так;
- ні.

11. Як Ви вчите нові слова?

- за словником;
- використовую додатки на смартфоні;
- читаю англomовну літературу, новини; слухаю подкасти, музику; дивлюсь фільми;
- не вчу.

12. Чи подобається Вам читати професійно орієнтовану літературу?

- так;
- ні;
- інколи;
- важко відповісти.

13. Як Ви оцінюєте своє вміння читати та інтерпретувати професійно орієнтовану літературу?

- відмінно;
- добре;
- достатньо;
- недостатньо;
- погано.

14. Як Ви працюєте з професійно орієнтованими текстами?

- читаю весь текст, значення невідомих слів шукаю у словнику, перекладаю текст;
- намагаюся виділяти тему тексту, основну думку, ключові події, ігнорую невідомі слова;
- читаю завдання до тексту і шукаю тільки потрібну інформацію.

15. Які труднощі виникають у Вас під час читання?

- низький словниковий запас;
- незрозумілі граматичні явища та конструкції;
- невідомі лексичні одиниці;
- відсутність інтересу;

- нова фахова інформація;
- фізичні чинники (втома, пригнічений настрій тощо);
- емоційний стан;
- обсяг тексту.

16. Що допомагає Вам у розумінні професійно орієнтованих текстів?

- пояснення викладача;
- володіння лексикою, граматиною;
- візуальні опори;
- нічого;

17. Які вправи Ви виконуєте для оволодіння професійно орієнтованою лексикою?

- переклад з англійської на українську слів, речень;
- переклад з української на англійську слів, речень;
- встановлення відповідності між термінами та їхніми визначеннями;
- підстановка термінологічної лексики у текст;
- виконання тестів множинного вибору;
- пояснення термінів;
- використання термінів у монологічному та діалогічному мовленні.

18. Як Ви запам'ятовуєте нові терміни?

- асоціативно;
- багаторазовим повторенням;
- складанням речень.

19. Як готуєтеся до інтерпретації професійно орієнтованих текстів?

- майже виучую вихідний текст;
 - вибудовую структуру переказу: вступ, основна частина, кінцівка. вибираю найважливішу інформацію;
 - залежить від завдання;
- Ваша відповідь _____.

20. Чи хотіли б Ви прочитати на практичних заняттях з англійської мови такі професійно орієнтовані тексти? Заповніть таблицю (поставте позначку «√» чи «+» у відповідну комірку):

	цікаво	тільки для навчання	не цікаво
МОЛИТВИ			
псалми			
притчі			
уривки зі Старого Завіту			
уривки з Нового Завіту			
Закон Божий			
Божественна літургія			

Додаток Б

Результати опитування студентів

1. Чи вважаєте Ви важливим знання англійської мови?

- так; 100%
- ні;
- важко відповісти.

2. Чи вважаєте Ви, що англійська мова потрібна Вам для подальшої професійної діяльності?

- так; 73,9%
- ні;
- важко відповісти. 26,1%

3. У яких ситуаціях Вам, імовірно, доведеться використовувати англійську мову?

- для спілкування з колегами-іноземцями; 78,3%
 - під час участі у міжнародних конференціях, форумах, семінарах; 52,2%
 - під час спілкування з парафіянами церкви; 43,5%
 - при можливій роботі закордоном; 69,6%
 - під час навчання, стажування закордоном; 52,2%
 - під час воркшопів, літніх шкіл, місіонерської діяльності 34,8%
 - під час читання професійно орієнтованих текстів. 60,9%;
- Ваша відповідь _____

4. Скільки Ви вивчаєте англійську мову?

- до 2 років; 26,1%
- 2-5 років; 13%
- 5-10 років; 34,8%
- більше 10 років. 26,1%

5. Чи влаштовує Вас Ваш рівень володіння англійською мовою?

- так, влаштовує; 17,4%
- ні, не влаштовує; 52,2%
- важко відповісти. 30,4%

6. Чи регулярно Ви працюєте над вдосконаленням навичок володіння іноземною мовою?

- так, працюю регулярно; 8,7%
- працюю не регулярно; 78,3%
- не працюю взагалі. 13%

7. Наскільки Ви володієте професійно орієнтованою лексикою на англійській мові?

- на високому рівні; 4,3%
- на середньому рівні; 52,2%
- на низькому рівні; 39,1%
- не володію. 4,3%

8. Які головні причини такого володіння професійно орієнтованою лексикою?

- невідповідність навчального матеріалу; 13%
- обмежений обсяг навчального часу; 52,2%
- відсутність інтересу/мотивації. 34,8%

Ваша відповідь _____

9. Чи часто Ви працюєте на заняттях з метою інтерпретації професійно орієнтованих релігійних текстів?

- так, часто; 13%
- ні, не часто; 69,6%
- не працюю взагалі. 17,4%

10. Чи ведете Ви словник невідомих слів/термінів?

- так; 52,2%
- ні. 47,8%

11. Як Ви вчите нові слова?

- по словнику; 21,7%
- використовую додатки на смартфоні; 56,5%
- читаю англomовну літературу, новини; слухаю подкасти, музику; дивлюсь фільми; 60,9%
- не вчу. 13%

12. Чи подобається Вам читати професійно орієнтовану літературу?

- так; 21,7%
- ні; 13%

- інколи; 56,5%
- важко відповісти. 8,7%

13. Як Ви оцінюєте своє вміння читати та інтерпретувати професійно орієнтовану літературу?

- відмінно; 0%
- добре; 30,4%
- достатньо; 13%
- недостатньо; 39,1%
- погано. 17,4%

14. Як Ви працюєте з професійно орієнтованими текстами?

- читаю весь текст, значення невідомих слів шукаю у словнику, перекладаю текст; 43,5%
- намагаюся виділяти тему тексту, основну думку, ключові події, ігнорую невідомі слова; 34,8%
- читаю завдання до тексту і шукаю тільки потрібну інформацію. 21,7%

15. Які труднощі виникають у Вас під час читання?

- низький словниковий запас; 56,5%
- незрозумілі граматичні явища та конструкції; 52,2%
- невідомі лексичні одиниці; 30,4%
- відсутність інтересу; 21,7%
- нова фахова інформація; 39,1%
- фізичні чинники; 8,7%
- емоційний стан; 13%
- обсяг тексту. 21,7%

16. Що допомагає Вам у розумінні професійно орієнтованих текстів?

- пояснення викладача; 73,9%
- володіння лексиною, граматиною; 47,8%
- візуальні опори; 47,8%
- нічого; 0%

17. Які вправи Ви виконуєте для оволодіння професійно орієнтованою лексиною?

- переклад з англійської на українську слів, речень; 69,6%
- переклад з української на англійську слів, речень; 56,5%

- встановлення відповідності між термінами та їхніми визначеннями; 30,4%
- підстановка термінологічної лексики у текст; 26,1%
- виконання тестів множинного вибору; 26,1%
- пояснення термінів; 47,8%
- використання термінів у монологічному та діалогічному мовленні. 26,1%

18. Як Ви запам'ятовуєте нові терміни?

- асоціативно; 26,1%
- багаторазовим повторенням; 65,2%
- складанням речень. 8,7%

19. Як готуєтеся до інтерпретації професійно орієнтованих текстів?

- майже виучую вихідний текст; 13%
 - вибудовую структуру переказу: вступ, основна частина, кінцівка. Вибираю найважливішу інформацію; 34,8%
 - залежить від завдання; 52,2%
- Ваша відповідь _____.

20. Чи хотіли б Ви прочитати на практичних заняттях з англійської мови такі професійно орієнтовані тексти? Заповніть таблицю (поставте позначку «√» чи «+» у відповідну комірку):

	цікаво	тільки для навчання	не цікаво
молитви	20	5	0
псалми	14	10	2
притчі	14	9	2
уривки зі Старого Завіту	12	12	1
уривки з Нового Завіту	16	9	0
Закон Божий	18	6	1
Божественна літургія	20	4	0

Додаток В

Зразок анкети для опитування викладачів

Шановний респонденте!

Просимо дати відповіді на запитання анкети, метою якої є з'ясування стану викладання англійської мови та окремих її аспектів для студентів спеціальності «Богослов'я».

Анкетування проводиться анонімно!

Інформацію, отриману з цієї анкети, буде використано лише для наукового дослідження «Формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів».

Позначте, будь ласка, обраний варіант відповіді.

Дякуємо за співпрацю!

1. Чи вмотивовані Ваші студенти до вивчення англійської мови?

- так;
- частково;
- ні.

2. В яких ситуаціях богословам доводиться використовувати англійську мову?

- для спілкування з колегами-іноземцями;
- під час участі у міжнародних конференціях, форумах, семінарах;
- під час спілкування з парафіянами церкви;
- при можливій роботі закордоном;
- під час навчання, стажування закордоном;
- під час воркшопів, літніх шкіл, місіонерської діяльності
- під час читання професійно орієнтованих текстів;

Ваша відповідь _____

3. З якими труднощами стикаються Ваші студенти під час читання професійно орієнтованих текстів англійською мовою?

- багато незнайомих слів;
- складні граматичні структури;
- нова і незрозуміла фахова інформація;

- відсутність інтересу.
- 4. З якими труднощами стикаються Ваші студенти під час інтерпретації професійно орієнтованих текстів?**
- важко підбирати слова;
 - недостатній словниковий запас;
 - важко будувати речення;
 - важко зосередитись, що саме треба сказати;
 - відсутність інтересу, мотивації.
- 5. Чи часто Ви працюєте на заняттях над оволодінням професійно орієнтованою лексикою?**
- так;
 - не дуже;
 - рідко.
- 6. Чи легко засвоюють Ваші студенти професійно орієнтовані лексичні одиниці?**
- так;
 - ні;
 - не дуже.
- 7. Які причини труднощів опанування професійно орієнтованою лексикою?**
- недостатність уваги до їх вивчення;
 - обмежений обсяг часу на аудиторних заняттях;
 - недостатній рівень володіння англійською мовою загалом;
 - відсутність мотивації;
 - надто велика кількість нових лексичних одиниць.
- 8. Які вправи Ви пропонуєте студентам для оволодіння професійно орієнтованою лексикою?**
- переклад з англійської на українську слів, речень;
 - переклад з української на англійську слів, речень;
 - встановлення відповідності між термінами та їхніми визначеннями;
 - підстановка термінологічної лексики у текст;
 - виконання тестів множинного вибору;
 - пояснення термінів;
 - використання термінів у монологічному та діалогічному мовленні.

9. Які способи семантизації нових лексичних одиниць Ви зазвичай використовуєте на заняттях з англійської мови?

- безперекладні;
- перекладні;
- в контексті;
- поза контекстом.

10. Чи навчаєте Ви студентів використовувати стратегії?

- так;
- ні.

11. Які завдання Ваші студенти виконують вдома?

- переклад з англійської на українську слів, речень;
 - переклад з української на англійську слів, речень;
 - встановлення відповідності між термінами та їхніми визначеннями;
 - підстановка термінологічної лексики у текст;
 - виконання тестів множинного вибору;
 - пояснення термінів;
 - використання термінів у монологічному та діалогічному мовленні;
- Ваша відповідь _____

12. Чи достатньо вправ на оволодіння професійно орієнтованою лексикою в чинному підручнику?

- так;
- ні.

13. Як Ви оцінюєте чинний підручник із погляду навчання професійно орієнтованої компетентності в читанні?

- відмінно;
- добре;
- задовільно;
- незадовільно.

14. Чи часто Ви працюєте на заняттях з професійно орієнтованими текстами?

- часто;
- не часто;
- рідко;
- не працюю.

15. Як, на Вашу думку, доцільно працювати з професійно орієнтованими текстами при формуванні компетентності в читанні?

- на аудиторному занятті (дотекстовий, текстовий і післятекстовий етапи);
- текстовий етап – вдома, дотекстовий і післятекстовий етапи – на аудиторному занятті);
- дотекстовий, текстовий етапи – вдома, післятекстовий – на аудиторному занятті.

16. Які засоби Ви використовуєте при роботі з професійно орієнтованими текстами?

- методичні посібники;
- власні розробки;
- роздатковий матеріал;

Ваша відповідь _____

Додаток Г

Результати відповідей викладачів

1. Чи вмотивовані Ваші студенти до вивчення англійської мови?

- так; 17,3%
- частково; 56,1%
- ні. 26,6%

2. В яких ситуаціях богословам доводиться використовувати англійську мову?

- для спілкування з колегами-іноземцями; 42,9%
- під час участі у міжнародних конференціях, форумах, семінарах; 71,4%
- під час спілкування з парафіянами церкви; 0%
- при можливій роботі закордоном; 71,4%
- під час навчання, стажування закордоном; 85,7%
- під час воркшопів, літніх шкіл, місіонерської діяльності; 28,6%
- під час читання професійно орієнтованих текстів. 71,4%

3. З якими труднощами стикаються Ваші студенти під час читання професійно орієнтованих текстів англійською мовою?

- багато незнайомих слів; 100%
- складні граматичні структури; 28,6%
- нова і незрозуміла фахова інформація; 71,4%
- відсутність інтересу. 28,6%

Ваша відповідь _____

4. З якими труднощами стикаються Ваші студенти під час інтерпретації професійно орієнтованих текстів?

- важко підбирати слова; 42,9%
- недостатній словниковий запас; 100%
- важко будувати речення; 71,4%
- важко зосередитись, що саме треба сказати; 14,3%
- відсутність інтересу, мотивації. 42,9%

5. Чи часто Ви працюєте на заняттях над оволодінням професійно орієнтованою лексикою?

- так; 51,7%
- не дуже; 42,9%
- рідко. 0%

6. Чи легко засвоюють Ваші студенти професійно орієнтовані лексичні одиниці?

- так; 28,6%
- ні; 14,3%
- не дуже. 57,1%

7. Які причини труднощів опанування професійно орієнтованою лексикою?

- недостатність уваги до їх вивчення; 42,9%
- обмежений обсяг часу на аудиторних заняттях; 57,1%
- недостатній рівень володіння англійською мовою загалом; 71,4%
- відсутність мотивації; 57,1%
- надто велика кількість нових лексичних одиниць. 0%

8. Які вправи Ви пропонуєте студентам для оволодіння професійно орієнтованою лексикою?

- переклад з англійської на українську слів, речень; 85,7%
- переклад з української на англійську слів, речень; 71,4%
- встановлення відповідності між термінами та їхніми визначеннями; 85,7%
- підстановка термінологічної лексики у текст; 42,9%
- виконання тестів множинного вибору; 28,6%
- пояснення термінів; 42,9%
- використання термінів у монологічному та діалогічному мовленні. 85,7%

9. Які способи семантизації нових лексичних одиниць Ви зазвичай використовуєте на заняттях з англійської мови?

- безперекладні; 0%
- перекладні; 14,3%
- в контексті; 85,7%
- поза контекстом. 0%

10. Чи навчаєте Ви студентів використовувати стратегії?

- так; 85,7%
- ні. 14,3%

11. Які завдання Ваші студенти виконують вдома?

- переклад з англійської на українську слів, речень; 85,7%
- переклад з української на англійську слів, речень; 71,4%
- встановлення відповідності між термінами та їхніми визначеннями; 71,4%
- підстановка термінологічної лексики у текст; 85,7%
- виконання тестів множинного вибору; 71,4%
- пояснення термінів; 28,6%
- використання термінів у монологічному та діалогічному мовленні. 42,9%;

Ваша відповідь _____

12. Чи достатньо вправ на оволодіння професійно орієнтованою лексикою в чинному підручнику?

- так; 57,1%
- ні. 42,9%

13. Як Ви оцінюєте чинний підручник із погляду навчання професійно орієнтованої компетентності в читанні?

- відмінно; 14,3%
- добре; 71,4%
- задовільно; 0%
- незадовільно. 14,3%

14. Чи часто Ви працюєте на заняттях з професійно орієнтованими текстами?

- часто; 51,7%
- не часто; 42,9%
- рідко; 0%
- не працюю. 0%

15. Як, на Вашу думку, доцільно працювати з професійно орієнтованими текстами при формуванні компетентності в читанні?

- на аудиторному занятті (дотекстовий, текстовий і післятекстовий етапи); 71,4%

- текстовий етап – вдома, дотекстовий і післятекстовий етапи – на аудиторному занятті); 14,3%
- дотекстовий, текстовий етапи – вдома, післятекстовий – на аудиторному занятті. 14,3%

16. Які засоби Ви використовуєте при роботі з професійно орієнтованими текстами?

- методичні посібники; 100%
- власні розробки; 100%
- роздатковий матеріал; 100%

Ваша відповідь _____

Додаток Д

Доекспериментальний зріз

Name and Surname _____

Institution of Education _____

1. Read the parable attentively.

On that day Jesus had gone out of the house and was sitting by the sea. And large crowds gathered to Him, so He got into a boat and sat down, and the whole crowd was standing on the beach.

And He told them many things in parables, saying, “Behold, the sower went out to sow; and as he sowed, some seeds fell beside the road, and the birds came and ate them up. Others fell on the rocky places, where they did not have much soil; and they sprang up immediately, because they had no depth of soil. But after the sun rose, they were scorched; and because they had no root, they withered away. Others fell among the thorns, and the thorns came up and choked them out. But others fell on the good soil and yielded a crop, some a hundred, some sixty, and some thirty times as much. The one who has ears, let him hear”.

And the disciples came up and said to Him, “Why do You speak to them in parables?” And Jesus answered them, «To you it has been granted to know the mysteries of the kingdom of heaven, but to them it has not been granted. For whoever has, to him more shall be given, and he will have an abundance; but whoever does not have, even what he has shall be taken away from him. Therefore, I speak to them in parables; because while seeing they do not see, and while hearing they do not hear, nor do they understand. And in their case the prophecy of Isaiah is being fulfilled, which says,

“You shall keep on listening, but shall not understand;
And you shall keep on looking, but shall not perceive;
For the heart of this people has become dull,

With their ears they scarcely hear,
 And they have closed their eyes,
 Otherwise they might see with their eyes,
 Hear with their ears,
 Understand with their heart, and return,
 And I would heal them”.

But blessed are your eyes, because they see; and your ears, because they hear. For truly I say to you that many prophets and righteous people longed to see what you see, and did not see it, and to hear what you hear, and did not hear it.

“Listen then to the parable of the sower. When anyone hears the word of the kingdom and does not understand it, the evil one comes and snatches away what has been sown in his heart. This is the one sown with seed beside the road. The one sown with seed on the rocky places, this is the one who hears the word and immediately receives it with joy; yet he has no firm root in himself, but is only temporary, and when affliction or persecution occurs because of the word, immediately he falls away. And the one sown with seed among the thorns, this is the one who hears the word, and the anxiety of the world and the deceitfulness of wealth choke the word, and it becomes unfruitful. But the one sown with seed on the good soil, this is the one who hears the word and understands it, who indeed bears fruit and produces, some a hundred, some sixty, and some thirty times as much”.

2. Say whether the sentences are true or false:

1. Jesus went out of the church and told a parable.
2. Only few people gathered around him near the sea.
3. Jesus was telling the parable.
4. The parable was about the sower who went out to sow his seed.
5. The women came to Jesus and asked why he was speaking in parables.
6. Jesus explained the disciples what this parable meant.

3. Answer the following questions:

1. Where was Jesus on the day of telling this parable? _____
2. Who was listening to Him? _____
3. Which parable was He telling? _____
4. Where did the seed fall?

5. Why was Jesus speaking in parables?

6. Which prophecy is being fulfilled in their case? _____
7. Did Jesus explain the meaning of this parable? _____

4. Fill in the gaps using the following words:

joy	boat	soil	unfruitful	crowds
	prophecy		thorns	rocky

And large (1)_____ gathered to Him, so He got into a (2)_____ and sat down, and the whole crowd was standing on the beach. Others fell on the (3)_____ places, where they did not have much soil; and they sprang up immediately, because they had no depth of (4)_____. Others fell among the (5)_____, and the thorns came up and choked them out. And in their case the (6)_____ of Isaiah is being fulfilled. The one sown with seed on the rocky places, this is the one who hears the word and immediately receives it with (7)_____; yet he has no firm root in himself, but is only temporary, and when affliction or persecution occurs because of the word, immediately he falls away. And the one sown with seed among the thorns, this is the one who hears the word, and the anxiety of the world and the deceitfulness of wealth choke the word, and it becomes (8)_____.

5. Match abstracts from the parable with their main ideas. There are two choices you don't need to use:

1. Otherwise they might see with their eyes,
Hear with their ears,
Understand with their heart.

2. When anyone hears the word of the kingdom and does not understand it, the evil one comes and snatches away what has been sown in his heart. This is the one sown with seed beside the road.

3. For whoever has, to him more shall be given, and he will have an abundance; but whoever does not have, even what he has shall be taken away from him.

4. The sower went out to sow; and as he sowed, some seeds fell beside the road, and the birds came and ate them up. Others fell on the rocky places, where they did not have much soil; and they sprang up immediately, because they had no depth of soil. But after the sun rose, they were scorched; and because they had no root, they withered away. Others fell among the thorns, and the thorns came up and choked them out. But others fell on the good soil and yielded a crop.

- A Jesus' answer to his disciples
- B Appearance of the sower
- C The parable itself
- D Describing the place where Jesus was
- E What prophecy of Isaiah tells
- F Explaining of the beginning of the parable

6. Express your point of view on the following: "Word of God as a model of person's behavior".

Додаток Е

Результати експериментального навчання
Показники рівня сформованості професійно орієнтованої
компетентності в читанні студентів ЕГ
(доекспериментальний зріз)

Прізви ще, ім'я	Отримані бали за окремими показниками					Загал ьна сума балів	Середн ій коєфіці єнт навчен ості
	загальне розумінн я змісту автентич ного релігійно го тексту	детальне розумінн я змісту автентич ного релігійно го тексту	контекстуа льна лексична здогадка	виділе ння ключо вих детале й ПО тексту	інтерпрет ація автентич ного релігійно го тексту		
Ірж-й М.	3	1,8	1	0	0	5,8	0,29
Ку-ук М.	3	4	4	1	3	15	0,75
Мих-к І.	3	3,6	1	0	0	7,6	0,38
Мар-к О.	3	4	0	0	0	7	0,35
Оч-к М.	3	3	1	0	0	7	0,35
Гі-як І.	3	4	0	0	0	7	0,35
Д-ук Р.	2	3,6	0	0	0	5,6	0,28
П-их М.	2	3,6	0	0	0	5,6	0,28
Б-ук М.	3	2	4	3	0	12	0,6
Си-а А.	2	1,8	2,5	1	0	7,3	0,37
Са-ай Н.	2,5	2,4	3	2	0	9,9	0,5
Де-ий І.	3	3	2,5	1	1	10,5	0,53
Бл-юк М.	1,2	3	2	1	2	9,5	0,34
Гр-єв Б.	2	2,4	0,5	2	1	7,9	0,4
К-юк І.	2,5	2,4	1	2	0	7,9	0,4
Но-ик	0	1,8	3	0	1	5,8	0,29

Р.							
Він-ів І.	3	4	4	4	3	18	0,9
Ан-ів А.	3	4	4	4	2	17	0,85
Медик В.	3	4	2	1	1	11	0,55
Наг-як Н.	2,5	3	3,5	1	2	12	0,6
Вез-й Р.	1	2	3	1	1	8	0,4
Гедзик П.	3	2,4	1,5	2	0	8,9	0,45
Де-ат Р.	3	3	2	2	0	10	0,5
Ів-ин А.	2	2,4	2	3	1	10,4	0,52
Ол-ин І.	3	3	2,5	1	2	11,5	0,58
Середн і показн ики	2,48	2,97	2	1,18	0,8	9,53	0,47

Результати експериментального навчання
Показники рівня сформованості професійно орієнтованої
компетентності в читанні студентів КГ
(доекспериментальний зріз)

Прізвище, ім'я	Отримані бали за окремими показниками					Загальна сума балів	Середній коефіцієнт навченості
	загальне розуміння змісту автентичного релігійного тексту	детальне розуміння змісту автентичного релігійного тексту	контекстуальна лексична здогадка	виділення ключових деталей ПО тексту	інтерпретація автентичного релігійного тексту		
Костюк Ю.	3	3,6	4	3	2	15,6	0,78
Чернега І.	3	3	4	3	3	16	0,8
Винук А.	3	4	1	4	0	12	0,6
Бакай М.	2	1,8	1	1	0	5,8	0,29
Лев-ий М.	2	2,4	2	1	0	7,4	0,37
Міл-ін М.	2	1,8	1	1	1	6,8	0,34
Мур-ін Р.	1,5	0,6	2	1	0	5,1	0,26
Рог-ий Р.	2	1,8	2	1	1,5	8,3	0,42
Ти-ко Ю.	2	1,8	2	0	0,5	6,3	0,32
Ходан М.	3	2,4	1,5	0	0	6,9	0,35
Чек-ий Ю.	2,5	2,4	2	1	0	7,9	0,4
Кав'юк П.	1	1,8	2	0	0	4,8	0,24
Ларіон В.	1	2,4	2	1	1	7,4	0,37
Піт-як	1	0,6	2	1	0	4,6	0,23

В.							
Спасо в О.	3	3	2	1	1	10	0,5
Чер-ко О.	2	2	1,5	2	0	7,5	0,38
Святи й В.	2,5	2,4	2	1	1	8,9	0,45
Боб-єв І.	3	2	2	1	1	9	0,45
Гум- юк П.	2	2,4	1,5	1	1	7,9	0,4
Літ-ук Н.	1,5	2	2	0	1	6,5	0,33
Лев-ко Р.	2	0,6	2	1	2	7,6	0,38
Петру к Р.	3	4	3	0	0	10	0,5
Госпо дин В.	1,5	2	2	3	1	9,5	0,48
Ключа к А.	1	2	2	1	1	7	0,35
Серед ні показн ики	2,1	2,2	2	1,2	0,75	8,3	0,42

Результати експериментального навчання
Показники рівня сформованості професійно орієнтованої
компетентності в читанні студентів ЕГ
(післяекспериментальний зріз)

Прізвище, ім'я	Отримані бали за окремими показниками					Загальна сума балів	Середній коефіцієнт навченості
	загальне розуміння змісту автентичного релігійного тексту	детальне розуміння змісту автентичного релігійного тексту	контекстуальна лексична здогадка	виділення ключових деталей ПО тексту	інтерпретація автентичного релігійного тексту		
Ірж-ий М.	3	3,2	3,5	4	3	16,7	0,84
Кух-ук М.	2	2,8	4	3	4,5	16,3	0,82
Мих-юк І.	3	3,6	4	3	3	16,6	0,83
Марчук О.	3	2,4	4	4	2,3	15,7	0,79
Очабрук М.	3	3	4	4	3	17	0,85
Гірняк І.	3	3	3	4	3	16	0,8
Дячук Р.	3	4	3,5	3	2,4	15,9	0,8
Пелих М.	3	3	3	3	4	16	0,8
Бойчук М.	3	4	3,5	3	2,6	16,1	0,81
Син-на А.	2,5	4	3,5	4	3,1	17,1	0,86
Сал-й Н.	3	2,4	3	2	2,6	13	0,65
Деш-ий І.	2	2	3	3	2	12	0,6
Близнюк М.	3	4	4	4	3,2	18,2	0,91
Гри-єв Б.	2	2	3	3	0	10	0,5

Корол юк І.	3	2	3	1	0,8	9,8	0,49
Носик Р.	3	4	4	4	2,8	17,8	0,89
Він-ів І.	3	4	4	4	4	19	0,95
Ан-ків А.	3	4	4	3	4	18	0,9
Медик В.	3	3,2	4	3	2,8	16	0,8
Наг-як Н.	3	2,4	4	4	2,2	15,6	0,78
Вез-ий Р.	3	4	3	4	2	16	0,8
Гедзик П.	3	3,2	3,5	4	3,6	17,3	0,87
Депута т Р.	3	3,2	3	3	2,8	15	0,75
Ів-ин А.	3	3,2	4	4	3,3	17,5	0,86
Олекс ин І.	2	2,4	3	3	2,6	13	0,65
Середн і показн ики	2,82	3,16	3,54	3,96	2,66	15,66	0,78

Результати експериментального навчання
Показники рівня сформованості професійно орієнтованої
компетентності в читанні студентів КГ
(післяекспериментальний зріз)

Прізвище, ім'я	Отримані бали за окремими показниками					Загальна сума балів	Середній коефіцієнт навченості
	загальне розуміння змісту автентичного релігійного тексту	детальне розуміння змісту автентичного релігійного тексту	контекстуальна лексична здогадка	виділення ключових деталей ПО тексту	інтерпретація автентичного релігійного тексту		
Костюк Ю.	3	3,6	4	3	3,3	16,9	0,85
Чернега І.	3	4	4	4	3	18	0,9
Винук А.	3	3,2	3,5	4	2,3	16	0,8
Бакай М.	2,5	3,2	2,5	3	0,8	12	0,6
Лев-ий М.	2,5	3,2	2,5	3	1,8	13	0,65
Міл-ін М.	3	2,8	2	2	1,5	11,3	0,57
Муригін Р.	2	2,8	2	3	0,8	9	0,45
Рог-ий Р.	2	2,8	3	1	1,2	10	0,5
Тим-ко Ю.	2	2,4	3	1	1,1	9,5	0,48
Ходан М.	2	3,2	3	0	0,4	8,6	0,43
Чек-ий Ю.	3	3,2	3,5	0	0	9,7	0,49
Кав'юк П.	2,5	1,8	3	0	0	7,3	0,37
Ларіон В.	2	2,4	2	2	1,1	9,5	0,48
Пітиля	2	3	1	1	0	7	0,35

к В.							
Спасо в О.	3	3,2	4	3	4,3	17,5	0,88
Чер-ко О.	3	3,2	3	2	0,8	12	0,6
Святи й В.	3	2,4	3,5	3	1,1	13	0,65
Бобил єв І.	3	3,2	3	2	1,3	12,5	0,63
Гум- юк П.	2,5	2,4	3,5	3	2,6	11	0,55
Літ-ук Н.	3	4	3,5	0	0,3	10,8	0,54
Левоч ко Р.	3	2,4	3	2	0,8	11,2	0,56
Петру к Р.	3	4	4	1	0	12	0,6
Госпо дин В.	3	3,2	3,5	2	1,7	13,4	0,67
Ключа к А.	2	3,2	4	1	0	10,2	0,51
Серед ні показн ики	2,63	3,03	3,08	1,92	1,26	11,73	0,59

Додаток Ж

Комплекс вправ і завдань з теми «King Solomon»

SOLOMON

“Knowing yourself is the beginning of all wisdom”

Aristotle

Lead-in

- a) How do you understand a quote?
- b) Is wisdom a crucial trait of a character of a person?

1. Read the text and answer the questions.

Now Solomon formed a marriage alliance with Pharaoh king of Egypt, and took Pharaoh’s daughter and brought her to the city of David until he had finished building his own house and the house of the Lord, and the wall around Jerusalem. The people were still sacrificing on the high places, because there was no house built for the name of the Lord until those days.

Now Solomon loved the Lord, **walking in the statutes of his father David**, except that he was sacrificing and burning incense on the high places. And the king went to Gibeon to sacrifice there, because that was the great high place; Solomon offered a thousand burnt offerings on that altar. In Gibeon the Lord appeared to Solomon in a dream at night; and God said, “Ask what you wish Me to give you.”

Then Solomon said, “You have shown great faithfulness to Your servant David my father, according as he walked before You in truth, righteousness, and uprightness of heart toward You; and You have reserved for him this great faithfulness, that You have given him a son to sit on his throne, as it is this day. And now, Lord my God, You have made Your servant king in place of my father David, yet I am like a little boy; **I do not know how to go out or come in**. And Your servant is in the midst of Your people whom You have chosen, a great people who are too many to be numbered or counted. So give Your servant an understanding heart to judge Your people, to discern between good and evil. For who is capable of judging this great people of Yours?”

Now it was pleasing in the sight of the Lord that Solomon had asked this thing. And God said to him, “Because you have asked this thing, and have not asked for yourself a long life, nor

have asked **riches** for yourself, nor have you asked for the lives of your enemies, but have asked for yourself discernment to understand justice, behold, I have done according to your words. Behold, I have given you a **wise and discerning heart**, so that there has been no one like you before you, nor shall one like you arise after you. I have also given you what you have not asked, both riches and honor, so that there will not be any among the kings like you all your days. And if you walk in My ways, keeping My statutes and commandments, as your father David walked, then I will prolong your days.”

Then Solomon awoke, and behold, it was a dream. And he came to Jerusalem and stood before the ark of the covenant of the Lord, and offered burnt offerings and made peace offerings, and **held a feast** for all his servants.

Then two women who were prostitutes came to the king and stood before him. The one woman said, “Pardon me, my lord: this woman and I live in the same house; and I gave birth to a child while she was in the house. And it happened on the third day after I gave birth, that this woman also gave birth to a child, and we were together. There was no stranger with us in the house, only the two of us in the house. Then this woman’s son died in the night, because she lay on him. So she got up in the middle of the night and took my son from beside me while your servant was asleep, and she laid him at her breast, and laid her dead son at my breast. When I got up in the morning **to nurse** my son, behold, he was dead! But when I examined him closely in the morning, behold, he was not my son, whom I had borne!” Then the other woman said, “No! For the living one is my son, and the dead one is your son.” But the first woman said, “No! For the dead one is your son, and the living one is my son.” So they spoke before the king.

Then the king said, “The one says, ‘This is my son who is living, and your son is the dead one’; and the other says, ‘No! For your son is the dead one, and my son is the living one.’” And the king said, “Get me a sword.” So they brought a sword before the king. And the king said, “Cut the living child in two, and give half to the one and half to the other.” But the woman whose child was the living one spoke to the king, for she was deeply stirred over her son, and she said, “Pardon me, my lord! Give her the living child, and by no means kill him!” But the other woman was saying, “**He shall be neither mine nor yours; cut him!**” Then the king replied, “Give the first woman the living child, and by no means kill him. She is his mother.” When all Israel heard about the judgment which the king had handed down, they feared the king, because they saw that the wisdom of God was in him to administer justice.

(text is borrowed from <https://classic.biblegateway.com/passage/?search=1%20Kings+3&version=NASB>)

- a) *Who was Solomon's wife?*
- b) *Where did God appear to Solomon in a dream at night?*
- c) *What was the wish of Solomon?*
- d) *What has God given him?*
- e) *How did Solomon decide the problem of two women?*

2. Transcribe and pronounce correctly the words given below. Reproduce them in the context:

marriage alliance, to sacrifice, faithfulness, righteousness, uprightness, throne, justice, commandment, stranger, sword, to fear, discernment.

3. Find English equivalents to the following words:

храм Господній, приносити жертви, постанови, нічний сон, велика милість, численний народ, приємна річ в Господніх очах, довгі дні, багатство і слава, продовжити дні, народити дитину, розітнути живе дитя на дві частини, Божа мудрість.

4. Explain the words in bold in your own.

5. Match terms from the text with their definitions:

dream	the ability to discern or judge what is true, right, or lasting; insight
justice	high respect, as that shown for special merit; recognition or esteem
king	a large, elaborately prepared meal, usually for many persons and often accompanied by entertainment; a banquet
wisdom	a series of images, ideas, emotions, and sensations occurring involuntarily in the mind during certain stages of sleep
honor	one who feels hatred toward, intends injury to, or opposes another; a foe
enemy	one that is supreme or preeminent in a particular group, category, or sphere; a male sovereign
feast	the principle of moral rightness; decency

6. Insert the terms from Ex.5 into these sentences:

- a) Where might is master, _____ is servant.
- b) Without _____ wealth is worthless.
- c) I had a terrible _____ last night.
- d) Man has not a greater _____ than himself.
- e) Among the blind the one-eyed man is _____.
- f) The king promised to hold a great _____ for all his people.
- g) One must show _____ to one's parents.

7. Complete the sentences using information from the text:

- a) Now Solomon formed a marriage alliance with Pharaoh king of Egypt, ...
- b) So give Your servant an understanding heart ...
- c) I have also given you what you have not asked, ...
- d) Then Solomon awoke, and behold, it was a dream ...
- e) Then two women who were prostitutes came to the king and stood before him ...
- f) When all Israel heard about the judgment ...

8. Provide the synonyms to the following words:

to prolong, to appear, to please, to understand, evil, good, wise.

9. Say whether the sentences are true or false. Make false ones into true ones:

- a) God appeared to Solomon on the mountain.
- b) Solomon asked God for understanding heart to judge people.
- c) It was not pleasing in the sight of the Lord that Solomon had asked this thing.
- d) After his dream Solomon offered burnt offerings and made peace offerings and held a feast for all his servants.
- e) Two men came to Solomon to judge them.
- f) Woman's son died in the night because he was ill.
- g) Solomon ordered to cut the living child in two to understand who was a real mother of the baby.

10. Prepare a sermon on the following topic: "What is more important: to be educated or to be wise?" Use data from the text.

SACRED READING

Read the prayer after the speaker: <https://www.youtube.com/watch?v=O21hdZYSTBM>

Rejoice, Virgin Birth-Giver of God, Mary, Full of Grace, the Lord is with you. Blessed are you among women and blessed is the fruit of your womb, for you have given birth to the Savior of our souls.

It is right, in truth, to glorify you, the Birth-Giver of God, the Ever-Blessed, Wholly Immaculate, and the Mother of our God. More honorable than the Cherubim and beyond compare more glorious than the Seraphim. You, Who without defilement did bare God the Word, true Birth-Giver of God, we magnify You.

Додаток II

Зразок післяекспериментального анкетування студентів

Шановний респонденте!

Пропонуємо Вам висловити свою точку зору та відповісти на запитання анкети. Відверті відповіді допоможуть нам зрозуміти Ваші враження від запропонованої нами методики формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні.

Позначте, будь ласка, обраний варіант відповіді. Просимо Вас бути максимально відвертими та уважними при заповненні анкети.

Анкетування проводиться анонімно!

1. Чи задоволені Ви результатом навчання?

- дуже задоволений;
- задоволений;
- не дуже задоволений;
- незадоволений.

2. Чи вважаєте Ви, що підвищили власний рівень професійно орієнтованої компетентності в читанні?

- так;
- не дуже;
- ні.

3. Як ви оцінюєте запропоновані нами вправи для формування професійно орієнтованої компетентності в читанні?

- відмінно;
- добре;
- задовільно;
- незадовільно.

4. Чи сприяли запропоновані нами вправи підвищенню Вашого рівня професійно орієнтованої компетентності в читанні?

- так;
- не дуже;
- ні.

5. Як Ви оцінюєте запропоновані Вам тексти для читання?

- цікаві;
- пізнавальні;
- інформативні;
- не цікаві;
- не пізнавальні;
- не інформативні;
- не дуже цікаві;
- не дуже пізнавальні;
- не дуже інформативні.

6. Які труднощі при читанні автентичних текстів англійською мовою Ви відчували?

- лексичні;
- граматичні;
- розуміння фахової інформації.

7. Які вправи були для Вас найлегшими?

- знаходження англійських відповідників;
- пояснення лексичних одиниць англійською мовою;
- сполучення термінів з їхніми визначеннями;
- підстановка слів у речення;
- доповнення речень інформацією з тексту;
- підбір синонімів до запропонованих лексичних одиниць;
- підготовка та інтерпретація проповіді.

8. Які вправи були для Вас найважчими?

- знаходження англійських відповідників;
- пояснення лексичних одиниць англійською мовою;
- сполучення термінів з їхніми визначеннями;
- підстановка слів у речення;
- доповнення речень інформацією з тексту;
- підбір синонімів до запропонованих лексичних одиниць;
- підготовка та інтерпретація проповіді.

9. Що для Вас було найважчим в опануванні фаховою лексикою?

- запам'ятовувати слова;
- вживати їх в усному мовленні;
- розуміти слова в текстах.

10. Чи вважаєте Ви, що вправ було достатньо?

- так;
- ні.

11. Чи легше Вам було виконувати завдання післяекспериментального зрізу, ніж доекспериментального?

- так;
- ні;
- не знаю.

12. Чи потрібно і далі працювати на заняттях над удосконаленням англомовної компетентності в читанні?

- так;
- ні;
- не знаю.

13. Чи плануєте Ви і надалі вивчати англійську мову та працювати над удосконаленням компетентності в читанні?

- так;
- ні;
- не знаю.

14. Що потрібно поліпшити/змінити у запропонованій методиці?

Додаток К

Результати опитування студентів

1. Чи задоволені Ви результатом навчання?

- дуже задоволений; 66,7%
- задоволений; 33,3%
- не дуже задоволений; 0%
- незадоволений. 0%

2. Чи вважаєте Ви, що підвищили власний рівень професійно орієнтованої компетентності в читанні?

- так; 91,7%
- не дуже; 8,3 %
- ні. 0%

3. Як ви оцінюєте запропоновані нами вправи для формування професійно орієнтованої компетентності в читанні?

- відмінно; 75%
- добре; 16,7%
- задовільно; 8,3%
- незадовільно. 0%

4. Чи сприяли запропоновані нами вправи підвищенню Вашого рівня професійно орієнтованої компетентності в читанні?

- так; 91,7%
- не дуже; 8,3%
- ні. 0%

5. Як Ви оцінюєте запропоновані Вам тексти для читання?

- цікаві; 91,7%
- пізнавальні; 75%
- інформативні; 75%
- не цікаві; 0%
- не пізнавальні; 0%
- не інформативні; 0%
- не дуже цікаві; 0%

- не дуже пізнавальні; 0%
- не дуже інформативні. 0%

6. Які труднощі при читанні автентичних текстів англійською мовою Ви відчували?

- лексичні; 58,3%
- граматичні; 33,3%
- розуміння фахової інформації. 50%

7. Які вправи були для Вас найлегшими?

- знаходження англійських відповідників; 41,7%
- пояснення лексичних одиниць англійською мовою; 8,3%
- сполучення термінів з їхніми визначеннями; 50%
- підстановка слів у речення; 58,3%
- доповнення речень інформацією з тексту; 41,7%
- підбір синонімів до запропонованих лексичних одиниць; 25%
- підготовка та інтерпретація проповіді. 8,3%

8. Які вправи були для Вас найважчими?

- знаходження англійських відповідників; 33,3%
- пояснення лексичних одиниць англійською мовою; 25%
- сполучення термінів з їхніми визначеннями; 8,3%
- підстановка слів у речення; 8,3%
- доповнення речень інформацією з тексту; 16,7%
- підбір синонімів до запропонованих лексичних одиниць; 33,3%
- підготовка та інтерпретація проповіді. 83,3%

9. Що для Вас було найважчим в опануванні фаховою лексикою?

- запам'ятовувати слова; 25%
- вживати їх в усному мовленні; 50%
- розуміти слова в текстах. 50%

10. Чи вважаєте Ви, що вправ було достатньо?

- так; 100%
- ні. 0%

11. Чи легше Вам було виконувати завдання післяекспериментального зрізу, ніж доекспериментального?

- так; 91,7 %

- ні; 0%
- не знаю. 8,3%

12. Чи потрібно і далі працювати на заняттях над удосконаленням англomовної компетентності в читанні?

- так; 83,3%
- ні; 8,3%
- не знаю. 8,3%

13. Чи плануєте Ви і надалі вивчати англійську мову та працювати над удосконаленням компетентності в читанні?

- так; 83,3%
- ні; 8,3%
- не знаю. 8,3%

14. Що потрібно поліпшити/змінити у запропонованій методиці?

Студенти висловили своє схвалення щодо запропонованої методики формування англomовної професійно орієнтованої компетентності в читанні, деякі з них висловили пропозицію подавати вокабуляр невідомих/складних слів.

Додаток Л

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІНОЗЕМНА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Кафедра іноземних мов для гуманітарних факультетів

СИЛАБУС
навчальної дисципліни

Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)
Foreign Language for Specific Purposes (English)

обов'язкова дисципліна

Освітньо-професійна програма Богослов'я
Спеціальність 041 Богослов'я
Галузь знань 04 Богослов'я
Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)
Філологічний факультет
Мова навчання: англійська

Розробник: Никіфорчук Жанна Василівна

Профайл викладача:

Контактний тел. (+380372) 584886

E-mail: nykiforchuk.zhanna@chnu.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle <https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=1874>

Консультації Онлайн-консультації: (за домовленістю)
Очні консультації: четвер 14.40-16.00

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни). Іноземна мова за професійним спрямуванням – навчальна дисципліна, що розвиває та вдосконалює навички та вміння, які забезпечують кваліфіковану професійну діяльність у приватній, суспільній, професійній та освітній сферах спілкування в багатонаціональному суспільстві іноземною мовою, а також невербальними (формули, графіки, діаграми, жести, міміка) засобами спілкування у контексті цільової культури. Дисципліна викладається з урахуванням міжнародних рекомендацій до знання мови, водночас із особливостями фаху й контекстного підходу до викладання англійської мови.

2. Мета навчальної дисципліни: Метою викладання навчальної дисципліни є вивчення мови на побутовому, культурологічному та професійному рівнях; практичне володіння іноземною мовою на автономному рівні, необхідному для ділового та професійного спілкування, реалізація на письмі комунікативних намірів, пов'язаних з виробничими умовами фаху; досягнення студентами рівня знань, відповідних до вимог дипломованого спеціаліста, який забезпечить можливість застосування іноземної мови у практичній діяльності.

3. Завдання: Основними завданнями вивчення дисципліни є вироблення умінь орієнтуватися в потоці різноманітної інформації іноземною мовою; знаходити, сприймати, аналізувати, оцінювати, застосовувати на практиці відомості, одержані в словесній чи іншій формі; опанування фоновими знаннями мови; розвиток умінь вільно спілкуватися в різних ситуаціях; формулювати власну думку, висловлювати почуття щодо життєвих явищ, суспільних та інших проблем; розуміти інших людей, знаходити спільну мову з ними; реалізація комунікативних намірів на письмі (ділове листування, оформлення спеціалізованої документації, статті, реферати, тощо); робота з іншомовними джерелами загально побутового та професійно виробничого

характеру за результатом скласти реферат або анотацію до прочитаного тексту зі спеціальності; участь у бесідах англійською мовою в обсязі тематики, передбаченої програмою.

4. Пререквізити. Дисципліна в ЗСО «Англійська мова».

5. Результати навчання. Після прослуховування курсу студенти повинні **знати:** *фонетичний аспект мовлення:* фонеми та їхні артикуляційно-акустичні характеристики; основні модифікації звуків у потоці мовлення; фонетичну організацію слів (складу, словесного наголосу); інтонацію та її основні компоненти (мелодіку, ритм, паузацію, наголос, темп, гучність і тембр); транскрипцію чи інші умовні символи (в залежності від ІМ) та графічні можливості відображення інтонації; *лексичний аспект мовлення:* усну і письмову форми слова; їхню семантику (денотативне і конотативне значення); відносну цінність слова або його здатність мати антоніми, синоніми, омоніми, пароніми, стилістичну і соціокультурну забарвленість; синтаксичну і лексичну сполучувальні цінності слова; правила словотвору (складання слів, конверсії тощо); типи словників; основні поняття, пов'язані зі структурою слова: (корінь, префікс, суфікс); схожість та/або розбіжність у лексичних системах рідної та іноземної мов; *граматичний аспект мовлення:* правила лінгвістичної граматики, пристосовані для навчання іноземної мови.

Вміти: здійснювати усне спілкування в типових ситуаціях навчально-трудої, побутової і культурної сфер спілкування; розуміти на слух основний зміст автентичних текстів; читати і розуміти тексти різних жанрів та видів з різним ступенем розуміння їхнього змісту (читання з розумінням основного змісту; читання з повним розумінням змісту); зафіксувати і передати письмово необхідну інформацію.

6. Опис навчальної дисципліни

6.1. Загальна інформація

Назва навчальної дисципліни Іноземна мова за професійним спрямуванням / Foreign Language for Specific Purposes (English)													
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю	
			Кредитів	годин	Змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання		
Денна	1-2	1-3	6	180	6		90				90		залік (2 сем) іспит (3 сем)
Заочна													

6.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
		Л	п	Лаб	інд	с.р.		Усього	л	п	лаб	Інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Теми практичних занять	Змістовий модуль 1 Christianity												
Тема 1. Holy Apostle Andrew in the Kyiv Mountains.	10		5			5							
Тема 2. Kyiv Metropolitan Peter Mogila.	10		4			6							

Тема 3. Religion in Great Britain.	8		4			4							
Модульна контрольна робота	2		2										
Разом за ЗМ1	30												
Теми практичних занять	Змістовий модуль 2 Religions of the World												
Тема 1. Islam.	10		5			5							
Тема 2. Hinduism.	10		4			6							
Тема 3. Buddhism.	8		4			4							
Модульна контрольна робота	2		2										
Разом за ЗМ2	30												
Теми практичних занять	Змістовий модуль 3 The Old Testament												
Тема 1. The Creation of World.	10		5			5							
Тема 2. The Offering of Isaac.	10		4			6							
Тема 3. King Solomon.	8		4			4							
Модульна контрольна робота	2		2										
Разом за ЗМ3	30												
Теми практичних занять	Змістовий модуль 4 The New Testament												
Тема 1. Peter the Apostle.	10		5			5							
Тема 2. Matthew the Apostle.	10		4			6							
Тема 3. Judas Iscariot, the Apostle.	8		4			4							
Модульна контрольна робота	2		2										
Разом за ЗМ4	30												
Усього годин	120		60			60							
Теми практичних занять	Змістовий модуль 5 Church Building and Divine Liturgy												
Тема 1. Church Building.	10		5			5							
Тема 2. Divine Liturgy.	10		4			6							
Тема 3. Icons.	8		4			4							
Модульна контрольна робота	2		2										
Разом за ЗМ5	30												
Теми практичних занять	Змістовий модуль 6 Sacraments and the Biggest Holidays of Christians												
Тема 1. Vestments.	10		5			5							

Тема 2. Sacraments.	10		4			6							
Тема 3. The Biggest Holidays of Christians.	8		4			4							
Модульна контрольна робота	2		2										
Разом за ЗМ6	30												
Усього годин	60		30			30							
Усього за весь цикл	180		90			90							

6.2.1. Тематика індивідуальних завдань

№	Назва теми
1.	Презентація/відеопрезентація <i>Християнство.</i>
2.	Презентація/відеопрезентація <i>Розпорядок дня богослова.</i>
3.	Декламування/спів молитви <i>«Отче наш», «Богородице Діво».</i>
4.	Презентація/відеопрезентація <i>Святий апостол Андрій.</i>
5.	Презентація/відеопрезентація <i>Київський митрополит Петро Могила.</i>
6.	Декламування/спів молитви до <i>Святого Духа.</i>
7.	Презентація/відеопрезентація <i>Релігія у Великій Британії.</i>
8.	Презентація/відеопрезентація <i>Релігії світу.</i>
9.	Презентація/відеопрезентація <i>Створення світу.</i>
10.	Презентація/відеопрезентація <i>Жертвоприношення Авраама.</i>
11.	Презентація/відеопрезентація <i>Цар Соломон.</i>
12.	Презентація/відеопрезентація <i>Апостол Петро.</i>
13.	Презентація/відеопрезентація <i>Апостол Матвій.</i>
14.	Презентація/відеопрезентація <i>Апостол Юда Іскаріот.</i>
15.	Презентація/відеопрезентація <i>Церковна будівля.</i>
16.	Презентація/відеопрезентація <i>Божественна літургія.</i>
17.	Презентація/відеопрезентація <i>Ікони.</i>
18.	Презентація/відеопрезентація <i>Священничий одяг.</i>
19.	Презентація/відеопрезентація <i>Тайнства церкви.</i>
20.	Презентація/відеопрезентація <i>Найбільші свята християн.</i>
21.	Декламування/спів молитви <i>«Символ Віри».</i>

6.2.2. Самостійна робота

№	Назва теми
1	Презентація інформації про відомих церковних діячів.
2	Розпорядок дня богослова.
3	Молитви «Отче наш», «Богородице Діво».
4	Презентація про одного з відомих світових філантропів.
5	Порівняльна характеристика церков.
6	Молитва «До Святого Духа».
7	Діалог між представниками двох релігій.
8	Розповідь про створення світу.
9	Притча про сіяча.
10	Складання проповіді.
11	Есе на тему «Чи можна пробачити зраду?»
12	Притча про блудного сина
13	Презентація інформації про чудотворні ікони.
14	Підготовка до ведення літургії англійською мовою.

15	Заповіді Божі. Заповіді Блаженства.
16	Опис одного з таїнств церкви.
17	Традиції святкування християнських свят.
18	Молитва «Символ віри».

7. Система контролю та оцінювання

Види та форми контролю

Форми поточного контролю – усна відповідь студента, реферат, творча робота.

Форма підсумкового контролю – залік, іспит.

Засоби оцінювання

- контрольні роботи;
- реферати;
- есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання може бути досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання навчальної дисципліни.

Мінімальний пороговий рівень оцінки варто визначати за допомогою якісних критеріїв і трансформувати його в мінімальну позитивну оцінку використовуваної числової (рейтингової шкали).

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
60-69	D		
50-59	E	задовільно	не зараховано з можливістю повторного складання
35-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Розподіл балів, які отримують студенти (залік)

Семестр 1-2

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)												Кількість балів (залік)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль № 1			Змістовий модуль № 2			Змістовий модуль № 3			Змістовий модуль № 4				
T1	T2	T3	T1	T2	T3	T1	T2	T3	T1	T2	T3		
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	40	100

Семестр 3

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)						Кількість балів іспит	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль № 5			Змістовий модуль № 6				
T1	T2	T3	T1	T2	T3	40	100
10	10	10	10	10	10		

8. Рекомендована література

8.1. Базова (основна) література

1. Никіфорчук Ж. В., Лабінська Б. І. Англійська мова для студентів спеціальності «Богослов'я» = English for Theology Students. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2021. 272 с.
2. English Reader for Philosophy and Theology Students : навчальний посібник / укл.: Т. О. Романова, Л. Т. Айгаре, С. В. Ісаєнко. Чернівці : Рута, 2002.

8.2. Допоміжна література

1. Paterson K. Oxford Grammar for EAP: English grammar and practice for Academic Purposes. Oxford : OUP Oxford, 2013. 288 p.
2. Kaufman L., Stern T. The Blue Book of Grammar and Punctuation: An Easy-to-Use Guide with Clear Rules, Real-World Examples, and Reproducible Quizzes 11th Ed. New Jersey : Wiley, 2014. 224 p.
3. Sowton Ch. 50 Steps to Improving Your Grammar Study Book. Reading: Garnet Education, 2016. 272 p.
4. Vicary A. English for Academic Study: Grammar for Writing Study Book. Reading : Garnet Education, 2014. 240 p.
5. New Total English. Elementary. Students' Book. / Mark Foley, Diane Hall. Pearson : Longman, 2011. 160 p.
6. New Total English. Elementary. Workbook. / Mark Foley, Diane Hall Pearson : Longman, 2011. 95 p.
7. Murphy, Raymond Essential Grammar in Use / Raymond Murphy. Cambridge : Cambridge University Press, 2013. 319 p.

9. Інформаційні ресурси

Режим доступу:

1. <https://online.recoveryversion.bible/index.cfm>
2. <https://www.biblegateway.com/>
3. <https://www.biblestudytools.com/topical-verses/parables-of-jesus/>
4. <https://learnenglish.britishcouncil.org/>
5. <https://bibleonline.ru/bible/kjv/>

Додаток М

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІНОЗЕМНА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Факультет іноземних мов

Кафедра іноземних мов для гуманітарних факультетів

„ЗАТВЕРДЖУЮ“

Декан факультету іноземних мов
проф. Осовська І. М.

”_____” _____ 20__ року

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни

Іноземна мова за професійним спрямуванням
(назва навчальної дисципліни)

обов'язкова
(вказати: обов'язкова/вибіркова)

Освітньо-професійна програма Богослов'я
(назва програми)

Спеціальність 041 Богослов'я
(вказати: код, назва)

Галузь знань 04 Богослов'я
(вказати: код, назва)

Рівень вищої освіти перший бакалаврський
(вказати: перший бакалаврський/другий магістерський)

Факультет філологічний
(назва факультету, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаною освітньо-професійною програмою)

Мова навчання англійська
(вказати, на якій мові вивчається дисципліна)

Чернівці 2021 рік

Розробник:

Никифорчук Жанна Василівна

1. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» для студентів філологічного факультету спеціальності 041 «Богослов'я» є вивчення мови на побутовому, культурологічному та професійному рівнях; практичне володіння іноземною мовою на автономному рівні, необхідному для ділового та професійного спілкування, реалізація на письмі комунікативних намірів, пов'язаних з виробничими умовами фаху; досягнення студентами рівня знань, відповідних до вимог дипломованого спеціаліста, який забезпечить можливість застосування іноземної мови у практичній діяльності.

Основними завданнями вивчення дисципліни є участь в усному мовленні англійською мовою, реалізація комунікативних намірів на письмі (ділове листування, оформлення спеціалізованої документації, статті, реферати тощо); робота з іншомовними джерелами загально побутового та професійно виробничого характеру; участь у бесідах англійською мовою в обсязі тематики, передбаченої програмою.

2. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми 041 «Богослов'я», у результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні **знати:**

фонетичний аспект мовлення: фонема та їхні артикуляційно-акустичні характеристики; основні модифікації звуків у потоці мовлення; фонетичну організацію слів (складу, словесного наголосу); інтонацію та її основні компоненти (мелодіку, ритм, паузацію, наголос, темп, гучність і тембр); транскрипцію чи інші умовні символи (в залежності від ІМ) та графічні можливості відображення інтонації; *лексичний аспект мовлення:* усну і письмову форми слова; їхню семантику (денотативне і конотативне значення); відносну цінність слова або його здатність мати антоніми, синоніми, омоніми, пароніми, стилістичну і соціокультурну забарвленість; синтаксичну і лексичну сполучувальні цінності слова; правила словотвору (складання слів, конверсії тощо); типи словників; основні поняття, пов'язані зі структурою слова: (корінь, префікс, суфікс); схожість та/або розбіжність у лексичних системах рідної та іноземної мов; *граматичний аспект мовлення:* правила лінгвістичної граматики, пристосовані для навчання іноземної мови.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми 041 «Богослов'я», у результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні **вміти:**

здійснювати усне спілкування в типових ситуаціях навчально-трудої, побутової і культурної сфер спілкування; розуміти на слух основний зміст автентичних текстів; читати і розуміти тексти різних жанрів та видів з різним ступенем розуміння їхнього змісту (читання з розумінням основного змісту; читання з повним розумінням змісту); зафіксувати і передати письмово необхідну інформацію.

3. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва навчальної дисципліни Іноземна мова за професійним спрямуванням					
Форма	Рік підг отов	Сем естр	Кількість	Кількість годин	Вид

навчання			кредитів	годин	змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	підсумкового контролю
Денна	1,2	1,2,3	6	180	6		90	-	-	90		Залік: 2 (сем) Екзамен: 3 (сем)
Заочна												

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд.	с.р.	л		п	лаб	інд.	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1-й семестр												
Змістовий модуль 1 Christianity												
Тема 1. Holy Apostle Andrew in the Kyiv Mountains.	10		5			5						
Тема 2. Kyiv Metropolitan Peter Mogila.	10		4			6						
Тема 3. Religion in Great Britain.	8		4			4						
Модульна контрольна робота	2		2									
Разом за ЗМ 1	30		15			15						
Змістовий модуль 2 Religions of the World												
Тема 1. Islam.	10		5			5						
Тема 2. Hinduism.	10		4			6						
Тема 3. Buddhism.	8		4			4						
Модульна контрольна робота	2		2									
Разом за ЗМ 2	30		15			15						
<i>Усього годин за 1-й семестр</i>	60		30			30						
2-й семестр												
Змістовий модуль 3 The Old Testament												
Тема 1. The Creation of World.	10		5			5						
Тема 2. The Offering of Isaac.	10		4			6						
Тема 3. King Solomon.	8		4			4						
Модульна контрольна робота	2		2									
Разом за ЗМ 3	30		15			15						
Змістовий модуль 4 The New Testament												

Тема 1. Peter the Apostle.	10		5			5							
Тема 2. Matthew the Apostle.	10		4			6							
Тема 3. Judas Iscariot, the Apostle.	8		4			4							
Модульна контрольна робота	2		2										
Разом за ЗМ 4	30		15			15							
<i>Усього годин за 2-й семестр</i>	60		30			30							
<i>Всього за рік</i>	120		60			60							
3-й семестр													
Змістовий модуль 5													
Church Building and Divine Liturgy													
Тема 1. Church Building.	10		5			5							
Тема 2. Divine Liturgy.	10		4			6							
Тема 3. Icons.	8		4			4							
Модульна контрольна робота	2		2										
Разом за модулем 5	30		15			15							
Змістовий модуль 6													
Sacraments and the Biggest Holidays of Christians													
Тема 1. Vestments.	10		5			5							
Тема 2. Sacraments.	10		4			6							
Тема 3. The Biggest Holidays of Christians.	8		4			4							
Модульна контрольна робота	2		2										
Разом за ЗМ 6	30		15			15							
Усього годин за 3-й семестр	60		30			30							
Усього за весь цикл	180		90			90							

4.1. Тематика індивідуальних завдань

№	Назва теми
1.	Презентація/відеопрезентація <i>Християнство.</i>
2.	Презентація/відеопрезентація <i>Розпорядок дня богослова.</i>
3.	Декламування/спів молитви <i>«Отче наш», «Богородице Діво».</i>
4.	Презентація/відеопрезентація <i>Святий апостол Андрій.</i>
5.	Презентація/відеопрезентація <i>Київський митрополит Петро Могила.</i>
6.	Декламування/спів молитви до <i>Святого Духа.</i>
7.	Презентація/відеопрезентація <i>Релігія у Великій Британії.</i>
8.	Презентація/відеопрезентація <i>Релігії світу.</i>
9.	Презентація/відеопрезентація <i>Створення світу.</i>
10.	Презентація/відеопрезентація <i>Жертвоприношення Авраама.</i>
11.	Презентація/відеопрезентація <i>Цар Соломон.</i>
12.	Презентація/відеопрезентація <i>Апостол Петро.</i>
13.	Презентація/відеопрезентація <i>Апостол Матвій.</i>
14.	Презентація/відеопрезентація <i>Апостол Юда Іскаріот.</i>
15.	Презентація/відеопрезентація <i>Церковна будівля.</i>
16.	Презентація/відеопрезентація <i>Божественна літургія.</i>
17.	Презентація/відеопрезентація <i>Ікони.</i>
18.	Презентація/відеопрезентація <i>Священничий одяг.</i>
19.	Презентація/відеопрезентація <i>Таїнства церкви.</i>
20.	Презентація/відеопрезентація <i>Найбільші свята християн.</i>
21.	Декламування/спів молитви <i>«Символ Віри».</i>

4.2. Самостійна робота

№	Назва теми
---	------------

1	Презентація інформації про відомих церковних діячів.
2	Розпорядок дня богослова.
3	Молитви «Отче наш», «Богородице Діво».
4	Презентація про одного з відомих світових філантропів.
5	Порівняльна характеристика церков.
6	Молитва «До Святого Духа».
7	Діалог між представниками двох релігій.
8	Розповідь про створення світу.
9	Притча про сіяча.
10	Складання проповіді.
11	Есе на тему «Чи можна пробачити зраду?»
12	Притча про блудного сина
13	Презентація інформації про чудотворні ікони.
14	Підготовка до ведення літургії англійською мовою.
15	Заповіді Божі. Заповіді Блаженства.
16	Опис одного з таїнств церкви.
17	Традиції святкування християнських свят.
18	Молитва «Символ віри».

5. СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Види та форми контролю

Форми поточного контролю – усна відповідь студента, реферат, творча робота.

Форма підсумкового контролю – залік, іспит.

Засоби оцінювання

- контрольні роботи;

- реферати;

- есе;

- презентації результатів виконаних завдань та досліджень.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання є досягнення ним мінімального порогу рівня оцінки за кожним запланованим результатом навчальної дисципліни.

Мінімальний пороговий рівень оцінки доцільно визначати за допомогою якісних критеріїв і трансформувати його в мінімальну позитивну оцінку використовуваної числової (рейтингової шкали).

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
60-69	D	задовільно	
50-59	E		
35-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Розподіл балів, які отримують студенти

Семестр 1-2

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)												Кількість балів (залік)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль № 1			Змістовий модуль № 2			Змістовий модуль № 3			Змістовий модуль № 4			40	100
T1	T2	T3	T1	T2	T3	T1	T2	T3	T1	T2	T3		
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		

Семестр 3

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)						Кількість балів іспит	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль № 5			Змістовий модуль № 6				
T1	T2	T3	T1	T2	T3	40	100
10	10	10	10	10	10		

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

6.1. Базова (основна)

1. Никіфорчук Ж. В., Лабінська Б. І. Англійська мова для студентів спеціальності «Богослов'я» = English for Theology Students. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2021. 272 с.
2. English Reader for Philosophy and Theology Students : навчальний посібник / укл.: Т. О. Романова, Л. Т. Айгаре, С. В. Ісаєнко. Чернівці : Рута, 2002.

6.2. Допоміжна

1. Paterson_K. Oxford Grammar for EAP: English grammar and practice for Academic Purposes. Oxford : OUP Oxford, 2013. 288 p.
2. Kaufman L., Stern T. The Blue Book of Grammar and Punctuation: An Easy-to-Use Guide with Clear Rules, Real-World Examples, and Reproducible Quizzes 11th Ed. New Jersey : Wiley, 2014. 224 p.
3. Sowton Ch. 50 Steps to Improving Your Grammar Study Book. Reading: Garnet Education, 2016. 272 p.
4. Vicary A. English for Academic Study: Grammar for Writing Study Book. Reading : Garnet Education, 2014. 240 p.
5. New Total English. Elementary. Students' Book. / Mark Foley, Diane Hall. Pearson: Longman, 2011. 160 p.
6. New Total English. Elementary. Workbook. / Mark Foley, Diane Hall Pearson : Longman, 2011. 95 p.
7. Murphy, Raymond Essential Grammar in Use / Raymond Murphy. Cambridge : Cambridge University Press, 2013. 319 p.

7. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Режим доступу:

1. <https://online.recoveryversion.bible/index.cfm>
2. <https://www.biblegateway.com/>
3. <https://www.biblestudytools.com/topical-verses/parables-of-jesus/>
4. <https://learnenglish.britishcouncil.org/>
5. <https://bibleonline.ru/bible/kjv/>

Додаток Н

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, в яких викладено основні наукові результати дисертації

1. Нікіфорчук Ж. В. Психолінгвістичні особливості англomовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх релігієзнавців. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2018. № 3. С. 111–118.

2. Нікіфорчук Ж. В. Особливості англomовного релігійного дискурсу для формування компетентності в читанні майбутніх богословів. *Іноземні мови*. 2020. № 2. С. 27–31.

3. Нікіфорчук Ж. В. Критерії відбору навчального матеріалу для формування англomовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2021. № 30 (1). С. 271–285.

4. Nykiforchuk Zh. Teaching English Professionally Oriented Reading of Future Theologians. *European Science Review*. 2021. № 11–12. P. 19–29.

5. Нікіфорчук Ж. В. Завдання для навчання англomовного професійно орієнтованого читання майбутніх богословів. *Вісник КНЛУ. Педагогіка та психологія*. 2022. № 36. С. 79–89.

Навчально-методичний посібник

6. Нікіфорчук Ж. В., Лабінська Б. І. Англійська мова для студентів спеціальності «Богослов'я» = English for Theology Students. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2021. 272 с.

Праці, які засвідчують/додатково відображають зміст дисертації

7. Нікіфорчук Ж. В. Навчання професійно орієнтованого англomовного читання у майбутніх релігієзнавців. *Сучасний рух науки* : V

Міжнародна науково-практична інтернет-конференція (7–8 лютого). Дніпро, 2019. С. 507–511.

8. Никіфорчук Ж. В., Лабінська Б. І. Фразеологічні одиниці як компонент формування професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів. *Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психолого-педагогічний аспекти* : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (27–28 березня). Біла Церква, 2020. С. 99–102.

9. Никіфорчук Ж. В. Стратегії навчання іншомовного читання майбутніх богословів. *Сучасний педагог та теорія педагогіки, філологічні диспути та наука про мову* : матеріали міжнар. наук. конф. (19 лютого). Хмельницький, 2021. С. 62–64.

10. Никіфорчук Ж. В. Підходи до навчання іноземної мови майбутніх богословів. *Актуальні питання науки, освіти і суспільства в Україні та світі* : Міжнародна науково-практична конференція (30 березня). Полтава, 2022. С. 20–23.

11. Nykiforchuk Zh. Stylistic Characteristic of Professionally Oriented Texts for Forming Reading Competence of Future Theologians. *Interdisciplinary Research : Scientific Horizons and Perspectives : III International Scientific and Theoretical Conference* (May, 6). Vilnius, 2022. Volume 2. P. 98–99.

Положення, висновки та результати дисертаційного дослідження обговорювались на науково-методичних семінарах та засіданнях кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича у 2019-2022 рр.; кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка у 2022-2023 рр.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на конференціях різного рівня, зокрема,

Міжнародних наукових конференціях:

1. «Актуальні проблеми романо-германської філології» (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, 10 травня 2019 р.), форма участі – усна доповідь: «Професійно орієнтований текст: релігійний аспект».

2. «Актуальні проблеми романо-германської філології та перекладу» (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, 7–8 травня 2020 р.), форма участі – усна доповідь: «Лексичні характеристики сучасного англomовного релігійного дискурсу для навчання професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів».

3. «Сучасний педагог та теорія педагогіки, філологічні диспути та наука про мову» (м. Хмельницький, 19 лютого 2021 р.), форма участі – публікація тез: «Стратегії навчання іншомовного читання майбутніх богословів».

4. «Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики» (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, 14 травня 2021 р.), форма участі – усна доповідь: «Система вправ для формування професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів».

Міжнародних науково-практичних конференціях:

1. «Сучасний рух науки» (м. Дніпро, 7-8 лютого 2019 р.), форма участі – публікація тез: «Навчання професійно орієнтованого англomовного читання у майбутніх релігієзнавців».

2. Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психолого-педагогічний аспекти (м. Біла Церква, 27-28 березня 2020 р.), форма участі – публікація тез: «Фразеологічні одиниці

як компонент формування професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів».

3. Актуальні питання науки, освіти і суспільства в Україні та світі (м. Полтава, 30 березня 2022 р.), форма участі – публікація тез: «Підходи до навчання іноземної мови майбутніх богословів».

Міжнародній науково-теоретичній конференції

1. Interdisciplinary Research : Scientific Horizons and Perspectives (м. Вільнюс, 6 травня 2022 р.), форма участі – публікація тез: «Stylistic Characteristic of Professionally Oriented Texts for Forming Reading Competence of Future Theologians».

Додаток П

АКТИ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

вул. М.Коцюбинського, 2, м.Чернівці, 58002, тел. (0372) 584811, факс (0372) 552914,
 E-mail: rector@chnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02071240

Від 27.05.2022 № 17/17-849 На № _____ від _____

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Никіфорчук Жанни Василівни
 «Формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні
 майбутніх богословів»
 на здобуття наукового ступеня доктора філософії
 зі спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки

Дослідження методики формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів, розроблене Никіфорчук Жанною Василівною, аспіранткою кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, впроваджено у навчальний процес Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича у межах ОП «Богослов'я» серед студентів спеціальності 041 Богослов'я у 2021-2022 н.р.

Запропонована авторкою методика сприяє забезпеченню фахових компетентностей студентів (здатність налагоджувати іншомовний комунікативний контакт, оперувати навичками іншомовного спілкування, аналізувати професійно орієнтовану іншомовну літературу); має на меті відбір навчального матеріалу, представлена відповідною системою вправ та завдань, котра співвідноситься з трьома етапами навчання, що сприяє вдосконаленню англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів.

Результати експериментального навчання засвідчили ефективність та доцільність застосування методики формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів, що навчаються у закладах вищої освіти України.

Акт про впровадження затверджено на засіданні кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів (протокол № 10 від 04 травня 2022 р.)

Проректор з наукової роботи

Завідувач кафедри іноземних мов
 для гуманітарних факультетів

ASL
Б

Андрій САМІЛА

Богдана ЛАБІНСЬКА

Міністерство освіти і науки України
Приватний заклад
вищої освіти
«ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА
АКАДЕМІЯ
Івана Золотоустого»

76019, м. Івано-Франківськ,
вул. Софрона Мудрого, 22

Ministry of Education and Science of Ukraine
Private Higher Education
Institution
«IVANO-FRANKIVSK
ACADEMY
Ivana Zolotoustoho»

76019, Ivano-Frankivsk,
22 Sofrona Mudroho str., Ukraine

03.06.2022 р.
Вих. № 013 / 22

АКТ

про впровадження результатів
дисертаційного дослідження Никіфорчук Жанни Василівни
«ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЧИТАННІ МАЙБУТНІХ БОГОСЛОВІВ»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Впровадження розробленої Жанною Никіфорчук методики формування англomовної професійно орієнтованої компетентності у читанні за освітньою програмою «Богослов'я» (бакалаврського рівня вищої освіти) в Івано-Франківській академії Івана Золотоустого розпочато з 04 жовтня 2021 року.

Матеріали дисертаційної роботи оформлено в цілісну систему навчальних вправ і завдань, що за рівнем складності відповідають вимогам якісного здійснення освітнього процесу щодо вивчення англійської мови за професійним спрямуванням.

Результати навчання засвідчили загалом високий рівень ефективності розробленої методики і дають підстави стверджувати про доцільність її впровадження в освітній процес для формування англomовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів.

Вважаємо, що розроблена методика може бути рекомендована до використання і в інших закладах вищої освіти, де наявні ОП за спеціальністю 041 Богослов'я.

Акт про впровадження затверджено на засіданні кафедри соціально-гуманітарних дисциплін (протокол № 06 від 20 травня 2022 року).

Завідувач кафедри
соціально-гуманітарних
дисциплін

Руслан Делятинський

Ректор

Олег Каськів

тел./факс: 0342-72-47-30

e-mail: info.ifa@ukr.net
www.ifaiz.edu.ua

tel./fax: +38-0342-72-47-30

Православна Церква України
ВОЛИНЬСЬКА ПРАВОСЛАВНА БОГОСЛОВСЬКА АКАДЕМІЯ

43025, Україна, Волинська обл., м. Луцьк, вул. Градний узвіз, 5, тел. (0332) 72 60 72, факс (0332) 72 32 12
 e-mail: info@vpba.edu.ua web: http://www.vpba.edu.ua / код ЄДРПОУ 21733327

09.06.22 № 18

АКТ
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Нікіфорчук Жанни Василівни
«Формування англomовної професійно орієнтованої компетентності в читанні
майбутніх богословів»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки

Результати дисертації Нікіфорчук Жанни Василівни, аспірантки кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича були апробовані впродовж 2021-2022 н.р. шляхом впровадження методики формування англomовної професійно орієнтованої компетентності в читанні майбутніх богословів у навчальний процес Волинської Православної Богословської Академії в межах ОП «Богослов'я» серед студентів спеціальності 041 Богослов'я.

Методика має на меті забезпечення фахових компетентностей майбутніх богословів (здатності до пошуку, опрацювання й аналізу інформації з іноземних джерел; володіння навичками усного та письмового спілкування іноземною мовою). Впроваджена методика забезпечується за допомогою професійно орієнтованих текстів релігійно-богословського змісту, відповідних вправ та завдань; сприяє поглибленню знань студентів для участі в іншомовній професійній комунікативній діяльності.

Результати методики формування англomовної компетентності в читанні дають можливість стверджувати її ефективність та доцільність використання у практиці підготовки майбутніх богословів у закладах вищої освіти України.

Акт про впровадження затверджено на засіданні кафедри Гуманітарних та практичних дисциплін (протокол № 8 від 24.05.2022)

Проректор з наукової роботи

Завідувач кафедри Гуманітарних та практичних дисциплін

прот. Владислав ФУЛЬМЕС

прот. Олександр ХОРОШКО

**КИЇВСЬКА ПРАВОСЛАВНА
БОГОСЛОВСЬКА АКАДЕМІЯ**

вул. Трьохсвятительська, 6, Київ, 01001
тел / факс: (044) 278-80-44
email: info@kpba.edu.ua

**KYIV ORTHODOX
THEOLOGICAL ACADEMY**

6, Triokhsviatytelska Str., Kyiv, 01001
tel / fax: (+38044) 278-80-44
website: www.kpba.edu.ua

21» 06 2022 р.

№ 056

АКТ

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Никифорчук Жанни Василівни
«Формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в читанні
майбутніх богословів»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки**

Наукові та навчально-методичні матеріали, що складають основу дисертаційного дослідження Никифорчук Жанни Василівни – аспірантки кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, широко апробовані у процесі навчання здобувачів вищої богословської освіти в межах ОП «Богослів'я» Київської православної богословської академії, починаючи з жовтня 2021 / 2022 н. р. Головним пріоритетом апробації стало впровадження в навчальний процес методики формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в практиці читання.

Навчальну методику вдалося ефективно реалізувати завдяки вдало розробленій системі вправ і завдань. Загалом методика формування англомовної професійно орієнтованої компетентності націлена на поглиблення знань й набуття нових практичних навичок і умінь з англійської мови, які забезпечують результати навчання, передбачені ОП.

Висновки. Результати впровадження апробованої методики дають підстави стверджувати її ефективність та доцільність застосування на практиці у процесі підготовки здобувачів вищої освіти за богословськими спеціальностями у закладах вищої освіти України.

Акт впровадження затверджено на засіданні деканату Богословського факультету (протокол № 4 від 31 травня 2022 р.)

Ректор

Декан богословського факультету

Александр Трофимлюк протоієрей Олександр ТРОФИМЛЮК

Ярослав Романчук протоієрей Ярослав РОМАНЧУК